

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА
МІЖНАРОДНИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ КЛАСТЕР
«КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ»

**НАУКОВІ ЗАСАДИ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ
В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ
І ВІДТВОРЕННЯ ЕКОНОМІКИ**

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

30–31 січня 2015 року

Частина II

Хмельницький
2015

УДК 338.22(063)
ББК 65.050я43
Н 34

Редакційна колегія:

Джерелейко Світлана Дмитрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку, аудиту та фінансів
Желавський Олег Борисович – кандидат педагогічних наук, доцент, ректор Університету економіки і підприємництва
Іващук Наталія Леонідівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку, аудиту та фінансів
Капітанець Світлана Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-методичної роботи
Капітанець Юрій Олександрович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та менеджменту
Кеменяш Ірина Григорівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку, аудиту та фінансів
Лавейкін Михайло Іванович – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки підприємства та менеджменту
Медведєв Сергій Борисович – доктор економічних наук, професор кафедри економіки підприємства та менеджменту
Нянько Віталій Миколайович – кандидат економічних наук, проректор з навчальної роботи, директор Економічного коледжу Університету економіки і підприємництва
Федоришина Лариса Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки підприємства та менеджменту
Хома Дмитро Михайлович – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри обліку, аудиту та фінансів

Відповідальний за випуск:

Капітанець Світлана Володимирівна – проректор з науково-методичної роботи, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри вищої математики та інформатики.

Рекомендовано до друку Вченою радою Університету економіки і підприємництва (протокол № 4 від 10.02.2015 р.).

Відповідальність за зміст і достовірність публікацій несуть автори наукових доповідей і повідомлень. Точки зору авторів публікацій можуть не співпадати з точкою зору редколегії збірника.

Наукові засади ресурсозбереження в системі антикризового управління
Н 34 **і відтворення економіки.** Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 30–31 січня 2015 р. // Університет економіки і підприємництва. У 2-х частинах. – Хмельницький : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Ч. 2. – 180 с.
ISBN 978-617-7178-64-3

Збірник містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Наукові засади ресурсозбереження в системі антикризового управління і відтворення економіки», яка відбулася на базі Університету економіки і підприємництва. На конференції були розглянуті питання економіки та управління підприємствами, розвитку продуктивних сил і регіональної економіки, економіки природокористування та охорони навколишнього середовища, демографії, економіки праці, соціальної економіки і політики та інші.

УДК 338.22(063)
ББК 65.050я43

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 4. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Топольницька Т.Б.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ 8

Урсакій Ю.А.

ОСОБЛИВОСТІ КРИТЕРІЙ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА 11

Федорчук Є.М.

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ТВЕРДОГО
БІОПАЛИВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ 14

Черняк Г.М.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 18

Шаманська О.І.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ
ДОРАДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНИ 20

Шерман Є.М.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ 24

СЕКЦІЯ 5. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Анета Мадыда, Ирена Дудзик-Левицка

ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ МАЛЫХ И СРЕДНИХ
ПРЕДПРИЯТИЙ В ПОЛЬШЕ 27

Boiarchuk A.I.

ROLA SZKÓŁ WYŻSZYCH W CHERSOŃSKIM
SPOŁECZEŃSTWIE INFORMACYJNYM 30

Вороніна Р.М.

ЛОГІСТИЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СТРАТЕГІЧНОМУ РОЗВИТКУ МІСТА 34

Колесников В.І.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ
ТЕРИТОРІЙ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 36

Куценко В.І.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ РЕГІОНУ
ЯК УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ 38

Продіус О.І.

ДИСПРОПОРЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ:
ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ 40

Тур О.В. УЗАГАЛЬНЕННЯ ДОСВІДУ СПРОБ РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ	43
--	----

СЕКЦІЯ 6. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Богатирчук-Кривко С.К. ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	47
Борейко В.І. ЕКОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ.....	49
Греськів О.Б. НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	52
Dielini M.M. ENVIRONMENTAL CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY	55
Камінський В.І. ЗАСТОСУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ВИДІВ ПАЛИВА ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ЗМЕНШЕННЯ ЕНЕРГОЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ	57
Кривенко С.В. НАУКОВІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧОЇ СТРАТЕГІЇ	60
Люшин В.Г. ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ	64
Мареха І.С., Криворучко Л.Б. КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА, ОРІЄНТОВАНОГО НА РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ.....	66
Никитюк Ю.А. РОЛЬ ЗЕМЕЛЬ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В ПРОЦЕСІ ЛІСІВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	68
Німко С.І. ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВОДОСПОЖИВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ АРТЕЗІАНСЬКИХ СВЕРДЛОВИН	70
Халіна В.Ю., Михайлечко І.М. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ: СУТНІСТЬ, НАПРЯМИ ТА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ.....	73
Шашула Л.О. ПІДХОДИ ДО ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬНИХ І ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ КРАЇНИ ЯК ПРИРОДНОГО БАГАТСТВА.....	76

Шимечко Г.І.
ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 78

Шуневич І.В.
ЕКОЛОГІЧНА СЕРТИФІКАЦІЯ В УКРАЇНІ:
СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 82

СЕКЦІЯ 7. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Батюк А.А.
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ З ЧИСЛА НЕПОВНОЛІТНІХ:
ДОСВІД ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ 85

Колосок А.М.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ 88

Корнієнко О.О.
МОДЕЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ АСИМЕТРІЇ..... 90

Цветнова О.В.
ПРОЦЕСИ СОЦІАЛЬНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ 93

СЕКЦІЯ 8. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Гаврилко Т.О., Гавриленко А.В.
КРЕДИТНИЙ ПОРТФЕЛЬ БАНКУ: АНАЛІЗ СТРУКТУРИ
ТА ДИНАМІКИ..... 96

Годованець О.В.
МИТНА СИСТЕМА У ЗАБЕЗПЕЧЕНІ ФІНАНСОВИХ
ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ..... 99

Данилюк М.М.
РОЗВИТОК РИНКУ ДЕРЖАВНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УМОВАХ
НОВОЇ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ102

Джерелейко С.Д.
РОЛЬ МОНІТОРИНГУ В СИСТЕМІ БЕЗПЕКИ
БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....104

Карапка О.П.
УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА107

Катаєва С.Б.
ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ110

Мельниченко О.В.
ЕЛЕМЕНТИ МЕХАНІЗМУ РЕФІНАНСУВАННЯ БАНКІВ113

Мельничук Н.Ю.
ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД СИСТЕМИ
УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ116

Підгайна Х.О. СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	119
Савчук Д.Г. СИСТЕМА АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛІНГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ	122
Синютка Н.Г. ФІНАНСУВАННЯ МУНІЦИПАЛЬНИХ ПРОГРАМ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ	125
Харкавий М.О. МИТНИЙ ПОСТ-АУДИТ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮЮЧИХ ОРГАНІВ	128
Чубка О.М., Побурко О.Я. МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСУВАННЯМ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ В ЕКОНОМІЦІ	131
Шевченко Л.С. ЕНДАВМЕНТ УНІВЕРСИТЕТУ: РИЗИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	135

СЕКЦІЯ 9. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Августова О.О. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА РИБОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	139
Бондаренко О.В. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОДУКТІВ НА СТАДІЯХ АУДИТОРСЬКИХ ПРОЦЕДУР	141
Бурко К.В. РОЗВИТОК ТА ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ВІДПОВІДНО ДО СУЧАСНИХ ВИМОГ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	145
Гринчишин Я.М. ПЕРЕВАГИ ПОЗИТИВНОЇ ТЕОРІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ПРОФІЛАКТИЧНОГО АНТИКРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	147
Гулько Т.О. РЕЗЕРВ СУМНІВНИХ БОРГІВ, ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ТА МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ	149
Долбнєва Д.В. ЗНАЧЕННЯ КОНТРОЛІНГУ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ВІТЧИЗНЯНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ	152
Клименко С.О., Мікрюкова Л.В. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ – ВАЖЛИВОЇ СКЛАДОВОЇ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	155

Король К.В. ОБЛІК ЗА ЦЕНТРАМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПРАКТИЦІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКОВОГО ЗНАННЯ	157
Ніколенко Н.В. ПРОВЕДЕННЯ РЕМОНТІВ (ПОЛІПШЕНЬ) ОРЕНДОВАНОГО МАЙНА	160
Хілько А.В. ПОДАТКОВИЙ ТА МИТНИЙ КОНТРОЛЬ: ТЕРМІНОЛОГІЧНЕ СПІВВІДНОШЕННЯ.....	163
Хома Д.М. МЕТОДИКА ОБЛІКУ ЕЛЕКТРОННОГО ПДВ-РАХУНКУ	166
Якушко Н.В. ВНУТРІШНІЙ АУДИТ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ	168

СЕКЦІЯ 10. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Мараховський О.В. ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНІЙ СФЕРІ ТА ЇХ ЕФЕКТИВНІСТЬ	172
Добреля В.П., Мелікаєв Ю.М., Тарасенко Ю.В. МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ЗОВНІШНІХ ТА ВНУТРІШНІХ ФАКТОРІВ КРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	174

СЕКЦІЯ 4. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Топольницька Т.Б.

*здобувач кафедри економіки підприємства,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Складні завдання, які постали перед вітчизняними промисловими підприємствами у контексті реалізації країною стратегічного курсу на європейську інтеграцію, вимагають невідкладної розробки та втілення у життя ефективної моделі організаційно-економічного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), яка повинна, з одного боку, орієнтуватись на світові досягнення, враховувати основні тенденції світогосподарських процесів, а з іншого, – забезпечувати якісний розвиток, виходячи з можливостей та особливостей національної економіки.

На основі досліджень процесів формування і реалізації ефективної експортоорієнтованої моделі економічного розвитку України науковець [1, с.11] резюмує, що неефективне інтегрування у світовий ринок суперечить стратегічним пріоритетам та ключовим тенденціям світогосподарського розвитку, серед яких виділяє якісну трансформацію структури світового господарства, зростання ролі комп'ютеризації, інтелектуалізації, сфери послуг, перехід до ресурсозберігаючих технологій, глобальне поширення торговельної лібералізації та економічної відкритості, стирання відмінностей між національними моделями виробництва і споживання, збільшення частки високотехнологічної продукції у світовій торгівлі, появу нових галузей промисловості.

Враховуючи комплекс факторів, пов'язаних зі станом та перспективами розвитку ЗЕД вітчизняних промислових підприємств, необхідно розробити цілісну систему заходів, метою яких має стати створення сприятливих економічних, правових, організаційних та інших умов для розширення їхньої експортно-імпоротної діяльності. Реалізація цих заходів має дати можливість вітчизняним виробникам інтегруватись у світову економіку у якості рівноправних партнерів.

Проведені дослідження наукових публікацій [2; 3], що стосуються питань формування організаційно-економічного забезпечення ЗЕД, дають підстави вважати, що під системою організаційно-економічних заходів забезпечення ЗЕД підприємств слід розуміти сукупність економічних та організаційних заходів, які у поєднанні здійснюють забезпечуючий і стимулюючий вплив на зовнішньоекономічну діяльність підприємств та

створюють сприятливі умови для підвищення їх конкурентоспроможності та конкурентоспроможності їхньої продукції з метою ефективного використання експортного потенціалу та розширення зовнішніх ринків збуту вітчизняної продукції.

З метою формування та впровадження у дію системи організаційно-економічних заходів забезпечення ЗЕД вітчизняних промислових підприємств необхідним є визначення шляхів удосконалення відповідних його складових, що будуть мати максимальний стимулюючий вплив на її швидкий та ефективний розвиток.

Розробка інвестиційної складової системи організаційно-економічних заходів забезпечення ЗЕД має суттєвий вплив на зовнішньоекономічну діяльність промислових підприємств через створення стимулюючих умов для оновлення власних виробничих засобів, розширення виробництва, впровадження інновацій, удосконалення параметрів продукції, тобто здійснення заходів, що мають на меті підвищення конкурентоспроможності цих підприємств та розширення ринків збуту їх продукції.

Важливе значення для підвищення інвестиційної привабливості має рівень інноваційного забезпечення в рамках стратегічного розвитку ЗЕД вітчизняних промислових підприємств. Завдання з реалізації інновацій є ведучими у всій системі чинників, що визначають рівень інвестиційної привабливості підприємств.

Розглядаючи питання забезпечення інноваційної складової ЗЕД промислових підприємств, необхідно виділити важливу, хоча і дискусійну роль імпортного устаткування та обладнання, аналоги якого на даний час не виробляються в Україні. Для сучасного пасивного стану платіжного балансу вітчизняних підприємств збільшення обсягів імпорту є небажаним, однак певні статті імпорту, зокрема високотехнологічного та наукомісткого виробничого устаткування для оновлення основних виробничих засобів, є необхідними, принаймні до налагодження власного виробництва продукції-аналогів. Уповільнений темп розвитку науково-технічної сфери в сполученні з низькими інвестиційними можливостями вітчизняних виробників вкрай обмежують можливості активізації їх інноваційної діяльності.

Інноваційна модернізація вітчизняного промислового виробництва вимагає мобілізації досить істотних обсягів фінансових ресурсів. Процес залучення і розміщення фінансових ресурсів складає основу функціонування усіх інших складових системи організаційно-економічних заходів забезпечення ЗЕД підприємств. У сфері фінансового забезпечення ЗЕД необхідними є організаційно-економічні заходи із прискорення розвитку довгострокового експортного кредитування, гарантійної підтримки при проведенні експортних операцій та страхування експортних поставок і кредитів.

Однією з ключових причин, яка негативно впливає на розвиток експорту та просування товарів вітчизняних підприємств на міжнародні ринки, є недостатнє інфраструктурне забезпечення підтримки експорту. У країнах світу використовуються різні системи стимулювання національного експорту та існують спеціальні інститути, завданнями яких є створення

сприятливих умов для розвитку економіки та сприяння вітчизняним товаровиробникам, кредитно-фінансова підтримка процесів структурної перебудови, зміцнення та реалізація виробничого і торговельного потенціалу галузей економіки, переважно експортоорієнтованих та імпортозаміщуючих.

Тому з метою формування інфраструктури для реалізації державної політики щодо підтримки національного експорту необхідно передбачити створення та забезпечення функціонування спеціалізованої фінансової установи, яка буде здійснювати підтримку вітчизняних експортерів відповідно до правил та вимог СОТ.

Для реалізації ефективної дії системи організаційно-економічного забезпечення ЗЕД вітчизняних промислових підприємств необхідно є також розробка заходів із удосконалення інформаційного забезпечення, що дасть змогу у повному обсязі здійснювати стимулюючий вплив на ці підприємства.

Вітчизняні підприємства, як правило, самотійно здійснюють пошук зовнішніх ринків збуту, і це часто закінчується невдачею через обмеженість їх можливостей щодо повноцінного пошуку інформації та аналізу усіх факторів впливу на експортно-імпорту діяльність. Можливості отримання необхідної інформації є досить часто обмеженими внаслідок мовних бар'єрів, слабкої обізнаності спеціалістів із теоретико-прикладними методами досліджень зовнішніх ринків збуту, відсутності доступу до переліку іноземних підприємств, які можуть бути потенційними контрагентами тощо. Власне цією складністю зумовлене те, що значна кількість вітчизняних промислових підприємств не наважуються виходити на зовнішні ринки збуту зі своєю продукцією, не маючи можливості оцінити усі аспекти та наслідки таких дій.

Удосконалення нормативно-правової складової у системі організаційно-економічних заходів забезпечення ЗЕД та її регулювання набуває надзвичайно великого значення в умовах, коли першочерговими завданнями України у сфері ЗЕД виступають інтеграція у європейський простір, адаптація національного законодавства до норм і стандартів Європейського Союзу, подальше відкриття ринків і зняття штучних обмежень щодо продукції українських товаровиробників, забезпечення найкращих умов для залучення іноземних інвестицій, створення максимально сприятливих умов для діяльності українських товаровиробників на світових ринках.

Система організаційно-економічних заходів забезпечення ЗЕД вітчизняних промислових підприємств повинна формуватися із врахуванням світового досвіду та ключових тенденцій світогосподарських процесів, специфіки національної економіки та потенційних можливостей підприємств. Вона має включати вдосконалення інституційної інфраструктури сприяння експорту, оптимізацію іноземного інвестування на основі покращення інвестиційної привабливості підприємств, підвищення інноваційної спроможності та технологічного рівня виробництва. Окреслені пропозиції стосовно вдосконалення складових системи організаційно-економічних заходів забезпечення ЗЕД матимуть

потенційний сприятливий вплив на підвищення конкурентоспроможності підприємств шляхом створення передумов для їх інноваційного розвитку і виробництва конкурентоспроможної продукції завдяки розробці механізму сприяння експорту.

Список використаної літератури:

1. Давидович О.І. Формування ефективної експортоорієнтованої моделі економічного розвитку України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / О.І. Давидович. – Київ, 2005. – 23 с.
2. Горчаков В.Ю. Формирование организационно-экономического механизма управления внешнеэкономической деятельностью крупной компании: монография / В.Ю. Горчаков. – НАН Украины. Институт экономики промышленности. – Донецк, 2007. – 182 с.
3. Крупін В.Є. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності територіально-виробничих систем: монографія / В.Є. Крупін. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2009. – 218 с.

Урсакій Ю.А.

*кандидат економічних наук,
старший викладач,*

*Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
м. Чернівці, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ КРИТЕРІЙ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Роль та значення конкурентоспроможності підприємств в сьогоденні умовах є надзвичайно важливою. В умовах падіння економічних показників, важливим є достовірна оцінка підприємств різного рівня. Як відомо, конкурентоспроможність залежить від ряду факторів та може бути оцінена за допомогою набору критеріїв. Тому, перш за все розглянемо критерії конкурентоспроможності та їхню характеристику.

Критерій конкурентоспроможності – це якісна і (або) кількісна характеристика продукції, що служить основою для оцінки її конкурентоспроможності [2, с. 134]. На основі узагальнення представлених в сучасній літературі походів виділимо наступні види критеріїв конкурентоспроможності [3, с. 132; 4, с. 230]:

- одиничний критерій конкурентоспроможності – відноситься до однієї з простих характеристик, що визначають конкурентоспроможність. Прикладом є продажна ціна;
- комплексний критерій конкурентоспроможності – відноситься до сукупності характеристик, що визначають конкурентоспроможність. Різновидами комплексного критерію є груповий та узагальнений критерії:

– груповий критерій конкурентоспроможності – це комкомплексний критерій, який відноситься до групи характеристик, визначальних конкурентоспроможність товару з тієї чи іншої сторони. Приклади групового критерію: рівень якості, імідж, рівень новизни, ціна споживання, інформативність товару. Поняття одиничного і групового критеріїв є дещо умовні в різних умовах оцінки, що оцінюють конкурентоздатність. Деякі критерії можуть виступати в ролі одиничних або групових критеріїв. Наприклад, продажна ціна з позиції споживача – одиничний критерій, з позиції підприємства-виробника – групової.

– узагальнений критерій конкурентоспроможності – це комплексний критерій, за яким приймають рішення за результатами оцінки конкурентоспроможності продукції. Прикладом є рівень конкурентоспроможності продукції, рейтинг товару.

На даний момент немає однозначних критеріїв оцінки конкурентоспроможності підприємства. Ряд авторів, таких як В. Л. Дікань й О. Є. Кузьмін формулюють наступні критерії забезпечення конкурентоспроможності підприємства, аналізуючи ключові характеристики стану підприємства і відомі підходи до оцінки конкурентоспроможності [1, с. 74; с. 2, с. 108].

1. Стратегічний рівень: зростання вартості бізнесу, інвестиційна привабливість, стратегічне управління.

2. Тактичний рівень: загальна стан підприємства, керованість, бізнесом, адаптивність системи управління, фінансова та управлінська прозорість.

3. Оперативний рівень – конкурентоспроможність продукції, платоспроможність, прибутковість.

Незважаючи на досить точне виділення критеріїв конкурентоспроможності в часі, даний перелік, на наш погляд, не є вичерпним і може бути доповнений.

Зокрема, говорячи про продукцію, оцінка її конкурентоздатності ґрунтується на порівнянні характеристик досліджуваної продукції з конкретною потребою і виявленні їх відповідності один одному. Для об'єктивної оцінки необхідно використовувати ті ж критерії, якими оперує споживач, вибираючи товар на ринку. Отже, завдання повинно бути вирішено завдяки визначенню номенклатури параметрів, що підлягає аналізу та істотних переваг з погляду споживача. Номенклатуру параметрів, використовуваних при оцінці конкурентоспроможності здібності, включає дві узагальнюючі групи:

- параметрів якості (технічних);
- економічних параметрів.

Для більш точної кількісної оцінки конкурентоспроможності фірми використовується метод, заснований на теорії ефективної конкуренції. Відповідно до цієї теорії найбільш конкурентоспроможними і є ті підприємства, де найкращим чином організована робота всіх підрозділів і служб. На ефективність діяльності кожного із підрозділів впливає безліч чинників-ресурсів фірми. Оцінка ефективності роботи кожного з підрозділів передбачає оцінку ефективності використання ним цих

ресурсів. В основі методу лежить оцінка чотирьох групових показників або критеріїв конкурентоспроможності.

1. Ефективність виробничої діяльності підприємства

1.1. Витрати виробництва на одиницю продукції, грн. Відображає ефективність витрат при випуску продукції.

1.2. Фондовіддача, грн. Характеризує ефективність використання основних виробничих фондів.

1.3. Рентабельність товару або послуги, %. Характеризує ступінь прибутковості виробництва товару або послуги.

1.4. Продуктивність праці, грн./чол. Відображає ефективність організації виробництва і використання робочої сили.

2. Фінансове становище підприємства

2.1. Коефіцієнт автономії. Характеризує незалежність підприємства від позикових джерел.

2.2. Коефіцієнт платоспроможності. Відображає здатність підприємства виконувати свої фінансові обов'язки і вимірює вірогідність банкрутства.

2.3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності. Відображає якісний склад коштів, що є джерелами покриття поточних зобов'язань.

2.4. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів. Характеризує ефективність використання оборотних коштів, що відповідають часу, протягом якого оборотні кошти проходять усі стадії виробництва та обігу.

3. Ефективність організації збуту і просування товару або послуги

3.1. Рентабельність продажів, %. Характеризує ступінь прибутковості роботи підприємства на ринку, правильності встановлення ціни товару або послуги.

3.2. Коефіцієнт затовареності готовою продукцією. Відображає ступінь затовареності готової продукцією. Зростання показника свідчить про зниження попиту.

3.3. Коефіцієнт завантаження виробничої потужності. Характеризує ділову активність підприємства, ефективність роботи служби збуту.

3.4. Коефіцієнт ефективності реклами та засобів стимулювання збуту. Характеризує економічну ефективність реклами та засобів стимулювання збуту.

4. Співвідношення ціни та якості та ціни

4.1. Якість товару або послуги. Характеризує здатність товару або послуги задовольняти потреби відповідно до його призначення.

4.2. Ціна товару або послуги. Характеризує доступність товару або послуги.

До групи технічних відносяться параметри потреби, які характеризують зміст цієї потреби й умови її задоволення. До них відносяться:

- параметри призначення. Параметри призначення характеризують галузі застосування продукції та функції, які вона призначена виконувати. За ними можна судити про отриманні корисного ефекту, що досягається за допомогою застосування даної продукції в конкретних умовах споживання. параметри призначення поділяються на:

- класифікаційні параметри, що характеризують приналежність продукції до певного класу і використовується при оцінці тільки на етапі

вибору сфери застосування продукції і товарів – конкурентів, вони служать базою для наступного аналізу і в подальших розрахунках не беруть участь (приклад: пасажиромісткість, швидкість обертання);

- параметри технічної ефективності, характеризують прогресивність технічних рішень, використовуваних при розробці та виготовленні продукції (наприклад, продуктивність верстата, точність і швидкість спрацьовування вимірювальних вальних приладів, обсяг пам'яті для ЕОМ), вони можуть бути і одночасно і класифікаційними;

Таким чином, правильний вибір критерію конкурентоспроможності підприємств забезпечить його конструктивну оцінку, та виявить недоліки у функціонуванні. У такому випадку, менеджмент підприємства спрямує свої зусилля на підвищення основних показників діяльності установи.

Список використаної літератури:

1. Дікань В.Л. Управління конкурентоспроможністю корпорацій в Європі : підручник / В.Л. Дікань, В.І. Савчук. – К. : Знання, 2004. – 207 с.

2. Завербний А.С. Конкурентоспроможність вітчизняних підприємств / А.С. Зозульов, Х.В. Дрималовська // Фінанси і облік АПК. – 2011. – № 1. – С. 133-136.

3. Кузьмін О.Є Конкурентоспроможність підприємства: планування та діагностика : монографія / [О.Г. Мельник, О.П. Романко та ін.]; за заг. ред. д.е.н., проф. Кузьміна О.Є. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2011. – 198 с.

4. Перерва П.Г. Механізм управління рівнем конкурентоспроможності продукції підприємства / П.Г. Перерва, Т.В. Романчик // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 4. – С. 230-235.

Федорчук Є.М.

*аспірант кафедри менеджменту організації,
Херсонський державний аграрний університет,
м. Херсон, Україна*

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ТВЕРДОГО БІОПАЛИВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ

Розглядаючи українську складову енергетичної кризи, зазначимо, що використання агросировини в якості відновлювальних джерел енергії для країни є стратегічним напрямком розвитку її економіки. Це впливає з потреби вирішення ряду державних завдань: забезпечення енергетичної безпеки та зниження залежності від імпорту енергоносіїв; створення нових робочих місць і завдяки цьому збільшення фінансових надходжень у вітчизняну економіку.

На сьогодні з наявного потенціалу аграрної біомаси для виробництва енергії в Україні найбільш активно використовується деревна біомаса і лузга соняшника. Так, використання потенціалу деревної біомаси сягає вже 80%, а лушпиння соняшника – 59%. При цьому потенціал такого важливого і доступного виду біомаси як солома утилізується лише на 1% [1].

Українська галузь твердого біопалива активно розвивається останні 7 років завдяки безперервному зростанню попиту на альтернативні види палива і, відповідно, цін на нього на світовому та європейському ринках.

За даними Асоціації учасників ринку альтернативних видів палива та енергії, у 2013 р. в Україні було вироблено 1452 тис. т твердого біопалива різних видів [3], що на 1,5% більше, ніж у 2012 р.

Будучи активним гравцем на ринку твердого біопалива, Україна останні 5 років поставляє в ЄС близько 10% усього річного обсягу споживання паливних гранул. Основна причина того, що виробники твердого біопалива в Україні працюють в основному на експорт – більш вища ціна та постійний попит в Європі на дану продукцію.

Основною особливістю експорту твердого біопалива з України в минулі роки була висока залежність від поставок в одному напрямку – до Польщі, частка якої становила 80% всього експорту 2012 р. Дана залежність визначалася як добре налагодженими зв'язками українських постачальників з польськими компаніями, так і високим попитом на українське біопаливо на польському ринку, в першу чергу з боку теплових електростанцій. Найбільш залежні від поставок до сусідньої Польщі виробники пелет і брикетів з лушпиння соняшника (частка поставок до Польщі склала 85,18% всього експорту цього виду палива), а також твердої біопаливної продукції з соломи (70%) – обидва види палива володіють гіршими характеристиками в порівнянні з деревними аналогами і, отже, є менш затребуваними на малих приватних котельнях.

У 2012-2013 рр. вітчизняні виробники зіткнулись з погіршенням кон'юнктури зовнішніх ринків, особливо польського. Багато українських виробників переорієнтувалися і стали поставляти біопаливо на внутрішній ринок, так як почав розвиватися власний напрямок теплової генерації. Також завдяки дії в Україні «зеленого» тарифу на електроенергію, вироблену з біомаси у країні почав активно розвиватися сегмент виробництва електроенергії з біомаси. Так, уже у серпні 2013 р. загальна встановлена потужність котелень на біопаливі становила в Україні 84 МВт, зростання за січень-серпень 2013 р. склало 31%, а загальна потужність електростанцій на біомасі – 7 МВт (+20%).

Додатковим стимулом для зростання виробництва твердого біопалива в Україні став розвиток внутрішнього ринку. Це сталося через подорожчання теплової енергії, виробленої з традиційних енергоресурсів. Так, в останні роки спостерігається тенденція збільшення частки, яка залишається в Україні. Якщо 4-5 років тому 90-95% виробленого твердого біопалива вивозилося, то вже в 2011-2013 рр. частка експорту скоротилася до 85%. За прогнозами, у 2014-2015 рр. частка внутрішнього ринку може зрости до 20-25% від загального виробництва.

Завдяки високому попиту на європейському ринку та розвитку внутрішнього ринку, виробництво біопалива в Україні продовжує набирати обертів з кожним роком. Для порівняння: якщо в 2008 р. випуском брикетів займалося близько 10, а пелет близько 20 компаній, то в 2009 р. їх кількість збільшилася вже до 40 і 100 відповідно. А у 2012 р.

тільки в секторі виробництва деревних пелет в Україні спостерігався майже двократне зростання кількості виробників (105 компаній) [2].

З 2012 р. інтенсивні темпи нарощування виробництва твердих біопалив і відповідно кількості вітчизняних заводів знизилися. Однією з несподіваних тенденції 2012 р. став продаж рекордної кількості працюючих заводів, який у разі перевищував рівень попередніх років. У першу чергу, з ринку пішли дрібні та середні виробники твердого біопалива, які не мають власної сировинної бази. У 2012 р. більшість таких підприємств зіткнулися з проблемою гострої нестачі сировини. Так, якщо раніше відходи деревообробки, маслоекстракційних заводів, аграрних підприємств просто викидалися, то сьогодні, коли активні представники бізнесу показали високу вигоду від їх використання, виробники відходів все частіше знаходять кошти для розвитку власного бізнесу.

Не меншою проблемою для виробників є і зростаюча собівартість виробництва, пов'язана, в першу чергу, із зростанням цін на сировину (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка цін на сировину для виробництва твердого біопалива

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Середня ціна 1 т соломи, грн.	100-130	150	180	200
Середня ціна 1 т лушпиння, грн.	180-250	280	310	350
Середня ціна 1 т тирси, грн.	140-170	200	220	250

Як бачимо лише за 2013 р. ціни на сировину для твердопаливних пелет і брикетів зросли на 10-15%. Збільшує виробничі витрати також необхідність шукати сировину на значній відстані від основного підприємства, що збільшує витрати на логістику і, часом, робить бізнес невеликих підприємств нерентабельним. В результаті сьогодні виграють саме ті підприємства, для яких біопаливний бізнес є додатковим і ґрунтується на власній сировинній базі.

Тому постачальники сировини на ряду з товарами-замінниками є найбільш негативними факторами для виробника твердого біопалива, що створюють певні перешкоди для розвитку галузі. Значний вплив, також надають споживачі галузі. Основний споживач – це країни ЄС, так як продукція стандартизована і має бути відповідної якості, то потрібно підлаштовуватися під їхні умови і пот-реби. Менший вплив завдають фактори конкуренції і поява нових конкурентів.

Виробники паливних пелет в Україні, як правило, реалізують свою продукцію за допомогою великих трейдерів, які в свою чергу скуповують великі партії біопалива по всіх регіонах України для подальшого експорту в Європу. Ціна реалізації пелет, що поставляються на експорт коливається в межах 130-140 євро за т залежно від якості, виду та умов поставок. В Україні закупівельна ціна пелет в 2013-2014 рр. становила близько 100 євро за т, для порівняння в Німеччині вартість такого палива сягає 180 євро за т з урахуванням доставки. Слід також зазначити, що продаж в

роздріб ще більш рентабельний, – вартість пелет, упакованих в мішки досягає 250 євро за т.

Таким чином, можна виділити основні перешкоди для розвитку українського ринку твердого біопалива: відсутність повноцінної інформаційної кампанії з популяризації систем опалення на пелетах та брикетах; відсутність вертикально-інтегрованих компаній, що здійснюють встановлення та сервісне обслуговування опалювального обладнання, а також абонентські поставки твердого біопалива; дорожня спеціалізованого опалювального обладнання (середня ціна пелетних котлів з потужністю в 20 кВт – 3-5 тисяч євро, це на 30%-50% вище цін на традиційні котли).

Прогнозуючи розвиток галузі на найближче майбутнє, відмітимо, що у зв'язку з істотною привабливістю ринку виробництва пелет в Україні можна і надалі очікувати зростання кількості виробників і постачальників даної продукції. На практиці нові компанії функціонують близько 6 міс.-1,5 року, потім часто продаються або згортають свою діяльність. Серед основних причин невдач – неналагоджені поставки сировини, неправильне розташування виробництва щодо сировинної бази, відсутність виходу на ринки Європи.

Розвиток галузі твердого біопалива в Україні на найближчі кілька років буде визначатися в значній мірі описаними вище особливостями експорту. Основним визначальним фактором експорту у 2015-2016 рр. буде суттєве зниження інтересу до біопалива в Польщі. А враховуючи той факт, що Польща є основним імпортером української твердопаливної продукції, польський фактор буде мати визначальний вплив на українських виробників.

Важливу роль для компенсації втрати польського ринку має зіграти у 2014-2015 рр. і розвиток внутрішнього ринку твердого біопалива в Україні. Один з напрямків – нарощування власного використання відходів олієекстракційними заводами України. Тут можна прогнозувати до кінця 2015 року появу при МЕЗах додаткових когенераційних установок і, відповідно, переорієнтацію власних відходів лушпиння з експортного спрямування на внутрішні потреби. За прогнозами ІВСentре, до кінця 2015 р. загальна потужність біопаливних котелень зросте на 20%, електростанцій – на 80% [4].

Другим варіантом компенсації втрат польського ринку можна вважати попит з боку державних котелень, які все активніше переходять з газу на тверде біопаливо, а також зростання попиту з боку перших українських електростанцій на твердому біопаливі. Ці об'єкти орієнтовані, в першу чергу, на місцеву сировину, проте, мабуть, будуть активно використовувати і падаюче в ціні через проблеми з експортом біопаливо більш віддалених регіонів країни.

Загалом же, як показують прогнози на 2015-2020 рр., на ринку виробництва пелет в Україні очікується відновлення зростання. Цьому сприятиме відкриття кордонів ЄС для продукції з України.

Список використаної літератури:

1. Гелетуха Г.Г., Железна Е.А. Сучасний стан та перспективи розвитку біоенергетики в Україні //Промислова теплотехніка: Інститут технічної теплофізики – 2010. – Т. 32, № 4. – С. 94-100.
2. Біопаливний портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pelleta.com.ua>.
3. Консалтинговая компанія Fuel Alternative. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fuelalternative.com.ua>.
4. Innovative Business Centre. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rencentre.com/news-and-insights/8136>.

Черняк Г.М.

*аспірант кафедри міжнародної економіки,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»,
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Стабільне функціонування суспільства значною мірою залежить від надійності та ефективності інфраструктури постачання електроенергії, що є пріоритетним завданням для економіки. Важливою проблемою, поставленою перед Європейським Союзом (далі – ЄС), а, отже, і Україною як країною, що прагне в ньому членства, є питання забезпечення енергетичної безпеки.

У доктрині міжнародного права особливістю є одночасне використання двох термінів в контексті енергетичної безпеки – «energy security» і «security of energy supply» [1, с. 157]. Термін «energy security» означає дії, спрямовані на забезпечення фізичного захисту об'єктів енергетики та інфраструктури, у першу чергу від терористичних актів, що власне і передбачає вузьке тлумачення [2, с. 62–63]. Проте найбільш поширеним у ЄС є використання терміна «security of energy supply», який перекладається як «стійкість енергопостачання», відзначається, що «надійність поставок в енергетиці має бути націлена на забезпечення ... безперервного фізичного надходження енергоносіїв на ринок за цінами, доступними для всіх споживачів (як приватного сектора, так і промисловості) ...» [3, с. 9].

Окрім того, використовується і широке розуміння, зокрема, в огляді «Другий стратегічний енергетичний огляд: план дій енергетичної безпеки і солідарності ЄС» (2008 р.) зазначається, що енергетична безпека включає «забезпечення більш ефективної енергетичної конкуренції і створення умов, що сприяють інвестиціям, розмаїтості і безпеці поставок, конкурентному енергетичному ринку...» [4].

Під енергетичною безпекою необхідно розуміти стан забезпечення економіки та населення джерелами енергії, який характеризується

надійними, технічно безпечними та екологічно прийнятними умовами надходження паливно-енергетичних ресурсів [5, с. 110].

Особливості електроенергії як енергоносія зумовлюють специфіку забезпечення енергетичної безпеки, функціонування ОЕС України та ринку електроенергетики в цілому:

– По-перше, процеси виробництва і споживання електроенергії є одночасними і безперервними. Ринок електроенергії нормально функціонуватиме винятково за умови, що постійно забезпечується баланс виробництва і споживання. Змінне навантаження призводить до необхідності оперативних заходів балансування, яке можливе при різних режимах роботи енергетичних потужностей: базових, які характеризуються постійною потужністю, та маневрових, які змінюють обсяг виробництва електроенергії. Маневрові потужності розподіляються на пікові (витримують максимальне навантаження) та напівпікові (здатні до помірних змін протягом доби).

З метою підтримання стабільної роботи ОЕС України у структурі генеруючих потужностей базові мають складати 50-55%, напівпікові – 30-35%, пікові – 10-15%. На території України в базовому режимі працюють АЕС та частково – ТЕС, а в маневровому – ГЕС, ГАЕС і ТЕС. Часові проміжки пікового та напівпікового навантаження визначено наступним чином: пікове – 8.00-10.00 та 20.00-22.00; напівпікове – 7.00-8.00, 11.00-20.00 та 22.00-23.00.

Структура генеруючих потужностей ОЕС характеризується недостатністю маневрових потужностей. Так, потужності ГЕС, які можуть бути високоманевровими піковими потужностями, складають лише 8,6% (проти 15% необхідних); енергоблоки ТЕС, які можуть ефективно використовуватись як маневрові напівпікові потужності, складають 16,7% (проти необхідних 30-35%), внаслідок чого відбувається використання в маневрових напівпікових режимах енергоблоків ТЕС потужністю 300 МВт, які для цього не пристосовані [6, с. 4].

Одне з основних завдань у забезпеченні роботи ОЕС України полягає у дотриманні найважливішого показника – частоти струму (50 Гц), а також у підтриманні балансу виробництва і споживання електроенергії в реальному часі, що забезпечується безперервним оперативно-технічним управлінням роботою всіх генеруючих енергооб'єктів ОЕС України.

Забезпечення балансу потужностей та підтримання частоти та напруги нормативних показників електроенергії зумовлює необхідність централізованого управління енергосистемою (диспетчеризації), оскільки значні відхилення від заданих значень можуть призводити до виникнення аварійних ситуацій та дисбалансу енергосистеми.

– По-друге, фізично не можливо створити запаси електроенергії, що призводить до необхідності забезпечення резервів палива, потужностей та пропускної здатності електромереж. Величина резервів підлягає нормуванню, а витрати на їх підтримання відображаються у вартості електроенергії.

– По-третє, виникає складність у прогнозуванні споживання та виробництва електроенергії внаслідок коливань попиту залежно від низки чинників (часу доби, днів тижня, сезону).

Таким чином, проведені дослідження показують, що проблема забезпечення енергетичної безпеки підприємства перебуває в процесі розроблення, що викликає необхідність її комплексного вирішення з урахуванням сучасних тенденцій розвитку підприємств, використання нових підходів та проблем, викликаних кризовими станами економіки нашої країни. Необхідною умовою виступає імплементація позитивних аспектів досвіду країн ЄС щодо забезпечення економічної безпеки підприємництва, що дозволить значно удосконалити механізми роботи енергетичної системи України.

Список використаної літератури:

1. Energy Law in Europe / ed. by M. Roggenkamp, A. Ronne, C. Redgwell, I. Del Guayo. – Oxford : Oxford University Press, 2001. – 235 p.
2. Селиверстов С. С. Энергетическая безопасность Европейского союза (международно-правовые аспекты). – М. : Финансовый контроль, 2007. – 208 с.
3. Green Paper. Towards a European Strategy for the security of energy supply. – Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2001. – 15 p.
4. Brussels, 13.11.2008. COM(2008) 781 final. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Second Strategic Energy Review. An EU Energy security and solidarity action plan [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Європейського Союзу. – Режим доступу : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0781:EN:HTML>
5. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі; аналіт. доп./ Ю.М. Харазішвілі, Є.В. Дронь. – К.: НІСД, 2014. – 117 с.
6. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Розумкова / Національна безпека і оборона. – № 6 (135). – 2012. – С. 4-16.

Шаманська О.І.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри дорадництва
та інформаційних систем в менеджменті,
Вінницький національний аграрний університет,
м. Вінниця, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОРАДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Сільськогосподарське дорадництво – це порівняно новий інститут аграрного права. Поняття цього різновиду дорадництва почало формуватися на початку 2000-х років, а дістало своє правове закріплення у Законі України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» від 17 червня 2004 р. Саме цей закон виокремив особливості правового

регулювання дорадництва у сільському господарстві, об'єднавши аграрно-правові норми, спрямовані на врегулювання однорідних суспільних відносин, якими є відносини у сфері надання сільськогосподарських дорадчих послуг. Загалом поняття «дорадництво», «дорадча діяльність» має свій англomовний еквівалент – це консалтинг [1, с. 383].

Під сільськогосподарською дорадчою діяльністю розуміється сукупність дій та заходів, спрямованих на задоволення потреб особистих селянських та фермерських господарств, господарських товариств, інших сільськогосподарських підприємств усіх форм власності і господарювання, а також сільського населення у підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення господарства. З наведеного визначення можна вивести ознаки, які дадуть змогу визначити сутність і зміст сільськогосподарського дорадництва [1, с. 383].

Насамперед необхідність дорадництва викликається потребами сільськогосподарських виробників. Перелік факторів, що спричиняють виникнення проблем у суб'єктів аграрного господарювання, містить Державна цільова програма сільськогосподарської дорадчої діяльності на період до 2009 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 р. № 927. До таких факторів належать [1, с. 385]:

- недостатня ефективність існуючої системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації селян, керівників і спеціалістів сільського господарства;

- невідповідність отриманих знань вимогам щодо ефективного ведення сільськогосподарського виробництва та обмежені можливості щодо їх постійного оновлення;

- відсутність практичного досвіду роботи і навичок з пошуку та використання конкурентних переваг на ринку сільськогосподарської продукції;

- недостатня диверсифікація джерел доходів сільських домогосподарств, відсутність у частини сільського населення мотивації до продуктивної праці і підвищення рівня свого добробуту;

- нерозвинутість інфраструктури аграрного ринку та припинення функціонування об'єктів соціальної сфери у сільській місцевості;

- повільне впровадження прикладних наукових розробок у сільськогосподарське виробництво;

- ускладнення вимог до оформлення документів, необхідних для участі в цільових державних програмах щодо підтримки розвитку галузей сільського господарства та сільської місцевості;

- відсутність оперативних каналів доступної інформації з питань державної аграрної політики та підтримки галузей сільського господарства, результатів моніторингу внутрішнього і зовнішнього ринку сільськогосподарської продукції, а також фінансових і матеріально-технічних засобів для її виробництва.

Суб'єктами надання дорадчих послуг є також сільськогосподарські дорадчі служби, тобто юридичні особи незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності, що здійснюють дорадчу діяльність, у складі кожної з яких працюють не менше трьох дорадників та яка пройшла

реєстрацію відповідно до законодавства і внесена до Реєстру дорадчих служб. Отже, законом висунуто вимогу щодо мінімальної кількості дорадників у складі кожної дорадчої служби (не менше 3-х) як обов'язкову умову легітимації останньої.

Професійну підготовку й підвищення кваліфікації дорадників та експертів-дорадників здійснює Мінагрополітики України у межах фінансування державної цільової програми сільськогосподарської дорадчої діяльності. Наказом Міністерства аграрної політики України «Про професійне навчання дорадників та експертів-дорадників» від 11 липня 2005 р. № 311 визначено, що професійне навчання сільськогосподарських дорадників проводиться на базі аграрних вищих навчальних закладів 3-4 рівнів акредитації та інститутів післядипломної освіти, стажування – на базі діючих дорадчих служб.

Перепідготовка здійснюється на базі аграрних вищих навчальних закладів та інститутів післядипломної освіти і має особливості залежно від виду освіти та стажу роботи за спеціальністю. Так, для фахівців із повного вищою освітою за спеціальністю «Менеджмент організації» зі спеціалізацією «Інформаційно-консультаційна діяльність в АПК» та стажем роботи за спеціальністю не менше 2-х років застосовується 36-годинний навчальний курс. Фахівці інших спеціальностей, які мають повну вищу освіту і стаж роботи за спеціальністю не менше 3-х років, проходять перепідготовку за 72-годинною програмою. У разі успішного освоєння навчального курсу слухачам видається кваліфікаційне свідоцтво дорадника.

В теперішній час являється досить актуальним питання вибору такої організаційної моделі дорадчих служб, яка б забезпечила максимальний і швидкий ефект з найменшими затратами.

Аналіз економічної літератури показав, що метод навчання слід розглядати як спосіб подання (представлення) інформації дорадника в ході його пізнавальної діяльності. Серед найбільш розповсюджених методів навчання у дорадництві слід виділити наступні: пояснювально-ілюстративний; репродуктивний; метод пробного викладу; частково-пошуковий, або евристичний, метод; дослідницький метод.

Пояснювально-ілюстративний метод або інформаційно-рецептивний. Назва даного методу походить від двох слів: інформація й рецепція (сприйняття). Дорадники одержують знання на заняттях, з навчальної або методичної літератури, через екранний посібник в «готовому» виді. Дорадники сприймають і осмислюють факти, оцінки, висновки й залишаються в рамках репродуктивного (відтворюючого) мислення. Зазначений метод знаходить широке застосування у закладах для передачі великого масиву інформації. Інформаційно-рецептивний метод сам по собі не формує в дорадника умінь і навичок використання отриманих знань і не гарантує їх свідомого й міцного запам'ятовування.

Репродуктивний метод. Діяльність дорадника носить алгоритмічний характер, тобто виконується за інструкціями, приписаннями, правилами в аналогічних, подібних з показаним зразком ситуаціях. Організовується діяльність дорадників за кількарізним відтворенням засвоєваних знань.

Для цього використовуються різноманітні практичні роботи, програмований контроль, різні форми самоконтролю. Застосовується у взаємозв'язку з інформаційно-рецептивним методом (який передує репродуктивному). Разом вони сприяють формуванню знань, навичок і вмінь в дорадників, формують основні розумові операції (аналіз, синтез, узагальнення, перенос, класифікація. Але не гарантує розвитку творчих здатностей дорадника [3, с. 121].

Метод проблемного викладу. Педагог до викладу матеріалу ставить проблему, формулює пізнавальне завдання на основі різних джерел і засобів. Потім показує спосіб рішення поставленого завдання. Спосіб досягнення мети – розкриття системи доказів, порівняння точок зору, різних підходів. В свою чергу дорадники стають свідками й співучасниками наукового пошуку. Дорадники не тільки сприймають, усвідомлюють і запам'ятовують готову інформацію, але й стежать за логікою доказів, за рухом думки педагога. Даний метод широко використовується в практиці вищих навчальних закладів [4, с. 17].

Частково-пошуковий, або евристичний, метод. Полягає в організації активного пошуку рішення висунутих у роботі (або сформульованих самостійно) пізнавальних завдань. Від так пошук рішення відбувається під керівництвом педагога, або на основі евристичних програм і вказівок. Процес мислення здобуває продуктивний характер, поетапно направляється й контролюється педагогом або самими слухачами на основі роботи над програмами (у тому числі й комп'ютерними) і навчальними посібниками. Такий метод дозволяє активізувати мислення, викликати зацікавленість до пізнання в подальших робочих ситуаціях.

Дослідницький метод. Проводиться аналіз матеріалу, постановки проблем і завдань і короткого усного або письмового інструктажу дорадників. Вони самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження й виміри й виконують інші дії пошукового характеру. Завдання, які виконуються з використанням дослідницького методу, повинні містити в собі всі елементи самостійного дослідницького процесу (постановку завдання, обґрунтування, припущення, пошук відповідних джерел необхідної інформації, процес рішення завдання). У даному методі найбільш повно проявляються ініціатива, самостійність, творчий пошук у дослідницькій діяльності. Навчальна робота безпосередньо переростає в наукове дослідження [3, с. 129].

Методи навчання не тільки спрямовані на передачу та сприймання знань, умінь і навичок, а й мають значно ширший діапазон дій, який виражається у функціях навчального процесу: освітній, виховній, розвивальній. Освітня функція як основа передбачає застосування тих методів і прийомів керування дорадниками, які сприяли б успішному засвоєнню знань, умінь, наукового світогляду та його відповідних складових – переконань, як упевненості у правильності своїх знань. Тут застосовувалася вся палітра методів, що класифіковані вище. Освітня функція служить для здійснення завдань творчого характеру, художньо-естетичного ставлення до явищ природи та суспільного життя.

Отже, це тільки декілька із тих методів, які можна успішно використовувати під час навчання дорадників для того, щоб розробити дійсно ефективну програму. Розробка програми – це дуже артистична фаза навчання дорадників, це процес трансформації мети та завдань в освітні заходи. Чим краще викладач розуміє потреби дорадника, чим ретельніше підбирає методи навчання, тим швидше це навчання буде мати успіх і досягне своєї мети: сприяти прогресивним змінам у знаннях, навичках, ставленні, сподіваннях – що значить сприяти позитивним змінам у житті.

Список використаної літератури:

1. Аграрне право України: підручник / В.М. Єрмоленко, О.В. Гафурова, М.В. Гребенюк [та ін.]; за заг. ред. В.М. Єрмоленка. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 608 с.
2. Галич О.А. Сільськогосподарське дорадництво [Текст]: навч. посібник / О.А. Галич, О.О. Сосновська. – К.: ЦУЛ, 2007. – 368 с.
3. Вища освіта в Україні: Навч. посіб. / В.Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко, М.Ф. Степко та ін. За ред. В.Г. Кременя, С. М. Ніколаєнка. – К.: Знання, 2005. – 327 с.
4. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.
5. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища школа, 2004. – 422 с.
6. Бондар В.І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів.– К., 1996. – 67 с.

Шерман Є.М.

*аспірант кафедри економічної теорії,
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна*

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

На сьогодні найстійкішими є підприємства, які орієнтовані на виготовлення продукції для задоволення базових потреб громадян. До них, без сумніву, можна віднести тих суб'єктів господарювання які займаються виготовленням харчових продуктів. Харчова промисловість України складається з понад 40 галузей, з тисячі великих, середніх і малих підприємств різної форми власності, які виробляють майже 20% від загального обсягу промислової продукції.

Глобальна експансія з другої половини ХХ ст. та початку ХХІ ст. провідних продовольчих транснаціональних компаній світу («Кока-кола», «Нестале», «Юнілевер» та ін.), яка мала конкретний вираз у завойовуванні національних ринків, призвела до універсалізації споживання, стандартизації випуску готової продукції та напівфабрикатів. Глобальна й регіональна конкуренція на продовольчих ринках спонукає виробників продуктів харчування до диверсифікації асортиментного портфеля, складові якого здатні конкурувати зі світовими лідерами.

Пошук шляхів подальшого розвитку вимагає від підприємств харчової промисловості перегляду своїх основних функцій: сучасний виробник має

не лише створювати підґрунтя для продовольчої безпеки країни, але й бути інтегратором ефективного функціонування всього продовольчого комплексу регіону.

На протязі досить тривалого періоду розвитку під впливом сукупності соціально-економічних, географічних факторів сформувалася досить розгалужена структура харчової та переробної промисловості Херсонської області, до якої входять: виробництво м'яса та м'ясопродуктів; виробництво молочних продуктів; виробництво борошно-мельно-круп'яної промисловості; виробництво хліба та хлібобулочних виробів; виробництво консервів з овочів та фруктів; виробництво продуктів дитячого харчування; виробництво рибних продуктів; виробництво олії та тваринних жирів; виробництво алкогольних напоїв та виноградних вин; виробництво кондитерських виробів [2, с. 236].

Зазначимо, що харчова та переробна промисловість виступає однією із найважливіших галузей агропромислового комплексу області та формує стратегічний потенціал регіону. Від стабільності функціонування підприємств галузі залежить стан економіки та регіональна продовольча безпека, розвиток зовнішньої та внутрішньої торгівлі, а також рівень життя населення регіону [1, с. 39].

На сьогодні вона виступає однією із провідних галузей Херсонщини, які наповнюють дохідну частину державного бюджету. Харчова промисловість посідає друге місце за обсягами виробництва продукції у структурі промислового виробництва області, що дозволяє практично повністю забезпечити внутрішні потреби в продовольчих товарах, на які припадає понад 60% особистого споживання матеріальних благ населення.

Харчову та переробну галузь можна розглядати як організатора й інтегратора виробництва продовольства, а також рушійну силу розвитку всього агропромислового комплексу. Херсонщина характеризується найсприятливішими кліматичними умовами для вирощування овочів та фруктів. Далеко за межами регіону відома якість та конкурентоспроможний рівень консервованої продукції. Все це сприяє до нарощення обсягів виробництва як сільськогосподарськими підприємствами, так і господарствами населення.

Стабільний розвиток галузей овочівництва, садівництва і виноградарства та продукції їх переробки одна із головних стратегічних задач розвитку агропромислового комплексу Херсонщини.

В Херсонській області на сьогодні функціонує 11 підприємств з переробки та консервування овочів та фруктів. Найбільш потужними виробники – це ЗАТ Компанія «Чумак» (потужність якої складає переробка 70,0 тис. т томатів на рік), ФГ «Інтегровані агросистеми» (наявність двох ліній з переробки томатів потужністю близько 250 тис. т), ВАТ «Нововоронцовська харчосмакова фабрика» (потужність – 7,0 тис. т), ТОВ АФ ім. Шевченка (виробнича потужність близько 2000 т), а також ПВКФ «Пані Крістіна» (виробнича потужність до 1000 т на рік).

В цілому, все вищенаведене дозволяє акцентувати про необхідність державної підтримки розвитку стратегічно значущих підприємств регіону

з метою не лише продовольчого забезпечення населення, а як стратегічного вектору подальшого розвитку агропромислового комплексу Херсонської області.

У сучасних умовах розвитку продовольчого ринку державне регулювання повинне включати наступні інструменти для ефективної реалізації завдань, визначення яких зумовлюється обраною стратегією регулювання, сучасним станом та перспективами розвитку харчової галузі: законодавчо-нормативні (закони, укази, постанови, розпорядження); фінансово-економічні (податки, пільги, дотації, мито, акцизи, цінова політика, розподіл ресурсів); соціально-економічні (задоволення потреб населення, забезпечення якості та безпечності харчових продуктів, підвищення рівня життя населення, збільшення його купівельної спроможності); адміністративні (контроль, обмеження, дозволи, держзамовлення, захист конкуренції, тощо); інвестиційно-інноваційні (галузеві, цільові та інвестиційно-інноваційні програми, фінансування інновацій та пріоритетних напрямків розвитку галузі, контроль за використанням інвестицій, координація реалізації інноваційної програми).

Список використаної літератури:

1. Сичевський М.П. Стан та пріоритетні напрями розвитку харчової промисловості в Україні / М.П. Сичевський // Економіка АПК. – 2004. – № 1. – С. 38-42.
2. Харчова промисловість України: стан та перспективи: за ред. акад. НАЛ України І.Р. Юхновського. – К.: ФАДА, ЛТД, 2001. – 339 с.
3. Шмаглій О.Б. Харчова промисловість та її розвиток / О.Б. Шмаглій // Економіка АПК. – 2006. – № 8. – С. 40-47.
4. Митрохіна О.О. Перспективи розвитку харчової промисловості України. // Таврійський державний агротехнологічний університет. 2012. – № 4. – С. 212-217. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/znptdau/2012_4/20-29.pdf

СЕКЦІЯ 5. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Анета Мадыда

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління;*

Ирена Дудзик-Левицка

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління,
Технико-гуманитарная академия,
г. Бельско-Бяла, Польша*

ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ МАЛЫХ И СРЕДНИХ ПРЕДПРИЯТИЙ В ПОЛЬШЕ

В странах с развитой рыночной экономикой закрепилось убеждение, что способность предприятий к инновациям является одним из важнейших проявлений их эффективности и продуктивности. Таким образом, инновации рассматриваются в настоящее время как ключевой фактор развития предприятия, ведущий к обогащению рынка новыми продуктами и услугами высокого качества, а также к организационной трансформации внутри предприятия и окружающей его среды.

Исследование малых и средних предприятий (МСП), проведенное в 2013 году Конфедерацией Левиатан [3] показывает, что философия бизнеса должна заключаться в быстрых решениях, когда появляются возможности для развития. Только 25% малых и средних предприятий не соглашается с этим мнением и утверждает, что нужно подождать, пока другие не возьмут на себя риск.

Главный экономист Конфедерации Левиатан Малгожата Старчевска-Кшиштошек считает, что открытость к новым возможностям, проявляющаяся как в желании воспользоваться ими, так и в примирении с поражением, всегда присутствующим в бизнес-ландшафте, позволит максимально использовать те черты МСП, которые четко сформировались в период экономического спада. К этим чертам следует отнести приспособление целей к возможностям рынка, постоянный поиск шансов, концентрация на качестве, а не на цене (а в последующие годы, на инновационности, основанной в большей степени, чем сегодня, на базе собственных расходов на исследования + развитие «В+R»), на внешней экспансии, не только на уже освоенные, но и на более отдаленные рынки. Выразительно раскрыты черты предпринимателей: примирение с поражением, поиск возможностей и быстрые решения, чтобы

воспользоваться этими возможностями, могут также увеличить желание МСП использовать внешнее финансирование [4].

Большинство фирм показывает, что наиболее важным фактором в укреплении их конкурентных позиций на рынке является качество продукции и услуг. Экономическое ослабление усилило это направление деятельности предприятий. Процент фирм, для которых цена является тем фактором, на котором они строят свою стратегию конкурирования на рынке уменьшилась с 18% в 2012 году до 10,4% в 2013 году. Эти результаты исследования показывают, что в секторе МСП произошли постоянные изменения, позволяющие фирмам думать не только об эффективной конкуренции на внутреннем рынке, но и о серьёзных планах выхода на зарубежные рынки [4].

Возрос процент фирм, которые начали в 2013 году экспортную продажу, что при незначительном, но все-таки уменьшении процента МСП, которые продолжали продажу на внешние рынки, дало чистое увеличение количества фирм, работающих за пределами польского рынка. И что еще более важно, больший процент фирм планирует в ближайшие два года начать экспорт своей продукции. Во всем этом, важно и то, что сектор МСП заметили также неевропейские рынки – Китай, Индия, Бразилия, Мексика, Индонезия. В 2012 году только 0,1% предприятий продавала свою продукцию на этих рынках. В 2013 году это было уже 2,4% [4].

Важным фактором из ближайшего окружения, влияющим на инновационную деятельность организации является стадия жизни отрасли, в которой она действует. Оказывается, что организации, работающие в отраслях, которые находятся на более ранних стадиях развития, часто внедряют технологические и продуктовые инновации и активно используют различные источники инноваций. Зато в зрелых отраслях чаще всего встречаются инновации, заключающиеся в изменении способа производства [7, с. 38].

Малые предприятия часто эффективны в выявлении возможностей, но менее эффективны в разработке конкурентных преимуществ, необходимых для получения соответствующей стоимости. Изобретение может быть результатом действий отдельных лиц, но его коммерциализация требует ресурсов и усилий организаций, которыми нужно управлять [6, с. 8].

Основной проблемой финансирования проектов в Польше, а также в Европейском Союзе является факт, что мы имеем дело с рефинансированием части капиталовложений, а не прямым финансированием работ, целью которых является создание нового инновационного продукта [1, с. 14].

Современные и молодые предприятия имеют мало шансов в Польше привлечь капитал традиционными способами, такими как [2, с. 38-39]: банковские инвестиционные кредиты, долгосрочные кредиты, выпуск Обществом облигаций и других долгосрочных, долговых обязательств, франчайзинг, лизинг, краткосрочные банковские кредиты, займы, выпуск краткосрочных долговых обязательств, торговые кредиты и прочие долговые обязательства.

Малые и средние предприятия мало склонны пользоваться внешним финансированием. Только незначительно увеличился процент фирм, которые пользовались кредитами и ссудами – это меньше, чем 1/3 от общего числа МСП. Низкая вовлеченность и ограниченный доступ к частному капиталу, несомненно, влияют на способ финансирования инновационных проектов. Эти ограничения означают, что новые, инновационные предприятия имеют ограниченное влияние на поглощение новых технологий и достижения в области производительности [2, с. 38].

Малые и средние предприятия используют как собственные, так и чужие источники финансирования своей. Тем не менее, это собственные источники доминируют в структуре капитала. Среди предпочтительных собственных источников решительно доминирует чистая прибыль. Это означает, что малые и средние предприятия генерируют прибыль, которую они могут использовать для финансирования собственного развития. Особенно микрофирмы ставят своё развитие в зависимость от выработанных финансовых излишков. Но они должны помнить, что во время экономического оживления это может стать препятствием для развития.

Микро и малые экономические субъекты должны в большей степени заинтересоваться источниками финансирования инновационной деятельности в области развития и выбирать те, стоимость приобретения которых является самой низкой. Они могут стараться получить деньги из структурных фондов, где наиболее соответствующими действиями являются именно действия для поддержки продуктовой и технологической конкурентоспособности, повышение конкурентоспособности через инновации и развитие человеческих ресурсов. Неопределенность ожидаемых изменений конъюнктуры является причиной того, что многие предприятия сдерживаются с началом новых проектов, несмотря на отсутствие серьезных барьеров, так как предприятия продолжают негативно оценивать инвестиционный климат [5, с. 275].

Низкий уровень инновационности польской экономики во многом обусловлен отсутствием финансовых ресурсов для развития новых предприятий. Предприятия сектора МСП неохотно пользуются кредитами и займами (менее 1/3 от общего числа малых и средних предприятий в 2013 году). Эти предприятия все еще достаточно консервативны и предпочитают полагаться на собственный капитал.

Отсутствие интереса к инновациям может быть также результатом отсутствия надлежащего сотрудничества между предприятиями и научно-исследовательскими центрами, а также учреждениями, приоритетом которых является поддержка развития предпринимательства в регионе. Складывается впечатление, что вышеуказанные субъекты больше сосредоточены на борьбе между собой, чем на сотрудничестве. Окружение практиков обращает внимание на отсутствие практических знаний ученых, в свою очередь, исследователи подчеркивают недостаток знаний управленческого персонала.

Низкие цены на предлагаемые продукты не должны быть основным и единственным источником конкурентоспособности предприятия. Наиболее важным фактором для построения конкурентной позиции на рынке является качество продукции и услуг.

Список использованной литературы:

1. Filipiak J., Unia potrzebuje innowacyjności małych firm, «Rzeczpospolita» z 14.12.2007.
2. Janasz K., Źródła i modele finansowania procesów innowacyjnych w przedsiębiorstwie, «Przegląd organizacji» 2008, Nr 10.
3. Słabe i mocne strony sektora MSP w Polsce, Szanse i zagrożenia rozwojowe, Konfederacja Lewiatan, <http://konfederacjalewiatan.pl>, (20.11.2014).
4. Lewiatan przedstawił wyniki monitoringu MSP, ABC a Wolters Kluwer business, <http://twoja-firma.abc.com.pl>, (20.11.2014).
5. Okręglicka M., Działalność inwestycyjna mikroprzedsiębiorstw w Polsce-wybrane aspekty, [w:] Gospodarka oparta na wiedzy i innowacyjność przedsiębiorstw-wybrane zagadnienia, red. K.Mieszkowski, K.Piech, Instytut Wiedzy i Innowacji, Warszawa 2011.
6. Polowczyk J., Przedsiębiorczość strategiczna, «Przegląd organizacji» 2009, Nr 6.
7. Stawasz E., Innowacje a mała firma, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1999.

Boiarchuk A.I.

*dr katedry zewnętrznej gospodarczej działalności,
Narodowy techniczny uniwersytet w Chersoniu,
m. Chersoń, Ukraina*

ROLA SZKÓŁ WYŻSZYCH W CHERSOŃSKIM SPOŁECZEŃSTWIE INFORMACYJNYM

Społeczeństwo informacyjne (SI) wymusza zmiany w społecznych schematach edukacji masowej. Szkoły wyższe akumulują i rozdzielają informację – nową wiedzę, i przez to tworzą środowisko myślowe, otwarte, gdzie funkcjonuje podobna wiedza, oraz ludzi – jej nosicieli. Można powiedzieć, że samo SI tworzone jest również przez edukację wyższą, ponieważ wspiera ona sam sposób zdobywania, obróbki i dystrybucji informacji w społeczeństwie.

Funkcje chersońskich szkół wyższych w budowaniu SI można zbadać za pomocą analizy prawodawczo-normatywnej bazy polityki edukacyjnej i rozwoju społeczeństwa ukraińskiego. Usprawnienie funkcjonowania i innowacyjnego rozwoju szkół wyższych na Ukrainie, podniesienie ich jakości i dostępności, integracja z europejską przestrzenią z zachowaniem narodowych osiągnięć i tradycji realizuje się w ramach ustawy «O podstawowych zasadach rozwoju SI na Ukrainie na lata 2007-2015» (zatwierdzonej 9.01.07r., nr 537-Y). Ważną rolę w zarządzaniu procesem informatyzacji edukacji odgrywa dekret prezydenta Ukrainy «O środkach zapewniających rozwój priorytetowy edukacji na Ukrainie» (nr 926, 30.09.10 r.) oraz zatwierdzona ustawa «O szkolnictwie wyższym» (17.01.02 r., nr 2984-III).

Problematyce miejsca uczenia się i nauczania w szkołach wyższych poświęca się współcześnie niewiele uwagi (w literaturze przedmiotu, jak i w działalności

praktycznej). Badaniu tego problemu poświęcone są prace D. Bella, Z. Brzezińskiego, I. Masudy, D. Riesmana, T. Stoneyera, O. Tofflera, A. Turen. Kwestie informatyzacji edukacji, automatyzacji procesu szkół wyższych, podniesienia motywacyjnego aspektu szkół wyższych, zaplecza programowego i edukacyjnych zasobów internetowych są badane przez ukraińskich naukowców i pracowników oświaty: W. Kostinego, T. Lytwynową, A. Manako, J. Ostaf, J. Horbenkę, T. Hubę, W. Watahiną.

W budowaniu SI w regionie chersońskim, który jest przestrzenią przepływów wiedzy, wykorzystywane są cztery funkcje szkół wyższych: społeczna, zawodowa, pedagogiczna i katalityczna. Funkcja społeczna polega na przyznaniu roli, jaką technologie odgrywają obecnie w społeczeństwie, na konieczności odzwierciedlenia interesów społeczeństwa i potrzebie demistyfikacji technologii dla studentów. Funkcja zawodowa polega na konieczności przygotowania studentów do takich rodzajów aktywności zawodowej, które wymagają umiejętności wykorzystania technologii. Funkcja pedagogiczna polega na tym, że technologie towarzyszą procesowi edukacyjnemu, oferując coraz szersze możliwości komunikowania się i wyższe jakościowo materiały, co zmienia wykładanie przedmiotów tradycyjnych i przyswojenie innowacyjnych. I, wreszcie, efekt katalityczny intensywnego procesu i potężnego potoku informacji nie tylko w stosunku do edukacji, ale również do społeczeństwa w ogóle – to doskonalenie wykonania, wykładania, administrowania, zarządzania, zwiększanie skuteczności, wywieranie pozytywnego wpływu na edukację i zmienianie relacji między wykładowcami a studentami, integracja edukacji wyższej z systemem socjalno-ekonomicznym społeczeństwa.

Pierwszy problem szkół wyższych w chersońskim SI: znaczenie szkół wyższych w środowisku informacyjnym. Umiejętność i nawyk korzystania na co dzień z technik dostępu do informacji stanowi środek do zmieniania społeczeństwa. Budowanie SI wymaga jednak nie tylko umiejętności korzystania z informacji (a więc budowania wiedzy), ale również tworzenia i dystrybuowania informacji. Co więcej – wzrost mobilności pracowników i zmieniające się wymagania rynku pracy powodują konieczność korzystania z różnego rodzaju form kształcenia ustawicznego.

W regionie chersońskim szkoły wyższe w SI utożsamia się powszechnie z technologią informacyjną i komunikacyjną, w szczególności z multimediami i Internetem. Nabyte przez studentów kompetencje medialne mają im umożliwić sprawne funkcjonowanie w SI. Z tego punktu widzenia stosowane w szkołach wyższych media jawią się jako narzędzia działalności intelektualnej. W świetle tych założeń pojawił się wymóg transformacji środowiska edukacyjnego.

Kolejny problem szkół wyższych w chersońskim SI: zakres technologii informacyjnej w środowisku szkół wyższych. W szkołach wyższych technologie informacyjne stają się priorytetem w budowaniu SI. Jednak technologie informacyjne ważne są dla konkurencji różnych szkół wyższych na rynku edukacyjnym, lecz też dla skutecznego ich funkcjonowania. Bez wykorzystania technologii informacyjnych nie są możliwe ewentualne postępy w sferze edukacji wyższej, która obecnie nabiera zupełnie nowego wymiaru: telewizja kablowa, dostęp do Internetu, rozwój technologii multimedialnych – wszystko to znacząco rozszerza możliwości poznawcze człowieka. Oprócz tego, mówiąc o SI,

warto zwrócić uwagę na procesy technologiczne, które mają trzy składowe: infrastrukturę (urządzenia techniczne i sieci przekazywania danych), infostrukturę (zawartość, treść zasobów elektronicznych) oraz kompetencję informacyjną użytkowników.

Wiele szkół wyższych w regionie chersońskim (Narodowy Uniwersytet Techniczny, Uniwersytet Państwowy, Państwowy Instytut Morski etc) tworzy składowe edukacyjnych procesów technologicznych i potoku informacji: potrzebna liczba komputerów połączonych w sieć lokalną, kanał dostępu do Internetu, sale komputerowe; tworzenie ogólnodostępnych serwerów edukacyjnych, systemy administrowania zawartością portalu edukacyjnego MOODLE (modułowe obiektowo ukierunkowane dynamiczne środowisko edukacyjne), formowanie grup administrowania serwerem; opracowanie ponad 700 kursów w ramach wielu przedmiotów (informatyka, systemy i sieci komputerowe, oprogramowanie systemu); uczenie studentów zasad pracy z serwerem edukacyjnym i innymi zasobami informacyjnymi; sieciowe i autonomiczne publikacje elektroniczne, konferencje i sympozja multimedialne, filmy edukacyjne oraz popularno-naukowe; technologia informacyjna ewidencji ocen na podstawie rankingów; bazy danych studentów, wykładowców, państwowych standardów edukacyjnych; poczta elektroniczna; serwery wymiany wiadomości i plików.

Kolejny problem szkół wyższych w chersońskim SI: poziom edukacyjny w procesie rozbudowy SI. Dla podwyższenia jakości szkół wyższych w regionie chersońskim nie da się jednak wykorzystać Internetu w pełnej mierze, a to ze względu na obecność czynników o charakterze obiektywnym i subiektywnym. Do tych o znaczeniu najistotniejszym zaliczyć można ograniczenia zasobów materialnych i technicznych uniwersytetów oraz niedopracowanie menadżerskich strategii optymalizacji procesów wykorzystania technologii internetowych w rozwiązywaniu problemów edukacyjnych i badawczych chersońskich szkół wyższych.

Przypuszczalnie, że najczęściej wykorzystuje się publikację pomocy naukowych, programów edukacyjnych, zaleceń metodycznych z zastosowaniem zasobów elektronicznych MOODLE. Nieco rzadziej wykorzystuje się testowanie. Wielu wykładowców publikuje prezentacje do swoich wykładów. Studenci wykorzystują wspomniane materiały zazwyczaj w trakcie pracy samodzielnej, jako alternatywę wobec publikacji drukowanych. Oprócz pomocy naukowych niewielu wykładowców stosuje testowanie komputerowe czy inne możliwości technologii informacyjnych, szczególnie zasoby interaktywne, nastawione na pracę zespołową w sieci, a także narzędzia automatyzacji sprawozdawczości. Analizy ocen i jakości zasobów edukacyjnych wykorzystywane są rzadziej w procesie edukacji. Dystrybucja pomocy naukowych dla studentów stanowi zaledwie mały procent wykorzystania wszystkich możliwości współczesnych technologii informacyjnych.

Można założyć, że czynnik zewnętrzny jest ważnym bodźcem rozwoju społeczeństwa informacyjnego w regionie chersońskim. Przeciwnie edukacyjna droga integracji Ukrainy z Unią Europejską (na przykład, zastosowanie procesu bolońskiego) zmierza właśnie ku SI.

Kolejny problem szkół wyższych w chersońskim SI: integracja kapitału intelektualnego i SI. SI będzie na tyle konkurencyjne, na ile jego gospodarka będzie oparta na wiedzy. A kluczem do wiedzy jest edukacja wyższa. Dlatego wykształcenie społeczeństwa ukraińskiego nie może być traktowane jako sprawa uczących się, a jako strategiczne zadanie dla państwa kształtującego SI i edukację w nim.

Kapitał intelektualny jest niezbędnym zasobem w rozwoju SI, gdzie kluczową rolę odgrywa wiedza teoretyczna i praktyczna. Jako hipotezę można rozpatrywać twierdzenie, że transformacje instytucji edukacyjnych regionu chersońskiego oraz adaptacja ich działalności zgodnie z wymogami i tendencjami rozwoju SI pozwolą zachować i rozwinąć kapitał intelektualny, którym dysponuje społeczność regionu. Dlatego podstawową kwestią w omawianej sytuacji jest stworzenie dostatecznych warunków dla twórczych naukowych poszukiwań, zapewnienie naukowcom godnego poziomu życia oraz znalezienie sposobów zastosowania rezultatów ich działalności naukowo-badawczej w procesie produkcji przemysłowej.

Innym interesującym wymiarem badania tego aspektu rozwoju jest dostrzeżenie integracji instytucji edukacyjnych z podmiotami produkcji zaawansowanej technologicznie (konkretnymi przedsiębiorstwami) regionu chersońskiego. Od skutecznej integracji nauki i gospodarki zależy rozwój produkcji informacyjnych technologii oraz zdolność systemu ekonomicznego do ciągłej innowacji technologicznej.

Kształtowanie relacji szkół wyższych z otoczeniem gospodarczym w regionie chersońskim wymaga zarządzania wizerunkiem uczelni i jej tożsamością, ponieważ między innymi od wizerunku szkoły wyższej zależy skłonność różnego typu przedsiębiorstw do podejmowania z nią współpracy. Różne mogą być zakresy i instrumenty takiej współpracy. Szczególną jej formę stanowią nowe kategorie przedsiębiorstw typu spin-out oraz parki technologiczne. Wpływ współpracy między szkołami wyższymi a biznesem na rozwój społeczno-gospodarczy wyraża się w pozytywnych zmianach na rynku pracy regionu chersońskiego, w łatwiejszym pozyskiwaniu inwestorów, a także w poprawie jakości życia mieszkańców. Nie można również pominąć kwestii związanych z kształtowaniem wizerunku miejsca. Współpraca między szkołami wyższymi a podmiotami gospodarczymi zwiększa zdolności regionu do kreowania oraz absorpcji innowacji, powiększa zasób ludzkiego kapitału wiedzy. Należy podkreślić, że właśnie te czynniki przyczyniają się do trwałego rozwoju regionów.

SI jest możliwe wyłącznie dzięki harmonijnemu współdziałaniu państwa, biznesu prywatnego i sektora społecznego (organizacje i fundusze społeczne). Niemniej jednak, patrząc na istnienie dzisiaj poważnych problemów politycznych oraz gospodarczych na Ukrainie, można przypuszczać, że zmiany instytucjonalne, sprzyjające rozwojowi SI w regionie chersońskim, są zahamowane.

Вороніна Р.М.
*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри маркетингу і логістики,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна*

ЛОГІСТИЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СТРАТЕГІЧНОМУ РОЗВИТКУ МІСТА

Двадцять перше століття характеризується стрімким зростанням темпів урбанізації. Якщо в 1950 р. в містах проживало 30% населення світу, у 2003 р. – 48%, то в 2050 р. очікується 66,5% мешканців міст, а у розвинутих країнах 85,4% або майже 6,4 млрд. осіб [5, с. 5].

Все більше людей схильні до використання приватного автотранспорту, що призводить до зростання його кількості і зростання часу, проведеного в дорозі. До 2050 року житель міста буде витратити близько 106 годин на рік у заторах, що в три рази більше, ніж сьогодні. Більше того, прогнозується, що близько 0,5 мільйона чоловік будуть гинути у дорожньо-транспортних пригодах щорічно [4, с. 129].

Неконтрольована урбанізація може спричинити до загострення соціальних та екологічних проблем, а також здійснити негативний вплив на економіку міста і регіону. Проте ситуацію можна змінити, використовуючи інноваційні рішення в містобудуванні та розвитку інфраструктури.

З точки зору логістики, сучасне місто сприймається, з одного боку, як ланка логістичного ланцюга в логістичній системі країни, а, з іншого боку, як самостійна система, з конкретними завданнями та наслідками, будучи місцем зайнятості, працевлаштування, проживання, відпочинку, шопінгу, використання товарів і послуг. Тому, місто повинно бути ефективним в економічному, соціальному та екологічному аспектах, що становить виклик для міської логістики.

Логістична система міста покликана забезпечувати планування, координацію та контролювання таких підсистем як логістику міського та індивідуального транспорту, логістику забезпечення міста необхідними ресурсами, логістику відходів тощо.

Успішне функціонування міської логістики мають забезпечити інноваційні логістичні технології, що ґрунтуються на використанні концепцій ланцюга поставок, ефективного обслуговування споживачів, крос-докінгу, однак має відбуватись і активний адміністративний вплив на реалізацію логістичних потоків [1, с. 17].

Останнім часом державні органи розробляють заходи щодо боротьби із заторами, забрудненням повітрям, шумом, але більшість з них є або політичними або нормативними рішеннями для вирішення надзвичайних ситуацій, та носять обмежувальний характер.

Логістичне управління у стратегічному розвитку міста забезпечує досягнення цілей та їх реалізації. Для ефективного розвитку міста важливо налагодити партнерські відносини між місцевою владою та постачальниками логістичних послуг, що б забезпечило розвиток

підприємництва. Прикладом може бути формування логістичного центру в регіоні, яке б забезпечувало реалізацію стратегічних цілей логістичної діяльності. В таких умовах, реалізація стратегії розвитку міста і регіону полегшується, покращується конкурентоспроможність регіону, збільшується інвестиційна привабливість регіону.

Систему міської логістики можна розділити на дві підсистеми: виробничу і невиробничу. Виробнича підсистема міської логістики забезпечує промисловість, будівництво, сільське господарство, торгівлю. А невиробнича – комунальні послуги, житло, науку і освіту, культуру, мистецтво, охорону здоров'я і соціальну допомогу [4, с. 66].

Розглядаючи систему управління містом у логістичному аспекті, важливо зазначити, що часто ключовим учасником і реалізатором концепції є саме керівництво міста та регіону, яке, окрім іншого, надає фінансові і технічні засоби, або забезпечує координацію засобів господарських структур, які функціонують на території регіону. Інструменти управління містом повинні оптимізувати умови функціонування міста, зважаючи на витрати, вартість послуг, екологічні аспекти, забезпечуючи зростання якості життя мешканців та підвищення ефективності функціонування підприємств. Підсумовуючи, зазначимо, що цілями управління міською логістикою є раціональність, ефективність та оптимізація ресурсів за засобів [3, с. 100].

Вибір підходу до управління системою міської логістики залежить від зрілості і соціальної відповідальності місцевих органів влади, які або націлені на короткострокову перспективу тільки для утримання повноважень, або використовують стратегічний підхід, орієнтуючись не тільки на тимчасове економічне зростання в регіоні, а й на довгостроковий економічний і соціальний розвиток. В останньому випадку відмінним інструментом для досягнення цієї амбітної концепції стратегічного управління використовуються принципи логістики.

Список використаної літератури:

1. Мельниченко О.С. Логістика і місто: ефект взаємодії / О.С. Мельниченко, Є.В. Крикавський, Р.Л. Сопільник // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». Логістика. – 2008. – N 633. – С. 814-822.
2. Kauf S., Tluczak A. Logistyka miasta i regionu: metody ilosciowe w decyzjach przestrzennych / S. Kauf, A. Tluczak, – Warszawa: Difin SA, 2014. – 227 s.
3. Kazmierski. Zarzadzanie logistyczne w rozwoju miasta i regionu – strategiczna rola centrum logistycznych. Zeszyty naukowe uniwersytetu Szczecinskiego. – Nr 453. – 2007. – S. 95-104.
4. Tundys B. Logistyka miejska. Teoria i praktyka. Wydanie 2 / B. Tundys. – Warszawa: Difin SA, 2013. – 273 s.
5. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2014). World Urbanization Prospects: The 2014 Revision, Highlights (ST/ESA/SER.A/352). – UN, 2014.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сільські території України володіють сприятливими географічними, кліматичними, ресурсними, економічними та культурними передумовами розвитку. Проте на сьогодні проблема невідповідності рівня соціально-економічного розвитку українських сільських територій світовому рівню та стандартам країн ЄС, поки що залишається нерозв'язаною.

Всебічний аналіз соціально-економічних показників розвитку сільських територій дозволив виявити основні їх проблеми та тенденції на регіональному рівні. Сучасні тенденції розвитку сільських територій свідчать про регресивні, аніж прогресивні зміни. Зокрема, важливими показниками соціально-економічного розвитку є зайнятість населення, його вікова структура, трудовий потенціал, якість життя. Аналізуючи зміни у чисельності населення, варто зазначити, що для регіонів України протягом тривалого періоду характерним є постійне, але незначне, зменшення частки сільського населення [1, с. 49]. Розвиток сільських територій характеризується також погіршенням кількісних і якісних параметрів демографічних процесів внаслідок складних соціальних та екологічних умов проживання на селі, низького рівня доходів сільського населення.

Важливо зазначити, що для життєдіяльності сільських територій повинна бути відповідна вікова структура, яка дозволяє характеризувати робочу силу з точки зору продуктивної зайнятості. Слід відзначити, що за розподілом сільського населення за віком значну частку у всіх регіонах складають пенсіонери. Це вказує на цілий ряд ризиків, пов'язаних з потенційною втратою частини наявних трудових ресурсів у найближчому майбутньому.

Скорочення трудового потенціалу сільського населення, зниження зайнятості, зростання безробіття та міграційні процеси руйнують сільську поселенську мережу, погіршується структурне її співвідношення, втрачається функціональна приналежність малих населених пунктів.

Сільські території характеризуються розгалуженою соціальною інфраструктурою, але, на жаль, в цій сфері є значний перелік проблем, які стримують соціальний розвиток сіл. Фактично припинився розвиток соціальної інфраструктури села, скорочується обслуговування сільського населення соціальними послугами. Протягом останніх десятиріч ситуація з торговим обслуговуванням сільського населення в Україні залишається складною. У переважній частині сільської поселенської мережі відсутні житлово-комунальні підприємства, інженерне забезпечення та благоустрій знаходиться на незадовільному рівні. Задля вирішення проблеми мешканців сільських територій на регіональному рівні

запроваджено багато програм сприяння житловому будівництву на селі, проте кількість житла, котре вводиться в експлуатацію у сільській місцевості продовжує зменшуватися.

Характерною особливістю сучасного етапу розвитку сільських територій є збільшення випуску сільськогосподарської продукції особистими господарствами населення над аграрними підприємствами. На наш погляд наведені дані характеризують регресивні тенденції розвитку. Оскільки, вироблена продукція населення характеризується здебільшого ручною працею, що призводить до її не конкурентоспроможності на світових ринках та до редукації праці в цілому.

Розвиток сільських територій протягом усього періоду суспільної трансформації української держави засвідчив невідповідність галузевої аграрної парадигми системному поліфункціональному характеру цих утворень. Вважаємо, що сільські території потребують як структурної перебудови їх економіки, так і переосмислення та підходів до розвитку сільського господарства. Поряд з диверсифікацією видів економічної діяльності та підтримкою формування її несільськогосподарських видів, необхідним є приділення особливої уваги стимулюванню і нарощуванню обсягів виробництва, а також підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва.

Узагальнюючи вищевикладене, вважаємо за необхідне відзначити, що сільські території регіонів України мають потенціал для розвитку, але нагального вирішення потребують проблеми, пов'язані з демографічною ситуацією, трудовими ресурсами, соціальною інфраструктурою. Вважаємо, що сучасний розвиток економіки полягає у впровадженні в сільський простір також нових видів діяльності, які пов'язані не лише із сільським господарством. Це дозволить розширити сферу зайнятості. Головною метою багатофункціонального розвитку сільських територій є незмінне поліпшення умов життя, праці й відпочинку селянських родин, надання несільськогосподарських послуг. Акцентування традиційним селом нових, неаграрних функцій буде сприяти зниженню безробіття.

Список використаної літератури:

1. Регіони України 2013 : стат. зб. [Електронний ресурс] / ред. О.Г. Осауленко. – Держ. служба статистики України. – К. : 2014. – Ч. 2. – 783 с. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Пилипенко К.А. Розвиток сільських територій: стан, проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / К.А. Пилипенко. – Режим доступу : <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/211.pdf>.
3. Оцінка розвитку сільськогосподарського сектору і сільської місцевості в країнах Східного партнерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fao.org/docrep/field/009/aq674uk/aq674uk.pdf>

Куценко В.І.
аспірант,
Запорізький національний технічний університет,
м. Запоріжжя, Україна

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ РЕГІОНУ ЯК УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

На сучасному етапі розвитку економіки виникає необхідність її розширення з метою подолання залежності від природних ресурсів та підвищення конкурентоспроможності. Це є основним викликом для економічного зростання і розвитку економіки й вимагає комплексного підходу до структурування економіки. У свою чергу, високий темп економічного зростання розширює фінансові можливості щодо модернізації економіки регіону та його соціальної сфери, дозволяє здійснювати значні проекти, наближатися за рівнем доходів населення до більш розвинених регіонів. Швидке соціально-економічне зростання зміцнює самосвідомість і суверенітет, що представляє особливу цінність для регіону.

Важливо зазначити, що процес ініціювання диверсифікації відбувається у двох випадках: по-перше, за умови, коли традиційний вид діяльності не забезпечує належного рівня доходів («диверсифікація за необхідності»); по-друге, коли наявний потенціал дозволяє розширювати сферу діяльності («диверсифікація по можливості»). Однак у кожному з випадків детермінантою диверсифікованої діяльності виступає саме наявний потенціал. В більшості регіонів домінуючою є «диверсифікація за необхідності».

Серед теоретичних причин диверсифікації можна виділити наступні:

- виживання – заходи з протидії несприятливим умовам ринкового, виробничого або матеріального впливу;
- стабільність – залучення виробничого балансу в циклічному виробництві;
- виробнича утилізація ресурсів;
- адаптація до зміни потреб покупця;
- економічне зростання і розвиток.

Однією з найбільш важливих причин є економічне зростання та розвиток. На сучасному етапі під розвитком слід розуміти перетворення виробничої структури економіки і накопичення потенціалу, необхідного для проведення цього перетворення. У свою чергу структурні перетворення передбачають, що економічний розвиток – це процес, в якому нові види діяльності виникають, а старі або зникають, або модифікується у більш ефективні з точки зору умов внутрішнього і зовнішнього середовища. А зростання, в свою чергу, – це не просто збільшення обсягів виробництва; воно відбувається за рахунок зміни структури економіки, що реалізується за допомогою диверсифікації. Диверсифікація – це складний, поступовий і довготривалий процес, що вимагає для свого здійснення значних вкладень різного роду ресурсів. І від

того, який обирається підхід до її проведення, наскільки грамотно в подальшому реалізується на практиці поставлена задача «переналаштування» економіки, багато в чому залежить не тільки поточний стан, але й довгострокова перспектива

Диверсифікація економіки регіону – найважливіша умова підвищення її конкурентоспроможності. Рішення стратегічних цілей розвитку України, а саме: підвищення добробуту і зменшення бідності населення, можливо лише на основі динамічного і стійкого економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності економіки.

Диверсифікацію регіональної економіки можна розглядати як розширення сфер економічної діяльності регіону з метою підвищення його конкурентоспроможності, збільшення внеску нових видів виробництва у соціально-економічний розвиток території та поліпшення на цій основі добробуту населення [1].

Слід зауважити, що питання диверсифікації економіки регіону та підвищення на цій основі конкурентоспроможності повинна розглядатися регіональними органами влади в якості пріоритетних. У той же час необхідна концентрація зусиль у напрямку їх вирішення.

Необхідно пам'ятати, що «диверсифікація важлива не сама по собі, а як умова створення більш конкурентоспроможної економіки, повною мірою реагує на ринкові сигнали, стійко розвивається без подальшого прямої участі держави» [2, с. 79]. Навіть незначні помилки у застосуванні методів активного державного втручання можуть негативно вплинути на економіку.

Механізми здійснення диверсифікації в середньостроковій і довгостроковій перспективі різняться між собою. У першому випадку вони здатні мати значний стимулюючий вплив на розвиток «несировинних виробництв» і включають: удосконалення податкових і митних механізмів вилучення природної ренти; створення системи підтримки експорту; розвиток сільськогосподарського виробництва; підтримку малого і середнього бізнесу.

В довгостроковому періоді – це: підтримка венчурного фінансування; стимулювання взаємного перетікання технологій при виробництві продукції цивільного та військового призначення; розвиток сфери послуг та підтримка її експорту; розвиток інформаційної інфраструктури та сфери телекомунікацій.

Вплив розвитку диверсифікованої економіки виражається в наступних позитивних змінах: підвищення конкурентоспроможності економіки; забезпечення нової якості людського капіталу; створення ефективного державного управління. На сучасному етапі ефективно використання потенціалу соціально-економічних умов і факторів, пов'язаних з диверсифікованою економікою, виступає однією з необхідних передумов досягнення стійкості і якості економічного зростання.

Таким чином, диверсифікація є інструментом усунення диспропорцій, відтворення і перерозподілу ресурсів, тому вона переслідує різні цілі і визначає напрям реструктуризації економіки. Цілі диверсифікації безпосередньо залежать від фінансового стану і можливостей,

привабливості галузей, тому що вона різна в короткостроковому і довгостроковому періодах.

Диверсифікація є вкрай необхідною на сучасному етапі, оскільки забезпечує стійкий довгостроковий зростання, метою якого є зниження залежності країни від природних ресурсів. При цьому для досягнення цілей диверсифікації необхідно використовувати весь потенціал країни.

Список використаної літератури:

1. Ускова Т.В. Диверсификация экономики региона – важнейшее условие повышения ее конкурентоспособности [Електронний ресурс] / Т.В. Ускова, С. С. Копасова. – Режим доступа: http://journal.vscs.ac.ru/php/jou/40/art40_03.php.

2. Иогман Л.Г. Стратегия диверсификации региональной экономики / Л.Г. Иогман // Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз. – 2008. – № 1. – С. 78–91.

Продіус О.І.

*доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
Одеський національний політехнічний університет,
м. Одеса, Україна*

ДИСПРОПОРЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Поглиблення міжнародної інтеграції України актуалізує проблему конкурентоспроможності економіки як на національному, так і на регіональному рівні. Вичерпання потенціалу екстенсивного економічного розвитку, домінування споживання в протизвагу схильності до заощаджень та інвестування в реальний сектор, нерозвиненість інституцій та структурні деформації в економіці зумовлюють втрату позицій нашої країни в світових рейтингах конкурентоспроможності. Звідки виникає необхідність виявлення головних переваг та загроз конкурентоспроможності регіонів, промислових областей, обґрунтування механізмів реалізації моделі структурно-інноваційного розвитку депресивних територій в умовах недосконалості законодавчо-нормативного забезпечення, незавершеності розбудови системи регіонального управління та складних політичних обставин [1].

Аналіз проблеми розвитку регіонів відображено в роботах О.І. Амоши, З.С. Варналія, В.М. Геєця, Б.М. Данилишина, М.І. Долішнього, Я.А. Жаліло, М.В. Жука, А.Є. Слівака, М.А. Хвесика та інших науковців, котрі зробили значний внесок у формування державної регіональної політики. Сучасна економіка вимагає постійних змін щодо державних механізмів підтримки депресивних регіонів, тому ці питання постійно залишаються відкритими та потребують удосконалення відповідно до вимог часу. Необхідність стимулювання розвитку регіонів постійно декларується в різних офіційних документах, проте формування відповідного нормативно-

правового поля і практичні кроки з його запровадження здійснюються повільно, щоразу із порушенням встановлених термінів.

Для України, як і для більшості держав світу, однією з важливих проблем, що потребує вирішення, є проблема диспропорційного розвитку регіонів. Основними причинами виникнення диспропорцій були різні стартові умови, в яких опинились регіони України до початку 90-х років ХХ ст. До них можна віднести: різноманітність історичних, природних, соціально-економічних факторів; господарська спеціалізація; комплексність і перспективність розвитку, їх конкурентні переваги; місце і значення регіону в системі територіального поділу праці, інтеграційних процесах тощо [3].

Диспропорції регіонального соціально-економічного розвитку держави стають все більш суттєвими та впливають на збільшення кількості депресивних територій. В сучасних складних економічних умовах господарювання в багатьох регіонах поширюється наступні негативні чинники: зниження рівня виробничого та людського потенціалу; порушення виробничих структур; зменшення галузевої диверсифікації і збільшення залежності від зовнішніх ринків; погіршення екологічних умов; загострення демографічної кризи.

Так, офіційне визначення «депресивні території» представлено у Законі України «Про стимулювання розвитку регіонів» (від 8 вересня 2005 р.). Закон нормативно визначає механізми державної регіональної політики щодо мінімізації диспропорцій соціально-економічного розвитку територій держави, вводить поняття «депресивна територія» (стаття 6), встановлює процедуру її визначення (статті 9, 10), порядок застосування механізмів державного впливу на подолання депресивності передбачає запровадження договірних засад у відносинах між центральними та місцевими органами влади на основі угод щодо регіонального розвитку. Законом визначено, що депресивна територія – це регіон чи його частина (район, місто обласного (республіканського) значення або кілька районів, міст обласного (республіканського) значення, рівень розвитку якого (якої) за показниками, визначеними статтею 9 Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» є найнижчим серед територій відповідного типу. З 1 січня 2010 року набув чинності закон «Про внесення змін до закону «Про стимулювання розвитку регіонів» № 1562-VI від 25 червня 2009 року. Цим законом розширено групи територій, які визнаються депресивними, а також наділяються таким статусом певні регіони України. Зокрема, визнаються депресивними регіони, в яких протягом останніх п'яти років показники валового регіонального продукту на одну особу є найбільш низькими. Депресивними також визнані промислові райони, в яких протягом останніх трьох років середні показники рівня зареєстрованого безробіття та частка зайнятого в промисловості населення значно перевищують відповідні середні показники розвитку території цієї групи, а обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу та рівень середньомісячної заробітної плати значно нижче середніх показників розвитку території цієї групи. Крім того, депресивними визнаються сільські райони, у яких протягом трьох років

щільність сільського населення, коефіцієнт природного приросту населення, рівень середньомісячної заробітної плати та обсяг реалізованої сільськогосподарської продукції на одну особу значно нижче відповідних середніх показників розвитку територій такої групи, а частина зайнятих у сільському господарстві значно перевищує їх [2].

В Україні до депресивних регіонів, за різними оцінками, належить від 4% до 15% території країни, де проживає близько 12% населення. У таких регіонах ВВП і середня зарплата можуть бути на чверть нижче, ніж в середньому по Україні, а рівень безробіття – вище. Офіційний статус депресивних отримали лише вісім сільських, дев'ять промислових районів і п'ять міст обласного підпорядкування [3; 4].

Таким чином, соціально-економічний розвиток регіонів України супроводжується значними територіальними диспропорціями, які з роками посилюються. Найбільшим рівнем депресивності вирізняються західні та північні області України, де поряд з традиційно низькими показниками індустріального розвитку помітних втрат зазнало і сільське господарство, яке є головною сферою економіки цих регіонів. Так, протягом тривалого періоду до регіонів-аутсайдерів належать Волинська, Рівненська, Тернопільська, Чернігівська, Житомирська, Кіровоградська області. Найвищий рівень економічного зростання характерний для усього 6 областей, які можуть самостійно себе прогодувати, а саме, Полтавська, Харківська, Дніпропетровська, Сумська, Черкаська та Львівська області. Як і раніше, це великі регіони з добре розвинутою інфраструктурою і системою вищої освіти, технологічно підготовлені, з розвиненим бізнесом і розвинутою інфраструктурою для інновацій.

Так, у держбюджеті заплановано, скільки коштів мають зібрати місцеві бюджети, скільки перерахувати в державний, хто отримає дотації, а хто, навпаки, буде донором. Найбільш дотаційним регіоном України в 2014 році стала Донецька область для якої в державному бюджеті передбачено понад 625 млн. доларів дотацій і субвенцій. На другому місці Дніпропетровська область – 505 млн. доларів, потім іде Київ – 360 млн. доларів. Для Львівської області виділено 490 млн. доларів, Харківської – 400 млн. доларів, для Одеської області – 400 млн. доларів, Івано-Франківській – 305 млн. доларів і Луганської області – 300 млн. доларів. Донорами виступають міста, в яких розташовані великі підприємства або зареєстровано багато компаній чи банківських установ. Загалом структура формування доходів місцевих бюджетів має такий вигляд: 52% становлять державні трансфери (дотації й субвенції), решта – власні доходи бюджетів: податок на доходи фізичних осіб – 61,5%, плата за землю – 12,6%, неоподатковані надходження – 12,2% та місцеві податки – 7% які залишаються на місцевому рівні, інші збори перераховуються до бюджету країни [4; 5].

Слід зазначити, що розвиток економіки в регіонах блокує централізація бюджету, коли кошти, зароблені на місцях, забирають до головного бюджету, а потім визначають, скільки дати кожній області, незважаючи на те, які регіони більше потребують бюджетних трансфертів і дотацій.

Таким чином, зменшення дотацій та стимулювання розвитку економіки регіонів могла б децентралізація бюджету, а також визначення обсягу дотацій структурними проектами, а не політичною кон'юнктурою. Головні зусилля повинні спрямовуватись на створення умов для того, щоб регіони власними силами могли проводити структурні зміни та створювати економічні, наукові і культурні центри. Потрібно неухильно зміщувати акценти від прямого бюджетного фінансування до опосередкованих інструментів стимулювання регіонального розвитку. Адміністративно-територіальна реформа має забезпечити чітку вертикаль виконавчої влади та відкрити коридор свободи для місцевого самоврядування. Завдяки такій територіальній оптимізації відчутно зменшиться кількість депресивних регіонів, не будуть такими полярними розриви в їх соціально-економічному розвитку. Необхідно відмовитись від методів тимчасового зниження ступеня міжрегіональної диференціації, які базуються на територіальному перерозподілі резервів і перейти до методів, орієнтованих на розвиток регіонів на основі підвищення власної інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності.

Список використаної літератури:

1. Продіус О. І. Механізми стимулювання розвитку депресивних регіонів / О. І. Продіус // Галицький економічний вісник. – 2008. – № 6 (21). – С. 55-60.
2. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
3. Сімків Л. Дослідження регіональних диспропорцій соціально-економічного розвитку в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу www.rusnauka.com/27_NII_2013/Economics/13_146937.doc.htm.
4. Бріль М. С. Методологічні аспекти ідентифікації депресивних регіонів в сучасних умовах / М. С. Бріль // Економіка України. – 2012. – № 11. – С. 70-76.
5. Глуха В. В. Державне регулювання розвитку депресивних регіонів: система критеріїв / В. В. Глуха // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 24. – С. 148-151.

Тур О.В.

*молодший науковий співробітник відділу
проблем розвитку регіональної економіки,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку
Національної академії наук України,
м. Харків, Україна*

УЗАГАЛЬНЕННЯ ДОСВІДУ СПРОБ РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ

В сучасних умовах адміністративно-територіальний устрій України виступає вагомим чинником впливу на формування підвалин сталого регіонального розвитку, а також подолання значних диспропорцій між показниками, що характеризують стан певних територій. Тобто важливого значення набуває визначення підходів до раціональної системи

адміністративно-територіального устрою, адекватної напрямам покращення соціально-економічного розвитку територій. Для досягнення зазначеної мети доцільним є аналіз досвіду спроб реформування адміністративно-територіального устрою в Україні та виокремлення його особливостей та недоліків.

Процес формування системи адміністративно-територіального устрою в Україні відбувався за умов, які були спричинені трансформацією форм власності та механізмів господарювання. «Високий ступінь державної централізації в Україні в перші роки незалежності був значною мірою визначений необхідністю зміцнення державного суверенітету, вибудови сильної владної вертикалі, збереження територіальної цілісності» [1, с. 2]. Згодом висувалися пропозиції щодо збереження унітарного устрою з децентралізованим типом територіальної організації; встановлення федеративної держави; кардинальних змін з укрупнення існуючих територій. Поступово зазначені напрями втрачали свою актуальність у зв'язку із змінами у політичному житті, які віддзеркалювали наявність відмінностей і навіть протистояння між культурно-ціннісними орієнтирами різних регіонів України. Таким чином, регіональний аспект був визнаний вагомим фактором впливу на погляди стосовно адміністративно-територіальної побудови країни, залишаючи при цьому невирішеним питання щодо чіткого розмежування функцій органів державної влади та місцевого самоврядування.

З оголошенням курсу на євроінтеграцію стало очевидним, що особливості системи українського адміністративно-територіального устрою не дозволяють визнати її такою, що відповідає європейським стандартам через надмірну адміністративну централізацію, недостатнє врахування інтересів регіонів, невідповідну систему контролю, чисельність громад та ін. У зв'язку з цим було визнано принципову неможливість досягнення високого рівня соціально-економічного розвитку країни без здійснення певних заходів щодо перебудови системи адміністративно-територіального устрою.

Слід підкреслити, що однією з головних перешкод на шляху запровадження адміністративно-територіальної реформи була «інституційна неузгодженість у даному питанні, оскільки ним займалися тимчасові комісії або робочі групи, що діяли не на постійній основі» [2, с. 162]. Серед цих структур можна виокремити Комісію з питань адміністративно-територіального устрою як консультативно-дорадчий орган при Президентові, Міжвідомчу робочу групу з підготовки проекту Концепції удосконалення системи адміністративно-територіального устрою України, Міжвідомчу раду з підготовки проекту Закону України «Про адміністративно-територіальний устрій», робочу групу з адміністративно-територіальної реформи. Комісією з питань адміністративно-територіального устрою було запропоновано проект Концепції удосконалення системи адміністративно-територіального устрою України, відповідно до якого «на верхньому та середньому рівнях залишаються існуючі одиниці устрою, а на нижньому ліквідовуються міські, селищні та сільські ради» [3, с. 25]. Необхідно підкреслити, що у

такому вигляді реформа фактично переслідувала мету незначної видозміни принципів побудови системи адміністративно-територіального устрою без суттєвих нововведень до нормативно-правових документів.

Результатом роботи робочої групи з адміністративно-територіальної реформи стала розробка проекту Концепції реформи адміністративно-територіального устрою України (2008 р.) та проекту Закону України «Про адміністративно-територіальний устрій України» (2010 р.). Проекти двох зазначених документів характеризуються ідентичністю головних засад, що покладено в їх основу. Так, зокрема, спільними є принципи побудови адміністративно-територіального устрою, підходи до функціонування органів публічної влади та доцільність трирівневої системи адміністративно-територіального устрою з акцентом на територіальну громаду як основну ланку місцевого самоврядування.

Говорячи про підходи до реформування українського адміністративно-територіального устрою, слід також зазначити громадські обговорення законопроектів «Про територіальний устрій України», «Про місцеве самоврядування громади», «Про самоврядування району», «Про самоврядування області», «Про внесення змін до Закону України «Про місцеві державні адміністрації», що відбулися у Харкові у 2005 році. Аналіз матеріалів цих обговорень дозволив зробити висновок про наявність у якості головного підґрунтя доцільності та необхідності здійснення зрушень у сфері адміністративно-територіального устрою значних диспропорцій територіального розвитку. Інакше кажучи, значне відхилення між показниками, що характеризують соціально-економічний розвиток та адміністративно-територіальний устрій країни було визначено громадськими обговореннями у якості однієї з головних підстав для перегляду принципів побудови системи адміністративно-територіального устрою [4, с. 55]. Резолюцією громадських обговорень було визнано, що найбільш прийнятною для України є трирівнева система адміністративно-територіального устрою, що складається з регіонів, районів та громад. Головну увагу при цьому було зосереджено на формуванні критеріїв до утворення територіальних громад, на рівні яких безпосередньо здійснюється отримання населенням відповідних публічних послуг.

У зв'язку з цим необхідно зазначити схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. В цьому документі, зокрема, зазначається, що «Збереження диспропорційності адміністративно-територіального устрою як основи існування нераціональної територіальної організації влади (відсутність цілісної території адміністративно-територіальної одиниці базового рівня, перебування територіальної громади села, селища, міста у складі іншої територіальної громади або на території іншої адміністративно-територіальної одиниці, територіальної громади району в місті) призводить до конфлікту компетенції як між органами місцевого самоврядування, так і між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади» [5, с. 5]. У якості завдань реформи

передбачено чотири напрями, перший з яких полягає у забезпеченні доступності та якості публічних послуг, другий – у досягненні оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади, третій – у визначенні обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, четвертий – у створенні належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень.

Таким чином, досвід спроб реформування адміністративно-територіального устрою в Україні, переконливо свідчить, що поділ території країни на певні одиниці має відбуватися у відповідності до потреб раціонального розмежування функцій місцевого самоврядування та органів виконавчої влади з метою надання доступних та якісних публічних послуг населенню як основи підвищення соціально-економічного розвитку територій.

Список використаної літератури:

1. Гриневич В. В. Моделі адміністративно-територіального устрою в Україні: політичні реалії, експерименти та перспективи реформування / В.В. Гриневич // Теорія та практика державного управління. – 2014. – Вип. 1 (44). – С. 1-8.
2. Павлюк А.П. Реформування адміністративно-територіального устрою України: проблеми та перспективи реалізації / А.П. Павлюк // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 1(2). – С. 159-164.
3. Доценко А.І. Адміністративно-територіальний устрій та розселення в Україні / А.І. Доценко. – К: РВПС України НАН України, 2003. – 63 с.
4. Матеріали Громадських обговорень законопроектів «Про територіальний устрій України», «Про місцеве самоврядування громади», «про самоврядування району», «Про самоврядування області», «Про внесення змін до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» 26 липня 2005 року. – Харків: НТУ «ХПІ», 2005. – 200 с.
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні».

СЕКЦІЯ 6. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Богатирчук-Кривко С.К.

здобувач,

Інститут агроекології і природокористування

Національної академії аграрних наук України,

м. Київ, Україна

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

В економіці України земельні ресурси відіграють провідну роль, оскільки вони є базою у виробництві продовольства та сировини для промисловості. Сьогодні загальна площа сільськогосподарських земель в Україні становить близько 70% всієї території держави (40% світових запасів чорноземів та інших родючих ґрунтів). Але, нажаль, ефективність землекористування є найнижчою в Європі. В даний час задля ефективного використання земельних ресурсів у галузі сільськогосподарського виробництва, недостатньо володіти достовірними відомостями про землю, її продуктивні властивості та природну якість. Необхідна систематизація уявлень про особливості управління землями сільськогосподарського призначення, про форми власності і господарювання, комплекс заходів щодо ресурсного забезпечення та охорони земель, багатофакторна оцінка ефективності використання земельних ділянок, обґрунтування та прийняття компенсуючих управлінських рішень.

Інтенсифікація використання земельних ресурсів в умовах ринкової економіки нерозривно пов'язана з впровадженням заходів щодо організації раціонального землекористування з урахуванням вимог природоохоронної діяльності. При цьому виникає складний механізм взаємопов'язаних проблем, що включають в себе соціальні, економічні та екологічні аспекти. Причому, важливу роль грає та обставина, що без обліку й аналізу стану земель, які беруть участь у процесі виробництва, рівня і культури землеробства, неможливо досить точно визначити ефективність сільськогосподарського виробництва [1, с. 47–53].

З розвитком нових форм господарювання і методів організації території на перший план висуваються питання встановлення критеріальних показників визначення ступеня раціональності використання земельних ресурсів з урахуванням екологічних вимог. Критерії ефективності характеризують її якісний бік, відповідність результату діяльності тим цілям, які визначають цю діяльність. Кількісний вираз ступеня цієї відповідності проявляється в показниках ефективності. Такими показниками можуть виступати віддача кожного гектара, зниження

витрат на виробництво продукції, а також показники доходу та підвищення родючості ґрунтів.

З точки зору суспільного інтересу, критерій ефективності використання землі полягає в задоволенні потреб населення у сільськогосподарській продукції за рахунок вітчизняного виробництва. З точки зору економічних інтересів виробників, критерій ефективності полягає в отриманні максимуму прибутку на одиницю вкладеного капіталу, а економічних інтересів споживачів – у поліпшенні якості і зниженні цін на продукцію.

В даний час у науці сформувалася позиція, згідно з якою не можна обмежуватися критеріями тільки економічної ефективності. Це особливо актуально для сільського господарства, яке є складною еколого-економічною системою, де тісно переплітаються економічні, екологічні, соціальні та біологічні процеси. Тобто, важливими критеріями ефективності раціонального сільськогосподарського землекористування є також забезпечення комплексного використання ґрунтових, агрокліматичних, геоботанічних та інших природних факторів – властивостей землі в відтворювальному процесі з найбільшою віддачею.

Однак, на нашу думку, для оцінки ефективності використання земельних ресурсів доцільніше використовувати результативні показники, до числа яких повинні входити: натуральні показники, що характеризують вихід продукції на одиницю земельної площі, а також приріст продукції за певний період на одиницю площі; економічні показники, до складу яких входять вартість валової продукції з 1 га землі, на 1 гривню основних фондів, собівартість 1 ц продукції, вихід валового і чистого доходу на 1 га сільськогосподарських угідь та ін.; якість земельних ресурсів, агроекологічні показники. Слід зазначити, що факторіальні показники впливають на результативні і навпаки [2, с. 11–15]. Крім того, показники раціональності та ефективності використання землі нетотожні. Однак, перші суттєво впливають на ефективність використання землі.

Відмінною особливістю економіки сільського господарства є та обставина, що без обліку та аналізу стану земель, які беруть участь у процесі виробництва, рівня і культури землеробства, неможливо досить точно визначити його ефективність. І якщо підвищення економічної ефективності використання земель означає забезпечення виходу максимуму продукції з кожного гектара при мінімумі витрат, то підвищення екологічної ефективності розглядається як поліпшення якості землі, що дозволяє отримати додаткову продукцію і підвищити економічні показники господарства в результаті запобігання шкоди, що завдається нераціональною господарською діяльністю. Тобто, еколого-економічна ефективність відображає результативність комплексу заходів, що проводяться з метою поліпшення земельних угідь.

Таким чином, оцінка еколого-економічної ефективності сільськогосподарського землекористування в сучасних умовах господарювання вимагає комплексного і глибокого наукового обґрунтування із застосуванням показників, об'єднаних у групи або системи, що об'єктивно відображають конкретну ситуацію та існуючі умови. Застосування даної вдосконаленої методики дозволить об'єктивно

оцінити досягнутий рівень використання землі будь-якого сільськогосподарського землекористування з урахуванням різноманіття факторіальних показників незалежно від її організаційно-правової форми.

Список використаної літератури:

1. Овчинникова Н.Г. Разработка социо-эколого-экономического механизма совершенствования методов использования земельных ресурсов: [монография] / Н.Г. Овчинникова. – М.: Вузовская книга, 2011. – 175 с.

2. Шкуратов О.І. Методика формування економічного механізму екобезпечного сільськогосподарського землекористування: [наукове видання] / О.І. Фурдичко, О.І. Шкуратов, М.Х. Шершун, О.І. Дребот та ін. – К.: ТОВ «Екоінвестком», 2012. – 28 с.

Борейко В.І.

*доктор економічних наук,
проректор з наукової роботи,
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

ЕКОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасні складні умови господарювання промислових, будівельних, транспортних та сільськогосподарських підприємств, поглиблені економічною кризою, знову відсувають екологічні проблеми України на другий план. Однак, навіть в нинішній ситуації, коли країна функціонує в умовах військової агресії, підприємствам не слід ігнорувати екологічні вимоги, оскільки порушення екологічних стандартів може завдати непоправних збитків довкіллю.

Тому, діяльність суб'єктів господарювання направлена на розширення виробництва повинна поєднуватися з поліпшення навколишнього природного середовища, підвищенням ефективності використання природних ресурсів та покращенням умов проживання населення з тим, щоб економічні спади та піднесення не спричиняли погіршення екологічної ситуації.

При цьому, потрібно забезпечити раціональне природокористування, при якому не відновлювальні природні ресурси використовуються з максимальним ступенем переробки та не втрачається здатність природи до самовідновлення.

В сучасному світовому співтоваристві існують три рівні комфортності життя. В індустріально розвинутих країнах Заходу високий рівень комфортності життя поєднується з найвищим рівнем споживання природних ресурсів. В постсоціалістичних країнах досить невисокий рівень комфортності життя поєднується зі значним рівнем споживання ресурсів природи. Для країн третього світу характерний надзвичайно низький рівень комфортності життя з відповідно низьким рівнем споживання природних ресурсів.

Національна економіка, як і більшість економік постсоціалістичних країн, характеризується значною матеріало- та енерго-місткістю, коли на одиницю виробленої продукції витрачається в кілька разів більше матеріалів і енергоносіїв, ніж в промислово розвинутих країнах світу. Тому, збільшення в нашій країні виробництва такої продукції може завдати непоправних збитків навколишньому середовищу. О. Стогній ще в середині дев'яностих років ХХ століття обґрунтував, що універсалізація прийнятих Заходом життєвих стандартів буде найбільш небезпечною для країн перехідного типу до яких відноситься Україна: «Намагання досягти рівня споживання країн Заходу без відповідних зусиль щодо збереження екологічної рівноваги може привести Україну до тотального забруднення» [1, с. 92].

Отже, нашій країні, поряд з усуненням нинішніх екологічних проблем, необхідно зосередитися на виробленні такої стратегії свого майбутнього розвитку, яка б дозволила зберегти природне середовище для майбутніх поколінь. На думку французького вченого Р. Франсуа: «Збереження не деградованих екосистем та природних незайманих районів – одне із найбільш важливих завдань, яке випало на долю нашого покоління» [2, с. 509].

Таким чином, пріоритетом при використанні природних ресурсів на нинішньому етапі розвитку національної економіки повинно стати покращення кількісних і якісних характеристик елементів природи: зменшення кількості шкідливих інгредієнтів в повітрі, ґрунті, воді, продукції рослинництва та тваринництва; зменшення розораності ґрунтів та збільшення площ зайнятих лісами, природними пасовищами, водоймами і болотами, а також гумусу в сільськогосподарських ґрунтах, видів і кількості диких тварин, птахів та риби; відновлення природного радіаційного фону територій; перероблення, або екологічно безпечно захоронення всіх відходів, які виробляються підприємствами; зменшення матеріало- і енергомісткості суспільного продукту, раціональне використання мінеральних ресурсів та збільшення частки енергії, видобутої за допомогою альтернативних джерел.

Значний вплив на співвідношення людина-природа має стан екологічної і правової обізнаності населення. Розуміння широкими верствами населення того факту, що погіршення екологічної ситуації сьогодні, становитиме загрозу для життя і здоров'я майбутніх поколінь, здатне змінити вітчизняну філософію природокористування із прибутково-споживацької на загальне несприйняття всього, що загрожує навколишньому природному середовищу.

Відповідно до цього, Україні необхідно навчитися паралельно вирішувати два завдання: екологічного захисту населення і природних об'єктів, захищаючи їх від шкідливих результатів економічної активності у цій сфері; використання ринкових механізмів для посилення економічної відповідальності підприємств за подібні результати їх діяльності, підвищення екологічної ефективності природоохоронних заходів. Це вимагає, передусім, перерозподілу функцій управління діяльністю з охорони і поліпшення навколишнього середовища від центральних і

відомчо-галузевих структур до регіональних, тобто до тих, де є реальна інформація про стан навколишнього середовища.

Нині в усіх країнах різко зріс обсяг капіталовкладень в науково-технічний прогрес та в природоохоронну діяльність. Так, у валовому внутрішньому продукті США та Японії вони перевищували 2%, а в країнах Західної Європи становлять 1,2–1,8%. Кошти, що виділяються на природоохоронні заходи, частково витрачаються на будівництво очисних споруд. Проте останні не можуть бути основними засобами для вирішення екологічних проблем у регіонах, оскільки вони:

а) надзвичайно дорогі – вартість їх спорудження і експлуатації сягає 30% та більше від вартості основних промислово-виробничих фондів;

б) стовідсоткового очищення досягають рідко і не в усіх галузях промисловості воно є технічно можливим;

в) вловлювання викидів не вирішує проблем відходів, а лише переводить їх у безпечнішу для навколишнього середовища форму. Хоча можливості очисних споруд не вичерпано, вони не можуть відігравати головної ролі у названих процесах [3, с. 49–50].

Тому, сьогодні економічно розвинуті країни орієнтуються на впровадження енерго- і матеріалоощадних і безвідходних технологій, а також на обмеження використання продукції в процесі виробництва, переробки та експлуатації якої забруднюється навколишнє природне середовище і утворюються відходи з великим терміном їх утилізації та знезараження.

Таким чином, можна зробити висновок, що в сучасних ринкових умовах господарювання та кризах, які періодично повторюються, Україна не може автоматично використати західні моделі та механізми стимулювання раціонального природокористування, оскільки реальний фінансовий стан більшості підприємств не дозволяє їм інвестувати значні кошти в оновлення виробництва та зменшення матеріало- та енергомісткості вітчизняної продукції. Тому, пошук шляхів активізації екологічної діяльності підприємств повинен полягати у напрямі створення фінансово сприятливих умов для екологічних інвестицій, як для самих підприємств так і для потенційних інвесторів.

Для цього, всі кошти, які держава отримує від екологічного податку, необхідно передати на регіональний рівень управління, а звідти направляти на фінансування екологічних програм з покращення стану атмосферного повітря, оздоровлення ґрунтів, лісів, водойм, впровадження підприємствами матеріало- та енергоощадних технологій, а також утилізацію шкідливих речовин. Водночас необхідно поступово відмовитися від використання матеріалів та продукції, які мають тривалий період утилізації та знезараження

Список використаної літератури:

1. Стогній О. Україна перед вибором: технократизм чи гармонія з природою / О. Стогній // Віче. – 1995. – № 1. – С. 86–93.
2. Рамад Франсуа. Основи прикладної екології: воздействия человека на биосферу / Франсуа Рамад. – Л.: Гидрометеиздат, 1981. – 544 с.

3. Клименко М. О. Екологія: навчальний посібник / М. О. Клименко, О. А. Ліхо, Н. Р. Матушевська, І. І. Статник, М. А. Михальчук, Т. Ю. Гринюк; за ред. проф. М. О. Клименка. – Рівне : НУВГП, 2008. – 404 с.

Греськів О.Б.

*кандидат географічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства,
Відокремлений підрозділ*

*Національного університету біоресурсів і природокористування України
«Бережанський агротехнічний інститут»,
м. Бережани, Тернопільська область, Україна*

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Аналіз сутності взаємодії суспільства та природи, а також явища природокористування як одного з головних проявів такої взаємодії доводить, що нормальне функціонування і розвиток природних ландшафтних систем є головною умовою комфортної життєдіяльності людства та забезпечення його основними ресурсами. Екстенсивний шлях розвитку господарства практично вичерпав себе і тому ведеться пошук шляхів раціонального використання уже освоєних територій. Це полягає у оптимізації основних форм господарської діяльності, за якої можна було б максимально використовувати наявні ресурси здійснюючи при цьому мінімальний вплив на природні системи. Такі засади закладені у сутності «концепції збалансованого розвитку», що виступає на сьогодні як провідна парадигма розвитку людства.

Регіональним аспектом даної концепції є розробка оптимальної структури природокористування для визначеної території.

Існують різні наукові підходи до розгляду поставленої проблеми та заходів щодо її вирішення.

Гуманістичний підхід у науці має на меті вивчення властивостей об'єкта з позиції їх цінності та можливого впливу на існування і розвиток суспільства. Якщо на початку ХХ століття даний підхід мав чітке прагматичне зосередження на питаннях задоволення інтересів суспільства, то з ростом екологічних кризових явищ спектр людських інтересів та цінностей значно розширився і на сьогоднішній день включає також інтереси самої природи [2].

Таким чином, гуманістичний підхід розглядаючи природне середовище як необхідну умову життєдіяльності людини вводить його до рангу однієї із найважливіших суспільних цінностей і тому в рамках проведеного дослідження природа розглядається не лише як джерело ресурсів, але і як система, де суспільство виступає хоча і центральним, але все ж одним із компонентів, а його життєдіяльність є причиною впливу на інші компоненти та взаємозв'язки між ними. Відповідно проблема

природокористування, з позицій гуманістичного підходу, на думку В.М. Пащенко може зводитись до вирішення ряду таких проблемних питань:

- об'єктивно сутнісного природничо-географічного аналізу та наукового відображення-синтезу співвідношень людини з природою;
- сутнісного ландшафтознавчо-геофізичного і -геохімічного аналізу антропогенної змінності ландшафтних комплексів та компонентів;
- врахування історичних тенденцій та віковичного досвіду природокористування при визначенні шляхів покращення сучасних екосистем у конкретному регіоні;
- врахування волевиявлення населення при вирішенні регіональних конструктивно-географічних завдань природокористування, якщо вони стосуються екоситуації в регіоні.

Гуманістичний підхід не передбачає якоїсь конкретної системи методів для проведення дослідження, однак його головною умовою є зорієнтованість методики на вирішенні певних протиріч, що ускладнюють умови життя та розвитку суспільства [2].

Одночасно з позитивними рисами гуманістичний підхід має ряд обмежень серед яких:

- зосередження наукового підходу на вирішенні проблем людини передбачає конструктивну систему дій, але не висуває нової наукової теорії, на якій дана система повинна би базуватися;
- система методів дослідження, що передбачаються підходом, є дуже важливими при вирішенні суспільних питань, однак їх номенклатура значно бідніша у порівнянні з іншими науковими підходами;
- антропоцентризм підходу передбачає вивчення природи з позицій її цінності для людини, але визнати її як самоцінність він не може. Таке явище зумовлене структурою гуманізму, де суспільство виступає центром і усе, що не пов'язане з його інтересами залишається поза увагою [2].

Аналіз явища природокористування у межах лише гуманістичного підходу буде недостатнім через повну концентрацію уваги на антропогенній його складовій. Тому при вирішенні певних проблем, що зумовлені антропогенним впливом на природу, будуть поставати інші, які раніше були другорядними, або проявилися внаслідок вирішення поточних питань. Цей підхід подібний на боротьбу із симптомами хвороби, а не самою хворобою. Тому методологічний апарат гуманістичного підходу при дослідженні природокористування необхідно доповнювати ідеями екоєволюційного, де увага концентрується на проблемах природного середовища.

Екоєволюційний підхід зосереджує увагу на екосистемі, частиною якої є людина і тут вона знаходиться на рівних правах з іншими компонентами. Даний підхід є основою екоцентричного наукового світогляду, що конкретизується у глибинній екології. Ідея екоєволюційного розвитку та глибинна екологія мають єдину мету – пошук шляхів виходу із сучасної екологічної кризи [2].

Практичне вираження екоєволюційний підхід знаходить у концепції збалансованого розвитку. У науковій літературі найчастіше дана

концепція має назву сталого розвитку, рідше підтримувального розвитку. Сутність її полягає у подоланні екологічної кризи шляхом упорядкування взаємовідносин людини та природи, щоб при мінімальному впливі на природне середовище максимально задовольнити інтереси суспільства та досягти нового якісного рівня взаємодії суспільства та природи без стрибкоподібних змін, які можуть принести непередбачувані наслідки [3].

Організація системи природокористування повинна враховувати потенціал природних ландшафтних комплексів та їх здатність до самовідновлення. Таких показників можна досягти забезпечивши здатність до саморегуляції геосистем на усіх рівнях: локальному, регіональному та глобальному. Визначення ж критичного антроповантаження геосистеми дозволить розрахувати можливості щодо безпечного господарського впливу на неї та напрямки оптимізації ландшафтних структур з метою збереження їх природних властивостей та господарської продуктивності [3].

Використання екоеволюційного підходу дозволить об'єктивно висвітлити проблему природокористування з позицій екосистем у межах яких існує людство. Гуманістичний же підхід зорієнтує вирішення проблеми на виявлення максимальної практичної ефективності організації системи природокористування для людства. Гуманістичний та екоеволюційний наукові підходи мають суттєві відмінності однак вони взаємодоповнюють один одного фокусуючи погляд на проблему і сприяють одержанню одночасно теоретичних та прикладних відомостей про об'єкт дослідження [2].

Обидва наукових підходи акцентують увагу дослідження проблеми організації природокористування на такі особливості:

по перше – природне середовище має обмежений потенціал самовідновлення. Посилення антропогенного впливу на природу зменшує її здатність до самовідновлення, що погіршує комфортність умов існування людини та суспільства в цілому. Відповідно природокористування повинно бути спрямовано не лише на ресурсокористування, а й на моніторинг змін властивостей середовища, та пошук засобів і методів які дозволять регулювати процеси самовідновлення природи з боку суспільства.

по друге – контроль та регулювання процесів самовідновлення природного середовища повинні базуватися на певних показниках, що характеризують його сучасний стан та рівень критичного антропогенного впливу на нього. Таким показником, є екологічний потенціал геосистеми. «Оцінити екологічний стан інтегративної системи – значить оцінити її екологічний потенціал» [1]. Екологічний потенціал геосистеми, у свою чергу, проявляється через виконання нею певних соціально-економічних функцій, що визначаються суб'єктом дослідження і їх реалізація залежить від внутрішніх можливостей геосистеми [1].

Оцінку екологічного потенціалу геосистеми можна здійснювати за багатьма показниками які можуть бути сумою потенціалів, локальних геосистем чи їх окремих складових. Барановський В.А. пропонує у межах

наукового дослідження оцінювати потенціал окремих складових геокомпонентів інтегративної системи. Таке абстрагування дозволить проаналізувати просторову структуру та рівень антропогенного впливу відповідно до особливостей будови та функціонування досліджуваного геокомпонента, а потім у сумі з показниками оцінки інших геокомпонентів можна встановити потенціал геосистеми загалом та відповідним чином організувати чи оптимізувати природокористування у її межах.

Отже геокомпонентний аналіз потенціалу природної складової інтегративної системи «суспільство-природа» та оцінка екологічної ситуації у межах конкретного об'єкта дослідження з позицій гуманістичного і екологічного підходів дозволить об'єктивно розкрити вплив природокористування на рівень комфортності проживання населення та ступінь антропогенного навантаження природних систем.

Список використаної літератури:

1. Барановський В.А. Територіальні передумови переходу України на модель екологічного сталого розвитку (теорія і практика картографічного дослідження) / В.А. Барановський – К.:РВПС України НАН України, 1998. – 72 с.
2. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір. [Монографія у 2-х т.] / М.Д. Гродзинський – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський Університет»: Т. 1. – 2005. – 431 с. – Т. 2. – 2005. – 503 с.
3. Пащенко В.М. Конструктивно-географічний підхід і ландшафтознавство // Антропогенні географія і ландшафтознавство в XX і XXI століттях. / В.М. Пащенко – Вінниця – Воронеж: Гіпаніс, 2003. – С. 45-51.

Dielini M.M.

*PhD in economics, associated professor,
National Pedagogic University named after M. Dragomanov,
Kyiv, Ukraine*

ENVIRONMENTAL CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY

Corporate social responsibility (CSR) is important for Ukrainian companies, especially in ecological aspect. That is caused by a large number of industrial enterprises that are located in Ukraine. That is why the issue of social responsibility in the environmental aspect is necessary at this time.

A necessary condition for the development and effective functioning of the social market economy, ensuring high quality of life, the civil society and the expansion conditions for human development is to develop and implement social responsibility of business of the state. In today's complex environment of economic, political, demographic and social development of Ukraine social responsibility can be a unifying national idea that will help find a way out of a protracted systemic crisis that engulfed all aspects of social life [1].

The purpose of corporate social responsibility is to make corporate business activity and corporate culture sustainable in three aspects:

- Economic aspects.

- Social aspects.
- Environmental and Ecological aspects.

Environmental concern and sustainable development is a key pillar of the corporate social responsibility. Environmental and ecological issues have been an important topic of discussion for the past thirty years in the business world – the longest time of the three dimensions corporate social responsibility. The knowledge and issues within the dimensions have progressed across a landscape of changing business realities [2].

The environmental situation in Ukraine has negative impact not only on health but also the livelihoods of ecosystems. A complex environmental situation, as evidenced by the annual increase of expenses to pay environmental tax rate which is more than double the growth rate of capital and current expenditure on environmental protection. According to the data presented in the «Concept of National Environmental Policy of Ukraine till 2020», the environment in Ukraine is polluted by enterprises mainly of mining, metallurgy, chemical industry and the energy sector [3].

Corporate activity may have many types of effects on the environment. Usually environmental impact refers to the negative effects occurring in the surrounding natural environment due to business operations. Such impacts may include: overuse of natural, non-renewable resources of energy, pollution wastage, degeneration of biodiversity, climate change, deforestation etc. Since many business – related environmental problem transcend national boundaries, most companies are thus actors in global environment.

To obey CSR in case of environmental aspects corporations can take the following steps:

Measuring Environmental Impact: Environmental impacts can be measured in several ways through environmentally extended input-output tables, material input per service unit calculations, ecological footprint and life cycle assessment, to name a few.

Environmental Management: To truly commit to its environmental responsibilities a company should change its traditional modes operation towards a more environmentally oriented one. The environmentally more responsible perspective could include such issues as an emphasis on increased resource productivity, cleaner production and active dialogue with the company's stakeholders. Many businesses have found that establishing an environmental management system is the best basis for good environmental performance. Quality, health and safety issues can also be integrated into the same management system [2].

According to Ukrainian legislation this type of liability is classified as an ecological liability. Environmental liability is a relatively new type of legal liability established by the occurrence of environmental legislation for committing environmental crimes. Responsibility in environmental law is an important component of legal support environmental management, environmental restoration and environmental objects [3].

The majority of Ukrainian enterprises are limited only by legal ecological responsibility which means organizing their work according to national ecological legal system. But to be considered socially responsible, the enterprise should promote internal and external environment of their business over the

law requirements. Corporate responsibility envisages management of all social and environmental risks that may affect the interests of future generations. The environmental component of corporate responsibility is one of the key requirements of Ukrainian companies' entrance to the world market. Therefore, the ecological certificate existence may contribute to the product promotion produced by domestic agricultural enterprise both in the domestic and foreign ecologically friendly markets, demonstrating not only the quality and ecological safety of goods, but confirming the producer's corporate ecological responsibility. Providing ecological certification will give an opportunity to the domestic producers to get some economic and social preferences: pulling thru the trade barriers, harmonization of social life and nature and entrance to the new market of valued and higher price products. All this can let the enterprise to extra benefit from the ecological responsible certificated production [4].

Therefore, the importance of environmental social responsibility's use is justified by the state of Ukrainian enterprises. This is due to certain reasons: the rapid pollution and depletion of natural resources, distribution of openness and transparency of companies make available any, including environmental, information about the functioning of the company, while the value of a good company image ever increasing etc. This determines the relevance of research and dissemination of corporate social responsibility in the environmental area to more Ukrainian companies.

References:

1. Грішнова О.А. Екологічний вектор соціальної відповідальності / О. А. Грішнова, В. П. Думанська // *Економіка и управление* № 3 – 2011. – С. 32-41.
2. Mohammed Belal Uddin Three Dimensional Aspects of Corporate Social Responsibility / Mohammed Belal Uddin, Md. Riad Hassan, Kazi Md. Tarique// *Daffodil International University Journal of Business and Economics*, Vol. 3, No. 1, January 2008. – P. 199-212.
3. Грішнова О. Впровадження екологічної відповідальності в практику менеджменту вітчизняних підприємств / О. Грішнова, О. Брінцева. // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. – Серія «ЕКОНОМІКА», – 10(151)/2013. – С. 12-18.
4. Chaikin Oleksandr Corporate responsibility, ecological certification aspect / Oleksandr Chaikin// *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2014. Vol. 36. No. 3. Scientific Journal. – P. 463-470.

Камінський В.І.

*викладач кафедри економіки підприємства та менеджменту,
Університет економіки і підприємництва,
м. Хмельницький, Україна*

ЗАСТОСУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ВИДІВ ПАЛИВА ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ЗМЕНШЕННЯ ЕНЕРГОЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

В останні роки в світі особлива увага приділяється розвитку альтернативних джерел енергії. На сьогоднішній день частка відновлювальних джерел енергії в світовій енергетиці, за різними

оцінками, складає від 4 до 8% загального обсягу світової енергетики. На думку Міжнародного енергетичного агентства, в 2030 році в усьому світі частка енергії, одержаної від альтернативних джерел енергії, збільшиться в два рази порівняно із сьогоднішнім днем і складе 16% від всього виробництва енергії [1, с. 97]. Європейський галузевий союз поновлюваних джерел енергії вважає, що частка альтернативної енергії в світі зросте ще більше: до 35% загального обсягу світової енергетики [1, с. 98].

Для забезпечення економіки України паливно-енергетичними ресурсами важливого значення набуває виробництво та споживання альтернативних видів рідкого, твердого та газового палива на основі залучення нетрадиційних джерел та видів енергетичної сировини. До нетрадиційних джерел та видів енергетичної сировини належить сировина рослинного походження, відходи, тверді горючі речовини, нафтові, газові, газоконденсатні родовища, важкі сорти нафти, природні бітуми тощо, виробництво і переробка яких потребує застосування принципово нових технологій. Україні потрібно ставати більш самостійною в сфері енергетики.

На даний час рівень газифікації дуже високий, повністю відмовитися від блакитного палива неможливо, але необхідно вживати заходів, що дозволять скоротити його використання. Сьогодні потрібно проводити роботу по двох напрямках щодо зменшення затрат на енергоресурси. Перший – це проведення модернізації котелень, зокрема їх переведення в автоматичний режим, адже 18-20% собівартості теплоенергії йде на оплату праці. Ці кошти можна буде вивільнити на технічне переоснащення котелень. Другий напрямок роботи – зменшення втрат теплоенергії при транспортуванні. Середня кількість втрат теплоенергії при транспортуванні в Україні становить близько 15%. За рахунок модернізації теплових мереж – заміні старих труб на попередньо ізольовані, стане можливим зменшити цей показник до 8% [2, с. 45].

Ще одним напрямком розвитку альтернативних і відновлювальних джерел енергії для України є реалізація біоенергетичних проєктів, що передбачають заміщення природного газу біомасою.

В Україні є можливості застосування альтернативних відновлювальних видів палива комунальними підприємствами, а саме деревини, пелет з очерету та торфу. Процес виробництва пелет не є технологічно складним і може бути реалізований, як на малих підприємствах, так і на потужних сучасних заводах (рис. 1.1).

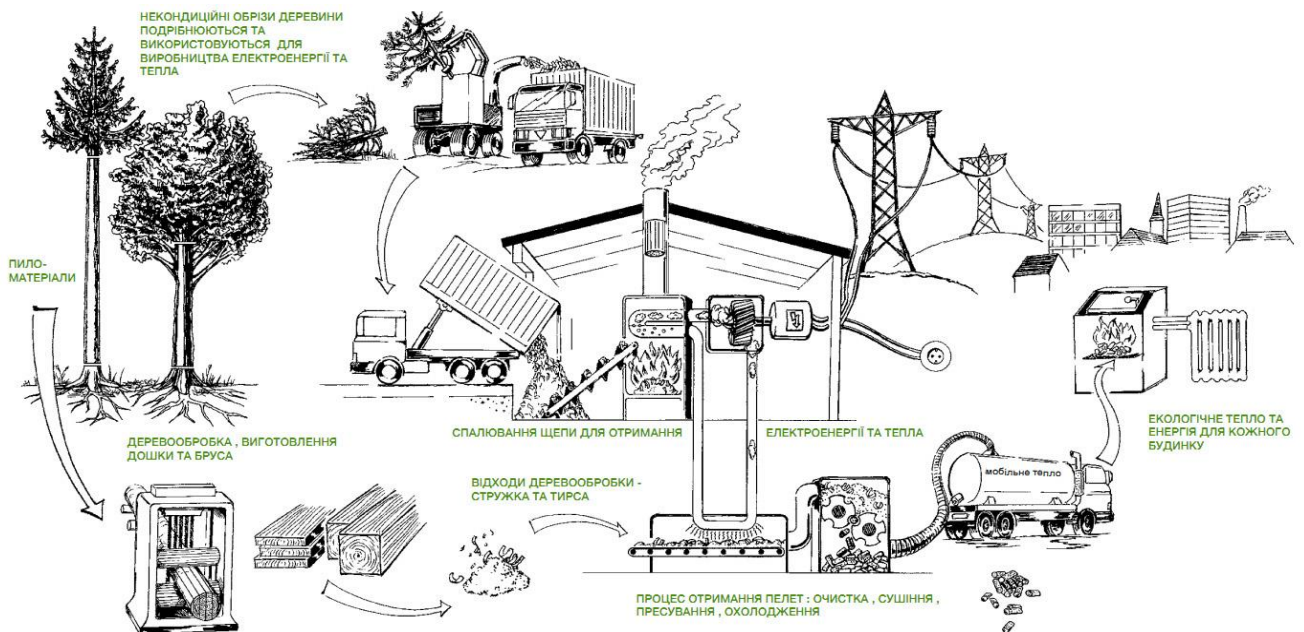

Рис. 1.1. Можливі шляхи використання деревини як відновлювального виду палива [4, с. 36]

Впровадження стимулюючих заходів щодо заміщення природного газу іншими видами палива (не тільки деревиною) дозволить до 2020 року зменшити його споживання на 5 млрд. куб. м. Це знизить видатки Державного бюджету на 8,6 млрд. грн. на компенсацію НАК «Нафтогаз України» різниці між закупівельною ціною імпортного газу та ціною газу, що постачається теплогенеруючим підприємствам для виробництва тепла для населення. Слід відмітити, що загалом по країні тепlopостачання житлового фонду та соціальної сфери забезпечують 23 тисячі котелень, серед яких вже функціонує більше 4 тисяч котелень, на яких застосовуються новітні енергоефективні технології та обладнання. Зокрема, 281 така котельня працює у Житомирській області, 189 – у Вінницькій, 183 – у Хмельницькій, 70 – у Рівненській, 3 – у Чернівецькій області [3, с. 10].

Робота з модернізації існуючих котелень, встановлення нових блочно-модульних котелень, автоматизації системи управління, переоснащення котелень на тверде паливо, встановлення теплових насосних установок, застосування альтернативних джерел енергії, використання електричної енергії для потреб тепlopостачання, впровадження когенераційних технологій на об'єктах повинно вестися в усіх регіонах України. На даний час тільки у Житомирській області більше 40 котелень вже переведено на тверде паливо, а у Хмельницькій та Вінницькій областях модернізовано більше 100 котелень. Загалом у зазначених регіонах реалізовано більше 250 проектів, які спрямовані на зменшення споживання природного газу при виробництві теплової енергії. Також в Україні працює 57 когенераційних установок в Донецькій, Хмельницькій, Черкаській, Дніпропетровській, Луганській, Одеській, Київській, Івано-Франківській, Вінницькій областях [3, с. 12].

Таким чином, можна сказати, що використання біомаси та інших альтернативних видів палива має великий економічний ефект для України і допоможе вирішити ряд проблем, а саме:

- екологічну проблему, оскільки ця енергія буде більш чиста, а також знизить рівень викидів «парникових газів»;
- економічну проблему, оскільки використання біомаси дозволить краще та ширше розвивати промисловість і знизити рівень побутових проблем, і насамперед дозволить економити не відновлювальні ресурси;
- проблему зайнятості сільського населення (на землях, що непридатні для садівництва, можна вирощувати енергетичний врожай – високоврожайні трави, швидкоростучі ліси, олійні культури);
- проблему співробітництва України та ЄС у сфері енергетики;
- проблему енергетичної кризи в державі.

Список використаної літератури:

1. Бараннік В.О. Енергозбереження – пріоритетний напрям енергетичної політики та підвищення енергетичної безпеки України / В.О. Бараннік, М.Г. Земляний // «Енергоефективність – 2004»: зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф. – О., 2004. – С. 97-108.
2. Микитенко В.В. На чому базується енергетична безпека держави / В.В. Микитенко // Вісник НАН України. – 2005. – № 3. – С. 41-46.
3. Оніпко О.Ф. Енергетична безпека України: ситуація ускладнюється. Що робити? / О.Ф. Оніпко, Б.П. Коробко, В.М. Миханюк [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://ar25.org/article/energetychna-bezpeka-ukrayiny-sytuaciya-uskladnyuyetsya-shcho-robyty.html>.
4. Поліщук О.В. Розвиток альтернативної енергетики в Україні: стан та перспективи розвитку / О.В. Поліщук [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.er.energy.gov.ua/doc.php?f=2582>.

Кривенко С.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідуючий кафедрою економічних дисциплін,
менеджменту та безпеки підприємницької діяльності,
Полтавський інститут бізнесу
Міжнародного науково-технічного університету
імені академіка Юрія Бугая,
м. Полтава, Україна*

НАУКОВІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧОЇ СТРАТЕГІЇ

Пошуки шляхів проведення активної ресурсозберігаючої стратегії в Україні ведуться впродовж багатьох років, однак задекларовані підходи до вирішення проблеми не дають відчутних результатів. У середовищі практиків думка сформувалася про те, що стратегія ресурсозбереження зводиться в основному до зниження матеріало- та енергомісткості

продукції (робіт, послуг). Економічна оцінка резервів ресурсозбереження найчастіше здійснюється на основі лише вартісних показників. Однак, результати ресурсозбереження визначаються комплексною оцінкою ресурсів, що залежить не тільки від цін на ресурси, але і від їх дефіцитності. Це необхідно враховувати при плануванні і здійсненні ресурсозберігаючих заходів.

У великому бізнесі можна значно підвищити ефективність виробництва при здійсненні ресурсозберігаючих заходів, економічні, екологічні та соціальні ефекти яких обчислюватимуться сотнями і мільйонами доларів США. Проте, такі проекти, як правило, є масштабними за витратами й передбачають підвищений рівень ризику, що значно ускладнює процес укладення та виконання відповідних договорів.

Істотне значення має, також, проблема неефективного управління використанням ресурсів і ресурсозабезпеченням підприємств, відсутність ресурсозберігаючих технологій. Тому у сучасних умовах особливо гостро постають питання переходу народногосподарського комплексу України до ресурсозберігаючого типу розвитку.

Ресурсозбереження – це прогресивний напрям використання природно-ресурсного потенціалу, що забезпечує економію природних ресурсів та зростання продуктивності продукції при тій самій кількості використаної сировини, палива, основних і допоміжних матеріалів. Ресурсозбереження – це найефективніший вихід для економіки, особливо для тих країн, які малозабезпечені природними ресурсами. Наприклад, Японія надзвичайно бідна на корисні копалини, вимушена закуповувати їх з континенту. Також в країні існує проблема із площею для збереження відходів виробництва, у результаті цих двох чинників японці активно використовують вторинну переробку сировини, що є дуже вигідним, за наявності необхідного обладнання для переробки.

Україна також використовує технології вторинної переробки сировини, яка відзначається своєю надзвичайною ефективністю на виробництві. Так, в Україні кожна третя тонна сталі, кожна п'ята тонна кольорових металів і кислот, а також половина паперу і картону виробляється з вторинної сировини. Переробка вторинної сировини потребує в 4 рази менше капіталовкладень, ніж виробництво з первинної сировини, а питома вага капіталовкладень на збір і переробку металобрухту в 25 разів нижча, ніж виробництво металу з руди. Витрати електроенергії при виплавці алюмінію в 25 разів більші, ніж при переплавленні його з вторинної сировини.

У даний час макулатура покриває лише одну третю частину потреби в сировині для виробництва паперу. В той же час 1 т макулатури заощаджує 4,5 м³ деревини, 200 м³ води, у два рази зменшує витрати електроенергії [1].

Тобто використовуючи сировину лише один раз ми втрачаємо прибуток, докільля втрачає ресурс. Для подолання проблеми марнотратства ресурсів та виснаження потенціалу докільля, людству слід переробляти відходи виробництва, критерієм ефективності впровадження якого є досягнення найбільш можливого «безвідходного» виробництва. Безвідходна технологія – це практичне застосування найновіших досягнень науки і техніки, методів і відповідних коштів з

метою забезпечення в межах людських потреб якнайраціональнішого використання природних невідновлюваних ресурсів і енергії та захисту навколишнього середовища [2].

Керівництво підприємств і безпосередньо робітники повинні бути зацікавлені у встановленні раціональних норм витрат ресурсів на основі вивчення законодавчої бази та застосування наукових підходів до ресурсозбереження.

Важливу роль у просуванні ресурсозбереження відіграє рівень розвиненості інфраструктури ринку ресурсозберігаючих технологій у регіонах України. Як правило, більш розвинена така інфраструктура у регіонах, де переважає промисловий розвиток. Це обумовлюється потенційно великими масштабами економії ресурсів та більшою, порівняно з аграрними регіонами, концентрацією фінансових коштів, які можуть бути спрямовані на ресурсозбереження. Непропорційний регіональний розвиток мережі організацій, які надають послуги з ресурсозбереження, призводить до обмеження можливостей впровадження ресурсозберігаючих технологій на підприємствах решти областей і регіонів, підтримуючи нерівність в економічному розвитку територій.

На сучасному етапі розвитку національної економіки просування та впровадження ресурсозберігаючих технологій є надзвичайно вигідним як з позиції держави, регіонів так і окремих суб'єктів господарювання в контексті підвищення конкурентоспроможності товарів вітчизняних виробників на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Необхідно зазначити, що сьогодні впровадження ресурсозберігаючих технологій на вітчизняних підприємствах стикається з суттєвими перешкодами, які полягають насамперед у такому: відсутність фінансових коштів у підприємств для оновлення основних фондів на ресурсозберігаючій основі; недостатня розвиненість інфраструктури ринку ресурсо- та енергозбереження в регіонах України, відсутність гнучких схем роботи суб'єктів ринку із замовниками; низький рівень інформування потенційних споживачів ресурсо- та енергозберігаючих технологій про новинки цього ринку; суперечливість законодавчої бази, відсутність дієвих механізмів економічного стимулювання ресурсозбереження тощо.

Саме ці перешкоди створюють значні проблеми для енергосервісних та інших компаній, що займаються впровадженням ресурсозберігаючих технологій, щодо просування своєї продукції на внутрішньому ринку України. Насамперед це стосується активного платоспроможного попиту на ресурсозберігаючі технології.

Подолання проаналізованих проблем просування ресурсозберігаючих технологій в регіонах України, на наш погляд, полягає у і такому:

- вдосконалення чинного законодавства у сфері ресурсозбереження, впровадження ефективних механізмів економічного стимулювання реалізації ресурсозберігаючих заходів;
- сприяння з боку суб'єктів інфраструктури ресурсозбереження підвищенню обізнаності населення та підприємств з новинками ресурсозберігаючих технологій, їх перевагами та недоліками;

– розроблення та впровадження у практичну діяльність суб'єктами інфраструктури ресурсозбереження гнучких фінансових схем, що дозволяють працювати навіть з низьколіквідними підприємствами;

– проведення роз'яснювальної роботи з керівниками та працівниками підприємств різних галузей і видів діяльності щодо доцільності ресурсозбереження, принципів діяльності аудиторських фірм у сфері ресурсозбереження з метою формування сприятливого ставлення до роботи аудиторів на підприємстві;

– розширення спектру послуг, що надаються суб'єктами інфраструктури ресурсозбереження.

Реалізуючи зазначені напрямки ресурсозбереження, слід враховувати особливості кожного регіону, виходячи з актуальних для нього екологічних та соціально-економічних проблем.

Для поступального нарощування впровадження ресурсозберігаючих технологій необхідно дотримання певних умов комплексного характеру, до яких відносяться темпи зростання та швидкість відновлення виробничого, науково-технічного та трудового потенціалу

Розвитку ресурсозбереження повинна сприяти активізація механізмів власного фінансування заходів по економії ресурсів. Однак, найголовнішим завданням є виховання у споживачів економного відношення до природних ресурсів, розуміння того, що більшість ресурсів вичерпується, можливості їх поповнення є обмеженими і вимагають значних коштів і часу, їх видобування порушує природний баланс, що негативно впливає на довкілля.

Таким чином, з вищенаведеного доречно сформулювати подальші напрями підвищення ефективності ресурсозберігаючої стратегії в Україні:

– впровадження безвідходних або маловідходних технологій;

– запровадження системи перетворення будь-якої цінності, наявної в розпорядженні підприємств, в ресурс, котрий в кінцевому випадку принесе прибуток;

– регулярне проведення аналізу стану ресурсозбереження на підприємствах та організаціях;

– використання вторинних ресурсів і відходів, зниження матеріаломісткості продукції.

Список використаної літератури:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

2. Литвиненко Т. М., Нахаба М. П., Шегда А. В. та ін.; За ред. Шегди А. В. Економіка підприємства: Навч. пос. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання прес, 2002. – 335 с.

Люшин В.Г.
здобувач,
Інститут агроекології і природокористування
Національної академії аграрних наук України,
м. Київ, Україна

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

Одним з найважливіших факторів сільськогосподарського виробництва завжди виступали земельні ресурси. Проте, у зв'язку з посиленням впливу людини на навколишнє природне середовище виникла небезпека виснаження земельних ресурсів. Значно погіршилася якість земель, що використовуються в сільському господарстві, через їх ерозії та засолення, забруднення важкими металами і різними органічними сполуками. Однією з причин погіршення якісного стану земельних ресурсів є недооцінка важливості застосування заходів по припиненню прогресуючих процесів деградації земель і неконтрольованого виведення з сільськогосподарського обороту родючих угідь, що є завданням системи охорони земельних ресурсів. Від ефективності її вирішення залежить збереження, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення стійкості та ефективності розвитку сільськогосподарського виробництва, поліпшення забезпеченості населення повноцінними продуктами харчування, підтримання сприятливого для життя і здоров'я людей довкілля.

Сталий розвиток сільськогосподарського виробництва, яке здатне задовольнити потреби населення в якісних продуктах харчування, багато в чому визначається природно-кліматичними та економічними умовами виробництва, ступенем ефективності використання виробничого потенціалу. Особливо істотний вплив на результати сільськогосподарського виробництва здійснюють якісний стан і екологічна облаштованість земельних ресурсів, які постійно використовуються в процесі виробництва. Тому, забезпечення їх збереження та раціонального використання стає запорукою ефективного виробництва якісного продовольства.

Існуюча нормативно-правова база охорони земель сільськогосподарського призначення представлена цілим комплексом законодавчих та нормативних актів у галузі охорони навколишнього природного середовища, регулювання використання земельних ресурсів, відновлення і підтримки ґрунтової родючості земель. У них головною метою охорони земель визначено запобігання вибуття та погіршення якості земель, а також забезпечення раціонального використання й відновлення сільськогосподарських угідь, які зазнали деградації, захаращення, забруднення, різних порушень та інших негативних впливів від господарської діяльності. У відповідності із зазначеною метою здійснюється державне регулювання охорони земель сільськогосподарського призначення, яке засноване на наступних

принципах: ставлення до землі як природного об'єкту, що охороняється, в якості найважливішої складової частини природи, яка становить основу життєдіяльності людини; ставлення до землі як природного ресурсу, використовуваного в якості засобу виробництва в сільському і лісовому господарстві; ставлення до землі як просторового базису, що є основою здійснення господарської та іншої діяльності; ставлення до землі як нерухомого майна, що є об'єктом права власності та інших прав на землю; пріоритет охорони землі як найважливішого компонента навколишнього природного середовища та засобу виробництва в сільському і лісовому господарстві перед використанням землі як нерухомого майна, згідно з яким володіння, користування й розпорядження землею здійснюються власниками земельних ділянок вільно, якщо це не завдає шкоди довкіллю; пріоритет збереження особливо цінних земель і земель, особливо охоронюваних територій, згідно з яким вилучення цінних земель сільськогосподарського призначення, інших особливо цінних земель і земель особливо охоронюваних територій для інших цілей обмежується або забороняється в порядку, встановленому чинним законодавством; розподіл земель за цільовим призначенням на категорії, згідно з яким правовий режим земель визначається виходячи з їх приналежності до тієї чи іншої категорії і дозволеного використання відповідно до зонування територій та вимог законодавства; поєднання інтересів суспільства і законних інтересів громадян, відповідно до якого регулювання використання та охорони земель здійснюється в інтересах всього суспільства при забезпеченні гарантій кожного громадянина на вільне володіння, користування і розпорядження належною йому земельною ділянкою [1, с. 69–71; 2, с. 124–129].

Оскільки використання земель сільськогосподарського призначення тісно пов'язане з організацією сільськогосподарського виробництва, то, в першу чергу, при організації охорони земель повинні дотримуватися загальні умови землекористування сільськогосподарськими угіддями [2, с. 56] і одночасно має забезпечуватися виконання додаткових специфічних заходів, спрямованих на зниження деградації або забруднення земель та вирощуваної на них продукції.

Обов'язкові для всіх загальні умови організації землекористування включають: встановлення оптимальних розмірів і форм розміщення земельних масивів; створення найбільш вигідних варіантів розміщення для функціонування об'єктів сільськогосподарського виробництва; впорядкування меж землекористування з урахуванням оптимізації територіальних умов; ув'язку якісного стану земель з їх просторовим розміщенням, конфігурацією, рельєфом окремих ділянок і всього земельного масиву для максимального виробництва всього асортименту сільськогосподарських культур та найбільш врожайних для кожного окремого господарства; облік господарських особливостей, рівня спеціалізації і перспектив подальшого розвитку виробництва.

Узагальнюючи закріплені законодавчими актами положення з охорони і раціонального використання земель, можна зазначити, що основоположними принципами організації системи охорони земель є:

відповідальність за якісний стан і правильне використання земель; стимулювання збереження земельних ресурсів, підтримки і поліпшення їх ґрунтової родючості.

Таким чином, вдосконалення організаційно-правової основи використання та охорони земель має виходити з того, що в ринкових умовах усі прийняті законодавчо-правові акти про землю повинні бути засновані на економічних стимулах і строгому дотриманні встановленого державою режиму охорони земель та прав людини на здорове довкілля. Не повинно бути жодного прийнятого на будь-якому рівні законодавчого акту щодо використання земельних ресурсів, в яких би не відбивалися вимоги з охорони земель і посилення санкцій за порушення порядку використання земельних ресурсів.

Список використаної літератури:

1. Корнева Н.Н. Эффективность мероприятий по охране земель в сельскохозяйственном производстве / Н.Н. Корнева, Н.М. Нейф / Международный сельскохозяйственный журнал. – 2005. – № 5. – С. 67–73.

2. Русан В.М. Економіка раціонального сільськогосподарського землекористування: [монографія] / В.М. Русан. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 200 с.

Мареха І.С.

асистент кафедри економічної теорії;

Криворучко Л.Б.

асистент кафедри економічної теорії,

Сумський державний університет,

м. Суми, Україна

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА, ОРІЄНТОВАНОГО НА РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ

Тенденції глобального економічного розвитку свідчать про те, що сфера ресурсозбереження дедалі більше стає об'єктом ведення бізнесу [1; 2; 3]. У зв'язку з цим актуалізуються дослідження системи «ресурси-бізнес-ресурсозбереження» на основі комплексного підходу. Проте проблема полягає у тому, що навіть у спеціальних дослідженнях підприємництво ніби розпорошується у конкретних видах ресурсозбереження і не розглядається як окремий напрямок наукового пошуку, що потребує подолання цього недоліку.

Підприємництво, що орієнтоване на ресурсозбереження, необхідно розглядати у комплексі сталих зв'язків і відношень між бізнесом та раціональним природокористуванням. Відтак, ресурсозбереження як об'єкт підприємницької діяльності пропонуємо комплексно розглядати у трьох аспектах: а) ресурсозбереження як еколого-економічна категорія; б) ресурсозбереження як метод раціонального природокористування; в) ресурсозбереження як екологічний тип мислення підприємця.

Під категорією «ресурсозбереження» у сфері природокористування ми розуміємо економічні відносини, що виникають між державою та суспільством з приводу раціонального поводження з природними ресурсами. Як екологічна категорія сталого розвитку, ресурсозбереження визначає альтернативне використання природних ресурсів і спрямоване на зниження екологічного навантаження. Як категорія економічна, ресурсозбереження задовольняє суспільні потреби у природних ресурсах у такий спосіб, який сприяє підвищенню економічної ефективності еколого-економічних систем як невід'ємної складової сталого розвитку.

Як метод раціонального природокористування, ресурсозбереження передбачає найбільш ефективні форми сполучення факторів виробництва з метою їх оптимізації та отримання позитивного економічного результату. За своїм екологічним змістом воно є орієнтованим на попередження або вирішення ресурсно-екологічних протиріч (виснаження природних ресурсів), проблем (вичерпання природних ресурсів) та криз (руйнування природних ресурсів). Найхарактернішою рисою підприємництва у ресурсозбереженні є впровадження інновацій на постійній основі, що відрізняє його від інших природогосподарських практик. Зацікавленість підприємців у ресурсозбереженні як інноваційному методі природогосподарювання обумовлена значенням ресурсоефективного розвитку як фактора конкурентоспроможності на національному та глобальному рівнях.

Як екологічний тип мислення підприємця, ресурсозбереження є ментальним процесом відображення об'єктивної дійсності, зафіксованим у вигляді певної екологічноорієнтованої системи світосприйняття. Під екологічністю мислення потрібно розуміти екоатрибутивний світогляд, притаманний усім суб'єктам підприємницької діяльності, що зорієнтували власні бізнес-ініціативи у русло ресурсозбереження. Будучи за своєю природою продуктивним, цей тип мислення відрізняється високим рівнем новизни генерованих ідей, що дозволяє творчо та ефективно використовувати потенціал удосконалення ресурсовикористання у напрямку ресурсополіпшення, ресурсозаміщення, дематеріалізації. До того ж, екоатрибутивний світогляд тісно пов'язаний з культурою ресурсовикористання та визначає екологічний тип економічного зростання у конкретному культурному середовищі (ресурсомарнотратний, ресурсоефективний тощо).

Розглянемо, як існуючі підходи до інтерпретації ресурсозбереження можуть узгоджуватися з концепціями підприємництва (таблиця 1).

Таким чином, під підприємництвом, орієтованим на ресурсозбереження, ми будемо розуміти залучення на основі екоатрибутивного світогляду підприємця методів раціонального використання природних ресурсів з метою природоохорони (дбайливе підприємництво), природовідтворення (екологічне підприємництво) та екоконструктивного природоперетворення («зелене» підприємництво) за умови отримання ним економічних вигод (прибуткове природокористування).

**Класифікація концепцій розвитку підприємництва,
орієнтованого на ресурсозбереження**

№	Класифікаційна ознака	Концепції	Підхід до ресурсозбереження
1	Напрямок оптимізації	– редуційні – мультиплікативні – синергетичні	Як еколого-економічна категорія
2	Фактор впровадження	– технікоцентричні – біоцентричні – інтелектуально-пошукові	Як метод раціонального природокористування
3	Стадії вирішення проблеми	– профілактичні – компромісні – санаційні	
4	Критерій цінностей	– етичні – естетичні – утилітарні	Як екологічний тип мислення підприємця

Список використаної літератури:

1. Resource Policies in the Context of Sustainable development: Current Trends and Challenges Ahead : European Sustainable Development Network Quarterly Report / N. Gjoksi, M. Sedlacko. – Hungary, 2011. – 24 p.
2. The Future Benefits of Business Resource Efficiency : A research report completed for the Department for Environment, Food and Rural Affairs / O. Hollins. – London, 2011. – 141 p.
3. The Opportunities to Business of Improving Resource Efficiency : Final report / AMEC Environment and Infrastructure and Bio Intelligence Service, European Commission, Belgium, 2013. – 105 p.

Никитюк Ю.А.

*кандидат сільськогосподарських наук,
старший науковий співробітник,
Інститут агроекології і природокористування
Національної академії аграрних наук України,
м. Київ, Україна*

**РОЛЬ ЗЕМЕЛЬ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ
В ПРОЦЕСІ ЛІСІВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

У сучасних умовах проблеми управління земельними ресурсами країни та їх окремими категоріями, у тому числі й землями лісової галузі, багато в чому залишаються недопрацьованими або невирішеними. Початковий етап реформи законодавства про землю та інші природні ресурси змінюється новим етапом. В даний час стоїть питання про поглиблений розвиток положень природно-ресурсного законодавства і зокрема,

законодавства про землі лісогосподарського призначення. В основі будь-яких перетворень повинні лежати базові принципи, встановлені Конституцією України. Перспективи розвитку лісового та земельного законодавства визначені необхідністю подальших перетворень в галузі управління лісовим фондом і землями лісового фонду, а також його використання.

У багатьох наукових розробках практично не враховується фактор активної участі земельних ресурсів як головних засобів виробництва в лісовому господарстві, що активно впливають на кількість і якість деревини та іншої лісової продукції, одночасно посилюючи значення галузей промисловості.

З приводу одного з найголовніших принципів формування справедливих соціально-економічних відносин при розвитку землекористування в лісівництві з часів незалежності тривають складні нормотворчі «рухи». Ще на початку формування ринкової економіки, незважаючи на основні норми платного землекористування, були винайдені явно підприємницькі законодавчі дивертикули. Так, до Закону України «Про плату за землю» внесли таку норму: «Податок за земельні ділянки, надані на землях лісового фонду, .., виповнюється як складова плати за використання лісових ресурсів, що визначається лісовим законодавством» [1, с. 107–110]. Терміна «лісовий фонд» в європейському землекористуванні не існує. Він суперечить і іншій нормі того ж Закону України «Про плату за землю»: «Розмір земельного податку не залежить від результатів господарської діяльності власників землі та землекористувачів». Із введенням Податкового кодексу України (ПК) цей Закон втратив юридичну силу, але його помилкові норми придбали вищий рівень легітимності. Ст. 9 ПК України, наприклад, в якості окремих видів вводяться «плата за землю» і «збір за спеціальне використання лісових ресурсів» [3, с. 58–59]. Таким чином, лісівництво відокремили від аграрного сектора економіки.

У межах земель лісогосподарського призначення та сільськогосподарських угідь є болота, водні території та ін., що показує безпосередню участь і відповідальність людини за формування лісових біогеоценозів й агроекологічних систем. Тому, відсутність у складі нормативно-правових актів визначення землекористування з метою здійснення лісівництва, зокрема програмного формування агроєкосистем у межах земель лісогосподарського призначення, є невиправданою. Це необхідно для інтенсифікації вирощування та використання лісонасаджень, доведення їх до максимально можливого рівня, виконання ними свого цільового призначення, реалізації їх потенціалу в енергії і тривалості зростання [2, с. 32–48].

На нашу думку, лісове господарство включає сукупність земельних і лісових ресурсів та базується на видах людської діяльності, спрямованих на використання всіх різноманітних корисних властивостей лісових екосистем у відповідності з комплексом потреб держави й суспільства (соціальні, екологічні та економічні). Тобто, об'єктом праці в процесі здійснення лісівництва є земля, земельні ділянки як природний ресурс,

право користування якими має здійснюватись на основі ринкових відносин, у т.ч. платності з ідентифікованою економічною відповідальністю за результати господарювання й дотримання лісових і загальних екосистем у динамічно збалансованому стані.

Отже, отримання продукції лісового господарства з одиниці площі є найважливішим економічним показником землекористування суб'єктів лісівничої діяльності. Використання такого підходу дозволяє обчислити найважливіші показники економічної діяльності суб'єктів господарювання, зокрема в лісівництві – вилучення товарної деревини комерційного призначення з одиниці виміру площі лісів шляхом загального користування і шляхом рубок головного користування за відповідними формулами. Це дає змогу також предметно здійснювати аналіз, оцінювати та розробляти рекомендації щодо інтенсифікації вирощування й використання лісонасаджень, конкретизації об'єктів природокористування у порівнянні з природною продуктивністю земельних угідь, і зрештою, ввести в сільському та лісовому господарствах платіж земельної ренти суб'єктами господарювання, який має бути чітко визначеною економічною категорією, на відміну від ціни на земельну ділянку.

Список використаної літератури:

1. Дребот О.І. Збалансований розвиток лісового сектору економіки в контексті європейської інтеграції України: [монографія] / О.І. Дребот, М.Х. Шершун, О.І. Шкуратов. – К.: Аграрна наука, 2014. – 317 с.
2. Мезенина О.Б. Теоретические положения формирования эффективной системы управления земельными ресурсами лесного комплекса субъектов Российской Федерации: [монографія] // О.Б. Мезенина. – М.: ФГБОУ ВПО «Государственный университет по землеустройству», 2012. – 109 с.
3. Фурдычко О.И. Вопросы экономики землепользования в процессе ведения лесоводства в законодательстве Украины / О.И. Фурдычко // Экономика Украины. – 2013. – № 5 (610). – С. 56–66.

Німко С.І.

*аспірант кафедри економіки та управління,
Шосткинський інститут
Сумського державного університету,
м. Шостка, Сумська область, Україна*

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВОДОСПОЖИВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ АРТЕЗІАНСЬКИХ СВЕРДЛОВИН

Різносторонність проблем та відсутність дієвого механізму у сфері водокористування суттєво погіршує становище водних об'єктів. Проблеми еколого-економічного та соціально-організаційного характерів у водокористуванні нині суттєво актуалізувалися і знаходять широке відображення у наукових працях вітчизняних та закордонних науковців.

Позитивні тенденції зниження водозабору та водоспоживання, а також значний рівень використання систем оборотного водопостачання, що спостерігаються вже тривалий час в Україні, через низку факторів не сприяють зниженню показників питомого споживання води на одного мешканця і залишаються достатньо високими порівняно з аналогічними показниками розвинених держав.

Зокрема, питоме споживання води на одного мешканця в Україні досягло 370 л/чол. на добу, в Сумській області 300 л/чол. на добу. Це щонайменше у два рази вище, ніж середній рівень водопостачання у розвинутих країнах світу (Барселоні (Іспанія) – 106; Амстердамі (Нідерланди) – 100; Антверпені (Бельгія) – 85 л/чол. на добу). Зважаючи на гостроту питань з якісного водопостачання суттєво актуалізувалися питання щодо використання підземних вод (в Сумській області забір води з природних джерел за 2013 рік склав 115,072 млн.м³, з них 46,192 млн.м³ підземної це 40% від загальної кількості водоспоживання). Виходячи із зазначеного вище, вважаємо за необхідне здійснити ґрунтовне дослідження проблем в області управління водокористуванням підземних вод, видобуток яких потребує улаштування свердловин.

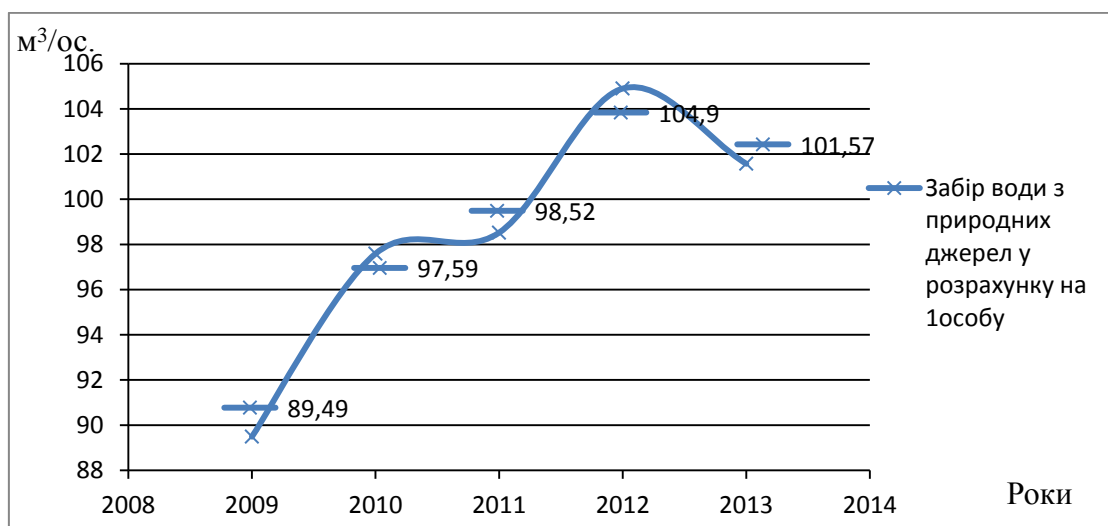

Рис. 1. Динаміка водокористування по Сумській області у розрахунку на одну особу [3]

З рисунка 1 слідує, що населення не прагне до раціонального споживання водних ресурсів, про що вказує стабільна динаміка до зростання водокористування у розрахунку на 1 особу. Тому у Сумській області нагального вирішення потребує питання екологічного водокористування.

На сьогодні питання урегулювання процесів раціонального водокористування з якими стикаються місцеві органи влади є надзвичайно складним і потребує швидкого вирішення, через постійне зростання споживання води населенням Сумської області, зокрема і підземних вод. Очевидно, що нераціональне водоспоживання є ключовим фактором виснаження як поверхневих так і підземних водних ресурсів області. Через низьку законодавчу урегульованість питань щодо

користування підземними водами з боку організації облаштування та експлуатації свердловин населенням Сумської області і України в цілому, проявляється низка проблем в області управління водокористуванням підземних вод, серед яких негайного вирішення потребують наступні:

- видання дозволів на спеціальне водокористування передбачено лише для підприємств (загальний пакет документів як для підприємств так і для населення), для населення процедури надання дозволів на спеціальне водокористування майже не врегульоване;
- для державного обліку артезіанських свердловин у населення відсутня можливість оформлення відповідної документації;
- відсутність обґрунтованих норм водоспоживання (ліміту) для користувачів артезіанських свердловин;
- відсутні чіткі інструкції щодо оформлення дозвільних документів для населення;
- відсутні визначення та класифікація підземних вод як природного ресурсу на користування якого необхідні дозвільні документи, що суттєво ускладнює вибір типу дозвільного документу (дозвіл на спеціальне водокористування чи/або спеціальний дозвіл на користування надрами – на один і той же об'єкт підземні води);
- відсутність методики нарахування водного податку для користувачів артезіанських свердловин;
- недосконала методика з нарахування збитків завданих за понадлімітне водоспоживання;
- відсутність засобів вимірювання об'ємів видобутих підземних вод на артезіанських свердловинах для побутових та промислових потреб;
- відсутність державних органів реєстрації (або обліку) та служби моніторингу користувачів артезіанських свердловин;
- значна кількість незатампованих артезіанських свердловин, що завдають значні еколого-економічні збитки підземним водам через можливість попадання в них забруднюючих речовин. Такий стан пов'язаний із відсутністю процедур виведення із експлуатації незатампованих артезіанських свердловин;
- невизначеність у часі використання артезіанських свердловин, що призводить до прогресуючого виснаження підземних вод.

Для запобігання еколого-економічних збитків, обумовлених понадлімітним використанням підземних вод за рахунок свердловин, доцільним вважаємо удосконалити еколого-економічний механізм користування підземними водами: налаштувати систему оформлення дозволу на спеціальне водокористування підземними водами для фізичних осіб; на місцевому рівні створити умови для ефективного державного обліку свердловин та нарахування зборів за понадлімітне використання підземних вод; облаштування артезіанських свердловин засобами вимірювання об'єму видобутих підземних вод та моніторинг об'ємів видобутих підземних вод фізичними особами тощо.

Отже, збереження та відновлення підземних водних ресурсів є можливим завдяки впровадженню ефективного еколого-економічного механізму водокористування, невід'ємною складовою якого має стати

платне водокористування, як інструмент мотивації споживачів до раціонального водокористування з одного боку та джерело коштів з фінансування заходів збереження і відновлення підземних вод з іншого.

Список використаної літератури:

1. Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів: Наказ Міністерства ОНПС України від 20.07.2009 № 389 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0767-09>

2. Про затвердження Порядку державного обліку артезіанських свердловин, облаштування їх засобами вимірювання об'єму видобутих підземних вод: Постанова КМУ від 8 жовтня 2012 р. № 963 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/963-2012-п>

3. Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Сумській області у 2012 році. – Суми : Департамент екології, паливно-енергетичного комплексу та природних ресурсів, 2013. – 215 с.

Халіна В.Ю.

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри економіки;*

Міхайлечко І.М.

*студент,
Харківський національний університет будівництва та архітектури,
м. Харків, Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ: СУТНІСТЬ, НАПРЯМИ ТА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ

На сьогоднішній день проблема ресурсозабезпечення в Україні постає напроцуд гостро. Саме тому ресурсозбереження, як один з її аспектів, отримує все більшого розвитку та набирає актуальності. Треба зазначити, що ресурсозбереження може бути вигідним для всіх суб'єктів національної економіки: підприємці усвідомлюють важливість ресурсозберігаючої діяльності на тлі можливостей підвищення конкурентоспроможності за рахунок зниження ресурсомісткості продукції, а суспільство, в обличчі споживачів, отримує зменшення ціни на товари як наслідок скорочення витрат на їх виробництво.

Теоретичні аспекти ресурсозбереження, розкриття його сутності та принципів впровадження на підприємстві відображенні у роботах таких вчених як І.М. Сотник [1], І.М. Радчук [2], О.І. Апарішина [3], Є.О. Скрипник [7], В.М. Нижник, Т.В. Шумовець [8] та інших.

Потребує роз'яснення саме поняття «ресурсозбереження». На думку І.М. Сотник, під ресурсозбереженням слід розуміти організаційну, економічну, технічну, наукову, практичну, інформаційну діяльність, методи, процеси, комплекс організаційно-технічних заходів, що супроводжують усі стадії життєвого циклу об'єктів і спрямовані на

забезпечення мінімальної витрати речовини та енергії на цих стадіях у розрахунку на одиницю кінцевого продукту, виходячи з існуючого рівня розвитку техніки і технології та з найменшим, впливом на людину і природні системи [1, с. 28].

Згідно [2] – це діяльність (організаційна, економічна, технічна, наукова, практична, інформаційна), методи, процеси, комплекс організаційно-технічних заходів, що супроводжують всі стадії життєвого циклу об'єктів і спрямованих на раціональне використання та економне витрачання ресурсів. Таким чином, з позиції чинного стандарту ресурсозбереження може розглядатися в чотирьох основних аспектах: як діяльність, методи, процеси та комплекси заходів.

Автори наукового дослідження [3] визначають ресурсозбереження як прогресивний напрям використання природно-ресурсного потенціалу, що забезпечує економію природних ресурсів та зростання виробництва продукції при тій самій кількості використаної сировини, палива, основних і допоміжних матеріалів.

С.А. Скоков вважає, що ресурсозбереження – це наукова, виробнича, організаційна, комерційна та інформаційна діяльність, спрямована на раціональне, комплексне використання та економне споживання всіх видів ресурсів, виходячи з існуючого рівня розвитку техніки і технології при одночасному зниженні техногенного впливу на навколишнє середовище [4]. Деякі вчені вважають ресурсозбереження процесом забезпечення зростання корисних результатів при відносній стабільності матеріальних витрат.

Автори даного дослідження погоджуються з думкою С.В. Мочерного [5], який підкреслює, що ресурсозбереження – це один із важливих напрямів підвищення ефективності виробництва, що досягається за рахунок комплексу науково-технічних, організаційних, економічних заходів, спрямованих на найбільш раціональне використання всіх видів ресурсів, енергії, за рахунок їх економічного використання.

Основні стратегічні напрями ресурсозбереження можуть бути зведені до таких: комплексне використання сировинних і паливних ресурсів; впровадження ресурсозберігаючої техніки і технології; широке використання в галузях обробної промисловості вторинної сировини [3].

Необхідно зазначити, що сьогодні впровадження ресурсозберігаючих технологій на вітчизняних підприємствах стикається з суттєвими перешкодами, які полягають насамперед у такому [6]: відсутність фінансових коштів у підприємств для оновлення основних фондів на ресурсозберігаючій основі; недостатня розвиненість інфраструктури ринку ресурсо- та енергозбереження в регіонах України, відсутність гнучких схем роботи суб'єктів ринку із замовниками; складність роботи з окремими ринковими суб'єктами, необхідність урахування специфіки функціонування малого та великого бізнесу, підприємств та організацій бюджетної сфери; труднощі психологічного сприйняття керівниками та власниками підприємств необхідності та доцільності впровадження ресурсозберігаючих технологій на виробництві; низький рівень інформування потенційних споживачів ресурсо- та енергозберігаючих

технологій про новинки цього ринку; суперечливість законодавчої бази, відсутність дієвих механізмів економічного стимулювання ресурсозбереження тощо.

Важливого значення в впровадженні ресурсозбереження набуває співпраця бізнесу та державних органів влади у цьому напрямі. В умовах ринку головним важелем впливу на ресурсозбереження виступає конкуренція. Вона змушує товаровиробників на ринку, з одного боку, підвищувати якість продукції, з другого зменшувати витрати на виробництво товару в ринкових умовах. Це призводить до постійного підвищення якісного рівня ресурсоспоживання, а, отже, і ресурсозбереження [7]. Основними принципами державної промислової політики у сфері ресурсозбереження і ресурсозабезпечення повинні бути: створення економічних і правових умов зацікавленості в ресурсозбереженні юридичних і фізичних осіб; державне регулювання діяльності з ресурсозбереження на основі застосування нормативно-технічних, економічних і правових заходів управління; пріоритетність вимог ресурсозбереження при здійсненні господарської, управлінської або іншої діяльності, пов'язаної із добуванням, переробкою, транспортуванням і використанням ресурсів; мінімізація відходів виробництва на основі утилізації і рециркуляції, впровадження ресурсозберігаючих процесів; поєднання методів економічного стимулювання ресурсозбереження і фінансової відповідальності за неефективне використання природних ресурсів і нанесення шкоди навколишньому середовищу [3].

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що впровадження ресурсозбереження на мікрорівні (на рівні підприємства) призведе до позитивних зрушень на всіх рівнях національної економічної системи і дозволить отримати як економічний, так і соціальний, екологічний та низку інших ефектів.

Список використаної літератури:

1. Сотник І.М. Комплексна система соціо-еколого-економічних показників моніторингу ресурсозбереження на підприємстві / І.М. Сотник // Вісник СумДУ. – 2007. – № 1(85). – С. 30-39.
2. ДСТУ 3051-95 (ГОСТ 30166-95) Ресурсозбереження. Основні положення. Чинний від 1997.01.01. – К.: Держстандарт України, 1996. – 15 с.
3. Розміщення продуктивних сил України: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / С.І. Дорогунцов, Ю.І. Пітюренко, Я.Б. Олійник та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – С. 102-104.
4. Апарашина О.І. Методологічні підходи до трактування поняття «ресурсозбереження» / О.І. Апарашина // Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2011. – Т. 1. – С. 112-120.
5. Радчук І.М. Сутність поняття «ресурсозбереження» та шляхи його впровадження на підприємстві / І.М. Радчук // Вісник ХНТУ. – 2009. – № 3 (36). – С. 93-96.
6. Нижник В.М. Ефективне ресурсо- та енергозбереження в системі економії витрат виробництва промислових підприємств / В.М. Нижник, Т.В. Шумовецька // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – № 3. – Т. 3. – С. 100-102.
7. Скрыпник Е.А. Управление ресурсосбережением на промышленных предприятиях / Е.А. Скрыпник // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – 2009. – № 1. – С. 45-52.

Шашула Л.О.
*провідний науковий співробітник,
Інститут економіки природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України,
м. Київ, Україна*

ПІДХОДИ ДО ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬНИХ І ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ КРАЇНИ ЯК ПРИРОДНОГО БАГАТСТВА

Земельні та лісові ресурси необхідно оцінювати в триєдиному вимірі: як екологічний інтегральний ресурс, що створює умови для життя та існування населення, просторовий базис розміщення продуктивних сил, а також як предмет та засіб праці. Для оцінки як предмету та засобу праці необхідно використовувати ринковий, витратний, доходний методи по категоріям земель. Для оцінки як просторового базису розміщення продуктивних сил доцільно використовувати ГІС-технології як метод територіально-просторової оцінки земельних ресурсів. Для оцінки як екологічного інтегрального ресурсу, що створює умови для життя та існування населення: визначено роль та місце екосистемних послуг в територіально-просторовій оцінці земельних ресурсів; обґрунтовано використання агрегованої вартісної оцінки земельних ресурсів як складової природного багатства та вибрано ряд індексів та індикаторів.

Досягнута основна ідея – вирахування земельного багатства України на основі розроблених попередньо методик. Попередньо запропоновано узагальнити розрахунки по видам земель по нормативній та експертній оцінці. Основною принциповою різницею між ним є: нормативна носить масовий характер, а експертна є індивідуального порядку. Нормативна оцінка земельних ресурсів охоплює великі масиви і є прецедентною для експертної. Дані по експертній оцінці є закритими для широкого загалу. Порівняння різних видів оцінок не вдалося на регіональному рівні.

Проведені розрахунки земельного багатства по нормативам на сьогоднішній день. Результатом виявилась цифра у 472181275868,5 грн. Практично 95% цієї суми склала нормативна грошова оцінка земель населених пунктів. Сподівання на те, що висока природна продуктивність ґрунтового покриву визначає провідну роль земельного фонду як одного з найважливіших видів ресурсів економічного розвитку господарства та найціннішої частини національного багатства України на сьогодні є невиправданими. Визначено, що в структурі земельного багатства України найбільше займають Донецька, Дніпропетровська області та м. Київ – більше 30 млн грн. Далі йдуть Київська, АРК рим, Харківська, Одеська, Львівська, Луганська, Полтавська області – від 20 до 30 млн грн. Група областей – Вінницька, Житомирська, Запорізька, Тернопільська, Сумська, Чернівецька, Хмельницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Миколаївська та м. Севастополь оцінюються від 10 до 20 млн грн. від 6 до 10 млн грн оцінено такі області як Рівненська, Чернігівська, Волинська, Кіровоградська, Херсонська, Черкаська.

Наведена різниця трансформації ціни класів земель є ніщо інше, як потенційна земельна рента земельних ділянок. Врахування теперішніх та майбутніх грошових потоків шляхом їх дисконтування дасть змогу більш повно визначити капіталізацію земель. Вважаємо, що оцінка земельного багатства та його капіталізація повинна будуватися не стільки на їх сучасному використанні, скільки на потенціалі трансформації земельних відносин, інвестиційній привабливості територій, очікуваних доходах у сфері землекористування.

Вважаємо, що облік і вартісна оцінка на рентній основі земельно-ресурсного потенціалу в складі національного багатства України і взяття його на державний баланс дозволить підняти рівень цінності самого ресурсу та пошук ефективності його використання.

Доведено, що на сьогодні процедура проведення нормативної грошової оцінки земель не відповідає тенденціям економічного розвитку регіону, що негативно відбивається на оцінці земельного багатства. Засновуючись на основних показниках нормативної грошової оцінки земель населених пунктів: показників місця розташування населеного пункту в загальнодержавній, регіональній і місцевій системах виробництва та розселення, облаштування його території та якості земель з урахуванням природно-кліматичних та інженерно-геологічних умов, історико-культурної й архітектурно-ландшафтної цінності, екологічного стану, функціонального використання земель, методика визначення нормативної грошової оцінки міста не передбачає застосування показників розвитку та зміни кон'юнктури ринку. Це призводить до розходження між показниками нормативної грошової оцінки земель населених пунктів та їх реальною вартістю, що в свою чергу знижує можливість комплексної оцінки територій та інвестиційну привабливість регіонів, не дає змоги формування економічного циклу. Особливо чітко розходження цих показників спостерігаються на землях житлової забудови та промисловості.

Проведена економічна оцінка лісових насаджень, із урахуванням того, що техніка її здійснення певним чином відрізняється від оцінки лісових земель. Визначено, що основні відмінності між ними полягають у конкретній структурі інформаційного забезпечення та деталізації методичних підходів. Об'єктами економічної оцінки лісових насаджень як джерела деревини є таксаційні виділи (ділянки) деревостанів, які виділені в межах типів лісорослинних умов за переважаючими породами (групами порід), бонітетами, класами віку, повнотами. Економічна оцінка лісових насаджень розраховується диференційовано за природними (лісорослинними) зонами, категоріями захисності лісів та лісотаксовими поясами. В основу оцінки насаджень покладається капіталізація нормативного середньорічного економічного ефекту (доходу) від їх використання як засобу виробництва, предмета природи й праці. Нормативний середньорічний економічний ефект (рента) від використання 1 куб. м деревини розраховується як різниця між замикаючими затратами чи між оцінкою вартості даної деревини, розрахованою за діючими цінами, та нормативними витратами,

пов'язаними з її вирощуванням за період обігу рубки, розрахованої за методом відновної вартості.

Встановлено, що економічна оцінка ресурсів побічного лісокористування потребує суттєвого удосконалення, оскільки зазначені ресурси не виступають як окремо взяті об'єкти лісокористування, чим ускладнюються можливості їх залучення в ринкові відносини. Обґрунтовано, що дані ресурси лісу в правовому відношенні можуть надаватися за відповідну плату на певний період часу в користування чи оренду, виходячи із вартісної або економічної оцінки. При цьому, вартісна оцінка ресурсів побічної лісопродукції, необхідність якої викликається потребами щодо забезпечення ефективності їх використання, охорони й відтворення в рамках господарського й міжгосподарського виробництва, здійснюється на основі натуральних показників, встановленого ліміту заготівлі (збирання, добування) та цін реалізації за видами. Показано, що отримані результати оцінки ресурсів побічного лісокористування у господарській практиці можуть використовуватися, зокрема, для визначення частки природних ресурсів у складі суспільного продукту та рівня ефективності користування ресурсами в плані підвищення продуктивності використання земель лісового фонду.

Шимечко Г.І.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства,
Львівський національний аграрний університет,
м. Львів, Україна*

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У теперішній час важливе значення мають економічні заходи для забезпечення охорони навколишнього природного середовища, сукупність яких утворює економічний механізм забезпечення охорони навколишнього природного середовища. Економічний механізм відіграє важливу роль у реалізації цілей екологічної політики господарського суб'єкта будь-якого рівня. Під поняттям економічного механізму охорони навколишнього природного середовища розуміється: правовий інститут, що включає в себе сукупність правових норм, що регулює умови та порядок акумулювання грошових коштів, що надходять як плата за забруднення навколишнього середовища і інші шкідливі на неї впливи, фінансування природоохоронних заходів і економічного стимулювання господарюючих суб'єктів шляхом застосування податкових та інших пільг.

Враховуючи що екологічні стандарти та нормативи є мірою поєднання екологічних інтересів з економічними, то виходячи з цього економічний механізм охорони навколишнього природного середовища покликаний створити умови для розвитку як у виробників, так і громадян дбайливого

ставлення до природи, таке як, не треба шкодити довкіллю тому що, тим самим ви шкодите самим собі.

Все це містить у собі комплекс заходів з економічного стимулювання охорони навколишнього середовища, нормування господарського впливу на навколишнє середовище, екологічну експертизу, екологічні вимоги при розміщенні, проектуванні, експлуатації виробничо-господарських об'єктів, екологічний контроль, відповідальність і відшкодування збитків.

Головною метою економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності є: стимулювання природокористувачів і забруднювачів навколишнього середовища до зменшення шкідливого впливу на навколишнє середовище та раціонального використання природних ресурсів, а також створення незалежного (автономного) від державного і місцевих бюджетів джерела фінансування природоохоронних заходів та робіт за рахунок коштів, отриманих від екологічних зборів та платежів.

Існує два види економічного механізму природокористування: механізми відшкодування збитків та механізми запобігання їм. Механізми відшкодування збитків виникають при техногенних і природних катастрофах, має забезпечувати проведення оцінки збитків, потреби у компенсаційних ресурсах та відшкодування витрат. При цьому варто розрізняти дві форми збитку – нанесений і відшкодований. Важливим засобом компенсацій є система страхування. Механізми запобігання збиткам мають забезпечувати: правовий та економічний захист діяльності запобігання збиткам; правову й економічну відповідальність за збільшення величини ризику; зацікавленість суб'єктів господарювання й управління у запобіганні ризику.

Даний механізм має заходи як економічного, так і адміністративного характеру. Основою формування економічного механізму раціонального використання природних ресурсів та їх охорони є принцип платного природокористування. Введення платного природокористування має сприяти більш адекватному врахуванню екологічного фактора в економіці, раціональному використанню природних ресурсів.

Формування нового економічного механізму природокористування та фінансування природоохоронних заходів під час переходу до ринкових відносин повинно стати складовою частиною системи управління та регулювання економіки.

З метою забезпечення стабільного надходження коштів для здійснення природоохоронних заходів пріоритетне значення має надаватися розвитку економічного механізму природокористування.

Головними складовими елементами економічного механізму повинні бути:

- плата за спеціальне використання природних ресурсів;
- плата за забруднення навколишнього природного середовища;
- система фінансування та кредитування природоохоронних заходів (державний та місцеві бюджети, природоохоронні фонди, банки, кошти підприємств, закордонні інвестиції та ін.).

- плата за забруднення навколишнього природного середовища та інші види шкідливого впливу на довкілля;
- екологізація податкової і цінової систем;
- підтримка становлення і розвитку екоіндустрії.

Економічний механізм охорони навколишнього природного середовища містить цілий ряд інструментів впливу на матеріальні інтереси підприємств та окремих працівників – це лімітування природокористування, платність природокористування, фінансування на природоохоронні заходи, матеріальне стимулювання, оподаткування, кредитування, штрафування тощо.

Лімітування природокористування – дієвий елемент механізму охорони навколишнього природного середовища. Існують і підприємства, які, з екологічної точки зору, краще було б закрити або перепрофілювати, тобто перевести на випуск іншої продукції, що і завдавало би менше шкоди навколишньому середовищу.

Важливим чинником захисту довкілля є застосування інструментів економічного стимулювання. До заходів по стимулюванню раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища відносяться:

а) надання пільг при оподаткуванні підприємств, установ, організацій і громадян в разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища, при переході на маловідхідні і ресурсо – і енергозберігаючі технології, організації виробництва і впроваджені очисного обладнання і устаткування для утилізації та знешкодження відходів, а також приладів контролю за станом навколишнього природного середовища та джерелами викидів і скидів забруднюючих речовин, виконанні інших заходів, спрямованих на поліпшення охорони навколишнього природного середовища;

б) надання на пільгових умовах короткострокових і довгострокових позичок для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища;

в) встановлення підвищених норм амортизації основних виробничих природоохоронних фондів;

г) звільнення від оподаткування фондів охорони навколишнього природного середовища;

д) передача частини коштів фондів охорони навколишнього природного середовища на договірних умовах підприємствам, установам, організаціям і громадянам на заходи для гарантованого зниження викидів і скидів забруднюючих речовин і зменшення шкідливих фізичних, хімічних та біологічних впливів на стан навколишнього природного середовища, на розвиток екологічно безпечних технологій та виробництв;

е) надання можливості отримання природних ресурсів під заставу;

є) стимулювання у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку працівників спеціально уповноважених державних органів у галузі охорони навколишнього природного середовища і використання

природних ресурсів (крім осіб, які мають статус державних службовців), та громадських інспекторів з охорони навколишнього природного середовища, які виявили порушення природоохоронного законодавства і вжили необхідних заходів для притягнення винних до відповідальності, а також розвитку і зміцнення матеріально-технічної бази спеціально уповноважених державних органів у галузі охорони навколишнього природного середовища.

Можна зробити висновок, що головною метою економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності є: стимулювання природокористувачів і забруднювачів навколишнього середовища до зменшення шкідливого впливу на навколишнє середовище та раціонального використання природних ресурсів. Можна виділяти три типи економічних механізмів природокористування: м'який або «наздогоняючий» механізм; стимулюючий розвиток еколого збалансований та природоохоронних виробництв і видів діяльності; жорстокий або «підкоряючий» механізм. Серед елементів економічного механізму можна назвати такі: плата за користування природними ресурсами; плата за забруднення навколишнього середовища; система економічного стимулювання; створення ринку природних ресурсів; удосконалення ціноутворення з урахуванням екологічного чинника; екологічний фонди; екологічні програми; продаж прав на забруднення; система «застава – повернення»; екологічне страхування. Існуючий економічний механізм характеризується негнучкістю свого інструментарію, не конструктивністю щодо подолання суперечностей взаємодії суспільства з навколишнім середовищем, але його можна вдосконалювати шляхом зміни конкретних форм відносин (прибутку, ціни, кредиту, податків тощо), поліпшення інструментарію – методи стимулювання раціонального використання природних ресурсів, системи оподаткування, фінансування і кредитування природоохоронних заходів тощо.

Також, необхідно сформувати в Україні такий економічний механізм природокористування, який би гнучко й ефективно впроваджував екологічну складову в ринкову модель розвитку національного господарства. З точки зору концепції стійкого розвитку, використання економічного механізму у природоохоронній діяльності сприяє розвитку інноваційних технологій, змушує забруднювачів використовувати більш екологічно чисті або створювати нові технології.

Шуневич І.В.
студентка,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

ЕКОЛОГІЧНА СЕРТИФІКАЦІЯ В УКРАЇНІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Провідне місце в системі державного екологічного регулювання займає екологічна сертифікація, що проводиться з метою впровадження єдиних екологічних вимог щодо якості довкілля та інтенсивності впливу господарської діяльності на природні компоненти, поширення системи екологічного менеджменту, створення екологічно безпечної продукції, екологізації технологічних процесів на всіх етапах життєвого циклу продукту. Особливої актуальності екологічна сертифікація набуває в умовах інтеграції товаровиробників України на зарубіжні ринки. Забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств і продукції неможливе без гармонізації системи екологічної сертифікації України з міжнародними системами акредитації і сертифікації.

Відповідно до Закону України «Про підтвердження відповідності» сертифікація – це процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем управління довкіллям, персоналу встановленим законодавством вимогам [1].

Основою для проведення екологічної сертифікації є сукупність стандартів, які за обов'язковістю дотримання поділяються на обов'язкові і добровільні. Обов'язковими є стандарти, які приймає уряд, або за його дорученням, інші державні органи виконавчої влади – Державний комітет статистики України, Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України тощо. Ці стандарти є обов'язковими до виконання і встановлюють:

- вимоги щодо безпеки продукції для життя, здоров'я і майна громадян;
- вимоги щодо техніки безпеки і гігієни праці з посиланням на відповідні санітарні норми і правила;
- поняття і терміни, що використовуються у сфері поводження з відходами, вимоги до класифікації відходів та їх паспортизації;
- вимоги щодо якості компонентів навколишнього природного середовища (грунтів, атмосферного повітря, води), операцій поводження з відходами та ін.

Добровільні екологічні стандарти містять рекомендації і настанови, що впроваджуються за ініціативи підприємства, і стосуються систем менеджменту (екологічного управління, якості продукції), органічної або екологічно безпечної продукції (рис.).

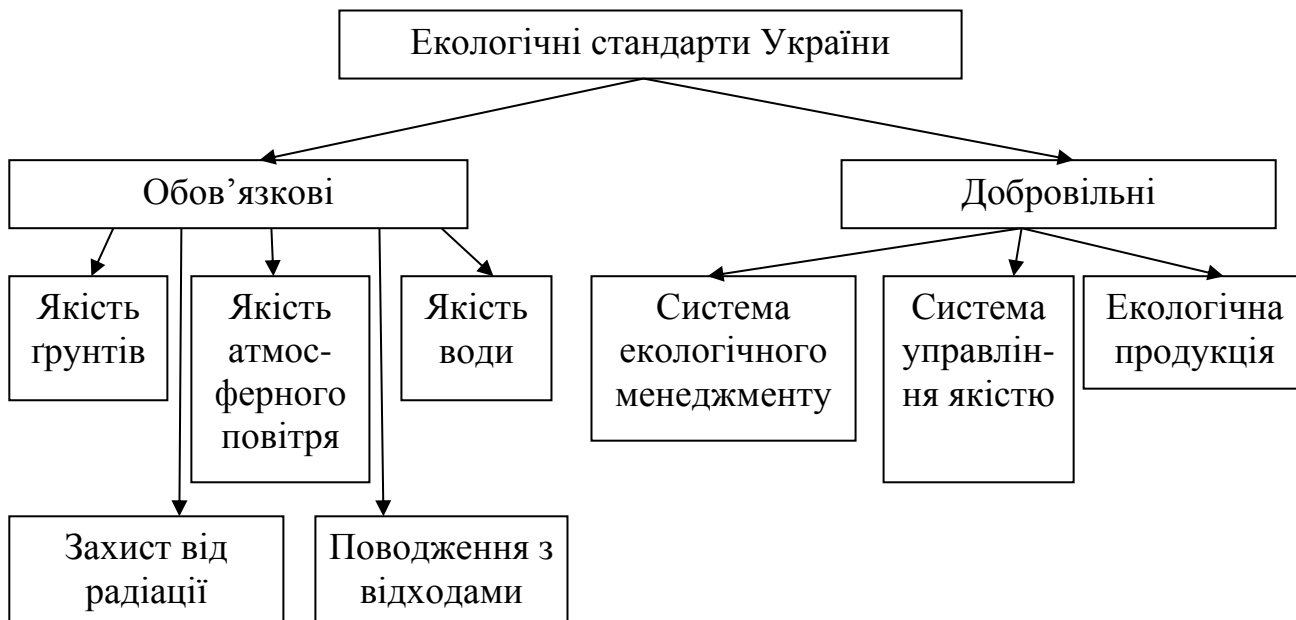

Рис. Об'єкти регулювання екологічних стандартів в Україні

За суб'єктом затвердження екологічні стандарти доцільно згрупувати:

1. ГОСТи – державні стандарти СРСР, що нині регулюють нормативи в країнах СНД.
2. Державні стандарти України (ДСТУ).
3. Міжнародні стандарти, зокрема, стандарти міжнародної організації з питань стандартизації (ISO).
4. Галузеві стандарти/технічні умови.
5. Стандарти підприємства [2, с. 312–318].

Як свідчить практика все більше компаній приділяють увагу екологічним аспектам власної діяльності. Так, у 2012 р. в Україні видано 166 сертифікатів на відповідність ISO 14001 «Environmental Management System». Впродовж 2001-2012 р. такі сертифікати отримали 1500 компаній. За даними Органу екологічної сертифікації і маркування станом на кінець 2014 р. екологічну сертифікацію з метою отримання права застосування знаку екологічного маркування згідно ISO 14024 «Екологічні маркування та декларації» успішно пройшли й отримали відповідний сертифікат 58 компаній. Всього діючих сертифікатів – 90. У цьому ж році вперше екологічний сертифікат на відповідність стандарту «Зелений офіс» отримало ТОВ «Сандора», яке входить до групи компанії Pepsi Co [3].

В цілому, слід зауважити, що загальна динаміка виданих сертифікатів щодо відповідності добровільним екологічним стандартам знизилась. На це вплинула, насамперед, складна економічна ситуація на багатьох підприємствах, переважно малого і середнього бізнесу. Проте інтерес виробників до екологічної сертифікації не згасає, що обумовлено активізацією інтеграційних процесів Україна – ЄС в рамках підписаної Угоди про Асоціацію.

Для активізації екологічної сертифікації в умовах кризової економіки та посилення інтеграційних процесів необхідно:

1. Провести інформаційну компанію з метою посилення поінформованості керівників підприємств про вигоди екологічної сертифікації.

2. Створити сукупність державних, громадських і приватних інституцій, які б об'єктивно та неупереджено проводили добровільну екологічну сертифікацію продукції, технологічних процесів.

3. Забезпечити гармонізацію вітчизняних екологічних стандартів і системи акредитації з міжнародними.

Список використаної літератури:

1. Про підтвердження відповідності: Закон України від 17 травня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2406-14>.

2. Петрик М. П. Екологічна стандартизація та сертифікація як умова інтеграції України в міжнародні структури / М. П. Петрик // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. Серія «Біологічні науки». – 2013. – № 3. – С. 312–318.

3. Орган екологічної сертифікації і маркування «Звіт про результати роботи за 2014 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecolabel.org.ua/about/zvity/zvity-2014.html>.

СЕКЦІЯ 7. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Батюк А.А.

*аспірант кафедри управління персоналом та економіки праці,
Харківський регіональний інститут державного управління,
Національна академія державного управління
при Президентові України,
м. Харків, Україна*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ З ЧИСЛА НЕПОВНОЛІТНІХ: ДОСВІД ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

Питання зайнятості неповнолітньої молоді займає ключове місце на ринку праці. Ця категорія населення найменш конкурентоспроможна внаслідок відносно низького рівня професійної підготовки і відсутності досвіду практичної роботи. У нових соціально-економічних умовах питання забезпечення зайнятості неповнолітніх набуло особливої гостроти.

Визначення вікових меж неповнолітньої особи надається у Цивільному кодексі України. Згідно статті 32 кодексу неповнолітньою особою вважається дитина віком від 14 до 18 років [1]. Таким чином до категорії неповнолітньої молоді, відноситься соціально-демографічна група, що переживає період становлення соціальної зрілості та адаптації до світу дорослих. Тому молоді, яка лише формує свої знання та навички, особливо важливо правильно зорієнтуватися в питанні вибору майбутньої професії та працевлаштування.

Загалом по всій Україні чисельність неповнолітньої молоді віком від 14 до 18 років у 2013 році складала близько 3% (1 299 177 осіб) від загальної чисельності населення. Найбільша чисельність неповнолітньої молоді спостерігалась в Донецькій (106 598 осіб) та Дніпропетровській (84 827 осіб) областях. У 2013 році по Харківській області налічується 68 362 неповнолітні особи, що посідає п'яте місце за чисельністю по Україні [2]. У світлі того, що Харківський регіон – це студентський, молодіжний центр України, де знаходиться найбільша кількість професійно-технічних (47 одиниць) та вищих учбових закладів (86 одиниць), питання сприяння працевлаштуванню молоді є одним з пріоритетних.

Зважаючи на вище викладене у регіоні проводиться цілий комплекс заходів, який за своєю суттю є дієвим превентивним інструментом, що сприяє зниженню молодіжного безробіття. Головним виконавцем комплексу цих заходів виступає Харківська обласна служба зайнятості.

Робота з забезпечення зайнятості молоді з числа неповнолітніх складається з системної роботи в частині забезпечення гарантування зайнятості неповнолітньої молоді та наданні їм якісних соціальних послуг. Так, Харківським обласним центром зайнятості був розроблений і затверджений «Регламент роботи базових центрів зайнятості з питань надання соціальних послуг неповнолітнім громадянам та дітям-сиротам» [3].

Даним регламентом передбачено технологічний ланцюжок надання соціальних послуг неповнолітнім громадянам, чітко визначені дії фахівців, а також зроблено акцент на особливостях їх працевлаштуванні, у тому числі необхідність дотримання законодавства про працю при підборі роботи.

Слід зазначити, що регламентом визначено порядок роботи з дітьми залежно від наявності або відсутності у них професії (спеціальності). З тими, хто не має професії проводиться профорієнтаційна робота за спеціальностями, що затребувані на ринку праці. При необхідності надається індивідуальна профконсультація з використанням психодіагностичних методик. Для неповнолітніх, які вже мають професію, ведеться підбір підходящої роботи. У разі неможливості працевлаштування за наявною спеціальністю вирішується питання про направлення на підвищення кваліфікації або перепідготовку.

На Харківщині робота по організації надання соціальних послуг неповнолітнім заснована на адресному, індивідуальному підході до проблем працевлаштування кожної дитини, що перебуває на обліку в центрі зайнятості. За цією категорією громадян закріплені відповідальні фахівці, які вміють працювати з дітьми.

Велике значення в забезпеченні працевлаштування неповнолітньої молоді має співпраця центрів зайнятості з структурними підрозділами державних адміністрацій та роботодавцями. Так підписання чотирьохстороннього договору про соціальне партнерство між обласним центром зайнятості, Департаментом науки і освіти облдержадміністрації, об'єднаннями роботодавців та профспілок надає нові перспективи для сприяння професійної спрямованості молоді. Подальша його реалізація допоможе успішно розпочати трудову кар'єру молодим особам та розвине кадровий потенціал як нашого регіону, так і країни в цілому.

В рамках договору реалізується комплексна програма профорієнтації школярів, яка здійснюється для учнів 8-11 класів, в тому числі і з використанням сучасних інноваційних програмно-апаратних комплексів «Профорієнтаційний термінал».

Крім заходів зі шкільною молоддю, проводиться робота в професійно-технічних навчальних закладах регіону із залученням роботодавців, готових взяти на стажування, виробничу практику з можливістю подальшого працевлаштування. У безпосередньому контакті з роботодавцями, учні професійно-технічних закладів бачать перспективи подальшого працевлаштування, мають можливість реально оцінити свій професійний потенціал і очікування щодо заробітної плати, що дозволяє виробити грамотну стратегію подальшого працевлаштування. Рекомендації, що отримує молодь з приводу особливостей пошуку роботи,

співбесіди та адаптації на новому робочому місці дають можливість підготуватися до успішного професійного старту.

Проведення ефективної превентивної роботи з молоддю, сприяє тому, що в останні роки безробітних з числа неповнолітніх в службі зайнятості реєструється все менше. Так у 2012 році на обліку перебувало 56 осіб цієї категорії громадян, у 2013 році – 31 особа, у 2014 році кількість неповнолітньої молоді зменшилася до 26 осіб, це безперечно говорить про дієвість заходів, що проводяться.

Але на жаль існують й проблемні питання, що ускладнюють забезпечення працевлаштуванню неповнолітньої молоді.

В першу чергу потрібно відмітити, що з веденням нових норм законодавства було відмінено будь-яку відповідальності за неподання вакансій або не заповнення роботодавцем 5% квоти середньооблікової чисельності штатних працівників. Згідно Закону України «Про зайнятість населення» роботодавці самостійно розраховують квоту з урахуванням чисельності громадян, які на умовах повної зайнятості вже працюють на підприємствах, в установах та організаціях і належать до таких, що неконкурентоспроможні на ринку праці (окрім інвалідів), і забезпечують їх працевлаштування самостійно або за допомогою служби зайнятості [4]. Таким чином втрачений значний важіль впливу для працевлаштування соціально-вразливих верств населення, у тому числі неповнолітніх.

При відсутності адміністративних важелів, роботодавця можна зацікавити тільки економічними стимулами. Однак механізм компенсації єдиного соціального внеску у даному випадку не спрацьовує. Наприклад, по Харківській області з майже 1100 працевлаштованих з наданням компенсації єдиного соціального внеску, лише одне рішення прийнято за працевлаштування неповнолітнього [3]. Тому доцільно розглянути питання повернення механізму надання дотацій для працевлаштування категорії громадян з числа неповнолітньої молоді.

Роботодавці висувають все більше вимог і воліють приймати на роботу кваліфікованих, досвідчених співробітників, особливо коли мова йде про заповнення новоствореного робочого місця. Треба зазначити, що на сьогоднішній день повністю загублений інститут наставництва, який і допомагав виховувати кваліфіковані кадри з недосвідченою молоді. У Харківському регіоні прийняті відповідні програми щодо створення Банку наставників. Але доплати за наставницьку роботу по навчанню молоді на разі можливе лише за договорами служби зайнятості. Тому важливе отримання державної підтримки відродження наставництва і підняття престижу робітничих професій. Спільними зусиллями необхідно забезпечувати вливання молодого покоління в трудове життя. Адже найчастіше неповнолітні мають відірвані від реальності уявлення про рівень заробітної плати та вимоги роботодавців до професійного виконання обов'язків. У зв'язку з цим, активна інформаційна, адаптаційна робота на всіх рівнях, із залученням усіх зацікавлених сторін має важливе значення.

Підводячи підсумок, потрібно зазначити, що ключовими моментами для досягнення позитивних результатів у забезпеченні зайнятості

неповнолітніх, є постійна якісна профорієнтаційна робота, адресний підхід до індивідуальних потреб кожної дитини, ефективне стимулювання роботодавців до створення нових робочих місць для молоді і якісна взаємодія підрозділів державних структур та роботодавців.

Список використаної літератури:

1. Цивільний кодекс України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Населення України за 2013 рік : Демографічний щорічник / Відп. За випуск Г. М. Тимошенко – К. : Державний комітет статистики України, 2014. – 296 с.
3. Офіційний сайт Харківського обласного центру зайнятості – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/kha/control/uk/index>.
4. Про зайнятість населення : Закон України від 05 липня 2012 р. № 5067-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.

Колосок А.М.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та безпеки підприємства,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Від якості планування та реалізації соціально-відповідальної політики залежить рівень життя не тільки соціально-вразливих верств населення, але й усього суспільства в цілому. Оскільки, формуючи соціальну складову бюджету держава перерозподіляє величезні об'єми коштів, тим самим впливаючи як на добробут окремо громадянина так і на рівень соціально-економічного розвитку конкретного підприємства чи регіону. Саме на регіональному рівні можливо дослідити ефективність соціальної політики, її вплив на рівень життя населення, оцінити ступінь відповідальності держави за отримані результати.

Скуратівський В.А. та Лібанова Є.М. соціальну політику визначають як: «систему цілеспрямованої діяльності суб'єктів соціально-політичного життя, сукупність принципів, норм, правил, рішень, дій, спрямованих на забезпечення ефективного, оптимального функціонування та розвитку процесів соціального буття, насамперед формування та реалізацію соціальних потреб людини та суспільства, забезпечення їх соціальної безпеки» [4].

Мандибур В.О. під соціальною політикою розуміє: «сукупність науково сформульованих ідей, положень та концептуальних підходів (як довготермінового стратегічного, так і короткотермінового, тактичного характеру), що поєднується із системою конкретних дій, заходів, стимулів і механізмів, за допомогою яких практично регулюються соціальні процеси» [1].

Сіленко А. вказує, що це «система взаємодії державної влади, що постійно оновлюється, недержавних структур, самої особистості щодо життєзабезпечення та розвитку людини» [3].

На думку Чистова С.М. соціальна політика – «це складова частина загальної політики, головне завдання якої полягає в розробці та здійсненні необхідних заходів щодо збереження і зміцнення наявного суспільного та державного ладу. Соціальна політика – це система управлінських, організаційних, регулятивних, саморегулятивних заходів, дій, принципів і засад, спрямованих на забезпечення оптимального соціального рівня та якості життя, соціального захисту малозабезпечених верств населення, їх соціальної безпеки в суспільстві» [6].

Садова У.Я розглядає регіональну соціальну політику під якою розуміє: «специфічну сферу людської діяльності, пов'язану з владою і спрямовану на впорядкування суспільних відносин, розвиток та територіальну організацію відповідних інститутів суспільства на засадах норм конституційного та муніципального права» [2].

Згідно вільної електронної енциклопедії соціальна політика – «це комплекс заходів державного та недержавного характеру, спрямованих на виявлення, задоволення і узгодження потреб та інтересів громадян, соціальних груп, територіальних громад. Мета соціальної політики – створення умов для розвитку та оптимального функціонування соціальних відносин, всебічного розкриття творчого потенціалу людини, її сутнісних сил, досягнення в суспільстві соціальної злагоди і стабільності» [5].

Однак коло питань, пов'язаних із організацією механізму соціально-відповідальної політики в сучасних умовах, не набули належного висвітлення і потребують більш детального дослідження. Зокрема, потребує подальшого аналізу зарубіжний досвід соціально-відповідальної політики, механізми співпраці її учасників, процедура притягнення до відповідальності у разі невиконання взятих зобов'язань.

Об'єктом дослідження є соціальна політика у Волинській області та її складові. Предметом дослідження є показники соціально-економічного забезпечення населення Волинської області. Метою дослідження є розвиток теоретичних засад соціально-відповідальної політики та формування практичних рекомендацій щодо вдосконалення її нормативного, методичного та документального забезпечення.

Соціальна сфера стосується кожного і від того, наскільки ефективно реалізується державна політика в даному напрямі, залежить соціальний мир та добробут суспільства.

Узагальнюючи категорію «соціальна політика», ми пропонуємо окремо виділяти поняття «соціально-відповідальна політика», яку слід розуміти як – систему заходів економічного, соціального, екологічного характеру направлених на покращення рівня життя як окремого індивідуума так і соціуму в цілому, що передбачає механізм притягнення стейкхолдерів до відповідальності за не виконання ними зобов'язання.

З метою покращення соціального захисту населення в області та наближення його до міжнародних стандартів соціально-відповідальної політики необхідно:

- здійснювати постійний моніторинг стану погашення заборгованості із виплати заробітної плати;
- посилити адресність у наданні соціальної допомоги через соціальне замовлення, відкриття відділень терцентрів, міні – управлінь;
- активно інтегрувати літніх людей у всі сфери життя, зокрема розвивати мережу «Університетів третього віку»;
- підтримувати розвиток волонтерства та залучення шефської допомоги;
- розвивати центри денного перебування для дітей з інвалідністю;
- запровадити у райміськуправліннях соціального захисту населення роботу за принципом «єдиного вікна»;
- з метою покращення оперативності друку відомостей на виплату усіх видів соціальних допомог, передбачити фінансування технічної складової діяльності комунальної установи «Центр по здійсненню соціальних виплат» з державного бюджету, так як це реалізовано у Пенсійному фонді.

Список використаної літератури:

1. Мандибура В.О. Соціальна політика держави та її структурні складові / В.О. Мандибура // Аспекти праці. – 2005. – № 7. – С. 13-15.
2. Садова У.Я. Соціальна політика в Україні: регіональні дослідження і перспективи розвитку: монографія / У.Я. Садова. – Львів: ІРД НАН України, 2009. – 408 с.
3. Сіленко А. Соціальна політика та її пріоритети у перехідному суспільстві // Людина і політика. – 2008. – № 1. – С. 16-18.
4. Скуратівський В.А. Соціальна політика / В.А. Скуратівський, О.М. Палій, Є.М. Лібанова. – К. : Видавництво УАДУ, 1997. – 370 с.
5. Соціальна політика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>
6. Чистов С.М. Державне регулювання економіки / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. – К. : КНЕУ, 2006. – 316 с.

Корнієнко О.О.

аспірант,

Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи

Національної академії наук України,

м. Київ, Україна

МОДЕЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ АСИМЕТРІЇ

2012-2014 рр. – дуже складні роки для української економіки. Скорочення прямих іноземних інвестицій, нестабільний зовнішній попит, істотне зниження капітальних інвестицій дозволять у 2015 році розраховувати лише на внутрішній попит, потенціал якого в порівнянні з попереднім роком, набагато слабкіше [1, с. 17].

Досить вагомим аспектом впливу глобалізації на національні економіки є надзвичайно високі темпи зростання прямих іноземних інвестицій, які випереджають динаміку світової торгівлі. Прискорення економічного зростання розвинутих країн спрямовує потоки капіталу в країни, що розвиваються і особливо потребують фінансових ресурсів. При цьому важливим фактором залучення іноземних інвестицій виступає обґрунтована державна макроекономічна політика, яка захищає права власності та створює сприятливі умови для підприємницької діяльності. Інвестори також враховують внутрішні фактори, до яких належать рівень забезпеченості робочою силою та її кваліфікація, вартість робочої сили, обсяг ринку, ступінь інвестиційних ризиків тощо [2, с. 83].

Прямі іноземні інвестиції дозволяють країні-реципієнту вирішити цілий ряд існуючих проблем. Інвестування економіки сприяє прискоренню темпів зростання країни та покращанню рівня життя її мешканців. Результатом активізації інвестиційної діяльності, яка є наслідком процесів глобалізації, виступає зростання експорту, диверсифікація структури економіки, її технологічне оновлення, впровадження новітніх методів менеджменту і маркетингу. Усе це в цілому сприяє підвищенню конкурентоспроможності країни і дає змогу їй зайняти належне місце у світовій спільноті.

Однак досягти позитивного ефекту від прискорення динаміки іноземного інвестування можливо лише за наявності розвинутої фінансової системи, яка визначається відношенням кредитів до ВВП, рівнем капіталізації фондового ринку, ліквідністю банківської системи. Дослідження економістів МВФ свідчать, що в країнах, де фінансові інститути слабкі, ефект від надходження прямих іноземних інвестицій обмежується тільки тими підприємствами, куди було вкладено іноземний капітал. При цьому зростання прямих іноземних інвестицій може мати й негативні наслідки, оскільки продуктивність праці та заробітна плата на вітчизняних підприємствах падають під час конкуренції з фірмами, які залучили іноземний капітал. Важливе значення грає міжнародна інвестиційна позиція держави (МІП).

На рис. 1 представлена динаміка відношення Міжнародної інвестиційної позиції (МІП) до ВВП [3].

Зважаючи на те, що динаміка чисельності населення України має розмірність в кількості чоловік, приведемо сальдо міжнародної міграції до якісного показника, взявши його відношення до чисельності населення України. На рис. 2 представлена динаміка відношення сальдо міжнародної міграції до чисельності населення України за період з 2002-2013 рр.

На рис. 3 представлена функціональна залежність сальдо міждержавної міграції по відношенню до чисельності населення України від МІП по відношенню до ВВП.

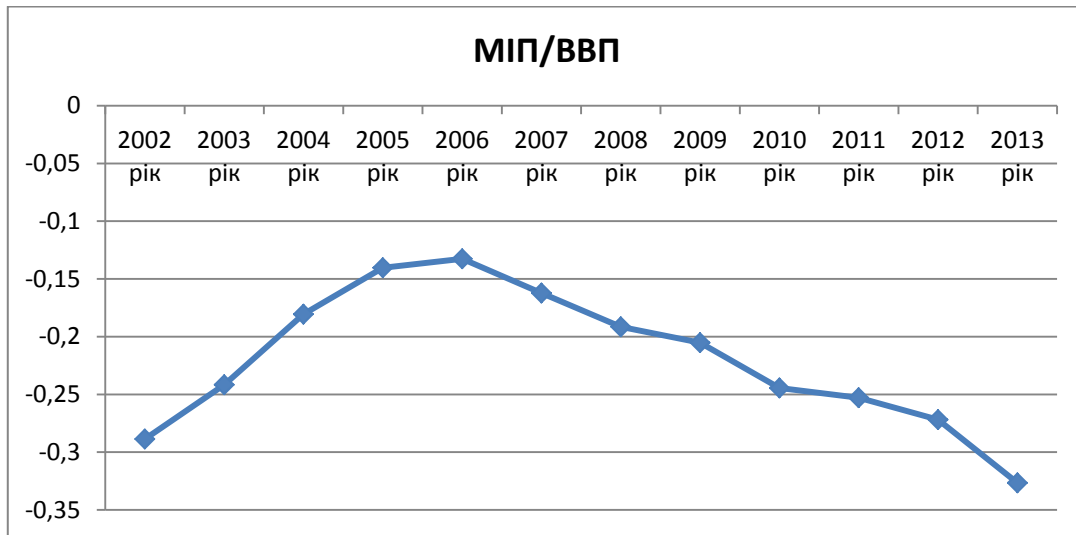

Рис. 1. Динаміка відношення міжнародної інвестиційної позиції до ВВП за період з 2002-2013 рр. [3]

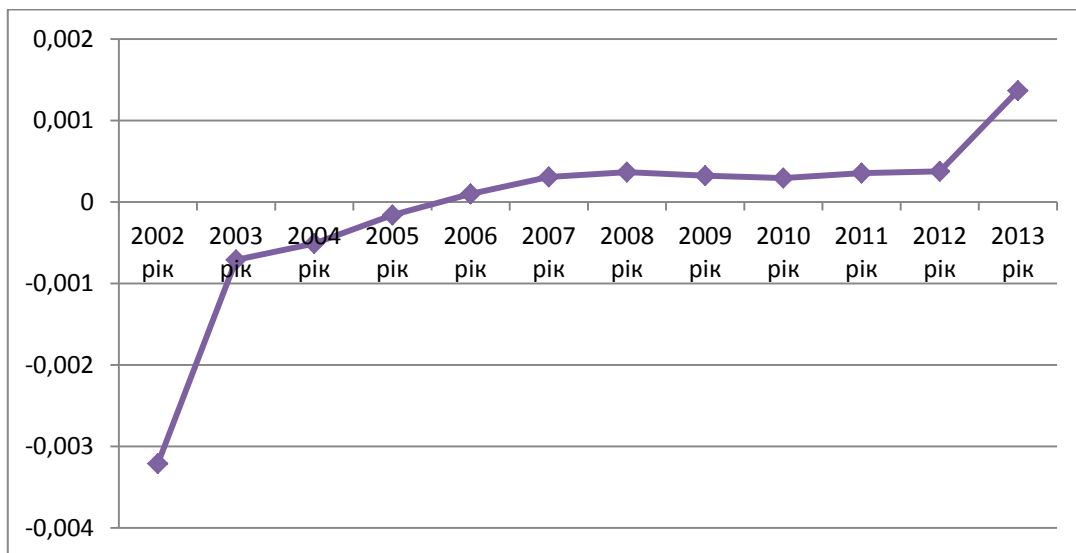

Рис. 2. Динаміка відношення сальдо міжнародної міграції до чисельності населення України за період з 2002-2013 рр. [3]

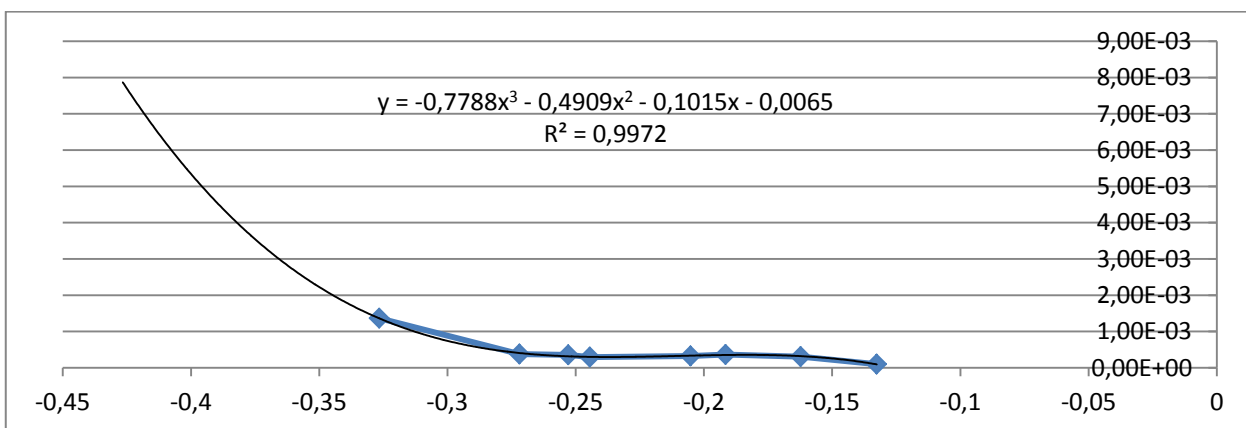

Рис. 3. Функціональна залежність сальдо міждержавної міграції по відношенню до чисельності населення України від МІП по відношенню до ВВП

Наближення (апроксимація) дискретних точок неперервною функцією у вигляді многочлена 3-го порядку представляється аналітичною формулою:

$$y = -0.7788x^3 - 0.4909x^2 - 0.1015x - 0,0065$$

зі стандартною похибкою відхилення: 0,9972 .

Прослідковується чітка закономірність представленої функціональної залежності: зі зменшенням значення міжнародної інвестиційної позиції по відношенню до ВВП зростає сальдо міждержавної міграції по відношенню до чисельності населення України.

Список використаної літератури:

1. Позняк О.В. Міграція і демографія / Звіт з конференції «Майбутнє міграції в Україні». – К.: 12 жовтня 2011 р. – С. 16–17.
2. Малиновська О.А. Міжнародна міграція в контексті модернізації суспільства. Науковий журнал «Демографія та соціальна економіка». – К.: НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, № 1 (17) 2012. – С. 77–86.
3. United Nations Development Program (2013). Human Development Report Office. <http://esa.un.org/MigGMGProfiles/indicators/indicators.htm>

Цвєтнова О.В.

*старший викладач кафедри економіки та підприємництва,
Красноармійський індустріальний інститут
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»,
м. Красноармійськ, Донецька область, Україна*

ПРОЦЕСИ СОЦІАЛЬНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ

Соціальна структура сучасного українського суспільства обумовлена перетвореннями, які викликані трансформацією суспільних функціональних зв'язків. До основних змін належать:

розширення можливостей появи нових стратифікаційних каналів;
трансформація суспільної форми всіх основних соціальних інститутів;
перетворення основних складових соціальної структури: класів, груп і спільнот;

погіршення якісних і кількісних параметрів соціальної структури:
зменшення кількості населення, скорочення середньої тривалості життя,
погіршення здоров'я нації;

посилення соціальної поляризації суспільства.

Соціально-економічний розвиток країни визначається рівнем і якістю життя населення та характеризується ступенем забезпечення населення матеріальними та соціальними благами. Динаміку ВВП та рівня бідності в Україні за період з 2007 по 2013 рр. наведено табл. 1 [1].

Як видно з табл. 1, в Україні сформувався сталий прошарок бідних, що супроводжується нерівністю у розподілі доходів і благ.

Останнім часом неефективне використання заходів соціальної політики призводить до поширення бідності, руйнування соціальної інфраструктури, послаблення гарантій соціального захисту населення. На тлі цих процесів в Україні посилюється поляризація суспільства, тобто збільшується розрив між заможними та бідними верствами населення.

Таблиця 1

Динаміка ВВП та бідності в Україні у 2007-2013 рр.

Показник	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Зростання ВВП, %	132,5	131,5	96,3	118,5	121,6	107,0	103,3
Рівень бідності, %	27,3	27,0	26,4	24,1	24,3	25,5	24,7
Межа бідності, грн., % до попереднього року	526 127,1	778 147,9	835 107,3	944 113,1	1062 112,5	1125 105,9	1173 104,3
Інфляція, %	116,6	122,3	112,3	109,1	104,6	99,8	100,5
Глибина бідності, %	23,1	23,4	22,3	20,9	20,5	20,5	20,0

В результаті відбувається різке погіршення умов життя населення та розбалансованість споживчого ринку товарів і послуг фактично у всіх регіонах України.

Отже, до основних негативних соціальних явищ в Україні сьогодні відносяться:

Зростання диспропорцій у розподілі та перерозподілі власності і доходів;

загострення проблем бідності;

зростання рівня безробіття;

послаблення соціальних гарантій;

поширення чисто компенсаційних форм соціального захисту;

погіршення демографічної ситуації;

зниження потенціалу здоров'я.

Середня заробітна плата в 2013 р. в Україні становила 3265 грн., що показує достатньо низький рівень купівельної спроможності населення та невідповідність рівня доходів рівню цін (які майже співпадають з європейськими).

Реальна заробітна плата в 2012 р. зросла на 14,4%, у 2013 р. – на 9,6%, номінальна заробітна плата у 2013 р. в середньому зросла на 7,9%. Найбільш істотне зростання номінальної заробітної плати в 2013 р. (у порівнянні з 2012 р.) було зафіксоване у сфері операцій з нерухомим майном (на 17%), у сфері творчості, мистецтва та розваг (на 14%). Разом із тим, в освіті та охороні здоров'я середньомісячна заробітна плата збільшилася на 7-8% у порівнянні з попереднім 2012 р. [3].

Таким чином, останнім часом спостерігається зростання рівня бідності за критеріями споживання та за структурним критерієм, тобто зростання питомої ваги населення, яке витрачає на харчування більше 60% свого бюджету. Значна диференціація доходів відбувається і в регіональному розрізі. Так, найнижчий рівень оплати праці спостерігається у сільськогосподарських регіонах.

Низький рівень оплати праці – одне з гальм реформ, проведення яких позиціонується в країні. Досвід найближчих до України західних сусідів (Польщі, Чехії, Словаччини, Словенії, Угорщини) показав, що успішна реалізація реформ відбувається лише за умови, коли середній рівень оплати праці складає не нижче 300 дол. США. Це той рівень, при якому починається активізація споживчого попиту, що стимулює зростання обсягів виробництва товарів і послуг. Тому для покращення життєвого рівня населення та для успішного та скорішого просування реформ в Україні необхідно підвищувати рівень оплати праці. Крім того, у середньостроковій перспективі соціальна політика держави повинна перенастроюватися з простої підтримки бідних верств населення на сприяння формуванню повноцінного середнього класу.

У середньостроковій перспективі державна політика подолання бідності має бути спрямована не тільки на підтримку бідних верств населення, але й на стимулювання їх трансформації у повноцінний середній клас.

Відповідно до вищесказаного, одним із першочергових завдань держави повинно стати проведення комплексної реформи соціальної та гуманітарної політики. Найважливішими завданнями такого реформування повинні бути: подолання бідності, створення справедливої системи пенсійного та соціального забезпечення, ефективної системи охорони здоров'я, забезпечення рівного доступу всіх громадян до якісної освіти.

Відповідальне, згідно з міжнародно-правовими стандартами, ставлення держави до розвитку соціальної сфери з усією очевидністю вимагає зміни пріоритетів і коректування зовнішньої і внутрішньої політики України. Тільки докорінно оновивши всю систему соціального забезпечення, можна створити передумови для переходу суспільства на новий рівень соціально-економічного розвитку.

Список використаної літератури:

1. Измерение бедности в Украине: критерии, проблемы, перспективы / Европейская экономическая комиссия ООН: Конференция европейских статистиков. – Рабочий документ 12 от 22 ноября 2013г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unecse.org>.
2. Статистика доходу населення України. Соціологія та статистика: цифри та факти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zgp.ucoz.org>.
3. Статистичний щорічник України за 2013 рік: Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.org>.
4. Фінагіна О.В. Теоретичні та методологічні джерела розвитку соціального потенціалу суспільства/ О.В. Фінагіна, Л.І. Панкова// Менеджер. – 2010. – № 7(57). – С. 157-171.
5. Харченко А.М. Соціальна проблема глобалізації – бідність: шляхи її подолання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fp.cibs.ck.ua>.

СЕКЦІЯ 8. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Гаврилко Т.О.

доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту;

Гавриленко А.В.

*доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту,
Київський національний університет,
м. Київ, Україна*

КРЕДИТНИЙ ПОРТФЕЛЬ БАНКУ: АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА ДИНАМІКИ

Видача кредитів – один із основних видів діяльності банків, що забезпечують його стабільне функціонування. Сукупність усіх банківських позик, предоставлених банком на певну дату у відповідності до сформованої банком кредитної політики, складає його кредитний портфель.

Кредитний портфель, що є складовою частиною активів банку, формується із кредитів, до основних з яких відносяться кредити:

- надані іншим банкам;
- за операціями РЕПО суб'єктам господарювання;
- за врахованими векселями суб'єктам господарювання;
- в інвестиційну діяльність, надані суб'єктам господарювання;
- іпотечні кредити, надані суб'єктам господарювання, органам державної влади, органам місцевого самоврядування;
- надані органам державної влади;
- надані органам місцевого самоврядування;
- надані фізичним особам на поточні потреби;
- надані за врахованими векселями фізичним особам;
- іпотечні кредити, надані фізичним особам і т. ін.

Балансова вартість всіх кредитів банку, включаючи прострочені, пролонговані, сумнівні, а також вартість позабалансових зобов'язань банку з кредитування складає загальну вартість кредитного портфеля.

Ефективне управління кредитним портфелем можливе за умови здійснення, по-перше, аналізу структури та динаміки кредитного портфеля та, по-друге, проведення якісного аналізу кредитного портфеля.

Аналіз якості кредитного портфеля передбачає оцінку рівня двох основних параметрів – доходності і ризику; величина доходності кредитного портфеля зумовлюється, перш за все, його структурою, об'ємом і рівнем відсоткових ставок за кредитами. Структура і об'єм кредитного портфеля визначається такими чинниками, як умови здійснення банківської діяльності; величина банківського капіталу; рівень професійності менеджерів банку і персоналу кредитного відділу;

володіння сучасним інструментарієм оцінки і оптимізації кредитного портфеля; власне кредитна політика банку.

Дохідність кредитного портфеля залежить від особливостей суб'єктів кредитування (юридичних та фізичних); категорії якості кредитів, що визначається на підставі класу боржника – юридичної особи та стану обслуговування ним боргу («високий», «добрий», «задовільний», «слабкий», «незадовільний»); класу боржника; показника ризику кредиту.

Згідно Постанови Правління НБУ, ризик за кредитом, наданим боржнику – юридичній особі, зумовлюється впливом фактичних значень інтегрального показника, коефіцієнта покриття боргу, якості менеджменту боржника – юридичної особи, ринків збуту продукції, наявності бізнес-планів, визначених рейтингів боржника – юридичної особи (за наявності) та інших подій та обставин, що можуть вплинути на своєчасність і повноту погашення боргу [1].

При аналізі структури та динаміки кредитного портфеля можуть використовуватись методики горизонтального (трендового) та вертикального (структурного) аналізу з використанням цілого ряду показників – строків кредитування, видів кредитів, галузей економіки, категорій позичальників, видів забезпечення. В процесі горизонтального аналізу оцінюється динаміка кредитного портфеля в цілому та його статей; при вертикальному аналізі здійснюється структурне дослідження кредитного портфеля з визначенням часток окремих статей в загальній сумі кредитного портфеля.

Аналіз банківської системи України за 9 місяців 2014 року дозволяє встановити збільшення клієнтського кредитного портфеля в порівнянні з відповідним періодом попереднього року (1.10.2014 р. – 982,13 млрд. грн., 1.10.2013 р. – 860,74 млрд. грн.), зумовлене значною девальвацією національної валюти, що спричинило зростання кредитних залишків в гривневому еквіваленті. Величина валютних кредитів з 1.01 по 1.10.2014 р. збільшилась більш ніж на 40%, склавши 44,58% в загальному клієнтському кредитному портфелі [2].

Разом з тим, величина кредитного портфеля за 3-й квартал 2014 р. зменшилась на 10,39 млрд. грн., що пов'язано з нестабільною ситуацією в країні, підвищенням вимог банків до можливостей позичальників, скороченням або призупиненням деякими банками кредитування. Складний стан в основних галузях економіки, зниження реальних доходів населення призвело до зростання простроченої заборгованості на 58,97% (42,77 млрд. грн.) та склало 112945 млн. грн. (11,5% клієнтського кредитного портфеля).

Кредити за видами економічної діяльності надані переважно суб'єктам господарської діяльності, що належать до сфер оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів, переробної промисловості, будівництва та нерухомості. Обсяг кредитів підприємствам торгівлі зменшився на 28023 млн. грн.

Об'єм роздрібного клієнтського портфеля, основну частку в якому складають споживчі кредити, за 9 місяців 2014 р. збільшився на 4,61% і склав 175233 млн. грн.; обсяги іпотечного кредитування для фізичних осіб

за цей період збільшились на 13,88% (7654 млн. грн.), що пояснюється лише однією причиною – девальвацією національної валюти.

Покращення стану кредитних портфелів банків можливе за рахунок удосконалення його структури шляхом:

- постійного моніторингу стану та структури кредитного портфеля;
- надання нових видів банківського кредитування юридичним і фізичним особам з урахуванням економіко-політичної ситуації в країні;
- гнучкого використання інструменту резервування для забезпечення відшкодування можливих втрат по кредитуванню;
- розроблення ефективної системи заходів щодо зменшення питомої ваги прострочених та пролонгованих позик;
- здійснення аналізу галузевої структури кредитів і відповідно привабливості галузевих сегментів з ціллю запобігання як надмірної зосередженості в одному сегменті, так і високого рівня диверсифікації, що в обох випадках може спричинити зростання кредитного ризику;
- встановлення лімітів надання кредитів позичальникам (в першу чергу в залежності від конкретного сегмента) з ціллю зменшення рівня ризику;
- відслідковування величини частки міжбанківських кредитів у кредитному портфелі, яким властивий менший ступінь ризику, але і нижчий рівень дохідності.

Подальшим кроком після аналізу структури та динаміки кредитного портфеля є оцінка його якості, що дає можливість визначити заходи по забезпеченню необхідного рівня дохідності кредитних операцій при дотриманні прийняттого рівня ризику.

Список використаної літератури:

1. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями: Постанова Правління НБУ № 23 від 25.01.2012 зі змінами [Електронний ресурс]: Режим доступу – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.

2. Банківська система України : Національне рейтингове агентство «Рюрік» [Електронний ресурс]: Режим доступу – <http://rurik.com.ua/our-research/branch-reviews/1187>.

3. Бугель Ю. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем [Текст] / Ю. Бугель // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 2 (27). – С. 157–163.

Годованець О.В.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри податків і фіскальної політики,
Тернопільський національний економічний університет,
м. Тернопіль, Україна*

МИТНА СИСТЕМА У ЗАБЕЗПЕЧЕНІ ФІНАНСОВИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ

Митна система держави відіграє важливу роль у розвитку національного ринку та покликана формувати економічну політику держави через регулюючу функцію. Проте, це не єдина функція, якою вона наділена. Не менш важливою є фіскальна функція митної системи, сутність якої полягає в утворенні грошових фондів, які у сучасних умовах розвитку економіки України складають значну частину доходів державного бюджету.

Митна система країни виступає важливим та ефективним інструментом впливу на економічні процеси. Крім того, за допомогою існуючих інструментів, митна система є гарантом захисту економічних інтересів не тільки держави у цілому, але й суб'єктів господарювання. Безпосередньо впливаючи на міжнародну торгівлю і виконуючи фіскальну функцію, митна система вирішує важливі економічні проблеми. Як зазначає В. Мартинюк, функціонування митної системи – унікальне і специфічне, аналогів якому важко знайти. Унікальність проявляється через закріпленні у Митному кодексі функцій соціально-економічного характеру, що реалізуються через контролюючі органи, а специфіка проявляється в особливостях операцій, на які через митну систему здійснюється регулятивний вплив [1, с. 84]. На відміну від податкової системи, митна більш глибоко впливає на діяльність суб'єктів господарювання, які зареєстровані в різних державах.

Сутність митної системи проявляється через сферу практичних дій і діяльності держави щодо визначення пріоритетних напрямів зовнішньоекономічних зв'язків та розвитку внутрішнього ринку [2, с. 125]. Ці напрямки визначають розвиток митної політики, систему митних відносин, вироблення в їх рамках механізмів реалізації митного процесу, реалізацію фіскальної функції, отримання доходів у вигляді митних платежів, розміри окремих митних платежів.

Митна система включає ряд підсистем, які за функціональним принципом поділяють на: 1) фінансово-економічну підсистему; 2) організаційну підсистему; 3) правоохоронну підсистему. Пріоритетною підсистемою називають фінансово-економічну [3, с. 18], яка сприяє єдності внутрішніх господарських процесів і зв'язків. Вона істотно впливає на інші підсистеми, оскільки функціонування всієї митної системи напряму залежить від її стабільного функціонування, а перерахування до бюджету митних платежів і контроль за своєчасністю поступлення виступає пріоритетною задачею. Це вказує на домінуючу роль і функцію митної системи – фіскальну, яку виконує фінансово-економічна підсистема.

Найважливішим елементом митної системи є фінансово-економічний митний механізм, особливістю і суперечливістю якого є митні відносини, зокрема фінансування цієї системи.

З одного боку, це фінансування забезпечується бюджетними асигнуваннями. З іншого, фінансово-економічний механізм митної системи в стані функціонувати і на принципах самозабезпечення, акумулюючи кошти одержувані фіскальними органами, які за цільовим призначенням використовуватимуться для оплати праці працівників митної системи. З цієї точки зору, митна система є особливою організаційною формою, процес функціонування якої відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку країн, виконуючи, головним чином, правоохоронну, регулятивну і ключову функцію наповнення бюджету країни. Роль та значення митної системи можна показати через зростання частки надходження податків на міжнародну торгівлю до Державного бюджету України, що зображено на рисунку 1.

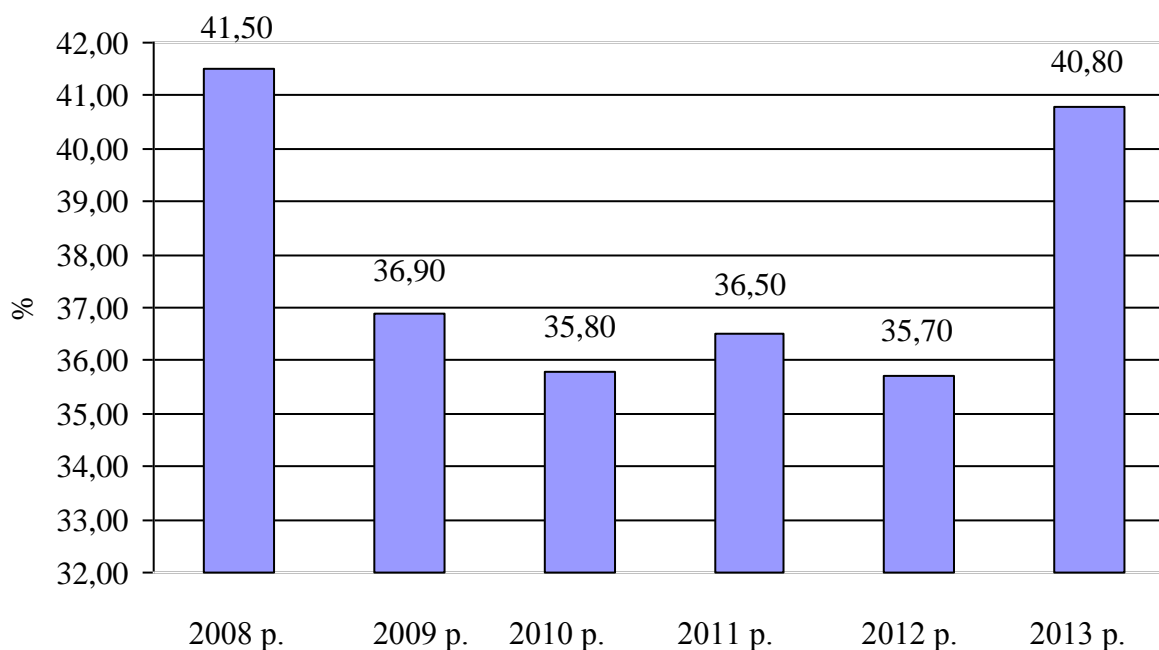

Рис. 1. Динаміка зміни частки податків на міжнародну торгівлю у Державному бюджеті України протягом 2008-2013 рр.

Розраховано за даними Державної казначейської служби України

Як видно з даних показаних на рисунку 1, надходження від мита та митних платежів, а також їх частка у загальній структурі доходів державного бюджету протягом 2008-2013 рр. є нерівномірною. Найвищий показник припадає на 2008 р. – 41,5% та 2013 р. – 40,8%, якщо у 2008 р. збільшення надходження митних платежів пояснюється зростанням вартісних показників імпорту, то у 2013 р. таке зростання забезпечено за рахунок зниження відсоткової складової внутрішніх податків та зборів, що надходять до державного бюджету. Загалом зменшення відсоткового показника надходження митних платежів, з 36,9% у 2009 р. до 35,7% у 2012 р., пояснюється зменшенням митного навантаження під впливом процесів лібералізації зовнішньоторговельних відносин, лише акцизний

податок показує позитивну тенденцію зростання у дохідній частині державного бюджету.

Різноманітні засоби втілення у життя митної політики держави направлені на забезпечення охорони економічних кордонів держави. Можливість їх використання обумовлена Міжнародними угодами і внутрішнім законодавством України, що дозволяє не тільки регулювати процеси переміщення товарів через митний кордон, а й впливати на стан платіжного балансу країни, у випадках досягнення його критичного значення.

Зважаючи на важкий стан державних фінансів, зростаючої кризи платіжного балансу, з 1 січня 2015 р. пропонувалось введення додаткового імпортного збору, як особливого виду мита у розумінні Митного кодексу України [4]. Даний збір, у відповідності до прийнятих змін у митне законодавство, вводиться тимчасово, терміном на 12 місяців відносно товарів незалежно від країни їх походження. Така ініціатива є тимчасовою, однак, реальне запровадження можливе за умов проведення переговорів з країнами ЄС і досягнення домовленостей, які не суперечать основним економічним параметрам Договору про асоціацію.

Отже, митна система держави є своєрідним дзеркалом, що відображає процес становлення кожної держави, суперечливі і специфічні умови формування її фінансової сфери, рівень розвитку національної економіки, зовнішньої і внутрішньої політики [5, с. 32]. Тобто митна система виступає всеохоплюючим, високоефективним фінансовим важелем, який відіграє значну роль у регулюванні економічних процесів та забезпеченні національних інтересів країни.

Список використаної літератури:

1. Мартинюк В.П. Митна система України та її фінансово-регулюючий потенціал / В.П. Мартинюк // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 3. – С. 84-92.
2. Шамахов В.А. Таможенная система как фактор роста экономического потенциала страны / В.А. Шамахов. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2004. – 426 с.
3. Тесленко Д.В. Таможенная система и ее роль в формировании доходов федерального бюджета современной России / Д.В. Тесленко. – М.: ИЭ РАН, 2006. – 152 с.
4. Рада прийняла за основу додатковий імпортний збір 5% і 10% [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2014/12/25/518136/>.
5. Крисоватий А.І. Економічний зміст і складові митної системи держави / А.І. Крисоватий, В.П. Мартинюк. // Фінанси України. – 2009. – № 6. – С. 29-39.

Данилюк М.М.
*аспірант кафедри фінансів суб'єктів
господарювання і страхування,
Тернопільський національний економічний університет,
м. Тернопіль, Україна*

РОЗВИТОК РИНКУ ДЕРЖАВНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УМОВАХ НОВОЇ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Державні та муніципальні цінні папери мають важливе значення для розвитку ринку цінних паперів у сучасній Україні. Емісійна активність держави в даний час викликана в основному гострою потребою у фінансових ресурсах, необхідних для покриття дефіциту бюджету. Тимчасово вільні грошові кошти фізичних і юридичних осіб, які залучаються до бюджету шляхом випуску державних або муніципальних цінних паперів, є недорогим, порівняно з банківськими кредитами, фінансовим ресурсом.

Дослідження проблеми функціонування ринку державних цінних паперів розглядали в своїх працях такі вітчизняні науковці: Л. Алексеєнко, Т. Вахненко, В. Козюк, Н. Кравчук, І. Лютий, с. Омельчук, О. Охріменко, Р. Рак, В. Федосов, с. Юрій, О. Шаповалов та інші. Проте, ряд проблемних питань недостатньо вирішені і потребують подальшого дослідження.

Державні цінні папери займають особливе місце у фінансовій системі держави і, будучи важелем фінансового регулювання, здійснюють вплив на економіку країни. Вони здатні виконувати найрізноманітніші функції управління, регулювання товарно-грошових, ринкових відносин, виступаючи в ролі засобу фінансування, кредитування, перерозподілу фінансових ресурсів, вкладення грошових накопичень. Побудова та розвиток ринку державних цінних паперів в Україні є закономірною необхідністю та передбачає ряд переваг для держави за умови його ефективного функціонування.

Ринок державних цінних паперів дає можливість отримати додаткове джерело фінансування дефіциту бюджету крім того, що передбачено центральним банком і, отже, може зменшити потреби для прямого і потенційно небезпечного емісійного фінансування дефіциту та уникнути накопичення валютних зобов'язань в іноземній валюті. Покращує реалізацію грошово-кредитної політики, включаючи заходи по регулюванню інфляційних процесів. Існування даного ринку дозволяє уникати інвестиційних ризиків, а відповідно і інвестиційних втрат. Нарешті, перехід до ринкового фінансування дефіциту державного бюджету призведе до зниження витрат по обслуговуванню боргу в середньо- в довгостроковій перспективі.

Емісія державних і муніципальних цінних паперів, окрім фінансування дефіциту бюджету, одночасно пов'язана з державною підтримкою стабільності окремих фінансових інститутів: недержавних пенсійних фондів, інвестиційних фондів, страхових компаній, керуючих компаній пайовими інвестиційними фондами з реалізацією проектів житлового

будівництва. Забезпечує надійне розміщення грошових коштів населення та державних позабюджетних фондів і вирішує ряд інших важливих соціальних і економічних завдань [1, с. 75].

На мікроекономічному рівні, розвиток ринку державних цінних паперів дозволяє забезпечити загальну фінансову стабільність і поліпшити фінансове посередництво через посилення конкуренції і розвитку відповідної фінансової інфраструктури. Ефективна мобілізація заощаджень і направлення їх у продуктивні інвестиції забезпечує структурну та технологічну перебудову економіки. За допомогою ринку державних цінних паперів забезпечуються рух, розподіл, перерозподіл, а також акумуляція тимчасово вільних грошових коштів та їх спрямування у формі інвестицій на розширення обсягів промислового виробництва, торгівлі та сфери послуг [2, с. 145].

Ринок державних цінних паперів висококонкурентний ринок, у результаті функціонування якого створюються передумови для об'єктивної оцінки ефективності тих чи інших вкладень капіталів. При цьому велика увага приділяється не тільки прибутковості того чи іншої цінного паперу, але і його надійності та ліквідності. У свою чергу, на ліквідність істотний вплив роблять історично сформовані традиції та певні стереотипи в оцінці тих чи інших сегментів ринку державних цінних паперів [3, с. 137].

Однак до цих пір ринок державних цінних паперів в Україні не має достатньо розвиненої правової бази, організаційної та інформаційної інфраструктури, а також достатнього різноманіття кількості фінансових інструментів. Істотною проблемою вітчизняного ринку державних цінних паперів є і та обставина, що відсутня необхідна кількість висококваліфікованих фахівців, які в змозі забезпечити ефективну роботу суб'єктів ринку, таких, як інвестиційні компанії, фондові біржі, позабіржові системи торгівлі цінними паперами, інформаційні, консультаційні та аналітичні організації і відділи, посередницькі структури.

Ринок державних цінних паперів є одним з найбільш регламентованих ринків у світі. Складність відносин на ринку, його масштабність, притаманний ринку ризик, інтереси безпеки його учасників обумовлюють необхідність прийняття детальних стандартів і правил роботи на ринку, а також притягнення до питань регулювання та координації діяльності різних державних органів.

Однією з основних функцій держави на сучасному етапі розвитку ринку цінних паперів виступає створення ефективної системи регулювання цього ринку і забезпечення умов для нормального його функціонування у масштабах всієї країни [4, с. 52].

Оздоровлення та поживлення вітчизняного ринку державних цінних паперів є можливим за умови, створення такого економічного та законодавчого середовища, яке в необхідній мірі приверне увагу місцевих та іноземних інвесторів. Фактори політичної і макроекономічної стабільності, активне включення держави в інтеграційні процеси, слідування принципам правової держави і сприятливого бізнес-середовища мають бути основними і неминучими передумовами

пожвавлення даного ринку . Передумови реалізації обумовлюються також правовими змінами, тому що недоліки законодавства, неточні і неоднозначні тлумачення обмежують інвестиційну діяльність.

Розвиток ринку державних цінних паперів в умовах нової фінансової нестабільності в Україні, передбачає врахування її національних інтересів комплексу макроекономічних і макрополітичних завдань держави стосовно ринку капіталу. Це означає відновлення розширеного відтворення і підвищення його ефективності шляхом мобілізації інвестиційних ресурсів, посилення соціальної орієнтації економіки та підвищення стабільності суспільства, зміцнення економічного суверенітету країни, забезпечення інформаційної безпеки країни досягнення її «інформаційного суверенітету».

Список використаної літератури:

1. Рак Р. Інновації на ринку державних цінних паперів України / Р. Рак // Фінанси України.-2009.- № 12. – С. 72–80.
2. Столяров В. Стан та тенденції розвитку ринку цінних паперів в Україні / В.Ф.Столяров, В.В. Столярова, О.О. Полетаєв // Вісник економічної науки України. – 2011. – № 1. – С. 142–148.
3. Браткова І. Вдосконалення інструментів ринку боргових цінних паперів уряду в контексті глобальних тенденцій / І. Браткова// Вісник АМСУ. Серія: «Економіка». – 2014. – № 1 (51). – С. 136 – 141.
4. Базилевич В. Цінні папери: підручник / В.Д.Базилевич, В.М. Шелудько, Н.В. Ковтун та ін., за ред. В.Д.Базилевича. К.: Знання, 2011 р. – 1094 с.

Джерелейко С.Д.

*доцент кафедри обліку, аудиту та фінансів,
Університет економіки і підприємництва,
м. Хмельницький, Україна*

РОЛЬ МОНІТОРИНГУ В СИСТЕМІ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Функціонування світової фінансової системи супроводжується процесами глобалізації та інтернаціоналізації, які стали реаліями сьогодення. Динамічний характер фінансових відносин, стрімкий розвиток технологій платіжних операцій створили умови для розвитку такого економічного явища, як легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом.

Загалом, високий ступінь тінізації економіки, корупція, дублювання повноважень різними органами й структурами, нерозвиненість фінансового ринку, недосконалість законодавства й організаційного забезпечення, що впливає на ефективність діяльності суб'єктів господарювання є чинниками формування системи банківського моніторингу.

В останні роки в умовах виникнення фінансової кризи та боротьби з її наслідками зросла кількість досліджень банківського моніторингу. На

доцільність та актуальність розробок у цьому напрямку вказують роботи як вітчизняних учених та практиків Бушуєвої І., Галіцина В., Ратушина Ю., Поленок С., так і закордонних: англійця Морсмана-молодшого Е., зокрема росіян Шулькової Н., Коваленка С., Мітрохіна В., Яшина С. та ін. Проте очевидно є відсутність єдиного системного дослідження теорії та практики банківського моніторингу, практичного досвіду його впровадження українськими банками.

Моніторинг банківської діяльності як багаторівнева та повномасштабна система дослідження динаміки всіх фінансово-економічних процесів у національній банківській системі є основою формування ефективної системи банківської безпеки.

Поняття «моніторинг» походить від англійського monitoring, що в перекладі означає відстеження. Якщо говорити про соціально-економічні об'єкти, то їх моніторинг означає сукупність прийомів спостереження, аналізу, оцінювання та прогнозування розвитку цих об'єктів.

Моніторинг як економічну категорію визначають як неперервний нагляд за економічними об'єктами, аналіз їх діяльності як складова частина управління [4, с. 253]. Більш чітко визначення наводять С. Поленок та Ю. Ратушин: моніторинг – це процес динамічного відстежування стану і параметрів системи, а також видача звітів по змінах, що відбулися, за пройдений період [7].

Таким чином, термін моніторинг поєднує в собі такі важливі елементи як контроль та аналіз, які є найважливішими компонентами при прийнятті управлінських рішень. Банківська діяльність постійно потребує оперативних та ефективних рішень, тому доцільно розглянути, що являє собою банківський моніторинг.

У підручнику О.А. Кириченка та В.І. Міщенка [2] зазначається, що моніторинг – це система постійного спостереження за всіма контрольованими лімітами і нормативами, визначення розмірів і причин відхилення фактичних показників від нормативних, причин цих відхилень і прийняття управлінських рішень.

Н.Н. Шулькова у своїй праці дає наступне визначення [9]: Банківський моніторинг – це система заходів по здійсненню постійного спостереження за діяльністю комерційних банків, збору і систематизації даних про їхній фінансовий стан для оцінки поточного стану справ у банківській сфері і прогнозування його розвитку на перспективу.

Досліджена сутність банківського моніторингу дозволяє виділити п'ять складових елементів його структури: спостереження; оцінка поточного стану; прогноз стану банку на перспективу; оцінка прогнозованого стану банку; прийняття управлінського рішення щодо регулювання діяльності банку.

В Україні органом, який здійснює контроль та проводить моніторинг діяльності комерційних банків, є Національний банк України як головний регулятор грошово-кредитної політики держави. Перш за все, банківський моніторинг проводиться національним регулятором для визначення надійності та стабільності функціонування банківської системи. Цим

питанням присвячена робота І. Бушуєвої та В. Галіцина «Вирішення банківських завдань за допомогою алгоритмів моніторингу» [3].

Для ефективного функціонування системи моніторингу банківської діяльності, необхідно дотримуватися наступних принципів:

- комплексність – спостереження які проводяться, повинні охоплювати всю сукупність банків та факторів як внутрішніх, так і зовнішніх, що на них впливають;
- багатоаспектність – система проведення моніторингу включає чотири базових рівня: 1) комерційний банк; 2) регіональна банківська спілка; 3) національна банківська система; 4) міжнародне банківське товариство;
- неперервність – постійне спостереження за станом комерційних банків з метою оперативного отримання необхідної інформації;
- доступність – необхідність розгляду і обговорення документально зафіксованих висновків моніторингу всіма зацікавленими користувачами інформації про банківську систему.

Отже, обґрунтування необхідності формування та розвитку сучасного моніторингу національної банківської системи нерозривно пов'язане з розвитком ринкових умов господарювання, становленням конкурентного ринку фінансових послуг та приведенням правового регулювання банківської діяльності у відповідність з міжнародними нормами, що регламентують організацію банківського нагляду.

Процес формування системи моніторингу банківської діяльності як ключової ланки управління ще знаходиться на стадії розвитку, потребує наукових досліджень і розробки практичних рекомендацій з врахуванням зарубіжного досвіду та особливостей національного ринку.

Список використаної літератури:

1. Аналіз банківської діяльності: Підручник/ А.М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко, І.М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А.М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2005. – 599 с.
2. Банківський менеджмент: Підручник / За ред. О.А. Кириченка, В.І. Міщенко.– К.: Знання, 2005. – 831 с.
3. Бушуєва І., Галіцин В. Вирішення банківських завдань за допомогою алгоритмів моніторингу // Банківська справа. – 2001. – № 3. – С. 30-33.
4. Внешнеэкономический толковый словарь / Под ред. И.П. Фоминского. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 512 с.
5. Гаряга Л. О. Місце моніторингу у банківській діяльності / Л.О. Гаряга. // Актуальні проблеми економіки : Науковий економічний журнал. – 2007. – №5. – С. 153-165.
6. Коваленко С.Б., Шулькова Н.Н. Мониторинг рынка банковских услуг // Банковские услуги. – 2003. – № 5. – С. 2-11.
7. Поленок С., Ратушин Ю. Методологические принципы развертывания системы экономического мониторинга в сети информационно-маркетинговых центров // Финансовые риски. – 2005. – № 4 (41). – С. 69-73.
8. Стельмах В.С. та ін. Контроль: інспектування, аудит, банківський нагляд: Монографія / В.С. Стельмах, А.О. Єпіфанов, І.В. Сало, М.А. Єпіфанова. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 432 с.
9. Шулькова Н.Н. Банковский мониторинг и направления его проведения // Банковские услуги. – 2003. – № 5. – С. 35-38.
10. Щибоволок З.І. Аналіз банківської діяльності: Навч. посібник. – К.: Знання, 2006. – 311 с.

Карапка О.П.

*старший викладач кафедри обліку, аудиту та фінансів,
Університет економіки і підприємництва,
м. Хмельницький, Україна*

УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах ринкової економіки виникає необхідність розроблення адаптованих до сучасної практики механізмів управління їх фінансово-господарською діяльністю, серед яких особливої уваги заслуговує процес управління грошовими потоками. Забезпечення грошових надходжень, які потрібні для відшкодування витрат виробництва й обігу, своєчасне виконання фінансових зобов'язань перед державою, банками та іншими суб'єктами господарювання, формування доходів і прибутку є найважливішою стороною діяльності підприємств.

Окремі питання управління грошовими потоками, що розглядаються в працях зарубіжних авторів: Кінга А.М., Бернстайна Л.А., Бріггема Є.Ф., Лі Ч.Ф., Фіннерті Д.І., Коласс Б., Перар Ж., Ткачука М.І., Кирєєвої Є.Ф., Шеремета А.Д., Сайфуліна Р.С., вітчизняних економістів: Унковської Т.Є., Людаєва В.В., Єремєєвої Н.М. не містять достатнього інструментарію управління грошовими потоками та не відзначаються комплексним підходом до вирішення проблеми. Найбільш послідовно питання управління грошовими потоками висвітлені в працях українського вченого Бланка І.О.

У процесі кругообігу грошові кошти підприємства утворюють грошові потоки.

Грошовий потік – це сукупність розподілених у часі надходжень і видатків грошових коштів та їхніх еквівалентів, генерованих його господарською діяльністю, рух яких пов'язаний з факторами часу, структури, ризику і ліквідності.

При надходженні коштів на підприємство формується вхідний грошовий потік, а при їх вибутті – вихідний.

Вхідний грошовий потік містить всі види надходжень коштів, у т.ч. дохід від основної операційної діяльності (виторг від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг); доходи від іншої операційної діяльності; доходи від фінансово-інвестиційної діяльності; інші доходи і надходження підприємства, включаючи установчі та пайові внески, позики, кошти від емісії акцій, кредити, цільове фінансування, дотації з бюджету, благодійні й інші кошти.

Вихідний грошовий потік містить усі види платежів і витрат підприємства, у т.ч. пов'язаних із платежами за придбані матеріально-технічні ресурси, виплату заробітної плати, повернення кредитів і позик, виплату дивідендів і процентів, платежу в бюджет і позабюджетні фонди тощо.

Залежно від видів діяльності розрізняють грошові потоки від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Управління грошовими потоками підприємства – це сукупність цілей, задач, функцій, методів та інструментів управління, які дозволяють вирішувати проблемні питання у процесі формування позитивних і негативних грошових потоків на різних рівнях управління фінансово-господарською діяльністю підприємства під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

До основних інструментів управління грошовими потоками слід віднести: плановий документ щодо руху коштів підприємства, за яким необхідно вчасно здійснювати платежі і отримувати доходи; аналіз платоспроможності підприємства та достатності коштів; контроль швидкості зарахування коштів на рахунок у банку; норми амортизаційних відрахувань; форми розрахунків, які використовує підприємство для виконання договірних зобов'язань (авансовий платіж, банківський переказ, акредитив, інкасо, оплата після відвантаження тощо).

Серед методів управління рухом коштів доречно виділити: систему відносин підприємства із зовнішнім оточенням (державними органами, кредиторами, інвесторами, акціонерами); систему розрахунків із дебіторами і кредиторами; процеси оподаткування, кредитування, фінансування.

Процес управління грошовими потоками підприємства послідовно охоплює наступні основні етапи:

1. Забезпечення повного і достовірного обліку грошових потоків підприємства і формування необхідної звітності. Цей етап управління покликаний реалізувати принцип інформативної його вірогідності. У процесі здійснення цього етапу управління грошовими потоками забезпечується координація функцій і задач служб бухгалтерського обліку і фінансового менеджменту підприємства.

2. Аналіз грошових потоків підприємства в попередньому періоді. Основною метою цього аналізу є виявлення рівня достатності формування коштів, ефективності їхнього використання, а також збалансованості позитивного і негативного грошових потоків підприємства за обсягом і в часі. Аналіз грошових потоків проводиться по підприємству в цілому, у розрізі основних видів його господарської діяльності, по окремих структурних підрозділах («центрах відповідальності»).

Результати аналізу використовуються для виявлення резервів оптимізації грошових потоків підприємства і їхнього планування на майбутній період.

3. Оптимізація грошових потоків підприємства. Така оптимізація є однією з найважливіших функцій управління грошовими потоками, спрямованою на підвищення їхньої ефективності в майбутньому періоді. Найважливішими задачами, розв'язуваними в процесі цього етапу управління грошовими потоками, є: виявлення і реалізація резервів, що дозволяють знизити залежність підприємства від зовнішніх джерел залучення коштів; забезпечення більш повної збалансованості позитивних і негативних грошових потоків у часі і за обсягами; забезпечення більш тісного взаємозв'язку грошових потоків по видах господарської діяльності

підприємства; підвищення суми і якості чистого грошового потоку, генерованого господарською діяльністю підприємства.

4. Планування грошових потоків підприємства в розрізі різних їхніх видів. Таке планування носить прогностичний характер у силу невизначеності ряду вихідних його передумов. Тому планування грошових потоків здійснюється у формі різноманітних планових розрахунків цих показників при різних сценаріях розвитку вихідних факторів (оптимістичному, реалістичному, песимістичному).

5. Забезпечення ефективного контролю грошових потоків підприємства. Об'єктом такого контролю є: виконання встановлених планових завдань по формуванню обсягу коштів і їх витраті по передбачених напрямках; рівномірність формування грошових потоків у часі; ліквідність грошових потоків і їхня ефективність. Ці показники контролюються в процесі моніторингу поточної фінансової діяльності підприємства [3].

Отже, потреба в створенні ефективної системи управління грошовими потоками підприємства незаперечна, як і важливість усвідомлення необхідності розробки теоретичних аспектів її функціонування для апарату фінансового менеджменту підприємств.

Список використаної літератури:

1. Андрієць В.С. Дослідження основних сутнісних характеристик «грошових потоків підприємства» / В.С. Андрієць // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 8. – С. 167–172.
2. Білик М.Д. Фінансовий аналіз: підручник / М.Д. Білик. – К. : КНЕУ. – 2007. – 588 с.
3. Бланк И.А. Управление денежными потоками / И.А. Бланк. – К. : Ника-Центр: Эльга-Н, 2002. – 736 с.
4. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью / И.А. Бланк. – К. : Ника-Центр: Эльга-Н, 2004. – 784 с.
5. Васильченко З.М. Теоретичні основи управління грошовими потоками банку / З.М. Васильченко, Д.В. Пірог // Економіка. Проблеми економічного становлення. Вісник № 1. 2010.
6. Лігоненко Л.О. Управління грошовими потоками: навч. посібник. / Л.О. Лігоненко, Г.В. Ситник. – К.: КНТЕУ, 2005. – 255 с.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів» [Електронний ресурс]: наказ Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 87. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
8. Харченко В.А. Система управління грошовими потоками підприємства / В.А. Харченко // Вісник економічної науки України. – 2011. – № 1. – С. 161–164.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Питання розвитку податкової політики на сьогодні відносяться до найактуальніших в економічному та соціальному житті України. Це зумовлено новими явищами в економіці України, її спрямуванням на перехід до ринкових відносин, де управління господарчими процесами вимагає активного використання інструментів фінансового механізму, які включають податки. Податкова політика України має бути спрямована на розширення бази оподаткування, запровадження системи економічних заходів з метою детінізації української економіки та легалізації доходів юридичних та фізичних осіб. Дану проблему досліджує безліч як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема це В. В. Мірошника, Н. М. Ногінова, Н. С. Педченко, Ю. В. Полагнюка, Г. М. Дайнеки, М. В. Кармаліти, М. О. Куц та ін. Аналіз наукової літератури довів, що науковці переважно приділяють більше уваги окремим аспектам податкової політики та необхідності її реформування. Проте, на наш погляд, бракує комплексності та системності в сучасних дослідженнях, що зумовлює односторонність пропонованих заходів для вдосконалення податкової політики України.

Податкова політика [1, с. 29] – це діяльність держави по встановленню, правовому регламентуванню та організації стягнення податків і зборів, метою якої є формування централізованих фінансових ресурсів держави в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту

Податкова політика повинна забезпечити вирішення двоєдиного завдання. З одного боку – це встановлення оптимальних податків, які не стримуватимуть розвиток підприємництва, а з іншого – забезпечення надходження до бюджету коштів, достатніх для задоволення державних потреб. Тому головним завданням податкової політики є встановлення балансу між двома чинниками, якими визначається потреба в податках: необхідністю фінансового забезпечення виконання державою притаманних їй функцій та вирішенням соціально-економічних завдань [2].

Сучасна проблема розвитку податкової політики полягає у відсутності в Україні достатнього науково-практичного досвіду в стратегічному управлінні податковою політикою, і держава має йти шляхом експериментального пошуку кращих варіантів податкової системи, роблячи багато помилок. Одним з важливих факторів кризових явищ в Україні стала невиважена податкова політика держави, у результаті якої відбулося гальмування інноваційно-інвестиційних процесів, що у свою чергу призвело до зниження рівня реальних податкових надходжень.

Стратегічною метою України є вступ до Європейського Союзу.

Для досягнення цієї мети необхідне реформування податкової політики, а саме перетворення її з суто фіскального інструменту на ефективний засіб соціально – економічної стратегії держави. Податкова система має

стимулювати інноваційну та інвестиційну діяльність, що потребує зменшення податкового тиску, посилення захисту платників податків, максимальне спрощення процедури оподаткування [1].

Однак, в сучасних умовах податкова політика України має ряд недоліків:

- 1) Значна складність та суперечливість податкової системи;
- 2) Фіскальна спрямованість податкової системи і недостатня орієнтація регулюючої функції на стале економічне зростання;
- 3) Складна, неоднорідна та нестабільна нормативно-правова база оподаткування, а також неузгодженість та суперечливість окремих законодавчих норм;
- 4) Витрати на адміністрування окремих податків є значними порівняно з доходами бюджету, що формуються за рахунок їх справляння;
- 5) Значна нерівномірність розподілу податкового тягаря через наявність великої кількості податкових пільг та існування різноманітних схем ухиляння від сплати податків;
- 6) Непрозорість податкового регулювання;
- 7) Діяльність Міністерства Фінансів, Державної податкової служби, Держмитслужби щодо реалізації державної податкової політики є недостатньо узгодженою і ефективною внаслідок недосконалого правового регулювання їх взаємовідносин;
- 8) Корумпованість і каральний зміст податкових відносин [4].

Дані недоліки призвели до таких проблем у системі оподаткування України, як: податкова заборгованість платників перед бюджетом і державними цільовими фондами; бюджетна заборгованість з відшкодування ПДВ; ухилення від оподаткування; нерівномірне податкове навантаження, найбільша частка якого покладена на законослухняних платників.

Податки можуть відігравати роль стимуляторів або дестимуляторів економічних процесів у державі, залежно від особливостей податкової політики, яка сформована у державі. Характерним і дестабілізуючим фактором для України сьогодні є значна кількість податків, безсистемне надання пільг, значний податковий тягар, часті зміни податкового законодавства [3, с. 18].

Дослідження суті та особливостей податкової політики України дозволяє зробити певні узагальнюючі висновки і пропозиції щодо її реформування: прагнення України увійти до Європейського Союзу вимагає узгодженості вітчизняного податкового законодавства до законодавчих вимог у сфері оподаткування, що існують у ЄС; необхідна поступова лібералізації податкової політики в напрямі зменшення податкових ставок і надання податкових пільг за основними податками в Україні, детінізації доходів підприємців і населення, а також більш ефективного адміністрування податків; створення умов для реалізації принципу соціальної справедливості у оподаткування; забезпечення рівномірного розподілу податкового навантаження; розширення бази оподаткування та зменшення податкових витрат; розробка ефективних механізмів і процедур податкового адміністрування; належна діяльність правоохоронних органів щодо виявлення і протидії податковим правопорушенням; Україна має активніше залучатися до ведення дискусій

із податкової проблематики на міжнародному рівні з метою формування позитивного іміджу України на міжнародно-правовій арені [5, с. 148].

Головним завданням податкової політики України на сучасному етапі є ефективне застосування елементів системи оподаткування, виходячи зі стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку України.

Розв'язання існуючих проблем податкової системи України має відбуватися через послідовну реалізацію стратегічних цілей реформування податкової системи України, а саме: підвищення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу; легалізація тіншового сектору; активізація інвестиційних процесів в економіці; розробка простих і зрозумілих податкових норм для суб'єктів господарювання; скорочення витрат платників на нарахування і сплату податків і держави на їх адміністрування; адаптація податкового законодавства України до законодавства ЄС; забезпечення умов для добровільного виконання вимог податкового законодавства платниками податків; запровадження інформаційно-аналітичної системи державної податкової служби в національному масштабі; автоматизація процесів оподаткування з використанням сучасних технологій [6, с. 145].

Отже, виходячи з дослідження особливості податкової політики України, виникає необхідність удосконалення податкової політики України за такими напрямками: підвищення ефективності системи адміністрування; вдосконалення законодавчого забезпечення податкової системи; детінізація економіки та боротьба з корупцією в системі адміністрування податків шляхом посилення кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків та корупцію у системі державних органів влади; реформування спрощеної системи; реформування системи відрахувань до фондів соціального страхування шляхом зменшення розміру єдиного соціального внеску.

Список використаної літератури:

1. Гармонізація податкового законодавства: українські реалії : [монографія] / [Білецька Г. М., Кармаліта М. В., Куц М. О. та ін.]. – К. : Алерта, 2012. – 222 с.
2. Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики України» 2411-17 від 01.07.2010 р. : [зі змінами, внесеними згідно із Законом № 1170-VII від 27.03.2014] [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
3. Ільяшенко В. А. Розвиток податкової системи України в умовах євроінтеграції / В. А. Ільяшенко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2013. – № 2 (71). – С. 15–20.
4. Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень / Щомісячний моніторинг основних індикаторів бюджетної та банківської систем України [Електронний ресурс] // <http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/>
5. Мірошник В. В. Податкова реформа в Україні в контексті євроінтеграції / В. В. Мірошник // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : збірник наукових праць / Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Випуск 25. – С. 146–150.
6. Ногінова Н. М. Необхідність реформування податкової політики України в умовах євроінтеграції / Н. М. Ногінова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : збірник наукових праць / Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Випуск 25. – С. 141–145.

Мельниченко О.В.
*аспірант кафедри банківської справи,
Київський національний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ЕЛЕМЕНТИ МЕХАНІЗМУ РЕФІНАНСУВАННЯ БАНКІВ

Механізм рефінансування в умовах глобалізації – це процес передачі змін (ресурсів та інформації) від учасників глобального ринку і національних агентів до банків з подальшим впливом на соціально-економічний розвиток національної економіки. Цей процес забезпечується системою фінансових методів, форм та важелів на основі відповідного організаційного, правового, інфраструктурного та інформаційного забезпечення. Для запуску і повноцінного функціонування механізму рефінансування слід чітко визначити мету і завдання, об'єкт, суб'єкт та орган, що управляє цим процесом.

Визначаємо мету, як передачу ресурсів та інформації від суб'єкта, який надає рефінансування до ініціатора (банку) під управлінням керуючого суб'єкта для виконання спільних завдань.

Об'єктом залежно від конкретного завдання може бути ліквідність банківської системи, ліквідність окремого банку, фінансова стійкість банку, соціально-економічний розвиток національної економіки.

Суб'єктами механізму рефінансування виступають учасники цього процесу. Суб'єкти, які ініціюють рефінансування – комерційні банки. Керуючі суб'єкти в межах національної економіки – законодавчий орган, котрий розробляє законодавчо-правове забезпечення процесу рефінансування та центральний банк, який визначає першочергові завдання, форми, методи і всі істотні умови рефінансування. На глобальному рівні керуючими суб'єктами виступають Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк та Базельський Комітет. Суб'єктами які здійснюють рефінансування банків прямо або опосередковано є центральний банк, МВФ, Світовий банк, транснаціональні банки (ТНБ), фінансові компанії, спеціалізовані фінансові установи, міністерство фінансів, комерційні банки, інші учасники фінансового ринку.

Взаємодія об'єкта і суб'єктів рефінансування виражається в тому, що при здійсненні суб'єктами операцій рефінансування відбувається перерозподіл грошових коштів від кредитора (донора) до банків, що призводить до регулювання суб'єктами об'єкта рефінансування. Взаємодія між суб'єктами рефінансування здійснюється або безпосередньо, або за участю посередників. Наприклад, МВФ кредитує центральний банк, який потім розподіляє ці кошти у вигляді рефінансування між банками.

Виходячи з мети визначимо основні завдання, які мають бути вирішеними при повноцінному функціонуванні механізму рефінансування в умовах глобалізації. До них відноситься забезпечення:

- 1) інтересів учасників глобальної і національної економік при рефінансуванні банків;
- 2) стабільності грошової одиниці;

3) достатнього рівня ліквідності та платоспроможності окремого банку та банківської системи;

4) фінансової стійкості окремого банку та банківської системи;

5) соціально-економічного розвитку країни.

Слід відмітити що у кожного суб'єкта, котрий надає рефінансування, крім перерахованих, можуть поставати інші завдання. На нашу думку, поєднання різних завдань для досягнення однієї мети – це найскладніше питання, оскільки при запуску механізму рефінансування у різних суб'єктів можуть виникати завдання, які можуть протирічити або навіть нівелювати завдання, поставлені іншими суб'єктами. Скажімо, центральний банк здійснює заходи щодо подолання високої інфляції, а ТНБ у цей час можуть проводити експансійну політику щодо просування своїх філій на ринок певної країни і наповнювати свої банки додатковими ресурсами або, під час кризи – надавати фінансову підтримку дочірнім банківськими установами. Виконання обох завдань одночасно націлене на досягнення різних результатів. Тобто гармонізація і поєднання усіх завдань для досягнення однієї мети – надзвичайно складне питання. На сьогодні воно повністю не вирішено ані в масштабах глобальної економіки, ані в жодній національній економіці.

Механізм формує і передає сигнали на основі відповідного організаційного, правового, інфраструктурного та інформаційного забезпечення через систему фінансових форм методів та важелів.

Організаційне забезпечення. Важливу роль у функціонуванні механізму рефінансування відіграє організаційна структура та рівень зв'язків як між елементами структури, так і з іншими блоками механізму. Зокрема, від того наскільки забезпечена єдність інтересів, взаємоузгодженість та цілеспрямованість усіх суб'єктів, залежатиме ефективність передавального руху.

В правовий блок включаються:

– нормативно-правове забезпечення, а саме: загальне фінансове законодавство, нормативні акти центрального банку, які регламентують порядок здійснення рефінансування, внутрішні нормативні документи комерційного банку (облікова політика, внутрішньобанківські положення, накази і розпорядження по банку та ін.);

– методичне забезпечення (методики оцінки фінансового стану комерційних банків, методики встановлення лімітів на прийнятних контрагентів та осіб, чиї зобов'язання або цінні папери приймаються в забезпечення по операціях рефінансування і методики оцінки вартості забезпечення).

Інфраструктурне забезпечення передбачає наявність глобального та національного ринків з відповідними ринковими інструментами, які дозволять здійснювати рефінансування з максимальною зручністю відповідно до вимог та інтересів усіх сторін.

Інформаційно-аналітичне забезпечення включає внутрішню і зовнішню економічну інформацію, необхідну як ініціатору рефінансування – банку, так і кредиторам та керуючим суб'єктам для регулювання даного процесу; відомості про ситуацію на фондовому і валютному ринках (цінах,

ліквідності, ємності), інформацію про процентні ставки на грошовому ринку, ринку кредитів нефінансового сектору та інфляції, результати моніторингу фінансового стану банків і ліквідності банківського сектора тощо. При прийнятті рішення про рефінансування надзвичайно важливе значення мають дані фінансової звітності, інформація щодо рейтингів банків, країни їх базування та відповідних цінних паперів, зовнішні та внутрішні звіти аудиторів.

Під формою розуміється спосіб організації і спосіб існування предмета, процесу явища, під методом – спосіб реалізації сутності предмета [1, с. 220].

Формами рефінансування банків є: кредити, депозити (міжбанківські), операції з цінними паперами.

Основні методи рефінансування банків наступні: кредитування центральним банком (у тому числі облік і переоблік цінних паперів), угоди РЕПО з цінними паперами, угоди валютного свопу), кредитні аукціони, сек'юритизація, міжбанківські кредити та депозити, продаж кредитів, емісія облігацій, конверсія облігацій, нестандартні інструменти монетарної політики тощо.

Важелями рефінансування, можна вважати: облікову ставку центрального банку, ринкову процентну ставку за операціями, валютний курс, склад і обсяги прийнятного забезпечення, обсяги наданих коштів, склад прийнятних контрагентів.

Досягнення мети і завдань, що стоять перед механізмом рефінансування банків, неможливо без дотримання окремих принципів її організації, під якими розуміють основні правила, відповідно до яких здійснюється функціонування і регулювання досліджуваної системи.

Принципами рефінансування банків, на нашу думку, є наступні: базовий, незалежності, максимальної дієвості, пріоритетності, транспарентності, регульованості, правового регулювання, добровільності, універсальності, рівноправності та оптимальності.

Визначені принципи дозволять забезпечити функціонування механізму рефінансування у єдиному полі згідно правових, наукових та практичних правил для усіх учасників цього процесу.

Отже, механізм рефінансування банків – це складний процес, який за допомогою передачі грошових коштів від кредитора до банку-позичальника, дозволяє забезпечувати економіку необхідними ресурсами в межах грошово-кредитної політики центрального банку.

Список використаної літератури:

1. Финансово-организационные механизмы в современных условиях: вопросы теории и практики: Монография/ СПбГИЭУ; Под общ. ред. О.В. Гончарук.– СПб.: СПбГИЭУ, 2009.– 348 с.

Мельничук Н.Ю.
*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ, Україна*

ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ

Фундаментальною властивістю будь-якої системи є процес, який, у свою чергу, є основою розвитку системи і спрямований на досягнення цілей системи. Відсутність цілей чи процесу є деструктивним для системи. Сьогодні, система характеризується великим набором чинників, що значно ускладнюють управління нею [4, с. 72]:

- труднощі при визначенні початкових координат системи, що посилюються практичною неможливістю їх точного вимірювання;
- відсутність чіткої структури та періодичності процесів;
- важкість чіткого визначення критерію функціонування;
- певна вірогідність зміни заданої цілі руху системи;
- відсутність стаціонарності внутрішніх і зовнішніх характеристик процесів.

На нашу думку, під системою управління фінансовими ресурсами слід розуміти сукупність взаємопов'язаних дій органів управління, які функціонують на різних рівнях фінансово-економічної сфери, щодо ефективного формування й цілеспрямованого використання фінансових ресурсів суб'єктами господарювання з метою розвитку всіх ланок фінансової системи. Таку систему можна розглядати в широкому (централізоване управління) й вузькому (децентралізоване управління) розумінні.

Сутність процесу централізації полягає в централізованій ролі держави щодо управління фінансовими ресурсами. Тому згодом постала потреба в удосконаленні та розробці нових ідей становлення й реалізації ефективної системи управління на місцевому рівні в нашій державі.

Децентралізація в більшості розвинених країнах світу значно збільшила фінансову самостійність місцевих органів, де основою їх суверенітетності стали місцеві бюджети. Місцевий бюджет при такій системі управління став основною ланкою місцевих фінансів. Так, у Чехії в 2000 р. було проведено реформу державного управління, яка передбачала перерозподіл центрів влади, власності і сфер впливу. При цьому було скорочено обсяг повноважень центральних органів влади, міністерства поступово перетворилися на центри стратегічного планування з одночасним зменшенням їх чисельності. Другий етап реформи передбачав припинення діяльності районних органів державної влади та остаточне створення триступеневої моделі державного управління: населений пункт – область – центральні державні установи [1, с. 3–4].

Для Сполучених Штатів Америки характерний англосаксонський тип управління на місцях та високий ступінь децентралізації функцій держави у соціально-економічній сфері. США представлені цілою низкою місцевих

самоврядних інституцій, зокрема округами, муніципалітетами, містами й містечками [3, с. 423].

Досвід міжбюджетних відносин у Польщі свідчить, що відносини між бюджетами різних рівнів державного управління складаються тільки в напрямку від державного бюджету до бюджетів місцевого самоврядування. Предметом таких відносин є фінансування з державного бюджету шляхом надання цільових субсидій видатків на здійснення органами місцевого самоврядування відповідних функцій у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, а також вирівнювальні дотації [4, с. 3–4].

У Франції статус місцевих органів мають департаменти й комуни. До того ж, основні адміністративно-територіальні структури є одночасно як місцевого, так і державного рівня управління. Відповідно до ст. 72 Конституції Франції «місцевими колективами є комуни, департаменти, заморські території, які вільно управляються виборними радами в умовах, визначених законом». У регіонах Франції обирається Рада (Асамблея) регіону, вибори до якої проходять кожні 6 років. Асамблея наділена такими повноваженнями, як узгодження бюджету, встановлення податків та розроблення загальної політики регіону, обрання президента, який є головою виконавчої влади в регіоні, та бюро виконавчого органу регіону. Також у кожному регіоні створюється Рада з економічних і соціальних питань, яка формується із представників бізнесу, профспілок, культурних та інших об'єднань регіону [2, с. 64–69].

Розглянемо вітчизняну систему управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні.

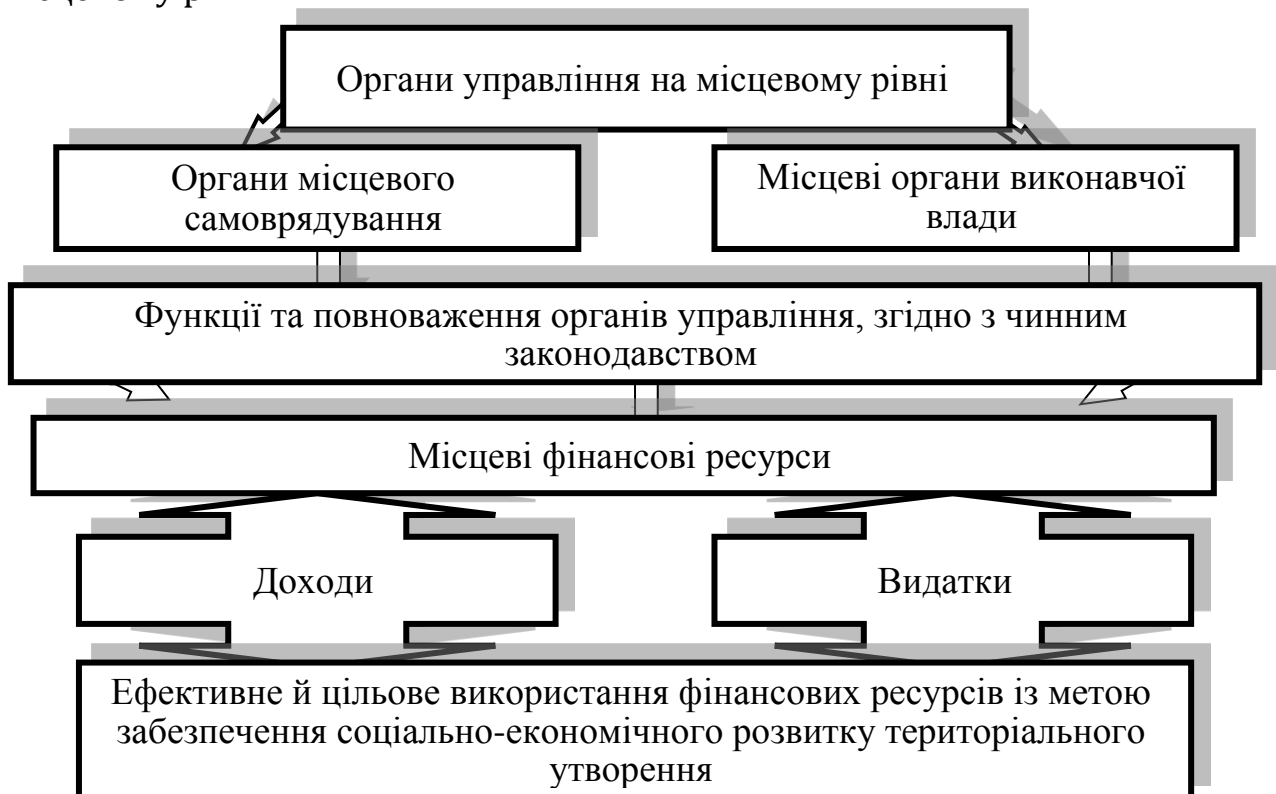

Рис. 1. Система управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні

За умов стабільного функціонування економіки місцеві фінанси виконують роль стабілізатора та виступають чинником зменшення

соціальної напруги в суспільстві. Однак це не означає, що місцеві фінанси постійно виступають альтернативою державної влади, вони є важливим атрибутом економічних відносин, певною гарантією демократичності нашого суспільства. Вважаємо, що систему управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні, яка сформована на сьогодні, можна представити як сукупність органів управління, які взаємодіють між собою використовуючи делеговані їм повноваження, для забезпечення ефективного формування та використання фінансових ресурсів, з метою досягнення соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці (рис. 1).

Сьогодні розвиток місцевих фінансів відіграє надзвичайно важливе значення для піднесення економіки країни. Адже саме за ефективною й досконалою побудови системи управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні забезпечується всебічний економічний розвиток не лише певної територіальної одиниці, а й України в цілому. Такого результату можна досягти лише тоді, коли процес розподілу повноважень між органами влади, їх відповідальність при використанні фінансових ресурсів та контроль виконання функцій відповідних органів влади виступатимуть як єдиний механізм господарювання.

На даний час, чинна законодавча база України передбачає, що фінансові органи місцевої влади зобов'язані тісно співпрацювати з фінансовими органами центрального уряду, забезпечувати всебічний розвиток адміністративно-територіальної одиниці, ефективно формувати та використовувати фінансові ресурси, що дає підстави стверджувати, що така система управління існує. Однак, як переконає практика, взаємовідносини між центральними та місцевими органами влади, містять в собі риси централізованої системи управління, що призводить до виникнення численних проблем, як на мікро, так і на макрорівнях, зокрема [5, с. 49]:

- на місцевому рівні діє значна кількість органів, що підпорядковуються органам виконавчої влади центрального рівня. Їх створення дуже часто не має стратегії та призводить до хаотичної ситуації в системі управління;
- відсутній безпосередній висхідний зв'язок між районними адміністраціями та Кабінетом Міністрів України, оскільки він здійснюється через обласні адміністрації;
- сприяє централізації влади та обмежує волевиявлення народу – призначення та звільнення голів місцевих державних адміністрацій Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України;
- повноваження та незалежність районних державних адміністрацій у прийнятті рішень щодо управління фінансовими ресурсами є обмеженими, оскільки має місце дублювання функцій з обласною адміністрацією, яка у свою чергу виконує керівну роль на місцевому рівні;
- розподіл повноважень та відповідальності між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на місцях є неефективним, що виявляється у дублюванні функцій та невизначенні відповідальних;

– низький рівень залучення громадськості до процесу прийняття управлінських рішень та контролю за їх виконанням, що призводить до невідповідності державних послуг потребам населення;

– незабезпеченість місцевих органів влади фінансовими ресурсами.

Вище зазначене дає змогу ще раз підтвердити той факт, що на сьогодні система управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні є недосконалою та не забезпечує фінансової незалежності й самостійності місцевих органів влади.

Список використаної літератури:

1. Максюта А. А. Фінансово-бюджетна складова системи державного управління і місцевого самоврядування / А. А. Максюта // Наукові праці НДФІ. – 2005. – Вип. 3. – С. 152.

2. Михасюк І. Р. Досвід формування регіональної політики в країнах ЄС / І. Р. Михасюк, А. Ф. Гукалюк // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. – 1998. – Ч. 1. – С. 64–69.

3. Наскрізне управління. – Л.: ЛФ УАДУ, 2000. – 423 с.

4. Новак В. О. Інформаційні системи в менеджменті: [Підруч.] / В. О. Новак, Ю. Г. Симоненко, В. П. Бондар, В. В. Матвеев. – К.: Каравелла; Піча Ю. В., 2008. – 616 с. – ISBN 978-966-96076-8-3.

5. Папп В. Організаційно-економічний механізм інституційного забезпечення управління економікою: державний та регіональний аспект / В. Папп, І. Конопльова // Економіст. – 2008. – № 6. – С. 46–51

Підгайна Х.О.

*аспірант кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна*

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Динамічний та прогресивний розвиток фінансового ринку є основним показником адекватності успішного функціонування фінансового апарату країни, задоволеності громадянського суспільства та злагодженої роботи економічної системи загалом. Масштабні зміни в українському громадянському суспільстві були спровоковані рядом політичних, соціально-економічних, а також валютних та фінансових неправомірних подій, махінацій і рішень як національного, так і міжнародного значення для всієї країни. Саме ці зміни внесли колосальні корективи у вектор розвитку фінансової системи загалом. Слід зазначити, що 2014 рік став для України переломним, і як наслідок абсолютна депресія національного виробництва і кредитної та депозитної діяльності фінансово-кредитних інститутів – ключових сегментів економіки. Девальвація, спад зростання економіки, скорочення зовнішньої торгівлі, падіння інвестицій, відтік капіталу, зростання безробіття свідчать, на жаль, про нульовий результат

економіки, про відсутність поступу в загальній економічній ситуації в країні.

Ринок кредитних ресурсів як ключовий елемент фінансового ринку, що першочергово відчуває всі регресивні валютні, фінансові та політичні експерименти з боку держави, потребує повного перезавантаження та докорінної зміни стереотипів введення бізнесу серед банківських установ. В умовах високої конкуренції, незважаючи на негативні процеси в національній економіці, виконання банком набору базових функцій є недостатньо для збереження клієнта та довготривалої співпраці.

Світові фінансові тенденції свідчать про високий розвиток соціальної відповідальності компаній, зокрема комерційних банків. Інтерес до соціальної відповідальності можна пояснити як з економічної точки зору, так і соціальної, оскільки банки завдяки ретельно продуманого плану введення соціально відповідального бізнесу, підвищують репутацію та імідж, відповідно збільшується ефективність роботи комерційного банку і позиціонують себе перед клієнтами та громадськістю як установу з високими соціальними принципами.

Що ж таке соціальна відповідальність і чому на нашу думку, вона є необхідна на другому рівні банківської системи України? Соціальна відповідальність – це здійснення комерційної діяльності в такий спосіб, що забезпечує сталий економічний розвиток та зростання ділової активності, включаючи дотримання моральних цінностей у співпраці зі всіма зацікавленими сторонами, в тому числі місцевими громадами та суспільством загалом для поліпшення якості життя [1, с. 6].

Соціальна відповідальність – це не є спонсорство та благодійна діяльність, як зазвичай, трактує керівництво українських компаній. Це в першу чергу позиція введення чесного бізнесу та дотримання всіх норм згідно чинного законодавства. Соціальна відповідальність – це своєчасна виплата зарплати працівникам, проведення навчання персоналу, мотиваційні програми розвитку для працівників та соціальний пакет; добросовісна конкуренція; сплата всіх податків. Лише коли банківська установа дотримується такої позиції, тоді слід здійснювати розвиток соціального блоку у вигляді спонсорства та благодійництва. А в українських реаліях, на жаль, все відбувається навпаки. Для того, щоб сформував стратегічний план на довгострокову перспективу проведення банківської соціальної відповідальності, керівництву слід виділити три ключові складові розвитку банківської установи, а саме: візію банку, місію банку та цінності (табл. 1).

Якщо кожний вітчизняний комерційний банк здійснить розгляд місії, візії та цінностей, на нашу думку український ринок кредитних ресурсів матиме міцнішу платформу для розвитку банківської ефективності в умовах економічної нестабільності. Соціальна відповідальність банку повинна бути в кожній концепції розвитку банківської установи, оскільки сприятиме розвитку економічного відновлення країни.

Таблиця 1

Місія, візія та цінності банківських установ

Назва банку	Країна	Візія банку	Місія банку	Цінності
Diamond	Нігерія	Стати провідним фінансовим інститутом, з найкращими людьми, забезпечуючи неперевершене обслуговування клієнтів та гарантуючи високу акціонерну вартість [2]	Поступово перевершувати очікування клієнтів, завдяки професійності та вмотивованості працівників; забезпечувати відмінні фінансові результати на всіх ринках, де здійснюється діяльність [2]	«Ми є клієнтоорієнтована структура; наші люди, наше суспільство та навколишнє середовище є основними складовими нашої системи цінностей; наша ціль – побудова культури передового досвіду в співпраці з однодумцями інститутів та організацій в Нігерії та цілому світі» [2]
Citadele	Латвія	Стати найціннішою місцевою фінансовою групою в країнах Балтики: забезпечувати акціонерам банку стабільний ріст вартості банківської групи; прагнути стати кращим партнером для клієнтів у всіх сегментах ринку; забезпечувати працівникам банку динамічне, сприятливе для викликів та досягнень середовище [3]	Розвивати банк Citadele як зрозумілу (просто та зручні рішення для клієнтів, які відповідають їх теперішнім та майбутнім потребам), надійну (забезпечення корпоративного управління на різних рівнях) та соціально відповідальну (підключення про конкретні сфери життя суспільства) установу [3]	Професійність, ініціатива та розвиток, командна робота [3]
Danske Bank	Данія	Отримати визнання «Найнадійніший фінансовий партнер» [4]	Встановлення нових стандартів в сфері фінансових послуг. Для того, щоб стати найнадійнішим фінансовим партнером, необхідно встановити нові стандарти для банківських операцій, які будуть приносити користь клієнтам, інвесторам, суспільству та нашій організації [4]	«Ми передаємо досвід та надаємо знанням значимість, ми працюємо чесно і з відповідальністю; ми створюємо цінності та здійснюємо вплив; ми розвиваємося завдяки спритності, використовуємо зміни і ми є чуйними» [4]
Bank of China (HONG KONG)	Китай (Гонконг)	Досягнути цілі «Бути Вашим основним банком» [5]	Викликати вдоволеність клієнтів та забезпечити якість та професійне обслуговування; здійснювати винагороду керівних зростає і розвивати прихильність персоналу [5]	Соціальна відповідальність, ефективність, цілісність, увага, інновації, командна робота [5]

Список використаної літератури:

1. Соціальна відповідальність бізнесу: розуміння та впровадження [Електронний ресурс], Київ – 2005, 48с. Режим доступу: http://www.un.org.ua/files/Concept_Paper.pdf.
2. Diamond Bank. Офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://diamondbank.com>.
3. Citadele. Офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.citadele.lv/ru>.
4. Danske Bank. Офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.danskebank.dk/da-dk/Privat/Pages/Privat.aspx>.
5. Bank of China (HONG KONG). Офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bochk.com>.

Савчук Д.Г.

*аспірант кафедри корпоративних фінансів і контролінгу,
Київський національний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна*

СИСТЕМА АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛІНГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Нинішній стан економіки України характеризується серйозною фінансово-економічною кризою, яка має ознаки переддефолтного стану. Політична нестабільність, агресивна політика Російської Федерації у військовій та економічній сферах зумовлюють суттєву невизначеність та ризики, що з цього випливають. У цьому зв'язку, актуальності набуває дослідження інструментарію нейтралізації причин та наслідків кризи. Аксіомою можна вважати тезу про те, що неефективність або ж відсутність фінансової аналітики, планування та контролю, поряд із погіршенням ринкових позицій підприємств є ключовою домінантою фінансової кризи на підприємстві. За такої ситуації збільшуються ризики помилкових рішень та, як наслідок, підвищується ймовірність банкрутства компанії. Вважаємо, що за таких обставин, комплекс інструментів, спрямованих на послаблення чинника невизначеності в умовах кризи, має сформувати антикризовий фінансовий контролінг.

Принципова різниця між антикризовим фінансовим управлінням та антикризовим фінансовим контролінгом полягає в тому, що антикризове управління як інституція, несе відповідальність за прийняття фінансових рішень та успішність реалізації антикризової програми. Антикризовий фінансовий контролінг здійснює координаційну, інформаційну, інструментальну та методичну підтримку антикризового фінансового управління. Окрім цього, контролінг забезпечує оцінку ефективності, моніторинг та контроль успішності антикризових заходів. Враховуючи вищевикладене, антикризовий фінансовий контролінг на підприємстві можна визначити як систему функціональної та інструментальної підтримки антикризових фінансових рішень через їх координацію, методичне, консультативне та інформаційне забезпечення.

В теорії і практиці досить часто виникає питання, чи є фінансовий контролінг, відповідно, антикризовий фінансовий контролінг окремою системою, чи він є складовою іншої системи, тобто є підсистемою. У цьому контексті наша позиція є наступною. У відношенні до системи антикризового фінансового управління антикризовий фінансовий контролінг можна розглядати як підсистему цієї системи, яка відповідає за координацію, методичне, інформаційні потоки та інструментальне забезпечення прийняття рішень. Водночас, антикризовий фінансовий контролінг є самостійною системою, оскільки є сукупністю взаємопов'язаних елементів, що пов'язані спільними функціями та діють як єдине ціле відповідно до визначеної мети. До основних функцій антикризового фінансового контролінгу слід віднести: аналітичну, діагностичну, координаційну, консультаційно-методичну, нагляду та контролю, інформаційного забезпечення прийняття антикризових рішень.

Як окремі компоненти, пропонується система антикризового фінансового контролінгу включає в себе підсистеми раннього попередження та реагування на фінансову кризу, антикризового планування, моніторингу та контролю, антикризової фінансової комунікації. Зрозуміло, що окремі ланки системи антикризового контролінгу будуються виходячи з функціональних потреб антикризового менеджменту. Відмінною рисою рекомендованої системи підтримки прийняття антикризових рішень є те, що значне місце в ній відводиться питання моніторингу та контролю ключових показників діяльності підприємства, а також антикризовій фінансовій комунікації. Остання підсистема відіграє особливу роль, оскільки має забезпечувати систематичну комунікацію підприємства з учасниками фінансових відносин (шехолдерами та стейкхолдерами) в період кризової ситуації з метою зменшення інформаційної асиметрії та інформаційних ризиків цільових груп інтересів. Завдяки цій підсистемі мають бути подолання психологічні бар'єри, що можуть виникати у процесі реалізації антикризових заходів.

Цільові орієнтири антикризового фінансового контролінгу підпорядковуються цілям та завданням антикризового управління, що передбачає інтеграцію елементів концепцій контролінгу та антикризового управління. Система антикризового фінансового контролінгу в цілому та окремі його підсистеми зокрема мають забезпечувати вирішення таких завдань:

- впровадження (або підвищення ефективності функціонування) системи ризик-менеджменту з тим, щоб прискорити виявлення кризових явищ та забезпечити прийняття адекватних заходів для їх подолання;

- методична та консультаційна підтримка менеджменту при розробці ефективної антикризової концепції підприємства, формулюванні стратегічних цілей антикризового управління та розробці плану санації;

- експертна та інформаційна підтримка антикризового менеджменту у процесі реалізації окремих антикризових заходів;

– моніторинг та контроль реалізації антикризового плану та своєчасне виявлення відхилень, додаткових ризиків та шансів з відповідною корекцією планів і діяльності;

– забезпечення ефективної антикризової фінансової комунікації з метою зменшення інформаційних ризиків різних груп учасників фінансових відносин з підприємством.

Закладені в антикризовій концепції ідеї та механізми конкретизуються в стратегії та плані антикризових заходів (плані санації). Реалізується ж антикризова концепція з використання функціонального та інструментального апарату антикризового фінансового контролінгу. Спектр антикризових інструментів у розрізі окремих підсистем антикризового контролінгу включає:

– підсистема раннього попередження та реагування: контролінг ризиків, моделі їх ідентифікації та оцінки ризиків, інтегральні моделі прогнозування банкрутства, оперативний план ліквідності;

– підсистема антикризового планування: ковзне прогнозування, система збалансованих показників, SWOT-аналіз; система антикризових планів;

– підсистема моніторингу та контролю: аналіз відхилень, моніторинг моніторинг ключових показників діяльності, інструменти біхевіористичного контролінгу;

– підсистема антикризової фінансової комунікації: моніторинг інформації, інвестор рілейшнз, регулярна звітність про хід виконання плану санації, антикризове-роуд-шоу, брифінги для преси.

Таким чином, обґрунтована система антикризового фінансового контролінгу на підприємстві включає в себе наступні підсистеми: раннього попередження та реагування, у тому числі антикризова фінансова діагностика підприємства; стратегічного та оперативного планування антикризових заходів; моніторингу та контролю реалізації окремих санаційних заходів та антикризової концепції в цілому; антикризової фінансової комунікації з капіталодацями та іншими стейкхолдерами. Практична імплементація компонентів системи сприятиме підвищенню якості антикризових фінансових рішень, що суттєво підвищить шанси багатьох підприємств на успішне подолання фінансово-економічної кризи.

Синютка Н.Г.
*радник податкової та митної служби II рангу,
старший викладач кафедри фінансів,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна*

ФІНАНСУВАННЯ МУНІЦИПАЛЬНИХ ПРОГРАМ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ

У цивілізованому світі зростає увага до ресурсозбереження та енергоефективності як стратегічного напрямку розвитку людства. Розуміння правильності і перспективності такого вектору є і в Україні, проте за умов політичної кризи, зовнішньої військової агресії на сході, триваючої економічної стагнації та перманентної дефіцитності бюджетів всіх рівнів інвестиції в сферу ресурсозбереження залишаються недостатніми.

До початку XXI століття в Україні джерелами фінансування ресурсощадних програм в житлово-комунальному секторі переважно були кошти державного і місцевих бюджетів, комунальних підприємств і організацій, приватного бізнесу. На жаль, жодне з них в умовах стагнующого ринку не володіє достатньою капіталізацією для реалізації масштабних інноваційних і, як наслідок, дороговартісних технологічних проектів. Проблема недостатності фінансування є гострою як на національному, так і субнаціональному – регіональному та місцевому рівнях. Перспективним на такому фоні є пошук нестандартних джерел інвестицій, одним з яких виступає інститут муніципального кредиту або місцеві запозичення.

Економічний зміст муніципальних запозичень полягає в отриманні місцевим бюджетом коштів на умовах поворотності, платності й строковості, внаслідок чого виникають зобов'язання органів місцевого самоврядування перед кредиторами. Муніципальний кредит (запозичення, борг) – це система відносин між двома юридичними особами з поворотної, платної і строкової передачі фінансових ресурсів, однією з яких виступає орган місцевого самоврядування. Перспективною формою є також непряме кредитування з використанням інструменту муніципальних гарантій, коли позичальником виступає комунальне підприємство, яке реалізовує проект, обслуговує і погашає позику, а муніципалітет лише гарантує виконання умов договору [1, с. 123-124].

В якості джерела фінансування ресурсозберігаючих та енергоощадних програм місцеві запозичення демонструють наступні позитивні аспекти:

- невідкладність реалізації проекту, концентрація фінансового ресурсу в часі – можливість залучити відразу всю суму позики у інвестора, що унеможливить зупинку реалізації проекту внаслідок недофінансування (на противагу бюджетним асигнуванням)

- додаткові фінансові ресурси для розвитку територій

- не відволікаються бюджетні кошти, які доцільно спрямувати на соціальні чи інші заходи

- контроль з боку інвестора за ефективним і цільовим використанням позикових коштів, упередження маніпуляцій та розкрадань ресурсів
- інвестиції в ЖКГ нерентабельні для приватних інвесторів з огляду на неможливість одержання ними прибутку та відсутність податкових та інших преференцій для ресурсозберігаючих проектів
- реалізація ресурсощадних та енергоефективних програм здійснюється переважно комунальними підприємствами, дозволяє підсилити їхній кадровий потенціал, забезпечити оновлення і модернізацію виробничих та інфраструктурних потужностей, створення нових робочих місць, стимулює виплату зарплати та сплату податків до бюджету – спричиняє загальний позитивний ефект на розвиток регіонів і згладжує горизонтальні дисбаланси між ними
- заохочує прихід інноваційних технологій в житлово-комунальне господарство.

Згідно з нормами статті 16 Бюджетного кодексу України всі міські муніципалітети України в незалежності від кількості населення мають право на місцеві запозичення, в тому числі на позики від міжнародних організацій. На противагу дороговартісному банківському кредитуванню та муніципальним облігаційним позикам програми міжнародних донорів є привабливими з огляду на їхню довгостроковість (15-25 років), відтермінування платежів тіла кредиту (3-6 років), існування пільгового періоду, низькі відсоткові ставки (0,1-7%), можливість залучення грантових коштів в якості бонусів по проекту, відсутність потреби у заставі майна. Серед міжнародних фінансових організацій, що кредитують українські міста, переважають Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ). Програми МБРР та ЄІБ координує Міністерство регіонального розвитку України під державні гарантії, а ЄБРР працює безпосередньо з містами. Крім того, на ринку українського муніципального кредиту працюють Північна екологічна фінансова корпорація НЕФКО (NEFKO), Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Фонд Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля (E5P) та інші. Зокрема, МБРР фінансує проекти з водопостачання та водовідведення «Розвиток муніципальної інфраструктури -1, -2» на загальну суму залучених коштів 869,64 млн. дол. США в Одесі, Чернігові, Івано-Франківську, Дрогобичі, Калуші, Кіровограді, Коломиї, Херсоні, Вінниці, Тернополі, Миколаєві та ін. ЄБРР реалізує проекти в Дніпропетровську, Запоріжжі, Житомирі, Полтаві та ін. Кредитний портфель – 140 млн. євро. ЄІБ розпочинає програму «Модернізація муніципальної інфраструктури в Україні» в напрямках вуличного освітлення, енергоефективності будівель, поводження з побутовими відходами із загальною сумою кредитного портфелю 800 млн.євро. Умови кредитування передбачають 3% річних, терміни кредиту до 25 років, відтермінування платежу – до 6 років [2, с. 4, 6-7].

Позитивним прикладом реалізованої програми щодо ресурсозбереження є проект водопостачання та каналізації Львова, який стартував у 2002 році за сприяння Світового банку. Згідно з угодою між

МБРР та муніципалітетом Львова ЛМКП «Львівводоканал» одержав 24,25 млн. доларів позики з остаточним терміном погашення у 2021 році під 6% річних, а також 6 млн. доларів грантових коштів від Агентства з міжнародного розвитку Швеції. Львівська міська рада виступила гарантом позики. Наслідком реалізації проекту протягом 2003-2007 років стало цілодобове водопостачання населення Львова [3]. Важливо, що завдяки проекту скорочено відпуск води споживачам всіх категорій з 74,3 млн.м³ у 2000 р. до 44,6 млн.м³ – у 2011 р. або на 40,0 відсотків, вдвічі зросла кількість окремих каналізаційних мереж з 6 у 2000 р. до 13 – у 2011 р. У тому ж періоді за рахунок каналізування старих районів міської забудови суттєво зросла протяжність вуличної каналізаційної мережі – з 298,0 до 360,0 км або на 20,8%. Зменшення аварійності на міських магістральних водогонах призвело до скорочення використання свіжої води – з 129,0 млн.м³ у 2000 р. до 60,9 млн.м³ – у 2011 р., удвічі зросли обсяги оборотної і повторно використаної води – з 26,0 до 48,9 млн.м³ [4, с. 97-98, 115]. Одночасно проект зміцнив фінансову позицію ЛМКП «Львівводоканал», який забезпечує розрахунки за позику. У 2015-2021 роках планується до погашення 299,7 млн.грн. [5, с. 17-18].

Водночас реалізовані проекти виявляють проблемні аспекти в запровадженні ресурсозберігаючих технологій за рахунок муніципального кредиту. Так, важливим є питання державного регулювання місцевих позик по терміну. Чинне законодавство України не накладає обмежень у цій галузі. На нашу думку, слід запровадити обмеження по мінімальних термінах запозичень на рівні хоча б 3-4 років або у відповідності до проекту. З точки зору інвестиційного та проектного менеджменту, менші строки не дають повноцінно реалізувати інвестиційну програму, а, отже, і ризики непогашення чи несвоєчасного погашення кредитів зростають в рази. Інвестиційні програми на розвиток міського інженерного господарства розраховані переважно на 7-10 років, а позитивні ефекти від їх впровадження мають ще більший лаг часу, що дозволяє стабільно розраховуватися по позиці протягом 15-20 років після підписання та початку реалізації інвестпроекту. Негативно впливають на розрахунки за місцевими позиками істотні коливання валютного курсу, адже запозичення у міжнародних організаціях фіксуються у доларі США чи євро.

Надважливими завданнями в сфері муніципального кредиту для уряду на перспективу є:

- законодавчо дозволити муніципалітетам включення інвестиційної складової до тарифів на житлово-комунальні послуги, що гарантовано забезпечить повернення залучених ресурсів за рахунок вигодонабувачів по проекту і не спричинить перекладання боргового навантаження на бюджет

- заохочувати органи місцевого самоврядування до залучення коштів шляхом видачі муніципальних гарантій. Це підсилить фінансову відповідальність безпосереднього позичальника і виконавця проекту (комунального підприємства), обслуговування та погашення здійснюватиметься із його зростаючих доходів, фіскальне навантаження

для платників податків територіально-адміністративної одиниці залишиться без змін.

Список використаної літератури:

1. Dabla-Noris E. The Challenge of Fiscal Decentralisation in Transition Countries/ Dabla-Noris E. // Comparative Economic Studies.– 2006.– № 48. – P. 100–131.
2. Радченко Є. Фінансування розвитку ЖКГ України за рахунок міжнародних фінансових організацій / Радченко Є. // Житлово-комунальне господарство України. – 2014.– № 7(70). – С. 4-7.
3. Проект Світового банку та уряду Швеції // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lvivvodokanal.com.ua/aboutus/investments/worldbankproject/>
4. Статистичний щорічник міста Львова за 2013 рік / За редакцією С.І.Зимовіної. – Львів. – 2014. – 140 с.
5. Графік погашення гарантованого боргу Львова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://city-adm.lviv.ua/lmrdownloads/economy/budget2015r.ppt/>

Харкавий М.О.

*здобувач кафедри податків і фіскальної політики,
Тернопільський національний економічний університет,
м. Тернопіль, Україна*

МИТНИЙ ПОСТ-АУДИТ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮЮЧИХ ОРГАНІВ

Активізація інституційних змін у регулюванні міжнародної торгівлі вимагає серйозної роботи щодо вдосконалення методичних засад реалізації митного контролю як важливого засобу прийняття ефективних управлінських рішень. Втілення новітніх завдань відносно порядку контролю за переміщуваними через митний кордон товарами відбувається в умовах трансформації принципів, закономірностей та інструментів впливу на економічну активність.

Втілення у життя митного кодексу 1 червня 2012 р. ознаменувало перегляд існуючих регламентів і зміну структури ДМС України та підпорядкованих їй митних органів. Доведення пріоритетних напрямів контрольно-перевірочної роботи було покладено на Департамент митного аудиту, аналізу та управління ризиками [1]. Це дозволило у 2012 р. створити функціональну систему митного пост-аудиту, важливим елементом якої виступила система управління ризиками.

У наукових публікаціях вітчизняних і зарубіжних авторів не має єдиного підходу щодо чіткості у використанні терміну пост-митний аудит. Найбільш уживаним є термін фінансовий контроль на засадах митного постаудиту, пост-аудит контроль, пост митний контроль. Незважаючи на таке категоріальне різноманіття, сутність усіх категорій зводиться до контролю, що ґрунтується на засадах подальшої поглибленої перевірки після випуску товарів у вільний обіг на митну територію країни. Такий напрям здійснення контрольних заходів відносно переміщуваних товарів є

найбільш ефективним засобом перевірки сумлінності суб'єкта ЗЕД щодо дотримання вимог законодавства з питань своєчасності, повноти та достовірності сплати і декларування мита та митних платежів.

Відтак, митний пост-аудит реалізується через систему заходів і форм визначених Податковим і Митним кодексами України та представлений у формі документальної перевірки, головною метою якої є виявлення, усунення та попередження можливого порушення законодавства з питань справляння податків і зборів при переміщенні товарів і транспортних засобів через митний кордон. Пріоритетом у реалізації митного пост-аудиту є отримання, обробка та систематизація інформації про діяльність суб'єктів ЗЕД та здійснюваних ними операцій з метою усунення недоліків у плануванні, організації та проведенні митного контролю, що заснований на методах аудиту.

У відповідності до переглянутої Кіотської конвенції, пост-митний аудит – це лише контроль, що ґрунтується на основі методів аудиту, який представляє комплекс заходів, що здійснюються митними органами для забезпечення достовірності та автентичності декларацій шляхом проведення перевірки первинних бухгалтерських документів і звітності, бізнес систем і комерційної інформації [2, с. 4].

Намагання інтегруватись до світового економічного простору змінили орієнтири формування системи контролю за зовнішньоторговельними операціями. Вихід України на траєкторію сталого розвитку передбачав проведення рішучих дій і всеосяжних реформ направлених на підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Останніми роками такі наміри були закладені у Програмі економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», якою було втілено реформи по спрощенню митних процедур, прискоренню процесу митного оформлення та імплементації положень Кіотської конвенції у митне законодавство України [3]. Практично такі кроки поклали початок реалізації новітньої філософії митного контролю і адміністративної реформи по об'єднанню повноважень контролюючих органів у сфері оподаткування.

Головною ідеєю закладеною в об'єднання двох служб було спрощення адміністрування податків та зменшення витрат на їх здійснення [4, с. 6]. Однак, це неєдиний аргумент, який можна навести на користь об'єднання двох контролюючих структур. Так, О. Смірнова зазначає, що створення єдиного відомства дає змогу зменшити витрати бюджету на 10-12% за рахунок скорочення чисельності працівників, створення спільних баз даних і посилення контролю над грошовими потоками [5, с. 13]. Незважаючи на позитивні і негативні відгуки науковців і практиків модель єдиного контролюючого відомства не є новою, а тому запозичення позитивного досвіду повинно відбуватись з урахуванням особливостей податкової і митної політики України. При цьому, повинні бути об'єднані не тільки зусилля у формуванні єдиної інформаційної бази даних, але й єдиної концепції проведення контрольно-перевірочних заходів відносно суб'єктів ЗЕД, дії яких можуть бути ризиковими відносно ухилення від сплати податків за зовнішньоекономічними операціями.

Чимало країн світу уже пройшли цей шлях, і хоча в кожному окремому випадку йдеться про абсолютно різні фактори успіху і підводні камені подібних реформ, всі вони виявилися ефективними. Схема з єдиною службою вже апробована в десятках країн. З 34 країн-членів ОЕСР, функції збору податків та соціальних платежів об'єднані в 13 країнах, податків та митних платежів – у 11 країнах [6]. Такий підхід до побудови системи контролюючих органів дав позитивний результат не тільки у забезпеченні стабільних надходжень митних платежів, але й дозволив посилити контроль за переміщуваними товарами одночасно з оптимізацією фінансових ресурсів на утримання адміністративного персоналу.

Трансформація механізму контролю і структури контролюючих органів не могли не позначитись на зміщенні функцій здійснення митного пост-аудиту від митниць до інших територіальних органів Міндоходів України (Державної фіскальної служби України), а саме головних управлінь в областях. З метою координації функціонування системи митного пост-аудиту у структурі міністерства було створено окремий департамент податкового і митного аудиту. Головними завданнями даного структурного підрозділу були планування та координація контрольних-перевірочних заходів, а також надання допомоги структурним підрозділам пост-митного аудиту при проведенні документальних перевірок. З точки зору В. Єдинак і Т. Єдинак, така структура відображала певну невідповідність між окремими елементами, що зумовило неможливість ефективного функціонування системи митного пост-аудиту на місцях [7]. На підтримку зазначених авторів можна подати власний аргумент, дана структура не є функціональною і ефективною, оскільки підрозділи митного аудиту повинні входити до структури митниць повноваження яких направлено на проведення контролю за переміщуваними товарами. Це означає, що до процесу контролю мають бути залучені спеціалісти з відповідними знаннями.

Тому, постає питання якості проведення перевірок, а саме – рівня підготовки посадових осіб, що будуть проводити перевірку. Це пов'язано з тим, що кількість документальних перевірок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності достатньо велика, а кількість кваліфікованих посадових осіб підрозділів пост-митного аудиту на порядок менша. Тому, обізнаність перевіряючих у специфічних питаннях митного законодавства (класифікація товарів, застосування митних режимів, правильність декларування товарів тощо) буде відігравати суттєве значення. А відтак, повернення повноважень митницям, щодо проведення контрольних-перевірочних заходів, дозволить поживавити контроль за суб'єктами ЗЕД і покращити якість перевірок.

Список використаної літератури:

1. Про створення спеціалізованого митного органу [Електронний ресурс]: затверджений наказом ДМС України від 02.10.2012 р. № 510. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1025.19621.0>.
2. Guidelines for Post-Clearance Audit (PCA). Volume 1. [Електронний ресурс]. – WCO, June 2012. – 26 р. – Режим доступу: <http://www.wcoomd.org/~media/WCO/>

Public/Global/PDF/Topics/Enforcement%20and%20Compliance/Tools%20and%20Instruments/PCA%20Guidelines%20Volume%201.ashx?db=web.

3. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0004100-10>.

4. Пашко П.В. Щодо досягнення окремих ефектів від діяльності податкової та митної служб під керівництвом Міністерства фінансів / П.В. Пашко, Д.В. Пашко // Вісник АМСУ. Серія «Економіка». – 2014. – № 1 (51). – С. 5-10.

5. Смірнова О. Міндоходів: крок вперед чи два назад? / О. Смірнова // Податкова правда. – 2013. – № 3. – С. 12-14.

6. Британський «сценарій» модернізації податкової та митної служб в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogs.korrespondent.net/blog/2377/3220509-brytanskyi-stsenarii-modernizatsii-podatkovoi-ta-mytnoi-sluzhb-v-ukraini>.

7. Єдинак В.Ю. Функціонування системи митного аудиту в Україні: управлінський аспект [Електронний ресурс] / В.Ю. Єдинак, Т.С. Єдинак // Електронне фахове видання «Ефективна економіка». – 2013. – № 12. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2615>.

Чубка О.М.

старший викладач кафедри фінансів;

Побурко О.Я.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів,

Національний університет «Львівська політехніка»,

м. Львів, Україна

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСУВАННЯМ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ В ЕКОНОМІЦІ

Проблеми управління оборотним капіталом приваблюють все більшу увагу підприємців та представників вітчизняної фінансової науки. Це обумовлено трансформаційними процесами та фінансовою кризою, які відбуваються в українській економіці, розвитком не лише різноманітних форм власності, але й різноманітним поведінки власників та менеджерів підприємства. Дані факти вимагають узагальнення теоретичних досліджень щодо питань управління оборотним капіталом та джерелами його фінансування, напрямків підвищення ефективності його використання в сучасних умовах господарювання. Відповідно до вищезазначеного розроблення на теоретичному рівні та прикладне впровадження теоретичних положень щодо управління фінансуванням оборотного капіталу в економіці України є достатньо актуальною проблемою на сьогодні.

На стан фінансування оборотного капіталу впливають не лише соціально-психологічні чинники (вчинки людей), а в значній мірі – макроекономічне середовище, стан привабливості ділового клімату, тенденції розвитку фінансових ринків тощо, тобто об'єктивні економічні процеси. Саме тому управління фінансуванням оборотного капіталу

необхідно розглядати не лише на рівні суб'єктів господарювання, але і на макроекономічному рівні.

Управління фінансуванням оборотного капіталу, як і будь-яким іншим економічним процесом, базується на певному механізмі. Визначення поняття «механізму управління фінансуванням оборотного капіталу» можна дати на основі аналізу понять «економічний механізм» та «фінансовий механізм». Поняття «економічний механізм» у сучасних наукових джерелах розуміється як сукупність форм і методів господарювання з метою виконання певних економічних завдань, а «фінансовий механізм» розуміється як сукупність форм і методів створення та використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення [1, с. 515]. Фінансовий механізм має дві підсистеми, які відображають узагальнені методи фінансового впливу: фінансове забезпечення та фінансове регулювання; причому вплив цього механізму на різні аспекти виробничої та соціальної сфер має кількісну та якісну визначеність. Кількісна виявляється в обсязі коштів, сформованих із різних джерел на розв'язання певних завдань (вона характеризує підсистему фінансового забезпечення, що є першоосновою фінансового механізму), а якісна – в характері розподілу і руху фінансових ресурсів (вона відображає систему фінансового регулювання, яка забезпечує відповідні пропорції розподілу ВВП і фінансових ресурсів).

Отже, механізм управління фінансуванням оборотного капіталу можна розглядати як сукупність управлінських процедур (технологій, алгоритмів), які застосовуються на різних рівнях економічної системи для формування і використання фінансових ресурсів для створення оборотного капіталу з метою реалізації економічних інтересів її суб'єктів (інституцій). Основні елементи механізму управління фінансуванням оборотного капіталу подані у табл. 1.

Оскільки термін фінансування означає виділення коштів на певні потреби, то об'єктом механізму управління фінансуванням оборотного капіталу є фінансові ресурси (власні, позичені та залучені), які спрямовуються на створення оборотного капіталу.

Суб'єктом управління фінансуванням оборотного капіталу є певна уповноважена інституція (орган влади, установа, посадова особа, інвестор), яка здійснює конкретні управлінські дії адміністративно-розпорядчого характеру в процесі управління фінансуванням оборотного капіталу.

Механізм управління фінансуванням оборотного капіталу може проявлятися на різних рівнях: загальнодержавному (національному), мезорівні (на рівні видів економічної діяльності), локальному (на рівні підприємств). Відповідно, вказані фінансові відносини можуть виникати: між державою та підприємствами (юридичними особами), між господарськими структурами (у тому числі між підприємствами, між банком та підприємством та ін.); в рамках функціонування окремого підприємства (ухвалення рішення про нарощування оборотного капіталу).

Елементи механізму управління фінансуванням оборотного капіталу

Елемент	Види
Об'єкт	- фінансові ресурси, що спрямовуються на створення оборотного капіталу
Суб'єкти	- орган законодавчої влади - органи виконавчої влади - органи мезорівня (органи галузевого та територіального управління) - суб'єкти господарювання
Методи	- законодавче регулювання - нормативне регулювання - методичне та інструктивне регулювання - кредитування - бюджетне фінансування - оподаткування - планування - ціноутворення - нормування - регламентування
Інструменти	- ціна - кредитна ставка - податкова ставка - обсяг бюджетних видатків - вартість державних закупівель - цінні папери - норми і нормативи
Принципи	- повноти - єдності - періодичності - реальності - прозорості - відкритості - системності - науковості - поєднання прав, обов'язків і відповідальності - економічності й ефективності - ієрархічності
Функції	- планування - організація - контроль - мотивація

На загальнодержавному рівні механізм управління фінансуванням оборотного капіталу має забезпечити можливість виконання державою покладених на неї функцій за допомогою управління фінансовими ресурсами, що спрямовуються на формування оборотного капіталу (що

проявляється в основному через нормативно-правове регулювання). Вказаний менеджмент, таким чином, має сприяти реалізації обраної державою моделі економічного регулювання.

В процесі діяльності суб'єкти управління фінансуванням оборотного капіталу взаємодіють один з одним, але виключно в рамках правових норм. Серед цих суб'єктів є публічно-правові інституції (органи влади) і приватно-правові інституції (підприємства недержавної форми власності), які мають різну правову природу функціонування. Отже, в процесі управління мають застосовуватися різні методи та інструменти. На практичному рівні механізм управління фінансуванням оборотного капіталу проявляється через такі методи, як планування, кредитування, фінансування, регламентування тощо, для реалізації яких використовують певні інструменти (кредитна ставка, податкова ставка, ціна, тощо).

Під принципами управління фінансуванням оборотного капіталу слід розуміти основні теоретико-методичні положення, які визначають загальні правила організації фінансового забезпечення процесів формування та використання оборотного капіталу на всіх його стадіях (етапах). При характеристиці принципів управління фінансуванням оборотного капіталу слід виходити з того, що вони повинні системно та еkleктично поєднувати в собі висвітлені у наукових джерелах основоположні принципи менеджменту як науки і мистецтва та принципи державної фінансової політики (принципи функціонування фінансової системи). Відтак, серед принципів управління фінансуванням оборотного капіталу слід виділити такі: повноти, єдності, періодичності, реальності, тощо.

Механізм управління фінансуванням оборотного капіталу знаходить свій прояв у реалізації притаманних йому функцій, тобто специфічних способів прояву процедур управління формуванням та використанням оборотного капіталу в процесі фінансової діяльності. Традиційно вважається, що будь-який управлінський процес виконує такі основні чотири функції: планування, організація, мотивація, контроль. На практичному рівні функція планування реалізується через розробку планових документів (планів), в яких фіксуються майбутні вірогідні (або бажані) параметри формування та використання оборотного капіталу. Функція організації виконання (реалізації) прийнятих рішень в процесі управління фінансуванням оборотного капіталу реалізується у формі ухвалення управлінських рішень та організації їхнього практичного виконання із використанням наявних ресурсів. Функція контролю в процесі управління фінансуванням оборотного капіталу реалізується через здійснення особливих контрольних та моніторингових процедур за станом оборотного капіталу. Функція мотивації в процесі управління фінансуванням оборотного капіталу проявляється через ухвалення управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності фінансування оборотного капіталу через підвищення зацікавленості учасників відповідних відносин у кінцевих результатах.

Перспективи подальших теоретичних досліджень з питань управління фінансуванням оборотного капіталу мають фокусуватися на розробці

новітніх підходів до управління оборотним капіталом на основі врахування ефектів «самозростання вартості», інноваційних змін, глобалізації, ринкової динаміки, фактора часу тощо.

Список використаної літератури:

1. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К.: Знання, 2007. – 1072 с.

Шевченко Л.С.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економічної теорії,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна*

ЕНДАВМЕНТ УНІВЕРСИТЕТУ: РИЗИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Ендавмент створюється шляхом пожертвувань у вигляді грошових або інших ресурсів на безоплатній основі для фінансування статутних потреб і діяльності неприбуткових організацій – закладів освіти, медицини, культури, релігійних або спортивних організацій. Донори спрямовують свої кошти до ендавмент-фонду, залишаючи за собою право координації та контролю діяльності фонду і тієї організації, на підтримку якої він був створений. Далі ендавмент-фонд передає капітал у довірче управління спеціальній структурі (створеній фондом або самостійній управлінській компанії), яка інвестує кошти в акції, нерухомість, пайові фонди або розміщує на банківських депозитах. Прибуток від управління капіталом (інвестиційний дохід) належить організації і використовується для фінансування її програм, але сам капітал ендавменту залишається недоторканим. У такий спосіб ендавмент гарантує формування довгострокових джерел фінансування діяльності організації та її фінансову самостійність.

Важливий досвід створення ендавмент-фондів накопичили американські та британські університети. У США шість університетів на кінець 2014 р. мали ендавмент-фонди понад \$10 млрд кожний – Гарвард (найбільший ендавмент у світі – \$36,4 млрд), Єль (\$23,9 млрд), Техаський університет (\$20,4 млрд), Стенфорд (\$21,4 млрд), Принстон (\$21,0 млрд), Масачусетський технологічний інститут (\$12,4 млрд) [1; 2; 3; 4; 5]. Найбільші ендавменти в Європі належать Кембриджу – 4,3 млрд фунтів стерлінгів та Оксфорду – 3,3 млрд фунтів стерлінгів [6]. До ендавментів-мільярдів відносять також кілька університетських фондів Японії та Австралії.

Для управління ендавмент-фондами університети формують спеціальні підрозділи з професійних фінансистів та інвестиційних аналітиків, створюють Наглядові ради, які розробляють політику інвестування та управління ризиками, визначають склад портфелю інвестицій та стратегії

інвестування. Управління ендавментом або його частиною може доручатися також спеціальним компаніям з управління активами. Наприклад, Гарвардський університет для управління своїм портфелем інвестицій у 1974 р. утворив Harvard Management Company (HMC) як структурний підрозділ університету. З цією ж метою у Принстоні утворено The Princeton University Investment Co. (PRINCO), у MIT – Massachusetts Institute of Technology Investment Management Co, у Колумбійському університеті – The Columbia Investment Management Company (IMC).

Розміщуючи кошти, менеджери фондів переслідують кілька основних цілей.

Перша – генерувати високу дохідність для реалізації своїх поточних завдань без використання основної суми капіталу. У 2014 р. середня прибутковість інвестицій по найбільших університетах США склала 16,7% і коливалась від 15,4% у Гарварду до 20,2% у Єля. Як результат – у США близько 20% університетів та загальноосвітніх коледжів мають можливість за рахунок інвестиційних доходів повністю фінансувати навчальні і науково-дослідницькі проекти. Гарвард за останні п'ять років спрямував \$11,6 млрд своїх інвестиційних доходів на виконання цільових програм, фундаментальні відкриття у наукових дослідженнях, у тому числі в медицині, додаткове заохочення (виплату стипендій) професорів із різних академічних галузей [3; 7]. У 2014 фінансовому році кошти від ендавменту сформували третину операційного бюджету Гарварду і дали можливість виділити 60% студентам стипендії на загальну суму \$ 170 млн, а сімейним студентам, які того потребували, – надати матеріальну допомогу на навчання й оплату проживання. Єль у 2014 році використав на розвиток університету \$4 млрд інвестиційних доходів [8].

Друга мета – зберегти реальну вартість капіталу від інфляції – реалізується лише частково. Тривалий час університети вкладали кошти ендавмент-фондів винятково на внутрішньому ринку – в цінні папери національних компаній і банківські депозити. Однак у 1980-ті рр. дохідність таких вкладень виявилася нижчою за інфляцію, тобто реально капітал знецінювався. Тому університети переорієнтувалися на зарубіжні ринки та альтернативні активи, а їхня портфельна стратегія стала диверсифікованою. Кошти ендавментів зараз спрямовуються у різні класи активів: *private equity* (позабіржові вкладення – придбання частки в капіталі, паю або акцій компаній, які не котируються на фондовій біржі); хеджеві фонди, фонди абсолютної дохідності (у формі хедж-фондів та роздрібних фондів), нейтральні ринкові фонди (хеджеві та взаємні) та деривативи; венчурний капітал; нерухомість поза кампусом; природні ресурси; товари і ф'ючерси на товари і навіть у так звані «токсичні активи» – прострочені кредити банків, видані ними колись на купівлю житла та інші цілі.

Досягнення третьої мети – забезпечувати стабільність виплат бенефіціаріям – залежить від ринкової кон'юнктури. Більшість напрямів розміщення коштів ендавмент-фондів є високо ризикованими і не сприяють фінансовій стабільності університетів. Особливі небезпеки створює вкладення коштів ендавментів у приватні хедж-фонди, які

управляються професійними менеджерами, проте слабо врегульовані нормативно, до того ж багато з них розміщені в офшорних зонах. Як наслідок – під час фінансової кризи 2008-2009 рр., коли альтернативні активи університетів виявилися неліквідними, ендавменти були змушені продавати їх за заниженими цінами. Обсяги ендавменту Гарварду скоротилися з \$36,556 млрд у 2008 р. до \$25,662 млрд у 2009 р.; Єльського університету – з \$22,87 млрд до \$16,327 млрд; Стенфорду – з \$17,2 млрд до \$12, 629 млрд відповідно [1]. Але й після цього менеджмент ендавмент-фондів не відмовився від ризикованих операцій на фондових ринках. У середньому в 2014 фінансовому році, за даними Wilshire Trust Universe Comparison Service, ендавменти, капітал яких перевищує \$1 млрд, 58% коштів інвестували саме в ризиковані альтернативні стратегії [9].

Зрозуміло, чому фінансова практика університетських ендавментів має своїх опонентів. Одні з них стверджують, що, накопичивши значні кошти і здійснюючи ризиковане інвестування, університетські ендавмент-фонди перетворилися на великих гравців на світових ринках капіталу, створивши, по суті, тіньову банківську систему [10]. Інші звертають увагу на той факт, що, як тільки реінвестований дохід починає перевищувати інші інвестиції в ендавмент, університет перестає бути зацікавленим в успішних випускниках і викладачах, у зборі додаткових коштів, а адміністрація (принаймні теоретично) стає менш відповідальною за свої дії [1].

Закон України «Про вищу освіту» (ст. 70, п. 3) надав право ВНЗ засновувати сталий фонд (ендавмент). Український законодавець визначає сталий фонд (ендавмент) як суму коштів або вартість іншого майна, призначену для інвестування або капіталізації на строк не менше 36 місяців, пасивні доходи від якої використовуються вищим навчальним закладом з метою здійснення його статутної діяльності у порядку, визначеному благодійником або уповноваженою ним особою (ст. 1). Однак до створення великих ендавмент-фондів вітчизняним університетам ще далеко. Серед причин цього є й інвестиційні ризики потенційних донорів – відсутність вільних коштів для благодійництва та сумніви щодо можливих напрямів ефективного розміщення коштів університетських ендавментів: економіка корумпована; банківським депозитам ніхто не довіряє; фондовий ринок багатьох своїх функцій не виконує; вкладення в землю та житлову нерухомість, інвестування університетів у зарубіжні активи юридично не врегульовані.

Список використаної літератури:

1. List of colleges and universities in the United States by endowment [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_colleges_and_universities_in_the_United_States_by_endowment.
2. Vilensky, M. Yale University endowment jumps to \$24 billion [Електрон. ресурс] / M. Vilensky. – Режим доступу : <http://www.marketwatch.com/story/yale-university-endowment-jumps-to-24-billion-2014-11-06>.
3. Vaccaro, A. Harvard's Endowment Is Bigger Than Half the World' Economies [Електрон. ресурс] / A. Vaccaro. – Режим доступу : <http://www.boston.com/business/news/2014/09/25/harvard-endowment-bigger-than-half-the-world-economies/UA0Y9V4lg6fcjArrSyCgWJ/story.html>.

4. Stanford Management Company releases 2014 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://news.stanford.edu/news/2014/september/mp-investment-return-092414.html>
5. MIT releases endowment figures for 2014 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://newsoffice.mit.edu/2014/institute-endowment-figures-0912>.
6. Кушнір, М. Ендавмент як правове увиразнення спроможностей державного управління: зарубіжний досвід та національна перспектива [Текст] / М. Кушнір // Ефективність державного управління : збірник наукових праць. – 2012. – Вип. 30. – С. 22-28.
7. The Mission of Harvard Management Company [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hmc.harvard.edu>.
8. Investment return of 20.2% brings Yale endowment value to \$23.9 billion [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.yale.edu/2014/09/24/investment-return-202-brings-yale-endowment-value-239-billion>.
9. Fitzpatrick, Dan. Harvard vs. Yale: Which Is the Best Investor? [Електронний ресурс] / D. Fitzpatrick // The Wall Street Journal, 2014, Nov. 3. – Режим доступу : <http://online.wsj.com/articles/yales-endowment-tops-harvards-again-in-battle-of-investment-returns-1415048450>.
10. Educational endowments and the financial crisis: social costs and systemic risks in the shadow banking system. A study of six New England schools [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.insidehighered.com/sites/default/server_files/Tellusendowmenccrisis.pdf.

СЕКЦІЯ 9. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Августова О.О.

*аспірант кафедри бухгалтерського обліку,
Київський національний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА РИБОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Рибопереробні підприємства – це потужності будь-якої форми власності, що здійснюють переробку живої, охолодженої або мороженої риби, інших морепродуктів з метою отримання готових харчових продуктів. Ефективна та раціональна побудова системи бухгалтерського обліку витрат рибопереробних підприємств є однією з базових передумов їх ефективного функціонування. Комплексний бухгалтерський облік витрат на усіх ділянках й структурних підрозділах таких підприємств здійснюється з врахуванням природних, техніко-технологічних та організаційно-економічних особливостей їх діяльності.

На рибопереробних підприємствах з метою обліку витрат використовуються їх групування: за структурними підрозділами підприємства, виробничими цехами та за етапами технологічного процесу.

Варто відмітити, що безпосереднє виробництво рибної продукції відбувається у відділах (цехах) основного виробництва, до яких можна віднести рибний цех, кулінарний цех, засолочний цех, консервний та присервний цехи, коптильні камери, склади-холодильники, тощо. Наявність даної інфраструктури підприємства залежить від його розмірів та особливостей діяльності.

Неможлива робота підприємства і без допоміжного виробництва. Виділяють такі основні підрозділи допоміжного виробництва: ремонтну дільницю, паросилове господарство (парові станції, котельні установки, водоканалізаційні магістралі, водонасосні станції), складське приміщення, лабораторії тощо.

Витрати, пов'язані з виробництвом рибної продукції під час обліку витрат і калькулювання собівартості продукції, групуються за статтями:

- сировина та основні матеріали;
- зворотні відходи (вираховуються);
- покупні напівфабрикати, роботи і послуги виробничого характеру сторонніх підприємств і організацій;
- допоміжні матеріали на технологічні цілі;
- транспортно-заготівельні витрати;
- паливо та енергія на технологічні цілі;
- основна та додаткова заробітна плата виробничих робітників;

- відрахування на соціальне страхування виробничих робітників;
- витрати, пов'язані з підготовкою та освоєнням виробництва продукції;
- витрати на утримання та експлуатацію устаткування;
- загальновиробничі (цехові) витрати;
- втрати в наслідок технічно неминучого браку.

Підприємства в своїй обліковій політиці можуть вносити зміни щодо складу статей витрат залежно від техніки, технології і організації виробництва та питомої ваги окремих видів витрат у собівартості продукції.

Витрати, що утворюють виробничу собівартість продукції, обліковуються на балансовому рахунку № 23 «Основне виробництво». На рахунку № 23 «Основне виробництво» витрати на сировину і основні матеріали обліковуються за трьома статтями:

- за першою статтею за цінами домовленості обліковуються вартість сировини, яка безпосередньо надходить від здавальників та інших підприємств, а також вартість основних матеріалів;
- за другою статтею обраховується вартість зворотних відходів, які отримані в процесі виробництва на даному підприємстві, за цінами згідно з калькуляцією витрат, а від інших постачальників – за цінами домовленості;
- за третьою статтею обліковуються транспортно-заготівельні витрати, що відносяться на продукцію пропорційно фізичній вазі сировини [3].

В обліку відображається фактична собівартість сировини, матеріалів, палива, енергії та інших витрат, яка може дорівнювати плановій собівартості їх придбання і доставці та відхиленням від неї або діючим цінам та сумі транспортно-заготівельних витрат(включаючи всі види оплачуваних націнок). Суми відхилень від планової собівартості або суми транспортно-заготівельних витрат, які відносяться до відповідних видів і груп витрачених матеріальних цінностей, підлягають щомісячному списанню на відповідні види і статті витрат.

На підприємствах повинен бути організований оперативний облік та контроль за використанням сировини і матеріалів у виробництві, який дозволить виявити причини відхилень від установлених норм і вжити заходів щодо запобігання перевитрат матеріальних цінностей.

На рибопереробних підприємствах облік витрат на виробництво і здійснюється бухгалтерією підприємства за окремими цехами на основі зведених даних, одержаних в результаті обробки первинної документації.

Облік витрат на виробництво ведеться без бухгалтерського відображення собівартості напівфабрикатів власного виробництва, якщо вони передаються із цеху в цех (безнапівфабрикатний метод). Витрати на виготовлення напівфабрикатів враховуються в цехах, де вони виробляються в розрізі статей витрат.

На рибопереробних підприємствах із цеховою структурою управління ведеться кількісний облік руху напівфабрикатів власного виробництва. Бухгалтерія підприємства здійснює систематичний контроль за достовірністю обліку збереження напівфабрикатів.

Список використаної літератури:

1. Загородній А. Г. Оцінювання ефективності системи обліково-аналітичного забезпечення менеджменту підприємства / А. Г. Загородній // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні», Тернопіль, 23-24 квіт. 2010 р. / М-во освіти і науки України, ТНЕУ. – Т. : Крок, 2010. – 257 с.

2. Рожелюк В. М. Шляхи вирішення проблем формування облікової політики підприємства / В. М. Рожелюк, с. В. Питель // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2009. – № 3. – С. 79-83.

3. Семеняка А.А. Особливості планування, обліку витрат і калькулювання собівартості продукції на підприємствах молочної галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/4717/1/313-321.pdf>

Бондаренко О.В.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри обліку і аудиту,

Національний лісотехнічний університет України,

м. Львів, Україна

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОДУКТІВ НА СТАДІЯХ АУДИТОРСЬКИХ ПРОЦЕДУР

Інформаційний продукт для цілей аудиту є програмним продуктом, який автоматизує максимально можливу кількість аудиторських процедур та формує дані на всіх стадіях аудиторського циклу пов'язуючи їх між собою. Основне завдання, яке ставиться перед інформаційним програмним продуктом для цілей аудиту – мінімізація часу роботи аудитора на всіх стадіях аудиту способом перекладання максимально можливої кількості операцій і процедур на програмний продукт, а також підвищення якості аудиту за рахунок стандартизації роботи аудитора, що дозволяє знизити ризик помилки та виконати роботу відповідно до встановленого законодавства. Це досягається завдяки максимально можливій автоматизації та стандартизації діяльності аудитора на усіх етапах аудиторської перевірки: від підготовки та планування загального аудиту до збору, систематизації та оформлення підсумкових документів відповідно до діючих стандартів.

Теоретичні аспекти проблем комп'ютеризації аудиту досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, В.П. Завгородній, с. В. Івахненко, Б.Е. Одінцов, В.І. Подольський, А.Н. Романов, Г.В. Федорова, Е.Л. Шуремов, Шквір В.Д. та ін. Вони визначили теоретико-методичні підходи, що застосовують аудитори під час комп'ютеризації, сформували основні вимоги щодо автоматизації аудиту на основі вітчизняних і міжнародних стандартів [1].

На українському ринку для широкого використання представлено переважно декілька інформаційних програм для цілей аудиту, а саме:

ЕкспресАудит:ПРОФ, Аудит ХР і ІТАудит з модулем завантаження 1С:Підприємство.

Як вже було зазначено вище, мета кожного з приведених програмних продуктів одна – автоматизація та стандартизація найбільшої кількості аудиторських процедур, що приведе до мінімізації роботи аудитора та зменшення вартості аудиторських послуг, проте, у кожного з них є свої особливості. Розглянемо, наскільки відповідають ці програми поставленим цілям на кожній стадії аудиторського циклу.

Програма ЕкспресАудит:ПРОФ – комплексна система автоматизації проведення аудиторської перевірки, що забезпечує роботу з урахуванням вимог правил (стандартів) аудиторської діяльності, яка функціонує на усіх стадіях аудиторського циклу.

Підготовчий етап: отримання знань про діяльність клієнта (введення даних обмежується загальною юридичною інформацією про особу, не формуються дані про бізнес клієнта); перевірка початкових і порівняльних показників фінансової (бухгалтерською) звітності; перевірка інформації про умовні факти господарської діяльності та оцінка їх наслідків (анкета); перевірка інформації про контактних осіб і операціях з ними (анкета); формування загального плану аудиту.

Етап планування аудиту: вивчення системи бухгалтерського обліку клієнта (анкета); вивчення системи внутрішнього контролю (анкета); вивчення системи внутрішнього контролю в середовищі комп'ютерної обробки даних(анкета); розрахунку аудиторського ризику та рівня істотності; керівник перевірки зі списку вибирає процедури для перевірки (неефективна система вибору процедур вручну, оскільки відсутній взаємозв'язок між рівнем ризику та істотності); керівник перевірки зі списку вибирає перелік спеціалістів, що беруть участь в перевірці поточного об'єкту аудиту; керівник перевірки зі списку вибирає планований період проведення перевірки.

Етап проведення аудиту: проведення процедур, вибраних у програмі аудиту (продукт не автоматизує стадію проведення аудиту, а видає програму аудиту, складену раніше, в якій аудитор, незалежно від програми, проводить перевірку, а надалі заповнює анкету усередині ІТ-програми із зауваженнями та помилками, які виявлені в результаті перевірки); створення результативного файлу із зауваженнями та порушеннями; документування результатів аудиторської перевірки: програма формує в автоматичному режимі підсумкові документи за результатами проведеної перевірки [3].

Завершальний етап: система дозволяє сформувати в автоматичному режимі підсумкові документи за результатами проведеної перевірки на основі бібліотеки шаблонів документів, а також провести фінансовий аналіз звітності.

Програмний продукт виконує більшість функцій для автоматизації аудиту, але обмеженням цього програмного продукту є його акцент на усіх стадіях аудиторського циклу, окрім стадії автоматизації проведення аудиторської перевірки, який є найбільш трудомістким і витратним для аудитора.

Під час аудиту програма видає тільки список процедур і практично їх не обробляє. Програмний продукт виступає як опитувач аудитора про зроблені процедури. Ця система дозволяє швидше не оптимізувати час роботи аудитора, а допомогти аудиторіві провести аудит відповідно до законодавчих вимог, що залишає велику кількість процедур на усіх стадіях аудиторського циклу поза автоматизацією.

Програма Аудит ХР, на нашу думку, більше автоматизованим програмним продуктом, ніж ЕкспресАудит:Проф. У програмі Аудит ХР представлено більше автоматизованих процедур в порівнянні з ЕкспресАудит:Проф за рахунок більшої кількості процедур значно більш автоматизований на стадії проведення аудиторської перевірки.

Програма забезпечує комплексну автоматизацію, введення та обробку інформації на усіх етапах проведення загального аудиту, пропонує методикку проведення аудиту, що містить вбудовані алгоритми розрахунків, планування, формування та аналізу вибірки, вибору видів виявлених порушень і автома-тичної побудови висновків по розділах аудиту та аудиторського висновку [2].

Підготовчий етап: вивчаються потреби клієнта, готується інформація про нього, складаються документи, що визначають цілі та завдання аудиторської фірми, а також перелік аудиторських послуг, що надаються. Завершується етап укладенням договору. На цьому етапі програмний продукт виступає переважно як база знань, до якої завантажуються заповнені таблиці.

Етап планування аудиту: відповідно до стандартів аудиту програма визначає рівні істотності, аудиторські ризики, а також розрахує величину вибірки. Використовувані в системі процедури, дозволяють також розподілити величину істотності за статтями балансу. Окрім того, системою формується загальний план і програма аудиту. Програма пропонує аудитору список процедур на вибір для формування програми аудиту. Етап включає три розділи: балансова звітність; істотність і ризик; план і програма аудиту [2].

Етап проведення аудиту: складається класифікація вибраних розділів аудиту. На цьому етапі передбачено 20 таких розділів. Для кожного з розділів аудиту складена програма робіт: перелік усіх необхідних аудиторських процедур. Аудитору необхідно виконати процедуру (поза програмою) та задокументувати результат. Для кожної аудиторської процедури розроблений свій робочий бланк.

Також компанією розроблена методика тестування системи внутрішнього контролю, що гарантує процес визначення ефективності системи внутрішнього контролю клієнта з точки зору надання або виявлення і виправлення істотних спотворень. Для оцінки системи розроблено тести, тобто перелік питань і запропонованих варіантів відповідей.

Завершальний етап: аналіз результатів аудиту розділів і підготовки офіційного аудиторського висновку, складання звіту аудитора та письмової інформації клієнта.

Попри те, що цей програмний продукт значною мірою автоматизує аудит (особливо на стадії проведення аудиторської перевірки), проте в даному програмному продукті немає взаємозв'язку між програмою аудиту та рівнем істотності (аудитор вибирає зі списку програму аудиту вручну), етап проведення аудиту автоматизований мінімально: лише створене шаблонів для аудиторських документів, формування вибірок і екстраполяцію помилок.

В той же час в продукті Аудит ХР представлена методика тестування системи внутрішнього контролю. Ця система виступає як універсальний опитувач компаній усіх галузей і особливостей бізнесу, що змушує аудитора менше покладатися на систему, а відповідно зменшує залучення людини, що підвищує ризик помилки та збільшує вартість аудиту.

Роблячи висновок про сучасні ІТ-програми для аудиту, необхідно відмітити, що вони в основному автоматизують процеси на підготовчих стадіях аудиту, переважно планування. На етапі проведення перевірки, який є самим трудомістким, а відповідно найдорожчий для компанії, залучення ІТ-програм є найменшим. Розглянуті програмні продукти значною мірою автоматизують і стандартизують проведення аудиту, але як вже було зазначено залишаються непокриті місця для автоматизації. У той же час необхідно відмітити, що діючі інформаційні програми, переважно акцентовані, на описання методів, які повинен виконати аудитор на усіх стадіях аудиторського циклу, при цьому не має взаємозв'язку між виконаною роботою як усередині, так і між циклами.

Зростання інтересу з боку аудиторських компаній до даних програмних продуктів обґрунтований тим, що зможуть працювати і розвивати бізнес тільки ті аудиторські компанії, які шукають шляхи оптимізації, стандартизації і автоматизації своєї діяльності, одним з яких є застосування інформаційних програм для цілей аудиту.

Список використаної літератури:

1. Шквір В.Д. Вдосконалення методики проведення аудиту зі застосуванням комп'ютерних технологій / Шквір В.Д. Борщук І.В. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16522/1/299-Shkv%D1%96r-513-514.pdf> [дата звернення 20.01.15р.]. – Назва з екрана.
2. Офіційний сайт розробника програмного комплексу ЕкспресАудит: ПРОФ – Режим доступу: www.docaudit.ru [дата звернення 20.01.15р.]. – Назва з екрана.
3. Офіційний сайт розробника програмного забезпечення Аудит ХР: Режим доступу: www.auditxp.ru [дата звернення 20.01.15р.]. – Назва з екрана.

РОЗВИТОК ТА ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ВІДПОВІДНО ДО СУЧАСНИХ ВИМОГ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

В сучасних умовах зростає необхідність у нових підходах до управління підприємством як складною системою, що є одним з ключових напрямів стабілізації вітчизняної економіки в цілому. В цих умовах не обійтись без управлінського обліку, використання якого сприяє вдосконаленню всього процесу управління підприємством, створює умови для його оптимізації.

У зв'язку з новими умовами змінюється роль управлінського обліку і суттєвому регулюванню підлягають методологічні аспекти його організації.

Проблема становлення і розвитку управлінського обліку є однією з найбільш дискусійних у теорії і практиці управління. Так, Левицька С. О. [1], зазначає, що управлінський облік є не тільки системою збору, реєстрації та узагальнення інформації, а й системою управління підприємством. На думку Палія В. Ф. [2], управлінський облік включає елементи бухгалтерського, статистичного та оперативного обліку, що підтверджує наявність набагато ширших можливостей досліджуваної системи. Чумаченко М. Г. [3] до функцій управлінського обліку відносить узагальнення нормативів і планування витрат, аналіз собівартості, врахування не фінансових показників, прийняття рішень, що доводить масштабність управлінського обліку порівняно з традиційним обліком.

На думку науковців, розвиток управлінського обліку згідно із сучасними підходами до управління підприємством можна пояснити такими передумовами:

- ускладненням вимог до системи управління у зв'язку з посиленням нестабільності зовнішнього середовища, що потребує механізму координації в самій системі управління;
- інформаційними потребами менеджменту не лише щодо розподілу та використання обмежених ресурсів підприємства, а й щодо виявлення резервів підвищення ефективності діяльності, визначення стратегії та оцінки її ефективності;
- посилення значущості критеріїв «релевантності» та «якості» інформації в сучасній економіці динамічних знань;
- набуття управлінською інформацією статусу стратегічного ресурсу, який визначає рівень розвитку підприємства, що обумовило потребу в захисті інтересів власника – комерційної таємниці [4, с. 78].

Відсутність стандартів та жорстких норм, що регулюють управлінський облік, дозволяє налаштувати його на потреби конкретного підприємства, менталітет менеджера. Тут не існує загальноприйнятих форм звітності, періодичності її подання, тому у кожного, хто зацікавлений в управлінському обліку, є свої підходи до розуміння і подання організації

цієї системи обліку на підприємстві залежно від того, що на його погляд є найбільш пріоритетним при розгляді цього питання. Однак, простежується і одноставність в тому, що система управлінського обліку повинна подавати інформацію про діяльність підприємства для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

В основу системи управлінського обліку покладено інформаційну систему, яка використовує вхідну інформацію та відповідні процеси для отримання результатів, що відповідають точно визначеним цілям управління.

Система управлінського обліку представляє собою систему численних взаємопов'язаних частин, що тісно функціонують одна з одною, а саме: люди, технології, мета, задачі, структура та функції.

Ідею про встановлення системи управлінського обліку висувають або керівники підприємства, які відчують недостатність інформації, яку вони мають про стан підприємства для прийняття рішень, або фахівці, які мають нові економічні погляди на функціонування підприємства.

На шляху впровадження управлінського обліку, в сучасних умовах виникають певні перешкоди, які полягають у подоланні дискусійних проблем методології обліку та в необхідності організаційних заходів щодо його впровадження.

Практичний бік застосування управлінського обліку ставить перед керівництвом підприємства конкретні завдання організаційного характеру, а саме: чи доцільне використання цього виду обліку; чи створювати управлінську бухгалтерію; який має бути порядок формування інформації про витрати, обсяг виробництва та систему контролю за цими показниками.

Найбільші складності для успішного впровадження управлінського обліку обумовлені особливостями діяльності окремих ланок народного господарства, де мають бути враховані конкретні методичні підходи, які б давали змогу побудувати управлінський облік.

Чіткий порядок організації управлінського обліку на кожному підприємстві визначити неможливо, однак можна визначити цілу низку факторів, які впливають на його побудову, а також визначити загальні принципи організації обліку для управлінських потреб.

На побудову системи управлінського обліку на українських підприємствах значний вплив мають як зовнішні фактори (рівень конкуренції, галузеві особливості, ринок продукції, інформація про конкурентів та ін.) так, і внутрішні фактори, серед яких виділяють, такі як: розмір підприємства, організаційна структура підприємства, технологія виробництва, здатність персоналу підприємства до навчання, корпоративна культура, стратегія підприємства, рівень невизначеності зовнішнього середовища та рівень конкуренції [5, с. 119].

Ефективність управлінської діяльності залежить від багатьох чинників. Одним з головних є вміння керівника організувати роботу з інформаційними ресурсами. Можливості програмних продуктів дозволяють створювати індивідуальні рішення, що враховують потреби конкретного підприємства.

Для досягнення позитивних результатів в організації управлінського обліку необхідно звернути увагу на спосіб автоматизації такого обліку, на створення служби яка займеться управлінським обліком та розробкою управлінських звітів.

Дієвість системи управлінського обліку на підприємстві визначається оперативністю отримання та якістю необхідної інформації для прийняття управлінських рішень.

Автоматизація управлінського обліку дозволяє керівникам та власникам підприємства розширити аналітичні можливості та отримувати всю необхідну інформацію з меншими затратами часу. Ще більший ефект принесе автоматизація управлінського обліку шляхом інтеграції в загальну автоматизовану систему управління конкретного підприємства.

Список використаної літератури:

1. Левицька С. Управлінський та внутрішньогосподарський облік: завдання, мета, чинники ефективного впровадження / С. Левицька // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 2. – С. 27-35.
2. Палій В.Ф. Управленческий учет – новое прочтение внутрихозяйственного расчета / В.Ф. Палій // Бухгалтерський облік. – 2000. – № 17. – С. 58-62.
3. Чумаченко М. Г. Управлінський облік в Україн. [Текст] / М.Г. Чумаченко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. – № 6. – С. 43-47.
4. Фоміна О. Інноваційні системи управлінського обліку / О. Фоміна // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2014. – № 1. – С. 73-82.
5. Лаговська О.А. Ідентифікація факторів впливу на побудову бухгалтерського обліку в умовах вартісно-орієнтованого управління / О.А. Лаговська // Вісник Запорізького національного університету: зб. наук. праць. – Запоріжжя: Вид-во ЗНУ. – 2012. – Вип. 1(13). – С. 114-120.

Гринчишин Я.М.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання,
Львівська державна фінансова академія,
м. Львів, Україна*

ПЕРЕВАГИ ПОЗИТИВНОЇ ТЕОРІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ПРОФІЛАКТИЧНОГО АНТИКРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Функціонування підприємств в сучасних умовах характеризуються постійними змінами та ускладненням зовнішнього середовища. Ці фактори в свою чергу зумовлюють невизначеність подальшого розвитку господарюючих суб'єктів і збільшують ризик виникнення кризових ситуацій. Попередження та успішне подолання фінансової кризи підприємства здійснюється в рамках відповідних заходів, які можна узагальнити терміном «антикризовий менеджмент». В широкому розумінні антикризовий менеджмент можна визначити, як систему заходів, що спрямована на прогнозування, попередження, подолання

кризи та усунення її наслідків. Пріоритетною метою в антикризовій діяльності є попередження і профілактика кризових явищ, що можна здійснити передусім заходами у фінансовій та обліковій сферах підприємства.

Фінансова та облікова компоненти в системі управління виключно близькі з багатьох причин. По-перше, інформаційна база, що накопичується в системі обліку, служить інформаційною основою для прийняття багатьох рішень фінансового характеру. По-друге, об'єкти бухгалтерського обліку і фінансового менеджменту (у тому числі антикризового) співпадають. Ними є фінансові потоки і операції з ними, що призводять до зміни в активах та зобов'язаннях підприємства [1, с. 41].

Важливість профілактичного етапу в антикризовому менеджменті ставить на перше місце заходи щодо зменшення ризиків і невизначеностей у подальшому функціонуванні підприємства. Чи не найголовнішим інститутом, який знижує невизначеність економічного середовища через формування певного інформаційного поля, є бухгалтерський облік [2, с. 18]. Важливість прогностичної функції бухгалтерського обліку в цьому відношенні підкреслюється й багатьма іншими науковцями [3, с. 453; 4, с. 247]. У зв'язку з цим виникає необхідність в поглибленому вивченні теоретичних облікових концепцій на предмет їх перспективного антикризового спрямування.

За цілями обґрунтування в теорії бухгалтерського обліку виділяють два підходи – нормативний і позитивний. Нормативний підхід, що домінував в 50-х – 70-х роках ХХ ст., полягає в узагальненні методів і процедур для формування звітності. Нормативна теорія передбачала намагання знайти найкращий спосіб обліку господарської операції для того, щоб сформувані бажану звітність. Ця теорія скоріше регламентувала те, що повинно бути, ніж пояснювала те, що існує в реальності. Предмет бухгалтерського обліку за нормативного підходу має ретроспективне спрямування, тобто звужений лише реєстрацією фактів господарського життя [5, с. 17]. Через зазначені недоліки така концепція не отримала широкого застосування і була замінена в 70-х роках ХХ с. позитивною теорією.

На відміну від регламентної нормативної теорії, позитивна концепція намагається пояснити і прогнозувати існуючу практику бухгалтерського обліку. Позитивний підхід стосується того «що є», а не того «що повинно бути» [6, с. 37]. Основу позитивної теорії складають виключно економічні міркування, а головною метою є пояснення і прогнозування наслідків прийняття управлінських рішень.

За позитивним підходом важливим для майбутнього відображення фактів господарського життя та вибору методів їх реєстрації важливим є розроблення облікової політики підприємства. За допомогою елементів облікової політики, а відтак і професійного судження бухгалтера, та за умови конкретизації вимог до характеру необхідних даних, досягається найбільш повне та ефективно забезпечення інформацією всіх рівнів управління на підприємстві.

Зменшення ризиків і невизначеностей при використанні позитивної теорії передбачає застосування принципу консерватизму. Дослідження

даного принципу представниками позитивної теорії розпочалося в 90-х роках ХХ ст. [6, с. 38]. Застосування принципу консерватизму при оцінці активів і зобов'язань підвищує надійність бухгалтерської звітності і зменшує ризик виникнення фінансових криз та банкрутства підприємств.

Таким чином, використання позитивної теорії бухгалтерського обліку є вагомими аргументом в профілактичному антикризовому менеджменті.

Список використаної літератури:

1. Ковалев В.В. Финансы организаций (предприятий): учеб./ В.В Ковалев, Вит.В. Ковалев. – М.: ТК Вєяби, Изд-во Проспект, 2006. – 352 с.
2. Жук В.М. Наукова гіпотеза трактування бухгалтерського обліку як соціально-економічного інституту / В.М. Жук // Облік і фінанси АПК. – 2012. – № 2. – С. 14-22.
3. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: монографія / С.Ф. Голов. – К: МІМ; Центр учбової літератури, 2007. – 522 с.
4. Яремко І.Й. Концепції і парадигми бухгалтерського обліку як система наукових основ теорії / І.Й. Яремко // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : [збірник наукових праць] / відповідальний редактор О.Є. Кузьмін. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 416 с.
5. Жук В.М. Поглиблення сутності предмету бухгалтерського обліку / В.М. Жук // Облік і фінанси АПК. – 2012. – № 1. – С. 16-23.
6. Легенчук С.Ф. Історичні аспекти розвитку теорії бухгалтерського обліку в англomовних країнах. Частина. 2. / С.Ф. Легенчук // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. – 2010. – № 2. – С. 32-41.

Гулько Т.О.
студентка;

Науковий керівник: Кудлаєва Н.В.
кандидат економічних наук,

*Буковинський державний фінансово-економічний університет,
м. Чернівці, Україна*

РЕЗЕРВ СУМНІВНИХ БОРГІВ, ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ТА МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ

Наявність значних сум сумнівності дебіторської заборгованості є одним з негативних явищ в діяльності будь-якого підприємства чи організації. Її зростання у деяких випадках може призвести до виникнення безнадійної дебіторської заборгованості, отже і до гальмування розвитку підприємства. Тому створення резерву сумнівних боргів є одним з основних елементів грамотної облікової політики стосовно дебіторської заборгованості.

Вивченням теоретичних аспектів та розробці практичних рекомендацій щодо створення резерву сумнівних боргів приділено багато уваги у працях українських вчених, таких як: Т.С. Гайдучок [5], Г.Г. Осадча [6], А.А. Бережна [6], Я.В. Волковська [4], Н.М. Проскуріна [7], Т.О. Шматковська [8].

Методологічні основи порядку, форм та використання резерву сумнівних боргів в Україні висвітлені в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» [1].

Н.М. Проскуріна вважає, що резерв сумнівних боргів виступає в ролі інструмента коригування оцінки дебіторської заборгованості [7]. Поряд з цим Т.О. Шматковська, зазначає, «резерв сумнівних боргів – це частина власного капіталу підприємства, тобто коштів із власним джерелом походження, яка призначається для погашення безнадійної заборгованості» [8].

На нашу думку, найкращий варіант визначення вказано у роботах вітчизняної вченої О.Г. Осадчої «резерв сумнівних боргів – це резерв, який створюється з метою покриття у майбутньому безнадійної дебіторської заборгованості» [6].

Необхідно відзначити, що резерв сумнівних боргів є невід'ємним елементом грамотно поставленого бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, наглядною ілюстрацією принципу обачності. За цим принципом, відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», «методи оцінки, які використовують у бухгалтерському обліку, повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства» [1].

Про важливість інформації щодо створення резерву сумнівних свідчать розроблені методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства, в яких зазначено, що «у наказі про облікову політику підприємства потрібно зазначити метод обчислення резерву сумнівних боргів (у разі потреби – спосіб визначення коефіцієнта сумнівності)» [2].

Резерв сумнівних боргів не можна створити під будь-яку заборгованість. Відповідно до П(С)БО 10 дебіторська заборгованість, яка підлягає резервуванню, має водночас відповідати цілій низці характеристик:

1) бути поточною, тобто виникати під час нормального операційного циклу або підлягати погашенню протягом 12 місяців з дати балансу;

2) бути фінансовим активом – контрактом, який дає право отримати грошові кошти або фінансові активи від іншого підприємства;

3) не бути придбаною підприємством і не призначатися для продажу [3].

Отже, для покриття безнадійної довгострокової дебіторської заборгованості резерв сумнівних боргів не створюється.

Відповідно до п. 8 і 9 П(С)БО 10 сума резерву сумнівних боргів визначається за одним із двох методів:

1) за методом абсолютної суми сумнівної заборгованості;

2) за методом застосування коефіцієнта сумнівності [3].

За методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості величина резерву визначається на підставі аналізу платоспроможності окремих дебіторів. За методом застосування коефіцієнта сумнівності величина резерву розраховується множенням суми залишку дебіторської заборгованості на початок періоду на коефіцієнт сумнівності [3].

О.Г. Осадча зазначає, що «приводом для створення резерву є факт наявності у підприємства сумнівної заборгованості, а приводом для

використання сум резерву – наявність безнадійної заборгованості» [6], що не суперечить чинному законодавству.

П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» розкриває економічний зміст терміну «сумнівний борг» – «як поточну дебіторську заборгованість, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником» [3].

При цьому під безнадійною дебіторською заборгованістю розуміють «поточну дебіторську заборгованість, щодо якої є впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності» [3].

Відповідно до Загальних положень бухгалтерського обліку США при розрахунку сумнівної дебіторської заборгованості використовується два методи:

– метод відсотку від нето-реалізації, заснований на припущенні, що частка виручки даного року не буде отримана. Сума сумнівної заборгованості вираховується шляхом множення виручки від реалізації на визначений процент, отриманий шляхом обчислення середнього проценту втрат за сумнівними боргами в попередніх періодах;

– метод обліку розрахунків за строками оплати, який припускає, що частина сальдо за рахунками дебіторської заборгованості не буде оплачена. Враховуючи досвід попередніх років, здійснюється ранжирування рахунків до отримання за строками оплати і віднесення за строками сумнівних боргів визначеної частини заборгованостей з конкретним строком [9].

Дослідник Я.В. Волковська узагальнюючи досвід вітчизняних та зарубіжних фахівців стосовно методики обчислення резерву сумнівних боргів виділяє наступні етапи:

1) аналіз дебіторської заборгованості – визначення, чи є проблемні місця та внаслідок чого вони могли виникнути;

2) визначення, чи потрібно скористатися послугами факторингової компанії;

3) визначення необхідності нарахування резерву сумнівних боргів [4].

Аналізуючи П(С)БО 10, Г.О. Осадча звертає увагу на те, що «негативним моментом в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку України є нормативна неврегульованість. Проте для підприємств в цьому випадку існує певна свобода в розрахунку величини резерву сумнівних боргів. В результаті кожне підприємство підбирає методику виключно індивідуально, керуючись кількістю дебіторів, наявністю необхідної інформації, управлінською політикою» [6].

Дослідник А.А. Бережна зазначає, що «створення резерву сумнівних боргів дає можливість підприємству збільшити кількість клієнтів, залучаючи до співпраці нових (ще не перевірених) покупців, що в свою чергу дозволить розширити ринок збуту та збільшити доходи від реалізації продукції. Звісно, дебітори можуть і не повернути частину заборгованості, проте цей ризик незначний, порівнюючи з отриманими вигодами» [6].

Підтримуємо думку Я.В. Волковської, яка вважає, що «перспективою подальших досліджень у даному напрямку є вдосконалення методики визначення необхідності нарахування резерву сумнівних боргів та

визначення пріоритетних методів нарахування резерву сумнівних боргів при різних умовах господарювання» [4].

Отже, можна зробити висновок, що задля фінансової безпеки підприємства доцільно створювати резерв сумнівних боргів. Звичайно, існують негативні моменти, але завдяки створенню такого резерву підприємство отримує додаткове джерело покриття можливих втрат при списанні безнадійної дебіторської заборгованості.

Список використаної літератури:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 року N 996-XIV [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

2. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства : Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 р. № 63 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://buhgalter911.com/Res/Zakoni/MetodRek/metod_uchet_polit.aspx.

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» : Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237 [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>

4. Волковська Я.В. Визначення необхідності нарахування резерву сумнівних боргів [Електронний ресурс] / Я.В. Волковська. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1228>.

5. Гайдучок Т.С. Основи бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній системі [Електронний ресурс] / Т.С. Гайдучок, Н.І. Цегельник. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2012_9\(1\)_29.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2012_9(1)_29.pdf).

6. Осадча Г.Г. Методи створення резерву сумнівних боргів [Електронний ресурс] / Г.Г. Осадча, А.А. Бережна. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6437/1/3.pdf>.

7. Проскуріна Н.М. Резерв сумнівних боргів: удосконалення методики розрахунку [Електронний ресурс] / Н.М. Проскуріна. – Режим доступу: http://eprints.oa.edu.ua/3030/1/Proskurina_ZN_Vyp_25.pdf.

8. Шматковська Т. О. Формування резерву сумнівних боргів: реалії сьогодення [Електронний ресурс] / Т. О. Шматковська, В. Л. Поліщук. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2011/Economics/7_96905.doc.htm.

9. Generally Accepted Accounting Principles in the United States [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://cpaclass.com/gaap/gaap-us-01a.htm>.

Долбнєва Д.В.

старший викладач кафедри обліку і аудиту,

Львівська державна фінансова академія,

м. Львів, Україна

ЗНАЧЕННЯ КОНТРОЛІНГУ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ВІТЧИЗНЯНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Сучасний стан формування та здійснення економічних відносин, функціонування на внутрішньому та зовнішньому ринку підприємств різних форм власності зумовлюють необхідність створення нової більш

ефективної системи антикризового управління їх фінансово-господарською діяльністю.

Впровадження контролінгу як невід'ємної складової системи антикризового управління на вітчизняних підприємствах та раціональне використання рішень прийнятих на його основі в умовах сьогодення є досить актуальним і значущим питанням, яке і зумовлює доцільність вивчення ролі контролінгу та напрямків його застосування в антикризовому управлінні підприємством в цілому.

Основною метою нашого дослідження стало обґрунтування значення контролінгу та визначення його місця у системі антикризового управління підприємством, а також напрямків запровадження сучасної моделі контролінгу на вітчизняним підприємствах.

Контролінг як нова концепція теорії та практики управління підприємством досліджується багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими: В. О. Василенко, А. Г. Грязнова, В. Б. Івашкевич, С. Н. Петренко, М. С. Пушкар; І. Бланк, Дж. Ван Хорн, І. Ворст, Е. Майєр, Р. Манн, Г. Ревентлоу, Х.-Й. Фольмут, Р. Холт, В. Хорват, Є. А. Ананькіна, І. Т. Балабанов, Н. Г. Данілочкіна, Н. І. Кабушкін, А. М. Кармінський та інші. В їх працях подано визначення контролінгу, розкрито його суть та обґрунтовано необхідність його застосування на підприємстві, сформульовано функції контролінгу, а також зроблено значні кроки у дослідженні значення та місця контролінгу в системі антикризового управління підприємством.

Однак, ряд питань, що стосуються побудови цілісної концепції системи контролінгу з урахуванням особливостей діяльності вітчизняних підприємств залишаються недостатньо дослідженими.

Гостра потреба запровадження контролінгу як невід'ємної складової системи антикризового управління вітчизняними підприємствами зумовлена нестабільністю зовнішнього середовища та необхідністю збільшення швидкості реакції на зміни у ньому; переміщенням акценту з контролю минулого на аналіз майбутнього; підвищенням гнучкості підприємства при прийнятті відповідних управлінських рішень; необхідністю безперервного моніторингу змін, що відбуваються у внутрішньому та зовнішньому середовищах підприємства; необхідністю побудови ефективної системи дій щодо забезпечення виживання підприємства та уникнення кризових ситуацій; ускладненням системи управління підприємством тощо.

Контролінг забезпечує необхідною інформацією керівництво підприємства для прийняття виважених управлінських рішень шляхом інтеграції процесів збору, обробки, підготовки, аналізу та інтерпретації інформації; забезпечує виживання підприємства на рівнях стратегічного і аналітичного управління [2, с. 129]. З огляду на це, першочерговим завданням контролінгу є надання повної та об'єктивної інформації для прийняття найбільш раціональних управлінських рішень для підвищення їх якості та надійності.

З поміж ряду визначень поняття «контролінг» ми виокремили визначення, запропоноване Н. І. Кабушкіним. Відповідно до нього

«контролінг» – це система ефективного управління підприємством, спрямована на усунення проблемних місць у роботі підприємства, орієнтацію на майбутнє, на досягнення конкретних результатів роботи, відповідно до цілей підприємства з метою забезпечення його тривалого функціонування на ринку [1, с. 23].

Ми вважаємо, що значення контролінгу в системі антикризового управління вітчизняними підприємствами проявляється через виконання таких завдань:

1) створення системи раннього попередження та реагування на внутрішні та зовнішні загрози та недоліки при здійсненні підприємством господарської діяльності;

2) оцінка впровадження у діяльність підприємства системи норм та нормативів, ефективності діяльності підприємства в цілому та за окремими напрямками;

3) створення надійної системи прогнозування та розроблення критеріїв стратегічного планування фінансово-господарської діяльності підприємства;

4) підготовка альтернативних стратегій розвитку підприємства;

5) розроблення системи показників визначення рівня досягнення встановлених стратегічних цілей, аналіз впливу допущених відхилень на виконання стратегічних планів, підготовку варіантів можливих управлінських рішень [3, с. 141];

6) консультаційна підтримка прийняття управлінських рішень;

7) створення та забезпечення функціонування загальної інформаційної системи управління [4, с. 379].

Таким чином, цінність контролінгу в системі антикризового управління вітчизняним підприємством полягає у тому, що він поєднує функції обліку, контролю, планування, аналізу, регулювання та консультування.

Проте, на сьогодні існує низка причин, які перешкоджають швидкому запровадженню контролінгу на вітчизняних підприємствах. Основними з них є:

– зростання нестабільності зовнішнього середовища, що висуває додаткові вимоги до системи управління підприємства;

– ускладнення системи управління підприємством;

– відсутність спеціальної системи інформаційного забезпечення управління, яка побудована на суттєвій інформації.

Отже, дане дослідження дало можливість нам визначити, що контролінг має зайняти важливе місце в системі антикризового управління вітчизняними підприємствами, оскільки саме він виконує ряд завдань, які забезпечують методичну та організаційну основу для підтримки основних функцій управлінської діяльності на підприємстві як в нормальних умовах функціонування, так і за нестабільних умов діяльності підприємства в ході виконання службами контролінгу своїх функцій.

На сьогодні, переважна більшість вітчизняних підприємств потребує впровадження ефективної системи контролінгу для чого, на нашу думку, необхідно:

– створити систему ефективного стратегічного планування на підприємстві;
– впровадити методологію досягнення стратегічних цілей за допомогою системи контролінгу;

– забезпечити всебічну популяризацію та вивчення системи контролінгу як невід’ємної складової у системі антикризового управління вітчизняними підприємствами.

Без впровадження контролінгу система антикризового управління вітчизняними підприємствами буде малоефективною та обмеженою.

Список використаної літератури:

1. Кабушкин Н. И. Основы менеджмента : учебное пособие / Н. И. Кабушкин. – М. : Мысль, 2005. – 408 с.
2. Пушкар М. С. Контролінг – інформаційна підсистема стратегічного менеджменту : моногр. / М. С. Пушкар, Р. М. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2004. – 370 с.
3. Черкас А. В. Проблематика впровадження контролінгу на вітчизняних підприємствах / А. В. Черкас // Экономика и управление. – 2013. – № 4. – С. 140-143.
4. Ліпич Л. Г. Контролінг в системі антикризового управління / Л. Г. Ліпич, І. О. Гадзевич // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – № 722. – С. 377-381.

Клименко С.О.

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри обліку та економічного аналізу;*

Мікрюкова Л.В.

*старший викладач кафедри обліку та економічного аналізу,
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна*

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ – ВАЖЛИВОЇ СКЛАДОВОЇ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Основні засоби на підприємстві, що випускає продукцію виробничого призначення, можна віднести до відображення використання його капіталу. Однією з проблем обліку основних засобів є фіксація джерела надходження об’єкта на підприємство. Так, для обліку витрат на придбання чи створення основних засобів передбачено субрахунок 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів»; витрат на придбання чи створення інших необоротних активів – субрахунок 153 «Придбання (виготовлення) інших необоротних активів». Також для обліку витрат на капітальне будівництво підрядним чи господарським способом передбачено субрахунок 151 «Капітальне будівництво». Для потреб управління буде корисною інформація, з якого саме каналу або яким чином надійшов об’єкт основних засобів. Тому пропонується до рахунку 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів» відкривати аналітичні

рахунки третього порядку залежно від каналу надходження об'єкта основних засобів: 152.1 «Створення основних засобів власними силами господарським способом»; 152.2 «Створення основних засобів підрядним способом»; 152.3 «Купівля основних засобів»; 152.4 «Безоплатне отримання об'єктів основних засобів»; 152.5 «Отримання об'єктів основних засобів у вигляді внеску до статутного капіталу»; 152.6 «Отримання основних засобів в обмін». Згідно статті 146.12 Податкового Кодексу України витрати на поліпшення основних засобів включаються до валових витрат, але не більше 10% сукупної балансової вартості всіх груп основних засобів на початок звітного року, а в П(С)БО 7 «Основні засоби» всі ці витрати відносяться на витратні рахунки [6].

З метою своєчасного виправлення виявлених порушень, забезпечення ресурсозбереження, ефективної роботи основних засобів, запропоновано впровадити на підприємстві службу внутрішнього аудиту. Як одна з форм контролю, внутрішній аудит дозволить вирішити комплекс завдань, що забезпечить збереженість об'єктів основних засобів, достовірність їх оцінки, своєчасність і правильність відображення даних руху основних засобів в обліку, достовірність відображення у звітності. При дослідженні виявлено, що підприємство використовує діючий План рахунків для відображення бухгалтерських операцій, але з деяким порушенням стосовно витратного рахунку 92 «Адміністративні витрати». Витрати на поточний ремонт об'єктів основних засобів, які знаходяться в експлуатації адміністрації підприємства списуються на рахунок 93 «Витрати на збут», а рахунок 92 взагалі не використовується, що суперечить діючому Плану рахунків та Інструкції щодо правильності ведення Плану рахунків. Доцільно буде ввести рахунок 92 «Адміністративні витрати» та всі витрати, які пов'язані з адміністративним персоналом, списувати саме на нього. Пропонуємо об'єднати бухгалтерський та податковий обліки, відкривши спеціальний рахунок 156 «Витрати на поліпшення основних засобів», що не суперечить чинному законодавству і дасть змогу ефективного контролю витрат на поліпшення основних засобів, складання фінансової та податкової звітності. По дебету цього рахунку слід обліковувати витрати на ремонти, модернізацію, реконструкцію основних засобів, які виконані як господарським, так і підрядним способами, а за кредитом рахунка – їх списання згідно діючим нормативним документам та облікової політики підприємства. Витрати на удосконалення основних засобів у розмірі 10% балансової вартості всіх груп основних засобів, зосереджених на цьому рахунку будуть відноситись до складу валових витрат, а сума, яка перевищує даний 10% поріг – буде відноситись на підвищення балансової вартості об'єктів, які знаходяться на капітальному ремонті, модернізації або реконструкції. Для переміщення між підрозділами підприємства потрібна інша інформація про об'єкт. Необхідно зазначити метод нарахування амортизації, її суму, витрати на ремонти, здійснені раніше, а також відобразити балансову вартість об'єкта. Як свідчить досвід, об'єднання на одному рахунку різних за економічними характеристиками об'єктів знизить поінформованість користувачів та не дасть їм можливості приймати обґрунтовані

управлінські рішення. З метою забезпечення ресурсозбереження та попередження порушень обліку основних засобів необхідно організувати відділ внутрішнього аудиту.

Список використаної літератури:

1. Бутинець Ф.Ф. Проблеми науки «Бухгалтерський облік»: реалії: Монографія / Ф.Ф. Бутинець – Житомир: ПП «Рута», 2007. – 324 с.
2. Гарасим П.М. Курс фінансового обліку: Навч. посібник / П.М. Гарасим – К.: Знання, 2009. – 566 с.
3. Голов С.Ф. Фінансовий облік: Підручник для студентів вищих навчальних закладів, напрям «Економіка і підприємництво», спец. «Облік і аудит» / С.Ф. Голов – К.: Лібра, 2008. – 976 с.
4. Дроздова Т.І. Надходження основних засобів на підприємство: бухгалтерський і податковий облік / Т.І. Дроздова // Все про бухгалтерський облік . – 2008. – № 31 (1185). – С. 8–20.
5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій № 291, зі змінами та доповненнями, [Електронний ресурс]. Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/z0893-99.
6. П(С)БО 7 «Основні засоби» зі змінами та доповненнями, [Електронний ресурс]. Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/z0288-00.

Король К.В.

*аспірант кафедри бухгалтерського обліку і аудиту,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна*

ОБЛІК ЗА ЦЕНТРАМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПРАКТИЦІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКОВОГО ЗНАННЯ

Ринкові умови господарювання вимагають здійснення ефективного управління підприємствами, яке, у свою чергу, можливо шляхом раціональної організації та здійснення обліку за центрами відповідальності. Адже облік за центрами відповідальності надає можливості для підвищення ефективності управління, зокрема: підвищується точність, адресність облікових показників порівняно із традиційною системою обліку. Крім того, облік за центрами відповідальності передбачає створення умов для здійснення дієвого контролю ефективності роботи як підприємства в цілому, так і його структурних підрозділів зокрема.

Виконання поставленого завдання зумовлює доцільність вивчення підходів до трактування поняття облік за центрами відповідальності в середовищі бухгалтерського облікового знання. Це створить підґрунтя для раціонального визначення заходів його організації та здійснення.

В економічній літературі питання обліку за центрами відповідальності досліджувалось у працях багатьох вчених-економістів. Засновником обліку за центрами відповідальності вважається Джон Хіггінс, який у 1952 р. дав

таке його визначення: «облік за центрами відповідальності – це система бухгалтерського обліку, яка організується підприємством так, що затрати акумулюються і відображаються в звітах на певних рівнях управління» [5, с. 45]. Як слідує з наведеного визначення ключовими моментами обліку за центрами відповідальності є: формування звітів для відповідних рівнів управління – отже децентралізація управління, виокремлення певних рівнів управління – отже визначення центрів відповідальності; збір та накопичення затрат у кожному центрі відповідальності – формування відповідної системи аналітичного обліку для таких центрів та їх введення у загальну систему обліку підприємства через відповідні аналітичні рахунки.

В сучасній економічній літературі наявні такі визначення досліджуваного поняття: Атамас П.І., Пилипенко І.І., Пантелеєв В.П., Шевчук В.О. визначають облік за центрами відповідальності як управлінську бухгалтерську систему, яка обробляє планову і фактичну бухгалтерську інформацію про входи (витрати) і виходи (результати) центра відповідальності. Облік за центрами відповідальності передбачає врахування повного (постійного) потоку інформації, а також зосереджується на обліку витрат і доходів окремих структурних підрозділів (центрів відповідальності) [1, с. 340; 6, с. 279]. У порівнянні із визначенням Дж. Хігінса автори зосереджують увагу на виокремленні та функціонуванні центрів відповідальності. Поряд з тим, необхідність формування звітів кожним таким центром у визначенні є неявною.

Інші дослідники дають наступні визначення: так, Голов С.Ф. визначає облік за центрами відповідальності як систему обліку, що забезпечує контроль і оцінку діяльності кожного центру відповідальності [2, с. 406]. Отже, характеристика системи дається через можливість її використання іншими функціями управління, зокрема контрольною функцією. Однак наведений підхід визначає певне обмеження: врахування можливостей використання даних зібраних в середовищі обліку за центрами відповідальності лише для однієї функції управління – не доцільно, так як і для інших функції управління (планування, прогнозування, маркетинг, управління тощо) облік за центрами відповідальності може надавати відповідне інформаційне забезпечення.

Іншої позиції дотримуються вчені Друрі К. та Карпова Т.П., які визначають облік за центрами відповідальності як систему обліку, в якій передбачається складання звітів за даними порівняння кошторисних (стандартних) показників з фактичними [3, с. 458; 4, с. 146], Таким чином, автори зауважують на необхідність впровадження бюджетування та елементів методу Стандарт – кост або нормативного методу обліку затрат при організації обліку за центрами відповідальності.

Необхідно зауважити, що в основі обліку за центрами відповідальності лежить поділ затрат і доходів на контрольовані та неконтрольовані. Тобто принцип контрольованості [2, с. 411], [6, с. 279].

Палій В.Ф. визначає, що система управлінського обліку за центрами відповідальності:

- функціонує паралельно із звичайною системою бухгалтерії або вбудовується в неї через розгалужені системи аналітичних рахунків;
- націлена на задоволення інформаційних потреб внутрішнього управління, дозволяє оперативно контролювати витрати і результати на різних рівнях відповідальності, оцінювати роботу окремих менеджерів і центрів відповідальності на основі первинного аналізу відхилень;
- забезпечує функцію обмеження свободи дій виконавців, виконує роль сигнальної системи в механізмі внутрішнього управління організацією;
- може бути впроваджена і виконувати покладені на неї завдання, якщо чітко визначені сфери відповідальності окремих менеджерів, необхідні контрольовані показники і статті [7, с. 17].

З огляду на наведені вище твердження, можна визначити, що система обліку за центрами відповідальності передбачає:

- визначення центрів відповідальності за їх видами;
- складання бюджетів (або планів чи нормативів) для кожного центру відповідальності;
- регулярне складання у центрах відповідальності звітів про результати їх роботи у порівнянні із запланованими показниками їх діяльності.

Означені складові елементи обліку за центрами відповідальності повинні визначатись як напрямки його здійснення при розробці організаційно-методичного забезпечення обліку за центрами відповідальності на методологічному його рівні.

Список використаної літератури:

1. Атамас П. Й. *Управлінський облік: 2-ге вид. Навчальний посібник* / П.Й. Атамас. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 440 с. – ISBN 978-966-364-769-2.
2. Голов С.Ф. *Управлінський облік: підручник* / С.Ф. Голов – 3-те вид. – К.: Лібра, 2006. – 704 с. – ISBN 966-7035-53-0.
3. Друри К. *Введение в управленческий и производственный учет: пер. с англ.* / К. Друри; под ред. С.А. Табалиной. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1994. – 560 с.
4. Карпова Т.П. *Управленческий учет: учебник для вузов* / Т.П. Карпова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юнити-Дана, 2004. – 351 с. – ISBN 5-238-00633-0.
5. Керимов В.Э. *Учет затрат, калькулирование и бюджетирование в отдельных отраслях производственной сферы: учебник* / В.Э. Керимов. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2005. – 484 с. – ISBN 5-94798-602-7.
6. *Облік контроль і аналіз: Словник-довідник: навч.посіб.* / І.І. Пилипенко, В.П. Пантелєєв, В.О. Шевчук та ін.; за ред.проф. В.П. Пантелєєва, В.О. Шевчука. – К: Бізнес Медіа Консалтинг, 2011. – 368 с. – ISBN 978-966-2425-22-2.
7. Палий В.Ф. *Управленческий учет издержек и доходов (с элементами финансового учета).* – М.: Инфра-М, 2006. – 279 с. – ISBN 5-16-002733-5.

ПРОВЕДЕННЯ РЕМОНТІВ (ПОЛІПШЕНЬ) ОРЕНДОВАНОГО МАЙНА

Поточний облік об'єктів, отриманих на умовах укладеного договору оренди, побудований на інтегрованій моделі рахунків, ведеться шляхом виконання послідовних операцій, які доцільно систематизувати та відобразити у вигляді сформованих груп:

- операції щодо отримання майна на умовах фінансової та операційної оренди;
- розрахункові операції між основними сторонами орендної угоди;
- операції пов'язані з експлуатацією майна, отриманого у фінансову / операційну оренду;
- операції щодо повернення орендованого майна або отримання права власності на зазначене майно (лише при фінансовій оренді).

В сформовану групу операцій пов'язаних з експлуатацією майна, отриманого у фінансову / операційну оренду включають понесенні витрати на страхування та проведення технічних оглядів, технічних обслуговувань, ремонтів, поліпшення орендованого майна (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання та реконструкція).

Оскільки отримання об'єкта в фінансову оренду прирівнюється до його придбання, орендар має право відобразити витрати, понесені з експлуатацією, в загальному порядку, передбаченому для власних активів.

В ПСБО 14 «Оренда» [1] роботи, спрямовані на поліпшення об'єкта оренди (модернізацію, модифікацію, добудову, дообладнання та реконструкцію), що призводять до збільшення майбутніх економічних вигід, первісно очікуваних від використання, капіталізують та відносять до субрахунку 15 «Капітальні інвестиції» (за умови не застосування в бухгалтерському обліку «податкового» методу обліку ремонтів), списуючи в дебет відповідного субрахунку рахунку 10 «Основні засоби». Після збільшення первісної вартості орендованого об'єкта орендарі повинні здійснити перерахунок сум амортизації.

В іншому випадку витрати, пов'язані з проведенням технічного огляду, поточного ремонту й отримання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигід від його використання, відносяться до витрат звітного періоду [2].

Згідно з Інструкцією про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [3] в залежності від напрямку використання орендованого об'єкта витрати відображаються за:

- дебетом рахунків: 23 «Загальновиробничі витрати», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут», 94 «Інші витрати операційної діяльності»;

- кредитом субрахунку: 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками та підрядниками» (при виконанні робіт підрядним способом) та рахунку 20 «Виробничі запаси», рахунку 66 «Розрахунки з оплати праці», рахунку 65 «Розрахунки зі страхування» тощо (при виконанні робіт власними силами).

Алгоритм поділу витрат на поліпшення та ремонти для цілей бухгалтерського обліку наведено на рис. 1.

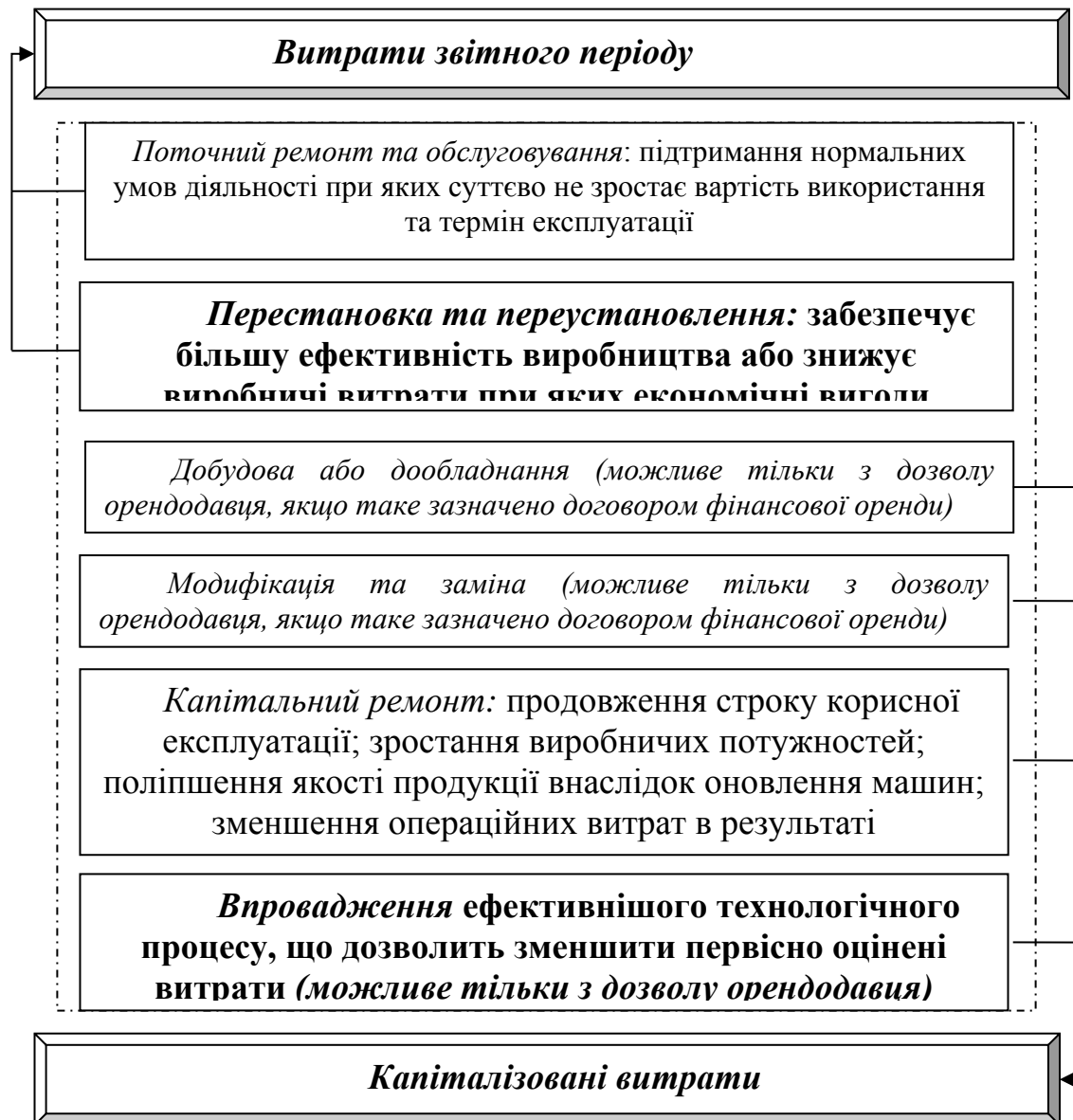

Рис. 1. Алгоритм поділу витрат на поліпшення та ремонт для цілей бухгалтерського обліку на основі національного стандарту

Згідно з ПСБО 7 «Основні засоби» витрати орендаря на ремонт отриманого в операційну оренду об'єкта необоротних активів, які здійснюються для підтримання такого об'єкта в працездатному стані та отримання первісного очікуваної суми майбутніх економічних вигод від його використання, відображаються на тих самих рахунках (субрахунках), бухгалтерського обліку, що і нараховані орендні платежі, тобто залежно від напрямку використання об'єкта оренди [2].

Витрати орендаря на поліпшення об'єкта (його модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що призводять до збільшення майбутніх економічних вигод, які первісно очікувалися від використання цього об'єкта, відображаються орендарем як капітальні інвестиції у виготовлення (будівництво) інших необоротних матеріальних активів [1]. Відтак, орендар відображає вартість незавершених капітальних інвестицій в об'єкти операційної оренди (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо) на субрахунках 117 «Інші необоротні матеріальні активи».

На наш погляд, такий підхід чинний у ситуаціях, коли поліпшення орендованого майна здійснюється без компенсації витрат орендодавцем або відшкодовуються після закінчення строку дії договору оренди. За умов миттєвої компенсації витрати на ремонт/поліпшення об'єкта оренди орендодавцем, дана операція класифікується як продаж робіт, адже орендар не створює в цьому випадку жодних необоротних активів, а отже, немає підстав і для відображення капітальних інвестицій. Відтак, дохід від реалізації відображається по кредиту субрахунку 703, а витрати – як їх собівартість (дебет рахунку 23) з подальшим списанням Дт 903 – Кт 23). Надалі витрати на ремонт/поліпшення об'єкта оренди в орендаря не обліковуються (як протягом строку дії договору оренди, так і при поверненні об'єкта орендодавцю після закінчення цього строку).

За умов відшкодування витрат на ремонт/поліпшення об'єкта оренди орендодавцем по закінченню строку договору, як зазначалося вище, в обліку орендаря має бути створено об'єкт інших необоротних матеріальних активів. Передачу поліпшень на баланс орендодавця, який відшкодовує їх вартість, орендар відображає як продаж об'єкта інших необоротних матеріальних активів. За умов відсутності компенсації витрат, зазначений об'єкт списують з балансу орендаря як при безоплатній передачі.

Рекомендований порядок формування облікової інформації щодо проведення ремонтів (поліпшень) орендованого майна побудований при дотриманні єдиних методологічних засад, визначених національними положеннями бухгалтерського обліку дозволить отримувати чітку, достовірну та неупереджену інформацію про орендоване майно для задоволення інформаційних потреб внутрішніх та зовнішніх користувачів.

Список використаної літератури:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда»: затверджено наказом Міністерства фінансів України від 28 липня 2000 року № 181. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджене наказом Міністерства Фінансів України від 27.04.2000 р. № 92, із змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

3. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. Наказом М-ва фінансів України від 30.11. 99 р. № 291. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

ПОДАТКОВИЙ ТА МИТНИЙ КОНТРОЛЬ: ТЕРМІНОЛОГІЧНЕ СПІВВІДНОШЕННЯ

Відповідно до Положення «Про Державну фіскальну службу України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 року № 236 Державна фіскальна служба України відповідно до покладених на неї завдань здійснює контроль за дотриманням податкового і митного законодавства, проводить аналіз та здійснює управління ризиками з метою визначення форм і обсягів митного та податкового контролю

В даному Положенні чітко вбачається використання такої термінологічної бази як «контроль», «податковий контроль» та «митний контроль». Вказані категорії є складними економічними процесами, тому їх дієвість і ефективність значною мірою залежить від уточнення сутнісно-правових та теоретико-методологічних характеристик.

В доктринальній літературі питанням сутності податкового та митного контролю присвячена низка наукових праць С. Богачова, О. Жигаленко, М. Дем'яненка, Ю. Дьоміна Т. Корневої, Г. Нестерова, О. Ногіної, Л. Сібагатуліної, Д. Французова, А. Чередніченко та ін.

Якщо звернутися до дефініції поняття, то контроль – це зіставлення записів, перевірка, спостереження для встановлення відповідності будь-чого певним вимогам [1, с. 78].

За П. Друкером «контроль – це вимір і інформація...його мета виявлення того, що відбувається...контроль дозволяє одержати інформацію, на підставі якої здійснюється управління, тобто виконання необхідної дії» [2, с. 211].

Фінансовий контроль є окремим видом контролю та окремим інститутом фінансового права, що має публічний характер. У науці фінансового права податковий контроль прийнято розглядати складовою частиною фінансового контролю. Деякі сучасні науковці пропонують розглядати у системі фінансового контролю такий окремий напрямок як митний контроль, з чим ми погоджуємося.

Проблема податкового контролю розглядається вченими неоднозначно. Деякі дослідники вважають, що податковий контроль є неодмінною складовою державного фінансового контролю, інші – самостійним видом контролю.

За визначенням Г. Нестерова, податковий контроль є частиною податкової системи (підсистеми), що включає взаємопов'язані елементи, які забезпечують її стійке функціонування і вирішення поставлених завдань, інститути і механізми, нормативно-правову базу, економічні відносини, органи (суб'єкти), котрі здійснюють податковий контроль, форми і методи його організації [3, с. 26].

С. Богачов, визначаючи поняття податкового контролю, виходить з його сутності не лише як інструмента нагляду, а як сукупності відносин, за яких і об'єкти і суб'єкти контролю несуть відповідальність за дотримання чинного законодавства, за виконання своїх зобов'язань [4, с. 31].

А. Чередніченко наголошує на системності поняття «податковий контроль», що проявляється у тісній взаємодії і нерозривній єдності контролюючого та підконтрольного суб'єктів, предмета контролю, об'єктів і контрольних дій для досягнення основної мети контролю – наповнення бюджетів усіх рівнів і державних цільових фондів [5, с. 20].

З прийняттям Податкового кодексу України у законодавстві з'явився термін «податковий контроль» під яким розуміється система заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування, повноти та своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [6].

В Кодексі зазначається, що податковий контроль здійснюється шляхом: ведення обліку платників податків; інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів державної податкової служби; перевірок та звірок, а також перевірок щодо дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи.

З урахуванням вищезазначеного, на нашу думку, під податковим контролем слід розуміти комплекс заходів контролюючих органів ДФС України (органів державної податкової служби та митних органів) направлені на дослідження правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків, зборів і обов'язкових платежів до бюджету і державних спеціалізованих фондів платниками податків, зниження ризиків економічного зростання держави, виявлення та запобігання порушенням законодавства у податковій, митній та бюджетній сфері, ефективному наповненню дохідної частини державного бюджету.

Як бачимо із визначення, одним із суб'єктів податкового контролю виступають митні органи, які здійснюють контрольні функції – щодо мита, акцизного податку, податку на додану вартість, інших податків, які відповідно до податкового законодавства справляються у разі ввезення (пересилання) товарів і предметів на митну територію України або територію спеціальної митної зони або вивезення (пересилання) товарів і предметів з митної території України або території спеціальної митної зони.

Поряд з тим виключно митні органи для запобігання невиконанню вимог законодавства України з питань державної митної справи здійснюють митний контроль, який відповідно до п. 24 ст. 1 МК України становить сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм цього Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку [7].

В основному кодифікованому акті в галузі митної справи митний контроль передбачає виконання митними органами мінімуму митних

формальностей, необхідних для забезпечення додержання законодавства України з питань державної митної справи.

На наш погляд, митний контроль являє собою процедуру виконання передбачених законом митних формальностей в тому числі перевірочних заходів, здійснюваних митними органами в межах своєї компетенції, з метою управління можливими ризиками, виявлення та запобігання порушенням у митній сфері, ефективному наповненню дохідної частини державного бюджету.

Підсумовуючи вищевказане, вважаємо за доцільне відобразити термінологічне співвідношення між поняттями фінансовий, податковий та митний контроль.

Так, фінансовий контроль як окремий інститут фінансового права включає в себе такі взаємопов'язані елементи як податковий та митний контроль, авторські визначення яких зазначенні у статті. Їх пов'язаність прослідковується в розрізі таких спільних ознак:

- контролюючий суб'єкт – органи ДФС України, для податкового контролю – органи державної податкової служби та митні органи, для митного контролю – виключно митні органи;

- підконтрольний суб'єкт – СГД (ЮО усіх форм власності, ФОП), особи, які не зареєстровані як підприємці але отримують інші доходи, особи, які переміщують товари чи транспортні засоби через митний кордон України;

- об'єкт контролю – доходи, обсяги постачання, прибуток від реалізації, товар, майно, митна вартість, інші передбачені чинним законодавством;

- предмет контролю – податкова звітність платника податків у вигляді декларацій, звітів додатків до них, фінансово-господарська документація, документи бухгалтерського обліку, вантажно-митні декларації та інші документи які спричиняють настання юридичних фактів;

- обсяги контролю – обсяги відповідають рівню ризику встановленому на управлінському рівні;

- форми контролю – спільним є проведення підрозділами податкового та митного аудиту контролю у вигляді документальних перевірок;

- мета – управління ризиками, виявлення та запобігання порушенням, ефективно та якісно наповненню дохідної частини державного бюджету.

Окрім цього, багатостороннє митно-правове регулювання доповнюється податково-правовим регулюванням, інститут митного контролю об'єднує в собі норми як податкового, так і митного законодавства, а здійснення митними органами функції податкового контролю тягне за собою виникнення різноманітних правовідносин фінансового характеру.

Список використаної літератури:

1. Гордієнко М.І. Економічна сутність складових господарського контролю // Економіка АПК, 2007. – № 9. – 78-83 с.

2. Друкер Питер Ф. Практика менеджмента: Пер. с англ. – М.; СПб.; К.: Издательский дом «Вильямс», 2002. – 320 с.

3. Нестеров Г.Г. Развитие механизмов налогового контроля в системе обеспечения экономической безопасности России: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 – финансы, денежное обращение и кредит / Г.Г.Нестеров. – М., 2009. – 26 с.

4. Богачев С.И. Налоговый контроль в Республике Казахстан и направления его совершенствования: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 – финансы, денежное обращение и кредит / С.И. Богачев. – Караганда, 2006. – 31 с.

5. Чередніченко А.П. Податковий контроль в умовах трансформаційної економіки України: авто-реф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: спец. 08.04.01 – финансы, грошовий обіг і кредит / А.П. Чередніченко. – Одеса, 2005. – 20 с.

6. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI: [Електронний ресурс].–Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

7. Митний кодекс України від 13.03.2012 року № 4495-VI: [Електронний ресурс].–Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/page>.

Хома Д.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри обліку, аудиту та фінансів,
Університет економіки і підприємництва,
м. Хмельницький, Україна*

МЕТОДИКА ОБЛІКУ ЕЛЕКТРОННОГО ПДВ-РАХУНКУ

Зміна економічної політики в Україні та її орієнтація на європейський шлях розвитку спричинили зміни чинного законодавства з питань системи оподаткування та контролю.

Одним із напрямів таких змін є зміни в обліку, оподаткуванні та контролю ПДВ [1]. Зокрема, сьогодні усім платникам податку на додану вартість відкрито рахунки в Державному Казначействі для сплати з цього рахунку сум ПДВ до бюджету. Це питання безпосередньо стосується методики фінансового обліку, оскільки наявність такого спеціального рахунку ПДВ передбачає використання окремого рахунку Плану рахунків з бухгалтерського обліку. Сьогодні ця проблема є відкритою.

Рахунок у системі електронного адміністрування ПДВ (ПДВшний електрорахунок) – це рахунок платина ПДВ, на який таким платником перераховуються кошти з власного поточного рахунку у сумі, необхідній для досягнення розміру суми, на яку платник податку має право зареєструвати податкові накладні, а також у сумі, необхідній для сплати до бюджету узгоджених податкових зобов'язань з ПДВ. Варіанти обліку ПДВшого електрорахунку сьогодні звучать лише з уст практиків та науковців у цій галузі, однак документально вони ще ніде не висвітлені. Серед них:

- 1) окремий субрахунок рахунку 31 «Рахунки в банках»;
- 2) окремий субрахунок рахунку 33 «Інші кошти»;
- 3) окремий субрахунок рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами».

На мою думку ПДВшному електрорахунку рахунок 31 «Рахунки в банках» не підходить, оскільки цей рахунок призначено для обліку наявності та руху грошових коштів, що знаходяться на рахунках в банку,

які можуть бути використані для поточних операцій [2]. По-перше, кошти ПДВшного рахунку не знаходяться на банківському рахунку; по-друге, вони не можуть бути використані для поточних операцій.

Рахунок 33 «Інші кошти» також не підходить для ПДВшного рахунку, оскільки на ньому згідно з Інструкцією про застосування Плану рахунків № 291 обліковуються грошові документи, що перебувають в касі підприємства, електронні гроші і гроші в дорозі, а саме грошові суми внесені до каси банків, ощадні каси для подальшого зарахування коштів на банківські рахунки [2]. Тобто на цьому рахунку обліковуються ті кошти підприємства, які не знайшли свого відображення на рахунках 30 «Каса» і 31 «Рахунки в банках». Теоретично електронні гроші ПДВшного рахунку тут можна було б обліковувати, особливо за відсутності конкретних роз'яснень від Міністерства Фінансів щодо обліку подібних операцій, однак ПДВшний рахунок не відкривається суб'єктам господарювання в банках, а в Державному казначействі. Крім того кошти підприємств, що будуть акумулюватись на ПДВшному рахунку на справді не знаходяться в повному розпорядженні підприємства, ці кошти мають бути сплачені в майбутньому як зобов'язання з ПДВ перед бюджетом. Звичайно їх можна буде повернути на рахунок 311 «Кошти в банку в національній валюті», і лише тоді вони будуть у повному відданні підприємства.

Рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами» також не підходить для відображення коштів ПДВшного рахунку. Логіка використання рахунку 64 для спец рахунку з ПДВ полягає в тому, що перераховані на ПДВшний рахунок кошти є фактичною переплатою ПДВ до бюджету. Однак, згідно з Інструкцією № 291 на цьому рахунку обліковують поточну заборгованість з податків та платежів перед бюджетом [2]. Тим паче, як правило, сальдо рахунку 64 є кредитовим, а сальдо ПДВшного рахунку кредитовим бути не може.

Який же рахунок краще використати для обліку електронного ПДВшного рахунку? На мою думку тут доцільно створити та використовувати новий для обліку підприємств та організацій рахунок за № 32, який доцільно назвати «Рахунки в казначействі». Саме рахунок з таким номером і такою назвою є у Плані рахунків бюджетних установ [3]. Цей рахунок спеціально був пропущений при складанні Плану рахунків підприємств і організацій і після рахунку 31 «Кошти в банках» слідував рахунок 33 «Інші кошти». Та це й не дивно, оскільки підприємства не бюджетної сфери теоретично не могли мати рахунки в казначействі – у них не було господарських операцій з таким органом як Державне Казначейство. Однак, зміни у законодавстві України та поява електронного ПДВ-рахунку призвели до зміни методики обліку, котра потребує нового рахунку Плану рахунків. І хоча рахунок 32 «Рахунки в казначействі» для бюджетних установ значно ширшого спектру відображення різноманітних операцій цих установ, такий рахунок сьогодні потрібен і для підприємств не бюджетної сфери, однак лише для відображення сум ПДВ, що в майбутньому будуть сплачуватись до бюджету.

Рахунок 32 «Рахунки в казначействі» можна додати самостійно в конфігураторі «1С: Підприємство»: у цьому не має ані проблеми, ані порушення, а бухгалтер чітко буде знати та відслідковувати рух коштів на електронному ПДВ-рахунку в органах Державного Казначейства.

Список використаної літератури:

1. Податковий Кодекс України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України (закон). – www.ligazakon.ua.
2. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України (інструкція). – www.ligazakon.ua.
3. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ та Порядку застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ [Електронний ресурс] / Головне управління Державного казначейства України, Міністерство фінансів України (наказ). – www.ligazakon.ua.

Якушко Н.В.

студентка;

Науковий керівник: Кміть В.М.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ

З метою ефективності роботи підприємства, а також збільшення його активів необхідними є наявність і належне функціонування системи управління налагодженого механізму управління, найважливішим елементом якої є повсякденний внутрішній аудит.

Метою даного дослідження є охарактеризувати сутність внутрішнього аудиту та дослідити його вплив на систему управління.

Внутрішній аудит є одним із видів внутрішньогосподарського контролю суб'єктів підприємницької діяльності, який забезпечує ефективну діяльність цих суб'єктів та багато в чому сприяє впровадженню і правильній організаційні служби внутрішнього аудиту.

Служба внутрішнього аудиту на підприємстві має бути економічно вигідною, тобто витрати на її функціонування мають бути меншими за витрати підприємства за її відсутність.

У сучасних умовах розвитку ринкової економіки України на підприємстві доцільно мати підрозділ внутрішнього аудиту. Служба внутрішнього аудиту традиційно створюється на підприємстві з метою забезпечення апарату управління оперативною інформацією про здійснення трансакційних витрат на підприємстві. У своїй роботі даний підрозділ керується чинним законодавством України, положеннями, інструкціями, наказами Міністерства фінансів України, статутом

підприємства, наказами, розпорядженнями керівника підприємств та Положенням про організацію внутрішнього контролю на підприємстві.

Організаційно ж на підприємстві утворюється служба внутрішнього аудиту, що здійснює і функцію контролю за рівнем і динамікою незавершеного виробництва. Даний контрольний орган здійснює аудиторські перевірки на самому підприємстві або в його підрозділах.

Головна мета внутрішнього аудиту – удосконалення організації та управління виробництвом, виявлення й мобілізація діяльності підрозділу з резервів зростання обсягів виробництва [1, с. 198-199].

Виділяють як централізований так і децентралізований внутрішній аудит: централізований внутрішній аудит – це державний внутрішній аудит. Спрямування та координацію централізованого внутрішнього аудиту здійснює Мінфін. Такий аудит здійснюється в формі аудиту фінансово-господарської діяльності бюджетних установ та аудиту ефективності виконання державних цільових програм; децентралізований внутрішній аудит – внутрішній аудит, що здійснюється уповноваженим самостійним підрозділом (посадовою особою), підпорядкованим безпосередньо керівництву органу державного сектору, але функціонально незалежним від нього, в самому органі державного сектору або в межах системи його управління [2].

Роль централізованого внутрішнього аудиту доволі вагома в системі державного внутрішнього фінансового контролю і належить до пріоритетних у сфері державного управління. Здатність надання незалежних та об'єктивних рекомендацій є основною відмінністю внутрішнього аудиту від інших форм контролю.

Система державного внутрішнього фінансового контролю, що функціонує на сьогодні в Україні, лише частково враховує основні принципи систем державного внутрішнього фінансового контролю країн ЄС [2].

До функцій централізованого внутрішнього аудиту відносяться [3, с. 11-13]:

- перевірка систем бухгалтерського обліку, і внутрішнього контролю, їх моніторинг і розробка рекомендацій для поліпшення цих систем;
- перевірка бухгалтерської і оперативної інформації, включаючи експертизу засобів і способів, що використовуються ідентифікації, оцінки, класифікації такої інформації та складання її основі звітності, і навіть спеціальне вивчення окремих статей звітності, включаючи детальні перевірки операцій;
- перевірка дотримання законів та інших нормативних актів, вимог облікової політики, інструкцій, прийняття рішень та вказівок керівництва та/(чи) власників;
- перевірка діяльності різних ланок системи управління;
- оцінка ефективності механізму внутрішнього контролю;
- перевірка наявності, гніву й забезпечення схоронності майна економічного суб'єкта;
- робота над спеціальними проектами контроль над окремими елементами структури внутрішнього контролю;

- оцінка програмного забезпечення, що використовується економічним суб'єктом;
- спеціальні розслідування окремих випадків, наприклад підозр у зловживаннях;
- розробка пропозицій з усунення виявлених недоліків, і надання рекомендацій для підвищення ефективності управління.

Внутрішній аудит як дає інформацію про діяльність самої організації, а й підтверджує правильність і достовірність звітів менеджерів. Використовуючи інформацію внутрішнього аудиту, керівництво підприємством може оперативно і здійснювати ці зміни всередині підприємства [3, с. 12-15].

Сучасний внутрішній аудит вирішує такі питання [4, с. 162-165]:

- оцінює систему внутрішнього контролю у частини достовірності інформації, дотримання законодавства, схоронності активів, ефективності та результативності діяльності окремих операційних і структурних підрозділів;
- проводить аналіз стану та оцінку ефективності системи управління ризиками й уряд пропонує методи зниження ризиків;
- оцінює відповідність системи корпоративного управління компанії принципам корпоративного управління.

Однією з найважливіших напрямів діяльності внутрішнього аудиту стає аудит інформаційних систем (інформаційних технологій). Внутрішній аудит може багато, а не універсальним вирішенням усіх проблем компанії.

В багатьох випадках виконавче керівництво схильне розглядати внутрішній аудит як ресурс, вирішальний управлінські завдання побудові системи контролю. Не може викликати застережень з приводу об'єктивності внутрішнього аудиту, що у цьому випадку внутрішнім аудиторам доведеться фактично оцінювати те, що самі розробляють і впроваджують. Побудова системи внутрішнього контролю не входить у завдання внутрішнього аудиту, будучи безпосередньою завданням менеджменту. Внутрішній аудит може консультативну підтримку на етапі розробки систем/процедур і вже цим приносити неоціненну користь компанії, але з повинен відповідати за створення і системи контролю.

Сьогодні відбувається трансформація внутрішнього аудиту в інструмент оцінки ризиків, простежується зміщення акцентів від оцінки окремих операцій для оцінювання ризиків діяльності організації у цілому.

Завдання внутрішнього аудиту у сфері управління ризиками [5, с. 34-35]:

- внутрішні аудитори під час різних видів аудитів надають аудиторські рекомендації, дозволяють запобігти ризик чи знизити його рівня;
- внутрішні аудитори проводять оцінку надійності та ефективності системи управління ризиками;
- внутрішні аудитори за дотримання певних умов можуть допомагати менеджменту у розробці й впровадженні системи управління ризиками компанії.

Список використаної літератури:

1. Філозоп О.В. Суть внутрішнього аудиту та його значення в діяльності підприємства / О.В. Філозов // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – № 2(44). – С. 198-200.
2. «Про внесення змін до Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю та затвердження плану заходів щодо її реалізації на період до 2017 року» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1347-2008-p>.
3. Голяш І. Особливості сучасного стану системи контролю та необхідність її реорганізації / І. Голяш, Л. Будник // Проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу, контролю та аудиту у сфері надання послуг: Матер. міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 груд. 2005 р. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – С. 11-15.
4. Петрик О.А. Аудит: методологія і організація: Монографія. – К.: КНЕУ, 2003. – С. 162-165.
5. Максимова В.Ф. Теоретичні та методологічні засади формування цілісної системи внутрішнього контролю в управлінні промисловим підприємством: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». – К., 2006. – С. 34-35.

СЕКЦІЯ 10.

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Мараховський О.В.

*здобувач кафедри економічної кібернетики та фінансів,
Бердянський державний педагогічний університет,
м. Бердянськ, Запорізька область, Україна*

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНІЙ СФЕРІ ТА ЇХ ЕФЕКТИВНІСТЬ

Енергозбереження – є пріоритетним напрямком економічної політики сучасної держави і важливим компонентом регіональних програм охорони природи [1; 2]. Курортно-рекреаційні регіони є переважно енергодефіцитними, імпортуючи значну частку електричної енергії з промислових територій. У світі зараз спостерігається динамічне зростання туристичного сектора, освоєння і розвиток рекреацій, тому у зв'язку з цим виникає проблема значного підвищення енергоспоживання, а, значить, є необхідність пошуку новітніх альтернативних джерел енергії та більш досконалих технологій енергозбереження [3].

Сучасні технології енергозбереження ґрунтуються на наступних принципах:

- раціональне використання електричної енергії, яке включає пошук і розробку нових джерел енергозбереження та економічного споживання;
- повсюдне використання як побутових, так і промислових приладів обліку та регулювання витрат електричної та теплової енергії;
- впровадження інноваційних технологій, що сприяють скороченню енергоємності виробництва.

В даний час основною проблемою в цьому секторі є нестача впровадження подібних технологій. Так не менше 90% підприємств курортно-рекреаційного сектору в Україні використовують застарілі технології освітлення. Переважна більшість готелів, баз відпочинку, пансіонатів і санаторіїв досі не використовують енергію сонця для нагрівання води, що так доцільно в зонах з підвищеною інсоляцією. Комерціалізація підприємств курортного сектору на перше місце ставить рентабельність. Тут виникає потреба у чіткому інформуванні доцільності впровадження тієї чи іншої технології і засобів, адже найчастіше вони є недешевими і вимагають розрахунку терміну окупності в кожному конкретному випадку. Крім того, питання застосування технологій енергозбереження повинні вирішуватися комплексно, саме такий підхід дає максимальний ефект і дозволяє знизити енергоспоживання від 20 до 60%.

З початку століття вийшло декілька робіт з економічного обґрунтування впровадження традиційних енергозберігаючих технологій

в рекреаційній сфері. Так одним з теоретичних підходів для проведення техніко-економічного розрахунку комплексного енергозбереження підприємств рекреаційної сфери із застосуванням поновлюваних джерел енергії є модель оптимізації використання електричної енергії і тепла на основі обмежуючих факторів [4]. Однак і тут існує вакуум у порівняльному описі та моделюванні економічної доцільності впровадження інноваційних технологій, засобів і систем.

За останнє десятиліття нами було розроблено та впроваджено на території курортних зон (Північне Приазов'я, Крим, Анталійське узбережжя Туреччини) ряд енергозберігаючих проектів освітлення, тепло, автономізації електропостачання та основі нових технологій та інновацій [5]. Використовувалися розробки в області світлодіодного освітлення і його автоматизації (адаптивні системи автоматизованого цифрового управління), новітніх джерел електричного нагрівання рідин і газів, систем рекуперації, відновлювальної енергетики, автономних сонячних нагрівачів і панелей. Цей досвід дозволив теоретично обґрунтовано доцільність впровадження тієї чи іншої технології з урахуванням специфіки того чи іншого регіону, а також ряду комерційних, екологічних та технічних факторів (показники сезонності, часу роботи, вартісні, екологічної безпеки, складності реалізації і так далі). Ґрунтуючись на отриманих даних у поточній роботі ми провели порівняльний аналіз ефективності впровадження основних видів інноваційних та нових технологій в енергозбереженні ряду підприємств рекреаційної та комунальної сфери, а також приватного сектора. Були скориговані основні показники впливу ефективності конкретних енергозберігаючих рішень на економічні параметри підприємств рекреаційної сфери з урахуванням тенденції подальшого розвитку технологій і підвищення вартості енергетичних ресурсів. В результаті нами була розроблена модель рекреаційної системи на основі технологій енергозбереження, яка в цілісному вигляді відображає всі зв'язки і дозволяє спрогнозувати ефективність впровадження доступних в даний час технологій і засобів.

Подальша робота буде полягати в дослідженні показників інноваційної діяльності в сфері енергозбереження рекреаційних територій на основі сучасних інформаційних систем.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про енергозбереження» // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 30. – Ст. 283.
2. Ермилов С. Энергетическое развитие Украины в макроэкономическом и экологическом контексте: проблемы настоящего и будущего // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. – 2006. – № 2. – С. 69-70.
3. Цехла С.Ю. Экономические основы энергосбережения в рекреационной системе: монография / С.Ю. Цехла, А.И. Башта. – Симферополь: Крымский научный центр НАН Украины и МОН Украины, 2013. – 325 с.
4. Башта А.И. Особенности управления рекреационными предприятиями с учетом энергетических и экологических ограничений / А.И. Башта // Экономика и управление. – 2013. – № 4. – С. 8-10.
5. Мараховский А.В. Применение современных цифровых технологий для энергосбережения в курортно-рекреационной сфере / А.В. Мараховский: Матеріали

доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції [«Інформаційні технології в управлінні туристичною та курортно-рекреаційною економікою»], (Бердянськ, 15-16 вересня 2006 р.). – Бердянськ: АУІТ «АРІУ», 2006. – С. 15-17.

6. Логвиненко В.И. Развитие энергосбережения в регионе: Монография; Акад. технологич. наук Украины. Донецк. регион. отд. – Донецк: Юго-Восток, 2005. –120 с.

7. Чернов С.К. Управление высокоинтеллектуальными проектами – механизм эффективного решения проблем энергосбережения // Интегровані технології та енергозбереження. – 2006. – № 1. – С. 30-34.

Добреля В.П.

доцент кафедри безпеки життєдіяльності;

Мелікаєв Ю.М.

доцент кафедри безпеки життєдіяльності;

Тарасенко Ю.В.

старший викладач кафедри безпеки життєдіяльності,

Дніпропетровський національний університет

імені Олеся Гончара,

м. Дніпропетровськ, Україна

МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ЗОВНІШНІХ ТА ВНУТРІШНІХ ФАКТОРІВ КРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

В роботі здійснена спроба формулювання теоретичних засад моделювання ризиків у економічній сфері, спрямована на забезпечення сталого розвитку бізнесу в кризових умовах, шляхом оптимізації управління розподілом інвестиційних потоків.

Впровадження інноваційних бізнес-проектів здатне докорінно змінити умови подальшого розвитку галузі, особливо в кризових умовах, але для того, щоб ці зміни призвели до позитивного економічного ефекту, менеджер повинен мати оперативну інформацію для своєчасного перерозподілу або оптимізації інвестувань з урахуванням можливого ризику. До того ж бажано, щоб така інформація надавалась у вигляді, зручному для аналізу і прийняття рішення.

Поняття «ризик» пов'язано з широким спектром джерел його виникнення, характеру проявів і різноманітним наслідкам. Разом з тим, можливості зменшення рівня економічного ризику (далі-ризик) на конкретному об'єкті у будь-якій сфері завжди обмежено обсягом ресурсів або інвестувань. Отже, виникає необхідність розробки універсальної моделі управління ризиком, яка б водночас враховувала як здобутки внаслідок впровадження інновацій, так і рівень збитків від впливу різноманітних факторів ризику, з урахуванням ресурсоспроможності заходів з обмеження ризику, ліквідації або компенсації негативних наслідків. Однією з вимог до такої моделі є можливість надання результатів порівняння різних за своєю природою факторів ризику у наглядній формі, зручній для аналізу і оперативного прийняття

управлінського рішення . Авторами запропоновано концепцію антикризового менеджменту, в основі якої розглянуто математичну модель інтегральної системи безпеки у вигляді множини «дуельних ситуацій», тобто протистоянь обмеженої множини імовірностей факторів ризику $\{R\}=\{R_1,R_2,\dots,R_i,\dots,R_n\}$ і відповідної множини результатів впровадження заходів інноваційного проекту, які розглядатимуться в якості заходів економічного захисту $\{B\}=\{B_1,B_2,\dots,B_k,\dots,B_n\}$. Схематично весь простір навколо інноваційного бізнес-проекту, в якості якого, як об'єкту захисту, умовно маємо матеріальну точку O (див. рис. 1), розподілено на сектори впливу між усіма наявними факторами ризику R_i . Розмір кожного сектору умовно обмежено замкненим колом одиничного радіусу $r=1$ (див.рис1) і центральним кутом $\Delta\varphi_i$, залежно від рейтингу відповідного фактору ризику. При цьому схема елементарної дуельної ситуації в секторі виглядає як протистояння двох протилежно спрямованих в радіальному напрямку векторів : фактору ризику R_i з одного боку, і фактору захисту B_i з протилежного боку. У відповідному секторі впливу вони умовно розмежовані між собою « захисним екраном», який є частиною замкненого кола одиничного радіуса. Довжина такого екрану в межах кожного з секторів (див. рис. 1) дорівнює $\Delta\varphi_i$, за умови $r=1$. Вважаємо, що саме цей захисний екран, а точніше – його товщина δ_i визначає ефективність фактору захисту B_i .

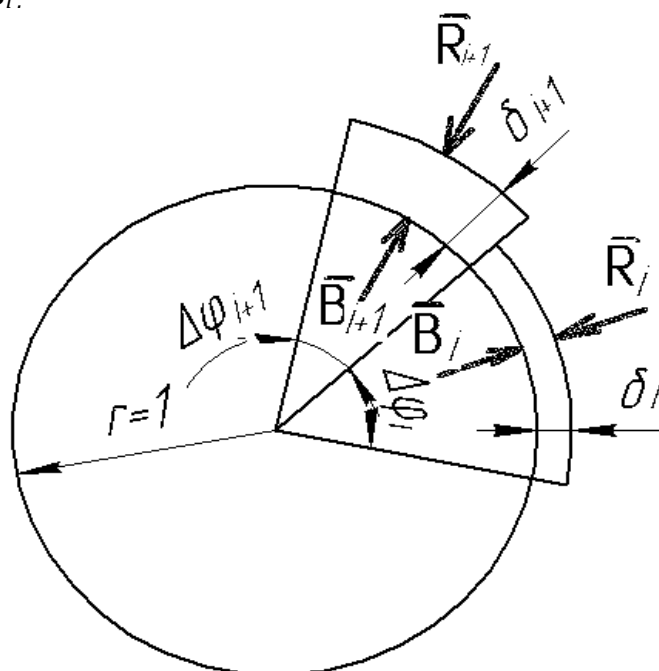

Рис. 1. Схема дуельної ситуації

Припустимо, площа поперечного перерізу такого елементарного екрану (за умови $r=1$) відповідає, в заданому масштабі, загальному обсягу інвестувань в заданий сектор:

$$V_i = \Delta\varphi_i * \delta_i. \quad (1)$$

Збільшуючи економічні витрати на заходи захисту, а за прийнятою в запропонованій схемі геометричною аналогією, збільшуючи товщину δ_i такого екрану в заданому секторі, система захисту набуває більш високу

імовірність V_i успішно протистояти фактору ризику R_i . Успіх у кожному дуельному протистоянні може бути представлено як імовірність P_i :

$$P_i = \text{im}\{V_i - R_i \geq 0\}. \quad (2)$$

Центральний кут $\Delta\varphi_i$, що визначає сферу впливу фактору ризику R_i , за прийнятою геометричною аналогією є пропорційним його рейтингу γ_i , який може бути призначено, наприклад, за експертною оцінкою:

$$\gamma_i = \Delta\varphi_i / 2\pi. \quad (3)$$

Отже, усі діючі фактори економічної небезпеки утворюють повну множину, а їх сектори впливу в цілому утворять замкнене кільце навколо захисного екрану одиничного радіусу (див. рис. 2).

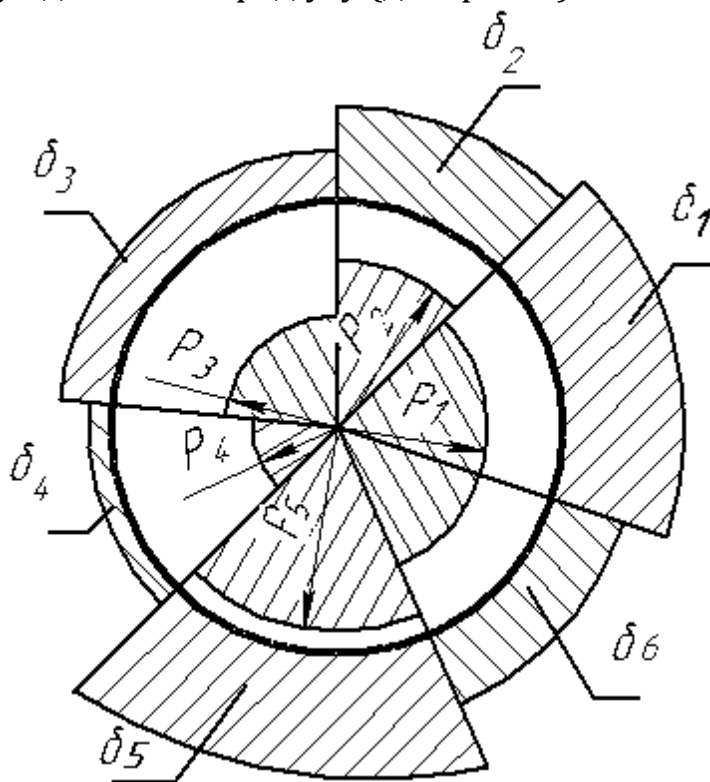

Рис. 2. Схема розподілу ресурсів та рівнів захисту об'єкта

Показник надійності захисту для кожного з секторів зручно відобразити на моделі у вигляді сектору з радіусом $r_i = P_i$ (див. рис. 2). Тоді на зовнішній стороні цього кола у обраному масштабі буде зручно відкласти обсяг інвестувань V_i у відповідний сектор, обмежений товщиною захисної оболонки δ_i , яка наглядно демонструє рівень концентрації ресурсів в кожному з секторів системи інтегральної безпеки. До того ж, δ_i не є незмінною, залежно від можливих змін у часі рейтингу γ_i фактору ризику R_i . У такому разі геометрична модель одночасно демонструє розподіл ресурсів та отримані рівні захисту від кожного з факторів небезпеки у будь-який момент. На кожному з секторів $\Delta\varphi_i$ незаштрихована ділянка від $r_i = P_i$ до 1 (див. рис. 2) як раз відповідає добутку імовірності фактору ризику на суму можливих загальних збитків при обраній ефективності заходів захисту.

Запропонована геометрична аналогія надає можливість математичного формулювання варіантів оптимізації розподілу ресурсів по всім напрямам

економічного захисту будь-якої бізнес-структури, а також моніторингу її інтегральної безпеки у кризовій ситуації.

Варіант 1. Задача мінімізації загального обсягу інвестицій.

$$\text{Цільова функція : } V = \sum_{i=1}^n V_i \rightarrow V_{\min}.$$

Обмеження: фіксовані на даний момент рівні факторів ризику та їх рейтинги $\{R\} - \text{const}$; $\{\gamma\} - \text{const}$.

В процесі моделювання можливі щонайменше два варіанти.

Варіант 1.1. Вибір фірм – виконавців: $\{\delta\} - \text{var}$; $\{B\} - \text{var}$.

Умова: потрібний рівень надійності захисту бізнес-структури по всім напрямам однаковий $\{P_i\} - \text{idem}$.

Варіант 1.2. Вибір раціонального перерозподілу потрібного рівня надійності інтегральної безпеки бізнес-структури ($\{P_i\} - \text{var}$) за рахунок перерозподілу ресурсів та інвестувань V_i між секторами впливу окремих факторів ризику, без заміни фірм-виконавців: $\{B\} - \text{const}$; $\{\delta\} - \text{var}$,

$$V = \sum_{i=1}^n V_i = \text{const}.$$

Умова: рівень надійності захисту по будь-якому напрямку не повинен бути нижче мінімально допустимого $P_i \geq P_{\min}$.

Варіант 2. Задача моніторингу в умовах нестаціонарності рівнів і рейтингів факторів ризику: $\{R\} \neq \text{const}$; $\{\gamma\} \neq \text{const}$.

Варіант 2.1. Пошук найслабшої ланки (сектору) за ознакою: $P_i < P_{\min}$.

Обмеження: фіксується існуючий рівень розподілу ресурсів і склад фірм-виконавців, тобто: $\{B\} - \text{const}$; $\{\delta\} - \text{const}$; $V = \sum_{i=1}^n V_i - \text{const}$.

Варіант 2.2. Стратегія «гнучкого реагування», за умови фіксації максимального загального обсягу інвестувань в розвиток бізнес-структури та мінімально допустимого рівня надійності її захисту: $V \leq V_{\max}, P_i \geq P_{\min}$.

2.2.1. Перерозподіл рівнів інвестувань між секторами захисту шляхом заміни фірм-виконавців: $\{B\} - \text{var}$; $\{\delta\} - \text{var}$.

2.2.2. У кризовій ситуації можливий перегляд існуючих рейтингів факторів небезпеки з метою тимчасового припинення фінансування деяких секторів (умовно позначимо їх індексом «х») шляхом умовного виключення їх із загальної кількості, якщо варіант 2.2.1 є таким, що не може бути в даний момент реалізованим без збільшення загального обсягу інвестувань:

$$\gamma_x \rightarrow 0; \delta_x \rightarrow 0; V_x \rightarrow 0.$$

Після такого перегляду можливе повернення або до стратегії « гнучкого реагування» по варіанту 2.2.1 або до першого етапу моніторингу, без змін фірм-виконавців, але після підсилення інвестувань секторів з найвищими рейтингами небезпеки чи з мінімальними показниками надійності захисту.

Запропонована концепція антикризового менеджменту, спираючись на імовірнісний аналіз множини «дуельних ситуацій», не має принципових протиріч щодо урахування можливих кореляційних зв'язків між певними

факторами небезпеки. У таких випадках лише застосовується модель з більш детермінованою структурою. Окрім того, існує можливість впровадження «багатосарової» структури «захисного екрану», якщо ресурси і інвестиції, що спрямовані до певного напрямку захисту бізнес-структур, мають різну природу і одиниці виміру (фінансові інвестиції, людські резерви, одиниці техніки тощо). Це додає універсальності запропонованій концепції управління ризиками в кризових ситуаціях незалежно від галузі застосування.

Список використаної літератури:

1. Добреля В.П. Математична модель вартості системи інтегральної безпеки, Матеріали III Всеукраїнської НМК «БЖДЛ-2004» / Рівне, 2004. – С. 137-139.

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

*Матеріали міжнародної
науково-практичної конференції*

**НАУКОВІ ЗАСАДИ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ
В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ
І ВІДТВОРЕННЯ ЕКОНОМІКИ**

30–31 січня 2015 року

Частина II

Відповідальний за випуск:

Капітанець С.В. – проректор з науково-методичної роботи,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри вищої математики та інформатики.

Адреса редакції:

Приватний вищий навчальний заклад
«Університет економіки і підприємництва»
Адреса: 29016, м. Хмельницький, вул. Молодіжна, 12/1
Телефон для довідок: +38 (096) 474-69-32
Електронна адреса: conf@unier.in.ua

Підписано до друку 12.02.2015. Формат 60x84/16.
Гарнітура Cambria. Папір офсет. Цифровий друк.
Ум.-друк. ар. 10,46. Наклад 100 прим.
Замовлення № 0215-120.